La

TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS. POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Krikščionybės Likimas Komunizmo Režime
Tiesa — Vienybė — Taika
Valstybės ir Bažnyčios Santykių Klausimas
Egzistencialinė Etika
Lietuvos Konstitucijos Ir Piliečių Teisės
Visuomenės Išsilaikymo Politika
Krikščioniškoji Demokratija Už Soc. Teisingumą
Memorandumai Vokiečių Okupacinei Valdžiai
Kan. Kazimieras Pakalniškis - Dėdė Antanazas
Fridrichas Funderis
Arkivysk. J. Skvireckas — Šv. Rašto Vertėjas
Kun. V. Bagdonavičius
Prel. Ladas Tulaba — Švenčiąs Pirmą Savo Gyvenime Jubiliejų

1959 m. 2-3 (18)

TĖVYNĖS SARGAS - GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: Dr. V. Litas, P. Maldeikis ir kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Addresss of Editors: Dr. V. Litas, 3343 S. Lowe ave., Chicago 16, Ill.

Administracijos — Administration: K. Povilaitis, 6538 So. Western ave. Chicago 36, Ill.

Leidžia Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

TURINYS

Dr. V. Mar., Krikščionybės Likimas Komunizmo Režime .. 1

Kan. V. Zakarauskas, Tiesa — Vienybė — Taika 34

Julius Gravrogkas, Valstybės ir Bažnyčios Santykių Klausimas 42

M. Krupavičius, Egzistencialinė Etika 49

Dr. K. Šidlauskas, Lietuvos Konstitucijos Ir Piliečių Teisės 64

V. Bgd., Visuomenės Išsilaikymo Politika 77

Dr. R. Caldera, Krikščioniškoji Demokratija Už Soc. Teisingumą 81

M. Krupavičius, Memorandumai Vokiečių Okupacinei Valdžiai 87

Pr. Pauliukonis, Kazimieras Pakalniškis - Dėdė Antanazas.. 96

Fridrichas Funderis 109

J. E. Arkiv. J. Skvireckas Šv. Rašto Vertėjas 114

Kun. Vytautas Bagdanavičius 118

Prel. Ladas Tulaba, Švenčiąs Pirmą Savo Gyvenime Jubiliejų 123

(Tąsa trečiame viršelio puslapyje)

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1959 m. Įsteigtas 1896 m. 2-3 (18) nr.

Krikščionybės likimas komunizmo režime

Įvadas

Kalbėti apie krikščonybės likimą komunizmo rėžime nėra lengva dėl šių priežasčių:

1. Komunizmo taktika jokioje kitoje srityje nėra tiek dialektinė, t. y. elastiška, vis besikeičianti, kaip iš atžvilgio į religiją.

2. Komunistų manevrai, jų propaganda, siekianti įrodyti religijos laisvės buvimą komunistinio režimo kraštuose, yra tiek intensyvi, tiek sukta ir rafinuota, kad ji kartais suklaidina net ir komunizmui priešingai nusistačiusius žmones, kurie spaudoje, dažnai po apsilankymo už geležinės uždangos, duoda neteisingą, iškreiptą vaizdą.

3. Vakarų pasaulyje komunizmas yra daugiau pažįstamas kaip politinės laisvės ir demokratijos priešas. Net ir tie, kurie manosi pažįstą komunizmą pagrindiniau, įžiūri jame tik socialinę doktriną, tiktai politiniai - ekonominę sistemą, išleisdami iš akių dvasines ir ideologines problemas. Šios krypties pasėkoje iki šiol neturime rimto mokslinio instituto, kuris išimtinai tyrinėtų komunizmo santykių su religija problemas, rinktų faktus ir parodytų laisvajam pasauliui tikrąjį komunizmo veidą, kuris kaip idėja, kaip filosofija, kaip materializmas yra visiškas antgamtės ir dvasinių vertybių paneigimas. Komunizmas yra savotiškos akcijos mistika, kuri iš esmės grąso krikščioniškojo Apreiškimo esminėms vertybėms. Šiuo atžvilgiu komunizmas, kaip ateizmu pagrįsta

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

sistema, Vakarų pasauliui yra mažai pažįstamas, nors Katalikų Bažnyčios vadovybė paskutiniais dešimtmečiais taip aiškiai stengėsi pasauliui atskleisti komunizmą kaip tik iš šios pusės.

Iškelti ir išryškinti pagrindinį komunizmo bruožą — jo santykius su religija bendrai ir krikščionybe ypatingai yra būtina, nes daugelio krikščionių galvosenoje, dėl apsileidimo ir neveiklumo, komunizmo pavojus Vakarų krikščioniškai kultūrai kyląs daugiau iš politinio ir ekonominio taško. Paprastai kovoje su komunizmo doktrina iškeliamos ir išryškinamos marksistinės tezės, pabrėžiant komunizmo praktiką ir priemones, kuriomis jis siekia savo tikslo, nuošaliai paliekant komunizmo ateistinį ir antireliginį pobūdį. Šitokios kovos krypties pasirinkimo šviesoje galima suprasti, kodėl komunizmas Vakaruose randa šalininkų ir gerbėjų net ir katalikų tarpe, nepaisant Bažnyčios pasmerkimo ir įspėjimo (pv., Italijoje). Komunizmas Vakarų krikščioniškame pasaulyje nėra pakankamai pažintas iš savo negatyvinės pusės dvasinių ir religinių vertybių atžvilgiu.

Visa tai, kas atsitiko po 1946 m. tuose kraštuose, kurie pateko į komunizmo reples, rodo, kad kova su religija, jos išpažinėjų persekiojimas yra pagrindinis ir nuolatinis komunizmo siekimas. Klasikinės komunizmo tezės apie reikalą statyti socialistinę bendruomenę ar valstybę, pirmiausia pašalinant ir panaikinant visokios rūšies religinius "prietarus", niekad nebuvo atšauktos ar pakeistos. Viena, kas yra nauja, palyginus su praeitimi, tai nepaprastai apgalvota organizacija, taktika, stiprus pritaikymas dialektinio metodo. Dabartinis krikščionybės persekiojimas kraštuose už geležinės uždangos rodo esant stiprią, centralizuotą ir moksliškai išdirbtą sistemą.

Yra pastebėta, kad komunistai užimtuose kraštuose, vistiek ar tai bus slavų, ar pabaltiečių, ar lotynų, ar vengrų tautos, panaudojo tuos pačius dialektiniu materializmu pagrįstus metodus. Tas irgi rodo, kad yra centriniai smegenys, kurie duoda direktyvas iš vieno centro visiems kraštams.

Tai, kas atskiruose kraštuose įvairuoja ir gali laikinai įvairuoti — yra metodų *taikymas praktikoje,* nes marksisti-

nė doktrina pataria bendruosius marksizmo principus vartoti ir taikyti atsižvelgiant į istorines aplinkybes, į masių mentalitetą, tradicijas, papročius. Bet ir tokia elastiška taktika savo esmėje pasilieka ta pati, nes pagrinde turi tą patį tikslą, tą pačią materialistiniai dialektinę doktriną, iš kurios yra išvedamos praktiškojo veikimo normos.

Tatai galima ryškiai pastebėti komunizmo kovoje su religija paskutinių 10 metų bėgyje. Neatsisakydami nė vieno iš savo principų, kuriais remiama kova su religija, ir vartodami įvairius šūkius: mokslo „religija yra žmonių tamsumo padaras, ji atitraukia žmogų nuo realybės", teisybės „religija tarnaujanti kapitalizmui žmones išnaudoti", ar pagaliau socialinės pažangos „religija kaip opiumas migdo ir nuodija žmogų viršžemiškais pažadais ir laiko jį išnaudotojų vergijoje", — betgi kai kada paboja ir vietos aplinkybių. Nors turima prieš akis galutinis kovos tikslas — socialistinėje santvarkoje visiškas religijos likvidavimas, nes religija turinti žūti kartu su kapitalistine santvarka, nes ji sudaranti kapitalizmo sudėtinę dalį, komunistai kaitalioja *laikinai* savo taktiką ir metodus pagal laiką, vietą ir aplinkybes. Tos aplinkybės yra šios:

a) *Katalikų skaičius,* jų organizacinis kompaktiškumas ir religinio gyvenimo intensyvumas krašte. Tuo išaiškinama, kodėl likvidavus Katalikų Bažnyčią Kinijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje, to nebuvo padaryta Lietuvoje, Lenkijoje, Jugoslavijoje, Vengrijoje.

b) *Tikinčiųjų apeigos.* Pvz. Rumunijoje vienaip pasielgta su katalikais rytų apeigų, vėl kitaip su katalikais lotynų apeigų.

c) *Vietos komunizmo įsistiprinimo laipsnis.* Vienas iš pagrindinių marksizmo principų yra tas, kad likviduojant kuriame nors krašte Bažnyčią, reikia atsižvelgti, kad tas nepakenktų sovietizacijai ar krašto ekonominiam - ūkiniam planui. Todėl, pvz., ten, kur komunizmas jau stipriai įleido šaknis (Rusijoje), kova su religija buvo daug radikalesnė negu ten, kur reikėjo išgyventi ekonominę krizę, pvz. Vengrijoje. Tokiais krizės metais dvasiškija ir tikintieji yra dargi pakviečiami bendradarbiauti, atsišaukiant į patriotinius jausmus ir tėvynės meilę.

d) *Įspūdis, kokį religijos persekiojimas sukelia užsienyje.* Pvz., tuose kraštuose, kurie yra atskirti neperžengiama geležine uždanga, kur mažiau bijoma buržuazinio pasaulio reakcijos, ten daug drastiškiau kovota su religija ,negu pvz. Rytų Vokietijoje, kuri turi šiokius tokius ryšius su laisvuoju pasauliu, bent per tūkstančius pabėgėlių į Vakarus.

e) *Psichologiniai faktoriai viduje ir užsienyje.* Kai komunistai Čekoslovakijoje griebėsi drastiškų priemonių sulikviduoti Katalikų Bažnyčią, sukėlė didelę liaudies reakciją ir pasipiktinimą. Tada kova buvo sulėtinta. Bet kai tik viskas nutilo, kova vėl sustiprinta ir vesta toliau.

Nepaisant taktikos įvairumo, kurį padiktuoja išoriniai veiksniai, esmė palieka vis ta pati visuose kraštuose — bendras planas, bendras tikslas, nors ir įvairiame praktiškame taikyme. Galinga organizacija su savo studijų biurais, su psichologijos laboratorijomis patiekia visiems kraštams išdirbtą techniką ir strategiją, kaip vesti kovą su religija, o ypačiai su krikščionybe. Apie tą techniką ir strategiją kalbėsime vėliau. O dabar susipažinkime su bendrąja komunizmo doktrina religijos klausime.

I. KOMUNIZMO DOKTRINA APIE RELIGIJĄ

Tai, kas komunizme pirmiausia krinta į akis, yra nepaprastai išvystyta propaganda. Kadangi pagal komunizmo mokslą gera yra visa tai, kas tarnauja komunizmui ir partijai, tai ir propagandoje melas yra plačiai vartojamas bei nuolat kalamas, nes vieno komunistų teoretiko žodžiais "melas pakartotas du kartu vis dar lieka melas; bet pakartotas 100.000 kartų daugeliui jau bus tiesa".

Propagandoje prieš religiją dažniausiai girdime dvi, rodos viena kitai priešingas, tezes: a) Religija ir visa, kas su ja surišta, yra blogis; b) Komunizmas religijos atžvilgiu laikosi korektiškos ir tolerantingos politikos, duodamas religijai laisvę.

a) Dar 1909 m. Leninas rašė: „Marksizmas yra materializmas. Būdamas toks, jis taip pat yra negailestingai priešiškas religijai, kaip XVIII a. enciklopedistų materializmas arba Feuerbacho materializmas. Tai neabejotina. Tačiau

Markso ir Engelso materializmas eina toliau už enciklopedistus ir Feuerbachą, taikydamas materialistinę filosofiją istorijos sričiai, visuomeninių mokslų sričiai. "Mes turime kovoti su religija — Tai yra viso materializmo ir, vadinasi, marksizmo abėcėlė. Tačiau marksizmas nėra materializmas, sustojęs ties abėcėle. Marksizmas eina toliau. Jis sako: reikia *mokėti* kovoti su religija, o tam reikia *materialistiškai* aiškinti masių tikėjimo ir religijos šaltinį. Kovos su religija negalima apriboti abstrakčiai ideologiniais pamokslais, negalima jos suvesti į tokius pamokslus;šią kovą susieti su konkrečia praktika klasikinio judėjimo, nukreipto į socialinių religijos šaknų pašalinimą".[1]

"Religija yra liaudies opiumas" — šis Markso posakis yra visos marksistinės pasaulėžiūros religijos atžvilgiu kertinis akmuo. Marksizmas vertina visas šių laikų religijas ir bažnyčias, ir betkokias religines bendruomenes kaip buržuazinės reakcijos organizacijas, siekiančias pavergti darbininkų klasę išnaudojimui ir apkvaišinimui". [2]

"Religija — rūšis dvasinės baltakės, kurioje kapitalo vergai skandina savo žmogiškąjį pavidalą, savo reikalavimus bent kiek deramo žmogui gyvenimo". [3]

"Proletarinė diktatūra turi iki galo sugriauti ryšius tarp išnaudotojų klasių, dvarininkų bei kapitalistų ir religinės propagandos, kaip masių tamsumo palaikymo, organizavimo. Proletarinė diktatūra turi nenukrypstamai faktiškai vaduoti darbo žmonių mases nuo religinių prietarų, siekdama to propaganda ir masių sąmoningumo kėlimu".[4]

Taip mokė Marksas ir Leninas. Jų sekėjai ir garbintojai nė per plauką neatsitolino nuo šių tezių, jas, kad ir kitais žodžiais, nuolat kartodami. Rusijos komunistų partijos centro komiteto 1954 m. nutarime sakoma: "Buržuazinėje bendruomenėje bažnyčia yra atrama ir priemonė valdančiajai klasei pavergti ir išnaudoti darbininkus".[5] Bonč-Brujevič veikale "Svoboda soviesti v SSSR" 1954 m. rašo: "Mes niekad neužmirštame ir neprivalome užmiršti, kad religija yra savo rūšies dvasinis narkozas, kuris žmones savo religine pasaulėžiūra užnuodija, hipnotizuoja, apakina, apkurtina ir pažemina".[6] Neatsilieka ir Lietuvos garsiakalbiai komu-

nistėliai: "Religija yra gajausia praeities atgyvena. Ją palaiko bažnytinė organizacija, patyrę kadrai, įpročio jėga ir tt."[7]

O juo religija yra tobulesnė, kilnesnė, tuo komunizmui ji yra pavojingesnė. Dar 1913 m. Leninas rašė M. Gorkiui: "Kiekviena religinė idėja, kiekviena idėja apie Dievą yra neapsakoma šlykštynė. Tačiau milijonai nusikaltimų, biaurumų, išprievartavimų ir ištvirkimų fizinės rūšies, kuriuos galima lengvai demaskuoti ir iškelti į viešumą, yra daug mažiau naudingi ir pavojingi, negu grynai sudvasinta ir puikios ideologijos rūbu apvilkta Dievo idėja. Katalikų dvasiškis (popas), kuris išgėdina mergaitę, yra demokratijai daug mažiau pavojingas, negu dvasiškis be sutanos, be grubios religijos, pilnas idealizmo ir demokratinių pažiūrų dvasiškis".[8]

Ant šių principų ir tezių yra paremta visa komunistų propaganda visuose kraštuose, visomis kalbomis leidžiamoje antireliginėje literatūroje ir spaudoje. Šios rūšies propaganda yra varoma nuo pat komunizmo atsiradimo, bet ypačiai jam įsigalėjus, nevienodu įtempimu, įvairiais niuansais, ir ji niekad nesiliaus, kol bus komunizmas. Antireliginė propaganda, garantuota sovietinės konstitucijos, įeina į pagrindinius komunistinės statybos uždavinius.

b) Kai laisvasis pasaulis kūrė žmogaus teisių chartą ir pabrėžė keturias pagrindines laisves (tarp jų ir įsitikinimų bei religijos laisvę), komunistų propagandoje iškilo naujas šūkis: religijos laisvė Sovietų kraštuose. A. Kolosov savo veikale "Religija i Cerkov v SSSR" 1947 m. rašo: "Marksizmas - leninizmas galutinai atmeta kovą su religiniais įsitikinimais prievartos būdu ir nesiekia religinių organizacijų veiklą kaip nors apriboti ar uždrausti"[9] O Bonč - Brujevič minėtame veikale "Svoboda soviesti v SSSR" tvirtina: "Mūsų revoliucijos istorijoje nėra nė vieno pavyzdžio, kur būtų kas nors nukentėjęs dėl savo religinių įsitikinimų... Sovietų kraštuose nėra buvę jokio religinio persekiojimo. Jis yra visiškai negalimas. Bažnyčios atstovai kartais buvo nuteisiami, bet ne dėl religinės veiklos, o tik dėl savo veiklos prieš liaudį; tai veiklai pridengti jie naudojosi religija. Dva-

siškija, kaip tokia, niekad Sovietų Sąjungoje nebuvo persekiojama".[10]

Šios rūšies propagandai turi tarnauti dvasiškijos vizitai vieni pas kitus okupuotuose kraštuose, turistų vedžiojami po likusias bažnyčias, kai kurie leidiniai, aukštų dvasininkų "savanoriški" pareiškimai užsienio spaudos atstovams ir pan. Šiuo propagandos arkliuku turėjo joti ir rusų "Gyvoji Bažnyčia", ir lenkų "patriotai" kunigai, ir kitų kraštų sovietiniam rėžimui palankūs įvairių konfesijų dvasiškiai.

Gali kam atrodyti, kad šitokios taktikos ir tokios komunizmo užimtos linijos šviesoje, religiniai įsitikinimai paliekami kiekvieno tikinčiojo privačiu reikalu, už kurį niekas negali nukentėti. Tačiau komunizmo kova su religija nebūtų visuotina ir pilna, jei religiniai įsitikinimai būtų iš tikrųjų laikomi privačiu kekvieno reikalu (tas privatumas ypačiai pabrėžiamas komunistų tuose kraštuose, kur jie dar nėra valdžioje). Lenino raštuose šiuo reikalu randame tokią tezę: "Mes reikalaujame, kad religija būtų privatus reikalas valstybės atžvilgiu, bet mes jokiu būdu negalime laikyti religijos privačiu reikalu mūsų pačių partijos atžvilgiu. Partiniu požiūriu socialistiniam proletariatui religija nėra privatus dalykas. Mūsų partija yra sąmoningų, priešakinių kovotojų už darbininkų klasės išvadavimą sąjunga. Tokia sąjunga negali ir neturi abejingai žiūrėti į nesąmoningumą, tamsumą arba obskurantizmą religinių įsitikinimų pavidalu. Todėl kova su liaudies opiumu, kova su religiniais prietarais negali būti laikoma privačiu reikalu".[11] Leninas tačiau pabrėžia, kad ši kova neturi būti partijos svarbiausiu uždaviniu, o tik įeiti į bendruosius partinės kovos rėmus. Todėl kartais ji gali sulėtėti, būti susilpninta kai iškyla kiti svarbesni partijos uždaviniai. Juoba, jei ta kova būtų kenksminga partijos siekimams, tada netgi galima bendradarbiauti su dvasiškija ir tikinčiaisiais. Kaip matysime, ši lanksti dialektinė taktika kartais labai ryškiai pavartojama bendrųjų partijos tikslų atsiekimui. Tada ji kai kam gali atrodyti kaip esminis komunizmo taktikos pakeitimas ir ankstesnių principų korigavimas ar visiškas jų atsižadėjimas.

Iš tikrųjų kovos priemonių pasirinkime komunistai nebuvo konsekventiški. Iš karto jie manė, kad religiją galima

sunaikinti jėga, kad ji žlugsianti drauge su kapitalizmo ir buržuazijos žlugimu. Bet, kai 1937 m. gyventojų surašinėjime pasirodė, kad apie 30 nuošimčių gyventojų miestuose ir apie 60 nuošimčių kaimuose prisipažino esą tikintieji, bandyta dar kartą persekiojimais, šaudymais ir trėmimais naikinti tikinčiuosius. Bet kai ir tas negelbėjo, ištraukta sena Lenino tezė apie reikalą kovoti su religija "moksliškais" ginklais. Iš tiesų Leninas 1905 m. rašė: "Mes reikalaujame visiško ir pilno Bažnyčios nuo Valstybės atskyrimo, kad galėtume prieš religinius rūkus kovoti grynai ir vien dvasiniais ginklais — mūsų spauda, mūsų gyvu žodžiu".[12] O kitoje vietoje sako: "Kovoti su religiniais prietarais reikia nepaprastai atsargiai; daug žalos daro tie, kurie įneša į šią kovą religinio jausmo įžeidinėjimus. Reikia kovoti propaguojant, šviečiant".[13]

Kai komunistai paėmė į savo rankas valdžią ir jėgą šios Lenino tezės buvo pamirštos. Buvo nuolat skelbiama, kad religija yra pavojingas ginklas išnaudotojų klasės rankose ir todėl turi būti sunaikintas ir likviduotas net ir fizine prievarta. Taip ir buvo daroma bent iki 1939 m. (užimtuose kraštuose iki 1954 m.). Kritus Stalinui ir susigriebus grįžti prie komunizmo klasikų, ištraukta ir Lenino cituotieji posakiai, kuo remdamasis Kruščiovas 1954. XI. 10 padarė garsų pareiškimą apie reikalą kovoje su religija vartoti tik dvasinius ginklus. Tas dar kartą rodo, kad komunizmas moka pagal reikalą kombinuoti ir keisti ginklus, neatsisakant bendros politikos ir galutinio tikslo — sunaikinti religiją.

II. SOVIETINIAI ĮSTATYMAI APIE RELIGIJĄ

Įdomi yra evoliucija Sovietų Sąjungos konstitucijos 124 paragr., kur kalbama apie religiją. 1925 m. konstitucijos sakoma: "Kad patikrinus piliečiams sąžinės laisvę, Bažnyčia yra atskirta nuo Valstybės ir mokykla nuo Bažnyčios. Visiems piliečiams be skirtumo pripažįstama *religinės ir antireliginės propagandos laisvė*".

Liaudies Komisarų Taryba 1929. V. 18 priėmė įstatymą apie religines bendruomenes. Ta proga buvo pataisyta konstitucija, kurioje įrašyta štai kas: "Kad patikrinus piliečiams

sąžinės laisvę, Bažnyčia yra atskirta nuo Valstybės ir mokykla nuo Bažnyčios. Visiems piliečiams garantuojama *religinių įsitikinimų* (svoboda religioznych ispoviedanij) ir antireliginės propagandos laisvė".

Pagaliau 1936 m. konstitucijoje 124 paragr. jau taip suredaguotas: "Kad patikrinus piliečiams sąžinės laisvę, Sovietų Sąjungoje Bažnyčia yra atskirta nuo Valstybės ir mokykla nuo Bažnyčios. Pripažįstama visiems piliečiams *religinių kultų praktikavimas* (otpravlenija religioznych kultov) ir antireliginės propagandos laisvė".[14]

Konstitucijos 124 prgr. apima visas tikybas: pravoslavų, katalikų, protestantų, musulmonų, žydų, įvairių sektų. Jis beveik pažodžiui įtrauktas į visų SSSR respublikų konstitucijas. Satelitų kraštuose betgi kai kur yra kitoks formulavimas, pvz., Lenkijos Konstitucijoje kalbama apie "religinių funkcijų" (ne kultų) laisvę.

Tuoj galima pastebėti, kad kulto laisvė pripažįstama *tik piliečiams*. Konstitucija nemini nei dvasiškijos, nei bažnytinės hierarchijos, nei Bažnyčios kaip organizacijos. Kadangi Bažnyčia yra atskirta nuo Valstybės, tai įstatymo dvasiai ir raidei jos nėra.

1929 m. buvo išleistas įstatymas (pataisytas ir papildytas 1931 m.) apie religines bendruomenes. Jis nustato štai ką:

"Tikintieji, kurie sudaro religinę bendruomenę arba grupę, gali: a) atlikti religines apeigas; b) organizuoti bendras maldas ir besimeldžiančių sueigas; c) valdyti kulto reikmenis; d) sudaryti juridinius privataus pobūdžio aktus, liečiančius kulto reikmenis ir religinių opeigų atlikimą; dalyvauti bendruomenių suvažiavimuose; f) paskirti kunigus religinių apeigų atlikimui".

Tačiau, pagal įstatymą, "religinės bendruomenės nėra juridiniai asmenys, todėl jos negali: a) įsteigti savišalpos kasas, ligonines, prieglaudas, užeigos namus maldininkams, kasas religinių patarnavimų mokesčiams rinkti ir laikyti; b) organizuoti kooperatyvus, žemdirbių, amatininkų ir panašias draugijas, vartoti fondus ir kulto reikmenis kitiems, ne religinių apeigų, tikslams; c) organizuoti maldos sueigas atskirai vaikams, jaunimui, vyrams, moterims ir pan.; d)

organizuoti sueigas, ratelius, literatūrinius vakarus darbininkams, tarnautojams su tikslu pamokyti juos religijos dalykų; e) organizuoti ekskursijas, vaikų darželius, jaunimo iškilas! f) atidaryti bibliotekas, skaityklas; g) steigti sanatorijas ir medicinos pagalbos punktus".[15]

Žodžiu, išskyrus apeigas bažnyčioje, bet kuri kita bažnytinė mokomojo, auklėjamojo, karitatyvinio pobūdžio veikla yra griežtai uždrausta. Šio įstatyminio draudimo šviesoje suprantamas komunistinės spaudos budrumas ir jaudinimasis. "Tikybinės organizacijos laužo įstatymus, nes jos kuria uždraustas bendruomenes ir sektas. Štai sektantai įsidrąsino ir dažnai organizuoja meno ir literatūros vakarus, būreliais iškylauja, organizuoja pašalpines kasas, sumaniai vykdo saviveiklos uždavinius. Tuo pačiu keliu eina pravoslavai-ortodoksai, katalikų bažnyčia ir mahometonų (musulmonų) tikybiniai veikėjai".[16]

Įstatymas, nepripažindamas hierarchijos, visiškai ignoruoja atskirų konfesijų kanonus ir bažnytinės teisės nuostatus. Įstatymui yra tik piliečiai, kurie sudaro religinę bendruomenę; jie vieni turi teisę dalyvauti krašto ar apygardos (dažniausiai valdžios įsakytuose) suvažiavimuose, svarstyti valdžios patiektą programą. Užtat komunistinėje terminologijoje nerasime posakių: bažnytinė vyresnybė, vyskupija, vyskupas. Tik įstatymų interpretacijoje randami išsireiškimai: taip vadinami vyskupai, taip vadinama bažnytinė valdžia, vyresnybė. Iš to plaukia svarbiausia ir galutinė išvada: įstatymais visiškas Bažnyčios pajungimas Valstybei ir nuo jos malonės visiškas tikinčiųjų priklausomumas.

Imkime konkretų atvejį. Prileiskime, kad religinė bendruomenė arba parapija turi 1000 asmenų - tikinčiųjų. Kulto pastatas - bažnyčia priklauso valstybei. Kad būtų galima naudotis ja religinėms apeigoms, 20 asmenų (paprastai darbininkai, nes kitų kategorijų piliečiai negaus leidimo) paduoda vietos valdžiai prašymą užregistruoti jų bendruomenę. Gavę registraciją, turi sudaryti sutartį dėl bažnyčios naudojimo. Sutarties sąlygos yra kietos ir pats leidimas ne visada duodamas. O kaip su kunigu? Kadangi įstatymas nepripažįsta hierarchijos, tai patys tikintieji turi parinkti ir pristatyti

kandidatą į klebonus. Vietos valdžia tyrinės, ar jis yra priimtinas; priešingu atveju reikės rinktis kitas. Lietuvoje buvo pavyzdžių, kai ištisais metais parapijos likdavo be kunigo, nes vis nepavykdavo rasti valdžiai priimtinas kandidatas. O joks kunigas negali eiti savo kunigiškųjų pareigų, jei nėra registruotas ir gavęs tam leidimą.

Net ir vyskupai, kuriems pripažįstama ne valdymo, o tik vyskupiškų apeigų funkcija, turi būti parinkti ir valdžiai pristatyti tikinčiųjų suvažiavimo. Per tokią procedūrą ir registraciją religinės bendruomenės, kulto tarnai kunigai ir vyskupai patenka į absoliutinę valdžios kontrolę, kuri atydžiai seka tikinčiųjų gyvenimą ir jų veiklą.

Net ir šiuose įstatyminiuose rėmuose vėlesnės instrukcijos išryškino kai kuriuos pasunkinimus. Pvz., kulto namai religinei bendruomenei perleidžiami veltui, bet ji turi įsipareigoti mokėti už juos mokesčius, kaip už pramogų vietą, mokėti draudimą, išlaikyti ir remontuoti pastatą. O lėšos? Laisvos tikinčiųjų aukos. Jokiu būdu neleidžiamas ir smarkiai baudžiamas tikinčiųjų apsidėjimas mokesčiais. Aukas rinkti galima tik bažnyčiose pamaldų metu, o už savosios bendruomenės ribų, reikalingas ypatingas leidimas. (Klaipėdos bažnyčios statybai vienas kunigas turėjo leidimą aukas visoje Lietuvoje). Surinktos aukos turi būti stropiai suregistruotos ir padėtos banke, bet bankas negali už tokius indėlius mokėti nuošimčių; už tokius pinigus negalima pirkti valstybės paskolos lakštų. Pinigai išimami iš banko čekiais, pasirašytais parapijos komiteto narių.

Kiek žinoma, tokie pat įstatymai, tik dar labiau sugriežtinti, taikomi katalikams ir Lietuvoje.

III. KOVOS SU RELIGIJA PRIEMONĖS

Matėme, kokia yra komunizmo teorija ir juridinė santvarka konfesijų atžvilgiu. Dabar pažvelgsime į praktiką, į priemones ir metodus, kuriais siekiama pagrindinio tikslo — sunaikinti religinius "prietarus".

1. *Konstitucijos garantuota antireliginė propaganda.*

Komunistai propagandoje yra tikri specialistai. Jei propaganda panaudojama visose srityse, įvairiais tikslais bestatant komunistinę valstybę, tai nė vienoje srityje ji nėra tokia rafinuota ir intensyvi, kaip kovoje su religija. Reikia pabrėžti, kad ši kova yra labai nelygi: puolami tikintieji ir Bažnyčios atstovai neturi galimybės ne tik varyti savąją propagandą, bet net ir gintis, atremti šmeižtus, įrodyti melą, nes jiems lūpos yra užčiauptos ir garantuota tik religinių apeigų laisvė. Propagandinės priemonės yra šios:

a) *Kovojančių bedievių sąjunga.* — Ji atsirado iš 1922 m. įsteigto laikraščio "Bezbožnik" draugų sąjungos ir oficialiai įsteigta 1926 m., greitai augo narių skaičiumi: 1926 m. turėjo 2421 skyrių su 87.033 nariais, o 1931 jau buvo 60.000 skyrių su 5.000.000 narių. Ši sąjunga buvo uždaryta 1941 m. Bet 1958 m. gale Sovietų Sąjungoje įsteigta nauja ateistų organizacija "Maskvos jaunų ateistų klūbas". Viename klūbo susirinkime priimtas statutas ir darbo programa. Pagal statutą klūbo nariai turi uždavinį tiek savo ateistinę pasaulėžiūrą išvystyti, tiek jaunuolius auklėti, kad jie būtų pajėgūs ir sugebą imtis "ateistinio auklėjimo sunkiai dirbančiųjų tarpe". Klūbas turi organizuoti paskaitas ir diskusijas aktualiais ateizmo ir religijos istorijos klausimais. Be to, klūbo nariai turi tiesioginiai ir praktiškai vesti antireliginę propagandą individualiai tarp tikinčiųjų, ypačiai jaunimo, tarpe.

Naujasis klūbas "Kovojančių bedievių sąjungą" laiko savo pirmatake. Šio klūbo steigėjas ir veteranas Loginov yra laikomas "bedievių patriarchu". Jis klūbo steigiamame susirinkime sėdėjo prezidiume ir skaitė paskaitą apie "Kov. bedievių sąjungą". Ši nauja bedievių organizacija neapsiribos vien Maskva: panašūs klūbai bus įsteigti ir kituose miestuose. Iš jų susikurs nauja ateistų sąjunga visai Sovietų Sąjungai. Taip lygiai prieš 20 metų įsikūrė ir "Kov. bedievių sąjunga" — ji irgi prasidėjo iš Maskvos.

b) *Antireliginė spauda.* — 1931 m. Sovietų Sąjungoje jau buvo septyni specialūs kovai su religija laikraščiai, leidžiami ne tik rusų, bet ir ukrainiečių, lenkų, žydų, totorių,

vokiečių, uzbekų, armėnų, buriatų, baškyrų, gruzinų ir mongolų kalbomis. Tarp 1928-40 metų išleista 1832 antireliginės knygos su 140.200.000 egzempliorių. Vien tik 1941 m. buvo užplanuota išleisti 3.500.000 egz. įvairių knygų. Kai 1941 m. "Kovojančių bedievių sąjunga" buvo likviduota, jos organas "Bezbožnik", tais metais turėjęs 3.505.000 prenumeratorių, dėl "popierio stokos" 1942. IX sustojo ėjęs, bet kita antireliginė spauda liko, nors po 1954 m. ji jau nebuvo tokia grubi, o daugiau užsiimanti "mokslišku" religijos aiškinimu. Vien 1956 m. tokių "mokslišku" ateistinių leidinių išleista 31, kai dialektiniam materializmui aškinti tik 18.

Šių 1959 m. gale pasirodė Maskvoje specialus antireliginei propagandai laikraštis "Mokslas ir Religija", kuris turi atstoti senąjį "Bezbožniką". Jis pristatomas skaitytojams kaip "naujas ginklas ateistinei mokslinei propagandai ir materialistiniam darbininkų auklėjimui". Kosminiai tyrinėjimai ir erdvės užvaldymas, atrodo, bus svariausias ginklas prieš religiją tame "moksliškame" masių švietime. Laikraštyje cituojami Kruščiovo žodžiai: "Viešas mokymas, mokslo žinių skleidimas, gamtos dėsnių tyrinėjimas neranda vietos tikėjimui į Dievą". O akademikas Ambarzumian ir matematikas Kukarkin straipsnyje "Žmogus gamtos valdovas" svarsto pasaulio sukūrimo klausimą ir sako: "Nuo to laiko, kai Kopernikas metė pirštinę Katalikų Bažnyčiai, aiškindamas gamtos reiškinius, astronomija pradėjo laimėti vieną sritį po kitos, išvydama dievą iš visų medžiaginio pasaulio kampų; religinė hipotezė apie pasaulio sukūrimą gavo nepataisomą smūgį".[17]

Pagal Maskvos direktyvas ir kitų komunizmo režime kraštų spauda labai suintensyvino antireliginę propagandą. Laikraščiai, kokiais vardais jie besivadintų ir kuriam tikslui bebūtų skirti, visi įsideda bent po vieną strapsnį prieš religiją. Lietuvoje antireliginės literatūros didžiausias gamintojas yra eks-kunigas J. Ragauskas, metęs kunigystę 1958 m. Šalia jo yra visa eilė mažesnių, bet gana piktų, rašeivų, kurie užpildo spaudos puslapius, neva iškeldami įvairius faktus prieš Bažnyčią, dvasiškiją, per akis meluodami, o "moksliniame" aiškinime pasirodydami tikrais ignorantais.

c) *Antireliginės mokyklos ir muziejai.* — "Kovojančių bedievių sąjunga" buvo suorganizavusi daugybę mokyklų ir visokios rūšies kursų darbininkų ir žemdirbių liaudies universitetų kovai su religija. Tokių mokyklų Sovietų Sąjungoje 1930 m. buvo 44, 1931 m. jau 84; 1933 m. buvo 5020 kursų moksleiviams su 144.161 mokiniu ir 255 kursai studentams su tik 4135 klausytojais.

Propaganda prieš religiją per mokyklas labai sustiprėjo nuo 1957 m., kada Lietuvos Komunistų Partijos Centro Komiteto septintasis plenumas (1957. XII. 3 - 4) savo darbų tvarkoje turėjo tik vieną klausimą: politinio - idėjinio darbo stiprinimą moksleivijos tarpe. Buvo nustatytos naujos antireliginės propagandos gairės mokyklose, privalomos visiems mokytojams. Jų vykdymą prižiūri kompartija ir komjaunimas.

Dar didesni reikalavimai statomi aukštosioms mokykloms. Jos turinčios paruošti absolventus taip, kad ne tik jie patys būtų įsitikinusiais ateistais, bet ir galėtų dirbti propagandinį ateistinį darbą savo gyvenamoje aplinkoje. Tuo tikslu Lietuvos aukštosiose mokyklose įvesta "mokslinio" ateizmo pagrindų dėstymas, visiems studentams privalomas. Paskaitų studentams ciklai: "Mokslo priešingumas religijai", "Religijos kilmė", "Krikščionybės atsiradimas ir jos socialiniai principai", "Katalikybės esmė", "Reakcinė Vatikano veikla šiuo metu" ir kit.

Sustiprinus antireliginę propagandą, kai kurie laikraščiai įsivedė "Ateizmo kampelius". Spaudai talkininkauja radijas, paskaitos.

Antireliginiai muzėjai turi lankytojams parodyti religijos apgaules, dvasiškijos panaudotas priemones liaudžiai mulkinti. Tokių antireliginių muzėjų Sovietų Sąjungoje, dažniausia įrengtų buv. cerkvėse - bažnyčiose, 1930 m. jau buvo 44 su 263.000 metiniais lankytojais. Lietuvoje, atrodo, atskiro antireliginio muzėjaus nėra, nes nėra tam medžiagos, o tik atskiri skyriai bendrojo pobūdžio muzėjuose, bet ir tie menki.

d) *Menas.* — 1929 m. Leningrade įsteigtas teatras "Ateist", kuris 2 metų bėgyje turėjo 305 vaidinimus su

143.605 žiūrovais. Bet ir kituose teatruose buvo vaidinami antireliginiai veikalai. Ypač jų gausu kolchozų teatruose. Tam pačiam reikalui pagaminta ir antireliginių filmų. Jau 1931 m. jų turėta 16 prieš islamą, 5 prieš katalikybę ir nė vienos prieš žydų religiją, nes antireliginės propagandos priekyje stovėjo Jaroslavskis — žydas Hubelmann.

Paskutiniu laiku ir Lietuvoje imta gaminti antireliginių filmų, pradėta vaidinti teatruose veikalai prieš religiją. Tačiau jie pasirodė tiek nevykę ir kvaili, kad net patys komunistai juos iškritikavo. Esą tokiais veikalais, kurie parodo darbo žmogų kvailą, užsiimantį kvailais religiniais prietarais, galima žmones tik atbaidyti. Tarybinis darbo žmogus turi būti parodomas sąmoningu, apsišvietusiu.

Tokios yra pozityvinės propagandos priemonės, kurios yra plačiai vartojamos ir po paskutinio karo užimtuose kraštuose. Bet jų vienų toli gražu nepakaktų, jei propagandos aparatui neateitų į pagalbą valdžia su savo priemonėmis: įvairiais draudimais, apribojimais, kad tik sekmingiau izoliuotų Bažnyčios įtaką į mases. Tokios priemonės yra:

a) *Atėmimas Bažnyčiai materialinio pagrindo* — nusavinimas visokio turto, net bažnytinių pastatų ir kulto reikmenų. Tai padaroma dažnai be jokio įstatymo, o vien tik policinėmis priemonėmis. Pvz. Lietuvoje pirmosios okupacijos metu bažnyčių ir vienuolynų nuosavybė buvo atimta dar prieš atatinkamus įstatymus ir potvarkius — vien policijos, neva butų stokos reikalu, patalpas užleidus Raud. armijai ar kitiems visokiems iš Sov. Sąjungos atėjūnams.

b) *Uždraudimas religinės spaudos.* — Išskyrus keletą religinių kalendorių, po vieną kiekvienai konfesijai, šiandien Sovietų Sąjungoje ir jos valdomuose kraštuose (išskyrus Lenkiją) yra vos vienas laikraštis "Maskvos Patriarcho Žinios".

c) *Uždarymas visokių religinių draugijų, brolijų ir sąjungų.* Po šia kategorija yra patekę visos vienuolijos, Lietuvoje panaikintos ir uždraustos, rodos, 1947 m. (Lenkijoje ir Jugoslavijoje, kad ir apardytos, dar veikia.

d) *Suvalstybinimas konfesinių mokyklų ir uždraudimas religijos mokymo* jaunuoliams iki 18 metų net namuose.

e) *Apdėjimas aukštais mokesčiais kulto tarnų ir namų.*

Ateinančiomis iš Lietuvos žiniomis, pvz., Panevėžio katedra moka 40.000 rub. metinių mokesčių, o Kauno bazilika net 48.000 rublių. O ir kunigų mokamieji mokesčiai yra kurkas aukštesni, negu kitų valdininkų ar tarnautojų.

f) *Uždraudimas bet kokios karitatyvinės veiklos.*

Religijos mokymas kai kuriuose kraštuose (ir Lietuvoje) draudžiamas net bažnyčioje. Kai kuriuose kraštuose tėvams dar leista pasisakyti dėl vaikų religinio mokymo. Kur tėvai to reikalauja, jie yra terorizuojami, persekiojami, vaikai mokyklose pašiepiami, niekinami. Pvz. Kroatijoje (katalikiškame krašte) 1950 m. iš 350.000 mokinių, vos 30.000 mokėsi religijos. Lenkijoje, kur religijos mokymas mokyklose yra tik fakultatyvinis, pagal tėvų pareikalavimą, 1959 m. gale jau buvo apie 1000 mokyklų be religijos mokymo, kai ankstesniais metais tokių mokyklų buvo vos keliolika.

Antireliginė propaganda turi uždavinį ne tik "taikiu" būdu ir "moksliškais" metodais įrodyti religijos kvailumą ir kenksmingumą bei jos prietarišką pobūdį, bet ir pasitarnauti valdžiai — paruošti jos prievartos veiksmams kelią ir opiniją. Paprastai, po spaudoje pasirodžiusių dvasininkų ar atskirų tikinčiųjų puolimo, seka jau policinės priemonės: suėmimas, ištrėmimas, teismas ir žudymas.

2. *Bažnyčios ir jos atstovų diskreditavimas*

Šiam reikalui ypačiai komunistams buvo palankus pokarinis metas, kai komunizmas triumfališkai įžengė į naujai okupuotus, "išlaisvintus" kraštus. Pasibaigus karui ir 75.000,-000 katalikų patekus į komunizmo nagus, Kinijoje Katalikų Bažnyčia buvo apkaltinta palaikiusi Čiangkaišeką, Lietuvoje, Lenkijoje — buvus nacių rėmėja, Jugoslavijoje ir Albanijoje — palaikius ustašininkus ir fašistus, Ukrainoje ir Slovakijoje — bendradarbiavus su naciais. Propagandos aparatas šiuose kraštuose ypačiai puolė Katalikų Bažnyčią, kaip kapitalizmo ramstį, o popiežių vaizdavo kaip karo kurstytojų vadą. Buvo siekiama masėms parodyti, kad Bažnyčia visais amžiais yra buvusi darbo klasės priešininkė, pavergėja. Tam klastojama istorija, išvelkama aikštėn visų amžių pamfletai ir šmeižtai prieš dvasiškiją, vyskupus, popiežių. Popiežius esąs stipriausio kapitalo valdytojas, Vatikanas parsidavęs Ameri-

kai, jis kurstąs karą. Slavų tautoms Šv. Sostas vaizduojamas kaip jų priešas, siekęs per amžius slavus suvokietinti, sulenkinti. Kinijoje ir Vietname popiežius pristatomas kaip kolonializmo tėvas. Propagandos uždavinys ne tik šitokioje šviesoje pavaizduoti pačią Bažnyčią, bet ir griauti jos moralės mokslą. Krikščionybės moralė esanti vergų moralė, o jos mokslas — legendos sukurtos dvasininkų ir priskiriamos niekad nebuvusiam Kristui.

Diskreditavus Bažnyčią, prasideda sekanti propagandos fazė: paruošti viešąją opiniją valdžios priemonėmis ir tas priemones pateisinti. Šiam reikalui įkinkomas visas propagandos aparatas: spauda, radijas, kinas, plakatai, karikatūros, įsukama profesinės sąjungos, masiniai darbininkų mitingai, susirinkimai fabrikuose, liaudies šventės, šūkiai ir kt. Tokiai režisūrai ilgesnį laiką veikiant, paprastas gatvės žmogelis pradeda tikėti, kad komunistai kovoja ne su pačia religija, o tik su jos piktnaudojimu prieš darbininkų interesus. Jis ima pateisinti net ir griežčiausias valdžios priemones prieš Bažnyčią ir jos atstovus.

3. *Kliudymas tikintiesiems ir hierarchijai susižinoti su Bažnyčios centru.*

Bet kokie ryšiai su Bažnyčios Galva ir Vatikanu yra laikomi santykiais su priešu. Komunizmui įsigalėjus tuose kraštuose, kur buvo popiežiaus atstovai, jie tuojau buvo išvyti kaip priešo atstovai. Konkordatai tuojau buvo anuliuoti.

4. *Bažnyčios kompromitavimas prieš pasaulio opiniją*

Diskreditavus Bažnyčią viduje ir sulikvidavus bet kokią jos veiklą, ateina eilė kompromituoti ją prieš viešąją pasaulio opiniją. Tam tikslui surežisuojami teismai aukštiesiems dvasininkams. Teismams paruošti vėl pasitarnauja propaganda: darbininkų mitingai reikalauja "teisingos" bausmės nusikaltėliams dvasininkams. Siekiama suduoti smūgis Bažnyčiai asmenyje jos vadų, kurių asmenybė dezintegruojama net ir "smegenų plovimu" ar cheminių priemonių pavartojimu, kad visiškai palaužtų kaltinamąjį ir jis, kaip automatas, prisipažintų prie visko, kuo yra kaltinamas. Tokie teismai, suprantama, suruošiami ne už religinę veiklą, bet už nusikaltimus liaudies įstatymams. Arkiv. Ciepliako ir 11 kunigų byla

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo Biblioteka

1922 m. buvo sudaryta dėl neatidavimo liturginių indų ir brangenybių. Albanijoj 1945 m. 3 vyskupai buvo teisiami už bendradarbiavimą su italais; Bulgarijoje 2 vyskupai nuteisti už špionažą; Lenkijoje keli vyskupai — už devizų šmugelį ir bendradarbiavimą su vokiečiais; Rumunijoje 3 aukšti dvasininkai — už špionažą. Jugoslavijoje 1946 m. kardinolas Stepinac nuteistas už bendradarbiavimą su vokiečiais. Vengrijoje kardinolas Mindszenty ir vysk. Groez — už krašto išdavimą ir juodąją rinką. Lietuvoje vysk. Borisevičius — už "banditų" (partizanų) rėmimą.

5. *Hierarchijos likvidavimas*

Kai visos šios priemonės neatneša siekiamų vaisių, tada jau stengiamasi sunaikinti hierarchiją. Čia komunistai taiko Šv. Rašto žodžius: "Ištiksiu piemenį ir išsisklaidys avys". Vyskupams sudaromos jau slaptos bylos, nuteisiami už akių ir deportuojami į Sibirą ar metami į kalėjimus. Rusijoje savo laiku vien Solovkų salose buvo uždaryta 150 pravoslavų vyskupų. Vien 1933 m. buvo deportuoti 6 metropolitai ir 54 vyskupai. Iki 1937 m. buvo likviduoti visi katalikų vyskupai Sovietų Sąjungoje — viso 19. Kai 1918 m. Katalikų Bažnyčia Rusijoje turėjo 5 vyskupijas, 896 kunigus, 614 bažnyčių, 581 koplyčią ir apie 1.600.000 katalikų, o dar 1933 m. 9 vyskupijas (Šv. Sostas buvo padidinęs jų skaičių), 397 kunigus, 589 bažnyčias ir 1.581.618 katalikų, tai šiandien visoje Sovietų Sąjungoje yra vos 4 bažnyčios (Maskvoje, Leningrade, Odesoje ir Tiflise) su vos 5 kunigais (vienas jų amerikietis) ir apie 5.000 katalikų. Jau 1931 m. Žitomirio vyskupijoje buvo likęs vos vienas laisvas kunigas, nes 114 buvo kalėjime.

Lietuvoje, kaip žinome, vienas vyskupas buvo nuteistas mirti, o 4 deportuoti. Dvasiškijos iš 1500 kunigų, 1948 m. buvo likę tik apie 700. 1954 m. jų skaičius sumažėjo iki 400. Dabar kiek padidėjęs, nes iš Sibiro grįžo likę gyvi apie 130 kunigų. Maža dalis liko savanoriškai Sibire. Ten mirusių, nukankintų skaičius nėra žinomas.

Unitai, kurie po karo pateko į Sovietų Sąjungos rankas, labiausiai nukentėjo. Turėję apie 6.000.000 tikinčiųjų, 10 vyskupijų, 4700 bažnyčių, 1945-50 m. laikotarpį buvo visiškai

sunaikinti, deportavus visus vyskupus ir didelę dalį dvasiškijos. Likusieji prievarta buvo įjungti į Maskvos patriarcho valdžią ir paskelbti pravoslavais. Kaip matome, laikai keičiasi, bet carų metodai galioja ir šiandien.

Čia būtų perilga išskaičiuoti atskirais kraštais, kur, kiek vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų buvo nužudyta, deportuota, pasodinta į kalėjimus. Vaizdo pilnumui užteks, jei paminėsime, kad vien katalikų vyskupų komunizmo rėžime, jų užimtuose kraštuose, įvairiais būdais nukentėjusių (nužudytų, ištremtų, sėdėjusių kalėjimuose) skaičius siekia 163.

6. *Skaldymo politika*

Beveik visuose komunistų valdomuose kraštuose, suradus tam tikrą skaičių dvasiškių, palankių ar simpatizuojančių komunizmui (nekartą tą palankumą išgavus teroro priemonėmis), ypačiai panaudojant tuos, kurie turėjo susikirtimų su savo vyresnybe, sudaromos kunigų draugijos, kartais pavadintos nekaltais, šventais vardais, kurios tampa penktąja kolona Bažnyčioje. Per jas komunizmas siekia suskaldyti Bažnyčią iš vidaus. Tokias kunigų draugijas valdžia remia ir jas laiko vieninteliu tos konfesijos reprezentantu. Tuo būdu panaudojamas visų despotų ir tironų metodas: divide et impera.

Palankios režimui grupės paprastai sudaromos iš paprastų eilinių dvasininkų. Pažymėtina, kad tikri apostatai — ekskunigai šiam reikalui netinka. Dalis parinktųjų dvasiškių, dėl savo ankstyvesnės veiklos yra buvę susikompromitavę valdžios akyse ir patekę į jos reples. Tokie dažnai po įvairių prievartos priemonių: grasinimų, arešto, tardymų, pagaliau sutinka dėtis į tokią kunigų draugiją. Iš karto tokios grupės nėra skaitlingos, bet paskui, veikiant prievartai ir grasinimams, jos papildomos kitais silpnavaliais, kurie pasirenka tokią draugiją vietoje kalėjimo ir ištrėmimo. Taip buvo sudaryta savo laiku Sovietų Sąjungoje „Gyvoji Bažnyčia, o šiais laikais „Tautinė Kunigų Unija" Čekoslovakijoje, "Katalikų Kunigų Taikos Unija" Vengrijoje, "ŠŠ. Kirilo ir Metodijaus Sąjunga" Jugoslavijoje, "Kunigų Taikos Partizanų Sąjūdis" Rumunijoje, "Kunigų Patriotų Draugija" Kinijoje, "Kunigų Komitetas prie sąjungos kovoti už taiką ir demokratiją" (taip vadinami "patriotai", daugiausia vyskupų suspenduoti kunigai) Lenkijoje.

Tokioms skaldytojų grupėms valdžia teikia visokeriopą paramą, kartais atsisakydama net ir principinių siekimų, Pvz., Jugoslavijoje kunigams, kurie prisidės prie "ŠŠ. Kirilo ir Metodijaus Sąjungos", pažadėta leisti dėstyti tikybą mokyklose. Kartais tokių grupių nariams pavedama seminarijų vadovybė. Kai kuriuose kraštuose patys komunistai įsteigė valstybines kunigų seminarijas, žinoma, skaldytojų vadovybėje.

Tokios skaldytojų grupės gauna uždavinį pulti teisėtą bažnytinę vyresnybę (jos turi savo spaudą) ir pateisinti valdžios terorą prieš ją; be to, turi girti partiją ir valdžią, per pamokslus raginti tikinčiuosius remti komunistų ūkinę ir politinę programą, ypač kai iškyla konkretūs uždaviniai: kolchozų steigimas, taikos programa, imperialistų agresorių pasmerkimas ir pan. Tokie kunigai turi netgi religinį mokslą suderinti su marksizmu - leninizmu.

Komunistai per tokias skaldytojų grupes atsiekia dviejų tikslų: a) tiesioginiai pajungia Bažnyčią ir jos organizaciją konkretiems partijos uždaviniams, panaudojant tam reikalui dvasininkų žodį iš sakyklos ir b) netiesioginiai atbaido tikinčiuosius nuo Bažnyčios, nes dažnai tikintieji tokiais "patriotais" ir valdžios bendradarbiais nepasitiki, nuo jų šalinasi, neina į jų laikomas pamaldas, nesinaudoja jų patarnavimu.

Sukurdami skaldytojų grupes, komunistai laimi štai ką: bažnyčios, pamaldos lieka nepaliestos, religija tiesiog nepuolama, tikintieji dėl religinių praktikų nepersekiojami, dargi raginami paklusti kunigų "patriotų" žodžiui. Tai labai naudinga užsieninei propagandai — sudaryti vaizdą, kad komunistiniuose kraštuose yra pilna religijos laisvė. O visas puolimas nukreipiamas prieš teisėtą bažnytinę vyresnybę, prieš vyskupus, kurie liaudžiai pristatomi kaip reakcionieriai, nenorį pasekti protinguosius. Tuo būdu dvasinė vyresnybė izoliuojama nuo tikinčiųjų ir netenka jos pasitikėjimo.

7. *Kompromisai*

Suskaldę Bažnyčios vienybę, komunistai bažnytinę hierarchiją pastato prieš baisią dilemą: arba visiškas bažnytinio gyvenimo paraližavimas, arba ėjimas į kompromisus. Nenorinčius dėtis prie naujos linijos, komunistai terorizuoja kalėjimais, ištrėmimais, arba masina pažadais: suteikti asmens

ir pareigų laisvę, paremti bažnyčias ekonomiškai. Tuo būdu priveda prie ieškojimo kompromiso, kas turi baigtis visišku valdžios laimėjimu — hierarchijos pajungimu komunizmo tarnybai.

Pažymėtina, kad komunistai iš teisėtų vyskupų ir ištikimų dvasininkų nereikalauja steigti tautinę ar panašią Bažnyčią, arba viešai nutraukti ryšius su Šv. Sostu, nes tokiu atveju susilauktų neigiamo atsakymo. Jie tik reikalauja, kad Bažnyčia, norint ar nenorint palikta egzistuoti, prisitaikytų prie naujos liaudies "demokratijos", priimtų jos politinę, socialinę ir ekonominę programą ir surastų su valstybe modus vivendi. Praktika parodė, kad tokie modus vivendi, arba sutartys Kinijoje, Albanijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje buvo aiškiausias pasikėsinimas į Bažnyčios vieningumą.

8. *Komisariatai Kulto Reikalams*

Komunistai pastebėję, kad teroro priemonėmis nepajėgs sunaikinti religijos, pakeitė taktiką ir sumanė patys paimti į savo rankas bažnytinio gyvenimo tvarkymą. Tam reikalui 1943. IX. 14 buvo įsteigta Taryba Pravoslavų Bažnyčios reikalams prie SSSR Komisarų Tarybos, o kitų konfesijų (taigi ir katalikų) reikalų tvarkymui 1944 įsteigta panaši Taryba Religinių Kultų reikalams. Kiekvienoje sovietinėje respublikoje įsteigtas Komisariatas Kultų Reikalams. Bažnyčia, norėdama šiaip taip egzistuoti, turi pasiduoti šio Komisariato direktyvoms. Tokie Komisariatai turi „reguliuoti santykius tarp Bažnyčios ir Valstybės ir prižiūrėti, kad įstatymai, tvarką religijos dalykus, būtų pilnai užlaikomi". Komisariato uždavinys — transformuoti Bažnyčią į paprastą valstybinę įstaigą, skyrimo teise pamažu eliminuoti "atsilikusį" dvasiškijos elementą. Komisariatas paprastai arba pats skiria dvasininkus į pareigas (pristačius vyskupui), arba pasiūlo savuosius kandidatus vyskupui skirti. Tokiu keliu kai kuriuose kraštuose valdžia paskyrė vyskupijoms generalinius ar kapitulos vikarus, parinktus iš patikimų "patriotų" kunigų. Tokie virsta valstybės tarnautojais, lanksčiais instrumentais valdžios rankose, o nepataisomi kunigai "atsilikėliai" yra išskiriami arba pašalinami. Suprantama, kad visa tai tikinčiųjų tarpe sukelia nepasitikėjimo, sąžinės sąmyšio ir pasyvumo religiniuose dalykuose.

Ši taktika davė tai, kad kai kuriuose kraštuose vyskupijos yra rankose iki tol nežinomų ir nepasižymėjusių valdytojų, ar mažiau rezistencijos parodžiusių vyskupų. Kurie parodė rezistencijos, kurie nesutiko bendradarbiauti su komunistiniu rėžimu, tokie šiandien nebevaldo vyskupijų ir yra net ištremti iš savo vietų. Bet ir vyskupijas valdantieji nebeturi daugiaus pasirinkimo laisvės: jei jie pvz. netvirtins pasiūlytų kandidatų, valdžia vistiek juos paskirs ir tuo būdu susidarys dar didesnis netikrumas ir maišatis. Jei priims valdžios siūlomuosius, jau parodys bendradarbiavimą, atsakingas vietas apsodindami nevertais ir valdžiai aklai atsidavusiais asmenimis.

Pastatę prieš tokią sąžinės alternatyvą vyskupus ir valdytojus, komunistai pasiekia tai, kad palaužiama hierarchijos vienybė su Roma (kuri ima nepasitikėti su valdžia bendradarbiaujančiais), suskaldomas vyskupų vieningumas, tikintieji klaidinami, nežinodami, ko klausyti. O komunistų propaganda vėl užgroja naują plokštelę, garbindama taiką mylinčius kunigus, kaltindama karo kurstytojus, aukštindama bendradarbiaujančius ir smerkdama savo aukštam pašaukimui ištikimuosius. Paskutiniu laiku Lietuvoje sustiprintas kai kurių dvasininkų puolimas, visokių nusikaltimų suradimas, yra kaip tik išdava šios politikos — sunaikinti ir suniekinti ar net izoliuoti veiklesniuosius, kurie nesiduoda padaromi valdžios agentais.

Paėmę į savo rankas dvasininkų skyrimą ir netiesioginiai padarę juos ekonomiškai nuo valdžios priklausančius (nors algų jiems nemoka, bet eidami pareigas gauna paramą iš aptarnaujamų tikinčiųjų), padaro iš jų politinius agentus, o liaudžiai sudaromas įspūdis, kad valstybė netgi remianti Bažnyčią (leidimai statyti bažnyčias, lėšos jų remontams ir pan.).

9. *Bažnyčia visiškoje komunizmo tarnyboje*

Įkūrus Komisariatą Kulto Reikalams, Bažnyčia praktiškai eliminuojama iš viešojo gyvenimo, tačiau ji turi bendradarbiauti, statant naują komunistinę tvarką. Komunistai su tokia, pagal savo planą, suorganizuota Bažnyčia stengiasi palaikyti gerus santykius, nes mato, kad dvasiškija dar turi di-

delės įtakos masėms; per dvasiškiją tos masės greičiau suaugs su komunistine santvarka ir rėžimu. Toks draugiškas bendradarbiavimas liaudies respublikose turi parodyti pasauliui, kad ten nėra priešiško nusistatymo prieš religiją ir Bažnyčią. Komisariatai, laikydami dvasiškiją savo rankose, atitraukia ją nuo pagrindinės religinės misijos, pavedant jai visiškai pasaulietiškus uždavinius. Supasaulinta Bažnyčia lengviau bus galima likviduoti, kai tam ateis tinkamas laikas.

Tokio bendradarbiavimo apraiškos: vyskupų ir kunigų valdžiai lojalumo priesaika, išreikalauti pareiškimai, jog priimama komunistinė santvarka, dvasiškijos dalyvavimas taikos konferencijose, ekonominio pobūdžio varžybų skatinimas ir tt. Bendradarbiavimas reikalauja, kad ir parapijos, kaip kitos organizacijos, pasiduotų valstybei, prisitaikytų prie socialinės tvarkos ir pozityviai bendradarbiautų su rėžimu. Neužtenka, kad pvz., kunigas pavyzdingai atlieka savo pilietines pareigas: jis turi pozityviai įrodyti, kad pritariąs rėžimui. Čia vėl dvasiškija pastatoma prieš sąžinės konfliktą: jei nebendradarbiaus, tikintieji liks be kunigų; jei bendradarbiaus — piktins tikinčiuosius ir tie nusigręš nuo bažnyčios. Ir taip gaunasi kuriozas: komunistai uždarę dvasiškiją į bažnyčias vien religinių apeigų atlikti priverčia juos iš ten išeiti į praktišką veiklą — padėti įgyvendinti komunistinę santvarką.

Komisariatui Kulto Reikalams paėmus Bažnyčią ir jos organizaciją į savo rankas, apeigų laisvė lieka po senovei, betgi propaganda prieš religiją nė kiek nesustabdoma. Ir toliau kliudoma, kad tikintieji nesinaudotų šia kad ir menka laisve. Komunizmas mato Bažnyčios jėgą jos organizacijoje. Kai ši jau suardyta — apeigų atlikimo laisvė telieka. Marksistinis auklėjimas padarys tai, kad netrukus nebus kas ta laisve naudojasi. Tam reikia tik laiko. Homo religiosus (prietaringas), virs homo oeconomicus. Reikia tik mases, ypačiai jaunimą, perauklėti, indoktrinuoti. Pagal komunizmo dialektiką naujoji komunistinė santvarka bus pilnai sukurta tik tada, kai siela bus ištuštinta iš senų prietarų, valia pakeista ir senosios sąvokos bus pakeistos naujomis — komunistinėmis. Tam turi tarnauti spauda, mokykla, menas — visos moderniosios propagandos priemonės. Šiame procese jau nereikalingi

masiniai areštai, trėmimai, žudymai. Praktika parodė, kad tokios priemonės dvasios nepalaužia, o ją dar tik stiprina. Tik perauklėjimu išnyks tikėjimas ir bus įgyvendintas komunistinis credo in me ipsum. Bažnyčios liks tuščios ir jos sugrius savaime.

Taktikos ir metodų pakeitimas rodo, jog komunizmas įsitikino, kad brutalia jėga niekad nepasiseks sunaikinti religijos. Persekiojimai nepalaužia tikėjimo į Dievą, o tik sunaikina išorines religijos apraiškas. Komunistai nenori katakombų Bažnyčios, nė kankinių, nes katakombų Bažnyčia ištrūkstų iš jų kontrolės. Jie nori turėti tylinčią, nebylę Bažnyčią, arba, tiksliau tariant, Bažnyčią tarnaujančią komunizmo tikslams.

Taip prieita prie pavojingiausio ir tragiškiausio religijos persekiojimo etapo — įkinkymo Bažnyčios į bedieviškosios ideologijos vežimą, į ateistinę teokratiją, į marksistinį jozefinizmą. Per paskutinius 10 metų visuose kraštuose Bažnyčia išjungta iš bet kokios veiklos, kuri nesiriboja vien apeigų atlikimu. Jei Bažnyčios jėga yra jos išorinėje organizacijoje, tai komunistinis rėžimas čia laimėjo: šiandien už geležinės uždangos nėra nepriklausomos bažnytinės organizacijos; viskas diriguojama ir kontroliuojama valstybės. Jei atskiras žmogus dar gali išpažinti savo tikėjimą lankydamas bažnyčią, tai jam nėra jokios galimybės pagal tą tikėjimą gyventi.

Ši paskutinė religijos persekiojimo fazė, plačiai imta taikyti po Stalino mirties, daugelį suklaidino ir sudarė įspūdžio, kad komunizmas jau keičia savo antireliginę politiką, kad jau ješko koegzistencijos su Bažnyčia. Tarp tokių varžtų atleidimo minima dviejų Lietuvos vyskupų konsekravimas (trečias konsekruotas be Komisariato Kulto Reikalams "palaiminimo" sėdi ištremtas Nemunėlio Radviliškyje), kardinolų Stepinac ir Mindszenty (prieš Vengrijos sukilimą) kalinimo sušvelninimas, kunigų ši Sibiro paleidimas, kard. Wyszynskio į pareigas grąžinimas, kunigams ir vienuolėms koncentracijos stovyklų Čekoslovakijoje panaikinimas ir tt. Tokie faktai nėra sporadiški ir atsitiktini: jie rodo tam tikrą planą. Tai nėra sugyvenimo reiškinys. Jais komunizmas neatsisakė savo pagrindinio tikslo — religijos visiško sunaikinimo. Kova ir toliau bus labiau intensyvi vad. "mokslišku" metodu, o ma-

sėms norima parodyti, kad koegzistencija yra galima, kad tuo būdu palaužtų masių rezistenciją ir būtų lengvesnis perauklėjimo darbas.

Tačiau ir "malonės" aktai nebuvo teikiami veltui: paleistieji iš Sibiro ar kalėjimų turėjo pasižadėti lojalumą rėžimui. Pažado nevykdymas gręsia grįžimu atgal. Ir konsekruotieji vyskupai nebuvo laisvi nuo tokio pažado. Kinijoje komunistinė valdžia tiesiog ėmė skirti vyskupus be popiežiaus sutikimo iš aiškiai rėžimui palankių asmenų, tuo būdu sudarydami schizmą nuo Romos, kuo taip sielojosi dabartinis popiežius Jonas XXIII savo raštuose ir kalbose.

Paskutinių 10 metų komunistinės diktatūros kova su Bažnyčia ir herojiška tikinčiųjų rezistencija rodo, kad jau prieita prie kulminacinio taško, kurį pramatė Leninas, tvirtinęs, kad ateis laikas, kada komunizmas susidurs akis į akį su vieninteliu priešu — krikščionybe. Tas vyksta mūsų dienose. Situacijos tragiškumas yra čia, kad šiandien Vakarų krikščioniškasis pasaulis nemato šio pavojaus. Jam komunizmas tik grėsmė patogiam gyvenimui, pasikėsinimas į jo politinę laisvę, į ekonominį gerbūvį. Politikai gyvena iliuzijomis, kad komunizmas galima atremti ir nugalėti vien socialiniais faktoriais, kai tuo tarpu komunizmas ne buržuaziją, o krikščionybę laiko svarbiausia kliūtimi jo siekiamam ateistinio materializmo triumfui ne tik pas save, bet ir visame pasaulyje. Komunizmui krikščionybė yra priešas Nr. 1, kai tuo tarpu daugeliui krikščionių komunizmas nėra joks priešas.

Visoje Bažnyčios istorijoje, pilnoje įvairių persekiojimų, nėra buvę visuotinesnio, rafinuotinesnio ir sistematingesnio, kaip šiandien į komunistų nagus patekusioje Europos pusėje su 75.000.000 katalikų. Ideologinėje plotmėje ši kova siekia ir tuos kraštus, kurie dar nėra komunizmo valdžioje. Ypačiai ekonomiškai atsilikusiuose kraštuose komunizmas neiškiša pirmon vieton religijos sunaikinimo klausimo, o prisistato kaip kovojąs už teisingumą, siekiąs darbo žmogų išvaduoti iš prispaudėjų ir išnaudotojų rankų. Komunizmas skelbiasi sukursiąs ateities rojų ir savo saule nušviesiąs visą žemę. Religinis reikalas išryškės tada, kai valdžia bus jau jų rankose. Tada bus paleistas visas išbandytas naikinamasis aparatas. Reikia nepamiršti, kad už pasaulinio komunizmo pečių stovi

didžiausia pasaulio valstybė, su savo aparatu ir kapitalu, remianti komunizmą, kur tik jis bebūtų. O komunizmo siekimas visur tas pats — sunaikinti krikščionybę. Štai kur pavojus Vakarų krikščioniškai kultūrai!

IV. KRIKŠČIONYBĖS REZISTENCIJA

Krikščionybė išgyveno Sovietų Sąjungoje jau virš 40 metų, o po karo užimtuose kraštuose apie 15 metų nuolatinio persekiojimo, kyla klausimas kas beliko iš krikščionybės? Ar ji esamose sąlygose gali dar egzistuoti ir kaip nors reikštis?

1. *Bažnyčia prisitaiko naujoms sąlygoms*

Kam krikščionybės ir tikėjimo esmė buvo tik apeigose, sporadiškame bažnyčios lankyme, kas į ją žiūrėjo, kaip į gerai suorganizuotą žemišką karalystę, tam krikščionybė komunizmo rėžime yra jau žuvusi. Komunizmas savo persekiojimu išsijojo tikinčiuosius, kaip kviečius: pelai atkrito, pasturlakai išsiskyrė. Tačiau likusieji sustiprino savo tikėjimą, pasilaikydami jo esmę. Kristus Samarietei aiškino, jog ateis laikas, kada tikrieji Tėvo garbintojai bus ne tie, kurie jį garbina Jeruzalėje ar ant Garizim kalno, o tik tie, kurie garbins Jį meilėj ir tiesoje. Šiedu pagrindiniai stulpai — meilė ir tiesa — yra stipriausi krikščionybės ramsčiai, kada išorinis Bažnyčios rūmas yra apardytas. Krikščionybės esmei išryškėti padėjo persekiojimų audros. Ištremtieji ir kalinamieji parodė nepaprastos artimo meilės pavyzdžių. Iš šalies juos stebintieji, galėjo senovės pagonių žodžiais sakyti: "Žiūrėkite, kaip jie mylisi". Net ir abejingiems ar priešiškai nusiteikusiems buvo aišku, ką žmogui duoda religija: ištvermės, kantrybės, kitiems pasiaukojimo, dvasios ramybės. Užtat suprantama, kodėl religinis gyvenimas taip stiprus, taip vertinamas ir branginamas Sibire bei kitose tremties vietose. Ten krikščionybė yra gryna, aiški, veikli. Ji matoma iš tremtyje sukurtų maldų — tos intymaus su Dievo bendravimo formos, kur žmogus Dievą garbina kaip tik pagal aną Kristaus pageidavimą — meilėje ir tiesoje.

Toliau, krikščionybė komunistiniame rėžime mokėjo prisitaikyti ta prasme, kad ji, esmėje pasilikusi autentiška, prin-

cipinga, paaukojusi kai kurias tradicines formas, susirado naujų, galimų pagal esamas sąlygas. Net ir Sovietų Sąjungoje, kur krikščionybė išgyveno ilgiausią ir žiauriausią persekiojimą (1917 - 1939), pačių komunistų liudijimu, išliko gyva ir gaji. Bažnyčių uždarymas, vyskupų ir kunigų areštai, trėmimai ir žudymai, visa propaganda ir religijos suniekinimas tik dar labiau sustiprino religinį jausmą. Okupuotuose kraštuose antireliginė propaganda suprasta kaip viena rusifikacijos priemonių ir todėl visuotinai atmetama, stengiamasi jai nepasiduoti. Kas atsisako religijos, tampa ateistu, tas laikomas ir savo krašto išdaviku. Į ateistines paskaitas lankosi tik suvaryti klausytojai. Sovietų Sąjungos komunistų laikraštis "Partijos Statyba" 1939 m. rašė: "Išrauti religiją iš darbininkų sąmonės yra daug sunkiau, negu juos išlaisvinti iš kapitalistų jungo".[18]. O bedievių vadas Jaroslavskis-Hubelmann kartą išsitarė: "Yra sunku įdiegti komunizmas ten, kur liaudies viena pusė tiki į Dievą, o antra bijosi velnio".

1937 m. Sovietų Sąjungoje buvo 30.000 registruotų pravoslavų parapijų. (Maždaug tiek pat ir dabar). Jei atsiminsime, kad kiekvienai jų registruoti reikėjo bent 20 asmenų, kurie dėl to galėjo laukti tik nemalonumų, galima prileisti, kad religiją išpažinti drąsa nėra išnykusi nė pačioje Sovietų Sąjungoje, kur šiandien registruotoms parapijoms priklauso apie 35.000.000 Sovietų piliečių. Bažnyčių ir kunigų išlaikymo našta, kuri taip sunkiai gula ant tikinčiųjų pečių, irgi rodo religinį sąmoningumą. Kai 1922-23 ir 1929-30 m. persekiojimų audroje daugelis vyksupų buvo areštuoti, tatai pramatant, kiekvieno vietoje liko iš anksto konsekruotas įpėdinis, pasiruošęs ir jis atsidurti kalėjime ar ištrėmime, kai tik bus dešifruotas. Kam teko ilgesnį laiką būti Rusijoje (kad ir nelaisvam), tas tvirtina, kad dar ir šiandien apie pusė Rusijos gyventojų tiki, nors žymi dalis formaliai ir nepriklauso prie veikiančios Bažnyčios. Antra pusė religijos atžvilgiu yra indiferentiška, tačiau jokiu būdu ne bedieviška. Tai jau komunistų rėžimo išauklėta karta. Ji vengia bažnyčios, religines praktikas atlieka retai ir kur nors pasislėpus. Iš šalies stebint, atrodo, kad tokie jau yra persimetę į bedievių pusę. Šiuos įspūdžius pavaizduoja kad ir toks laiškas iš Lietuvos: "Iš viso labai mažai jaunimo matyti bažnyčioje. Tie, kurie prieš kelis

metus buvo dievočiausi, šiandien sako: nebetikiu... Nebepatenkina jaunimą žodžiai iš Šv. Rašto. Jie reikalauja moksliško įrodymo Dievo buvimo. O retai pasitaiko kunigų, kurie sugebėtų prasiskverbti į jaunuolio širdį ir pakelti ją prie Viešpaties. Svarbiausia nebėra tokių knygų ar laikraščių, kur galėtų rasti dvasiai peno. Kur bepažvelgsi, visur rašoma, kad Dievo nėra. Argi tai visa nedaro įtakos?"

Tačiau ir komunistinėje antireliginėje propagandoje išauklėtų tarpe yra savo protu gyvenančių ir galvojančių, kurie žinodami komunizmo melo sistemą, skaito, kad ir antireliginėje propagandoje yra vien melas. Jie nori sužinoti tiesą, studijuoja religijos klausimus. Rusijoje yra nemažai slaptų ratelių, dažnai veikiančių komunistinių organizacijų priedangoje, studijuoti religinėms problemoms. Net ir universitetų studentų tarpe yra tikinčių, nes daugelis jų nepasitenkina vien tik materialistiniu pasaulio atsiradimo ir istorijos vyksmo aiškinimu. Ilgesnį laiką kalėjimuose ir koncentracjos stovyklose buvę kunigai pasakoja sutikę aukštų kompartijos pareigūnų, ten patekusių už nukrypimą nuo partinės linijos, kurie prisipažįsta vien savo galvojimu priėję išvados, kad Dievas turi būti. Spaudoje iškyla komjaunuolių ir partijos narių papeikimai ir pasmerkimai dėl naudojimosi bažnytiniu patarnavimu vedant, krikštijant savo vaikus, laidojant mirusius. Tas rodo, kad partija net savo narių nepajėgia apsaugoti nuo religinių "prietarų". O ką jau kalbėti apie tuos, kurie nepriklauso partinėms organizacijoms ir todėl mažiau yra sekami ir varžomi.

Tačiau ir išorinėse religinio gyvenimo formose surasta naujų pakaitalų, prisitaikant prie esamos situacijos. Kadangi net privačiai draudžiamas religijos mokymas daugiau negu 3 asmenims kartu, nuo seno Rusijoje veikia tūkstančiai tokių grupelių po 3 asmenis. Jas moko kunigai arba sąmoningesni pasauliečiai. Rusijoje dar 1928 m. metropolitas Sergijus buvo išdirbęs smulkų jaunimo religinimo planą ir tada buvo įsteigta slapta jaunų krikščionių organizacija. Jos nariai, nekartą ištikimi partijos pareigūnai, ypač kaimuose, skaitydavo ir aiškindavo kaimiečiams Evangeliją. Nesant kunigų, tikintieji tvarkės savo išradingumu: nesant kunigo prie laidojimo, pasiųsdavo žemės saują kunigui, kad jis pašventintų, ir ta žeme pabarstydavo laidojamojo karstą. Tokios pašventintos žemės

saują daugelis laiko namuose atsargai. Vaikai krikštijami pasauliečių, bet kunigo pašventintu vandeniu. Religinės jungtuvės atliekamos be kunigo, bet jo palaimintais žiedais. Kaimiečiai ir dabar dažnai šventinasi laukus, trobas vandenimi iš anksto kunigo pašventintu. Panašiai yra Sibire ir Lietuvoje.

2. *Dvasiškijos vaidmuo*

Nuo 1934 m. Rusijoje atsirado daugybė keliaujančių kunigų, kurie eidami iš vietos į vietą, teikdavo religinius patarnavimus. Taip dabar elgiasi lietuviai kunigai pasilikę Sibire. 1937 m. valdžia ėmė juos gaudyti ir grūsti į kalėjimus. Persekiojimo metais buvo daugybė slaptų, neregistruotų parapijų, vadovaujamų slaptų kunigų, dirbančių kolchozuose, įstaigose. Buvo net slaptų vienuolynų, kurių nariai dirbdavo įsimaišę į kitų tarpą. Nižny Novgorodo slapto vienuolyno viršininkas buvo aukštas sovietų pareigūnas. Iki 1938 m. Maskvoje veikė slapta teologijos akademija.

Brutalaus persekiojimo perioduose išryškėjo dvasiškijos vaidmuo ir svarba. Krikščioniškų konfesijų dvasiškija, išskyrus nedidelį nuošimtį nukunigėjusių (metusių kunigystę), ir tuos, kurie prisidėjo prie valdžios palaikomų skaldymo grupių, yra išlikusi savo pašaukimo aukštumoje, žinoma, iki to laiko, kada ji pateko į valdžios kontrolę, kurioje jos apaštališkoji veikla yra smarkiai suvaržyta. Tai įrodo tie tūkstančiai kunigų ir vyskupų įvairiuose kraštuose, kurie pasirinko verčiau mirtį ir persekiojimą, negu savo pašaukimo išdavimą. Jie savo mirtimi ir kančia papildė tai, ko Bažnyčioje trūksta Kristaus kentėjimams. Jie tapo mistiniu, kenčiančiu ir atperkančiu Kristaus Kūnu. Išėjusi žiaurią gyvenimo ir kančios mokyklą, netekusi materialinio gyvenimo pagrindo, pasikliaudama vien Dievo Apvaizda, ji grįžo į pirmųjų amžių uolumą, stipri vien savo dvasine jėga. Ši apaštališka dvasia ypač išryškėjo Sibire, kur kunigai ne tik palaiko ir stiprina tikinčiųjų dvasią, bet dargi laimi Kristaus Bažnyčiai naujų narių. Mes lietuviai ypačiai galima pasidžiaugti Lietuvos dvasiškija. Be keletos atsisakiusių kunigo pareigų ir pasirinkusių civilinį gyvenimą bei kelių aiškių apostatų, kovojančių bedievių, kurie tikinčiuosius nei stebina, nei piktina (jie laikomi nelaimingo-

mis rėžimo aukomis), iki šiol Lietuvos dvasiškija stovėjo savo aukštumoje, o Sibire parodė nepaprasto heroizmo (per savaitę už mišių laikymą karceryje, o išėjus vėl laiko mišias). Jų dvasią galima suprasti iš noro grįžti atgal į Sibirą pas tikinčiuosius.

Kokios taktikos ir gynimosi linijos laikosi šių dienų Lietuvos dvasiškija akivaizdoje baisios antireliginės propagandos, matyti iš komunistinės spaudos puslapių. Kai vienas kunigas, kitaip negalėdamas, bandė bent anoniminiais laiškais į redakciją atremti biaurius religijos puolimus, komunistai džiūgavo iššifravę laiškų autorių ir jis tikriausia susilaukė atatinkamos bausmės. Taigi ir taip bandoma gintis. Apie kitus komunistinėje spaudoje rašoma: "Atsirado nemaža bažnytinių veikėjų, kurie viešai tvirtina, kad tikyba nėra priešinga socializmui. Kai kurie krikščioniškos bažnyčios atstovai tvirtina, jog krikščionybė kur kas anksčiau paskelbė idėjas, kurias šiandien komunizmas nori įgyvendinti. Tokių pažiūrų šalininkai viešai kalba: Argi krikščionybė nepaskelbė žmonių brolybės, argi Kristus nekovojo prieš turčius? Iš to seka — tvirtina jie — jog krikščionybė ir komunizmas beveik tas pats, jų tarpe nėra prieštaravimų".[19] Tikintieji bando aiškinti, kad ryšys tarp mokslo ir tikybos yra būtinas, kadangi mokslas papildo tikybą, o tikyba savo keliu papildo mokslą. Naujos medžiagos formos, nauji energijos pavidalai tik neginčyjamai įrodo dvasinę medžiagos prigimtį. Pasaulio kūrimo dienos, aiškinama, buvę geologiniais laikotarpiais".[20]

"Tarybinė dvasiškija ir tikintieji jau nepasitenkina tylėjimu, bet juo tolyn, juo labyn iš gynimosi pozicijų pereina į puolimą. Dvasiškija griebiasi visų galimų priemonių, kad laike visų bažnytinių apeigų būtų aiškinama tų apeigų dieviškoji išmintis, jau nepasitaiko maldos apeigų bažnyčiose, kur nebūtų pamokslų, laike kurių visad aiškinamos religinės tiesos: tuo siekiama sukelti dar didesnį dėmesį tikybai. Negana to, dvasiškija ėmė aktyviai veikti ne tik grupėmis besirenkančių maldai žmonių tarpe; toji dvasiškija ir jų mintytojai drįsta tikėjimo tiesas skelbti tikintiems ir netikintiems asmenims — pavieniui. Negana to, tikybininkai ruošia labiau pasižyminčius ir veiklius tikinčiuosius būti Kristaus tiesų skelbėjais. Šiuo metu labai dažni vyresniųjų bažnyčios vadovų vyskupų išva-

žiavimai provincijon. Remontuojamos bei pertvarkomos bažnyčios. Steigiami bažnytiniai chorai. Charakteringas tikybininkų, bažnyčios vadovų pobūdis... jie stengiasi ir moka prisiderinti prie esamų aplinkybių; jie parodo nepaprastą išradingumą, ir tuo pačiu sugeba pritraukti vis daugiau ir daugiau vaikų ir jaunimo bažnyčiai".[21]

Šios komunistinės spaudos citatos, vaizduojančios kovojančios krikščionybės atstovų pastangas išlaikyti religiją žmonių sąmonėje, yra geriausia atestacija jų apaštališkai veiklai nepaprastai sunkiose sąlygose. Sunkiausia problema yra jaunimo mokymas religijos. Iš spaudoje pasirodančių žinių matyti, kad ši sritis labiausiai yra sekama ir už veiklą joje smarkiai baudžiama. Bet nei bausmės dvasiškijos neatgrasina nuo jų tiesioginio pašaukimo. Štai keletas pavyzdžių:

"Bažnytiniai verteivos stengiasi iš paskutiniųjų apnuodyti kuo daugiau vaikų sąmonių. Tai liudija Tauragės rajono teisme gulinti niekur nedirbančios J. Gudelytės baudžiamoji byla už slaptos bažnytinės mokyklos įsteigimą nepilnamečiams. Ko mokė vaikus ši Žigaičių parapijos klebono pagelbininkė? Baudžiamosios bylos papkėje guli storas sąsiuvinys pavadintas "sava kūryba" (tikriausiai katekizmas V. Mar.). Neverta cituoti šio supelėjusio šlamšto. Jame garbinama tamsybė. Perėjūnė ir tiesioginis šios mokyklos organizatorius — klebonas — už RTSFSR Baudžiamojo kodekso straipsnio Nr. 122 pažeidimą bus nubausti".[22] Kaip baudžiami už katekizmo mokymą, sužinome iš Lietuvos atėjusiomis žiniomis kun. Mykolo Gylio, Čedasų klebono nubaudimo, kuris už tai, kad kas savaitė porą kartų sukvietęs apie 30 vaikų mokęs juos katekizmo ir maldų, gavo 9 mėnesius "pataisos darbų" ir sumokėti 15 nuošimčių savo pajamų. Šios rūšies bausmių yra ir daugiau. Tas rodo, kad kunigai jų nesibijo ir rizikuodami laisve, eina savo pareigas.

Kaip minėta, dvasiškijai suduotas smūgis, paimant į valdžios rankas seminarijas ir kunigų veiklos kontrolę, įjungiant juosį komunistinę statybą. Čia bus ir tokių, kurie naujoje situacijoje persistengs. Vienas kitas be pašaukimo bus infiltruotas į seminariją, kad paskui įsišventinęs kunigu su skandalu mestų kunigystę ir ragintų kitus juo pasekti (tokių pavyzdžių jau yra). Tie, kurie bando pataikauti valdžiai, nebetenka

tikinčiųjų pasitikėjimo (ne tik jo pamaldų nelankymo — ko siekia komunistai), bet taip pat ir paramos savo egzistencijai (aukų). Tas "uoliuosius" šiek tiek prilaikys nuo persistengimo.

Tačiau, kol kunigai yra, nors ir įjungti į komunizmo sistemos tarnybą, jie, būdami Kristaus kunigystės dalyviais, yra krikščionybės ir Bažnyčios palaikytojais. Juk ir pravoslavų kunigystė yra tikra. Sovietų Sąjungoje keliose dešimtyse tūkstančių bažnyčių aukojama tikroji Nekruvina Auka, giedami himnai Tai, Kuri yra aukštesnė už serafinus ir skaistesnė už cherubinus. Eucharistinis Kristus lieka budėti drauge su tikinčiaisiais antireligine neapykanta persunktoje atmosferoje. Kol tas yra, Antikristo karalystė tenai neįsigalės. Komunistų talkininkas laikas sunaikins dvasiškiją, nes naujo prieauglio apribotas skaičius nebeužpildo eilių tų, kurie išmiršta. Jei jau iš tikrųjų laikui bėgant nebeliktų, kas aukoja šv. mišių auką, kas dalina atgailos ir dvasinės stiprybės sakramentus, kada Dievo malonės šaltiniai visiškai išsektų, tada įvyktų Joelio pranašo žodžiais desolatio (išnaikinimas). Bet tai neįvyks, nes Bažnyčia ras būdų, kaip pratęsti kunigystę ir neleisti jai visiškai išnykti.

3. *Ateities perspektyvos*

Kristus prilygino savo Bažnyčią prie garstyčios grūdo ir trupučio raugo. Net ir tuo atveju, jei visuomenė bus visiškai nukrikščioninta, tas mažas grūdelis, tas raugas vistiek liks. Jei kada nors nukristų vergijos pančiai, krikščionybei tektų toks pat uždavinys, kokį ji atliko pirmaisiais amžiais pagoniškoje imperijoje. Ir tada krikščionybei teko kovoti su kultūrine ir socialine visiškai priešinga — pagoniška aplinka. Jos tada sėkmingiausiai vartojamos priemonės buvo gyvas žodis ir artimo meilės pavyzdys. Pirmieji krikščionys tada negalėjo tiesioginiai pakeisti pagoniškosios santvarkos, pvz., panaikinti vergijos, negalėjo veikti iš viršaus per valstybines institucijas. Reikėjo transformuoti žmogų iš apačios, pavieniai, kantriu ir lėtu procesu perrauginti visuomenę. Ir dabar krikščionybei teks susidurti su komunizmo sukurta socialine santvarka ir joje rasti būdas, kaip prieiti prie atskiro žmogaus, kuris yra prievarta nukrikščionintas. Tas žmogus bus atviresnis

krikščionybei, negu Vakarų pasaulyje savaime religiją atmetęs ir materialinių gėrybių skonėjimesi paskendęs krikščionis. Todėl Bažnyčios tęstinumas ir Kristaus pažadėta dvasinė, išvidinė jėga, kurios nė pragaro vartai nenugalės, bus garantuota, nes komunizmo vergija ir priespauda bei persekiojimas bus apvalęs Bažnyčios sėklą nuo visokių nereikalingų ir kenksmingų priemaišų. Komunizmo bangai praūžus, pati krikščionybė bus esmėje ta pati, bet savo formose nauja, labiau atatinkanti laikui ir jo sąlygoms. Tai tikėtis leidžia tas faktas, kad šiandieninis komunizmas, kaip ir visų laikų Bažnyčios priešai, krikščionybę laiko grynai žemiška doktrina ir institucija, atmetant ir netikint tiek Kristaus dieviškumą, tiek malonės ir sakramentų antgamtinę galią. Kaip tik ši dvasinė jėga neleidžia ir neleis pasaulyje Kristų pakeisti Marksu ir Leninu.

Galbūt komunizmas, kaip Dievo bausmė neištikimai Vakarų krikščionybei, turės dar persiristi per visą pasaulį, kad nuplautų tas pūvenas, kurios aptemdė Evangelijos žodį ir dvasią. Tada komunizmas bus atlikęs jam skirtą uždavinį ir čia bus jo galas. "Palaimintas, kuris ištvers iki galo" — tvirtino Kristus, pranašaudamas kataklistinius pasikeitimus šiame pasaulyje. Tik po to, Bažnyčios raugui įrauginus naujas mases, ateis pasauliui taikos ir aukso laikai, apie kuriuos žinojo ir kuriuos svajojo visų laikų išminčiai, bet kurių vietoje savo klaidomis pasaulis pats sau susikūrė pragarą. Bet tuo tarpu dar gyvename laiką, kada komunizmo persvara ir pergalė daug kam atrodo būtinybė. Argi to nerodo ir šių dienų valstybių vadai, politikai, siekdami tik vieno — kad juos komunizmo tvanas užlietų paskutinius? Visos statomos prieš tą potvynį užtvankos yra vien žaislai, kurie nesulaikys bangos, kai ji pasikels ristis iš Rytų į Vakarus. Toji banga paliks nenuplovus tik tuos, kurie laikysis Uolos, ant kurios stovi Kristaus Bažnyčia. Ir tos Uolos bus galutinė pergalė.

Dr. V. Mar.

---

[1] V. I. Lenin — Ueber das Verhaeltnis des Arbeitspartei zur Religion, 1909, 403 p.
[2] V. I. Lenin, ten pat, 500 p.
[3] V. I. Leninas — Raštai, X, 64 p.
[4] V. I. Leninas — Raštai XXIX, 90-91 p.
[5] KP Centro Komiteto nutarimas (Pravda 1954. XI. 11).

TIESA — VIENYBĖ — TAIKA

KAN. V. ZAKARAUSKAS

POPIEŽIAUS JONO XXIII, PIRMOSIOS ENCIKLIKOS PAGRINDINĖS MINTYS

Popiežius Jonas XXIII, birželio mėn. 29 d., 1959 m. visam krikščioniškam pasauliui paskelbė savo pirmąją encikliką: „AD PETRI CATHEDRAM", kurią galima paskirstyti į keturias pagrindines dalis.

I

TIESA: Tiesos ypač apreikštosios tiesos pažinimas. Evangelijos tiesa veda į amžinąjį gyvenimą. Spaudos pareigos tiesos atžvilgiu. Radijas, filmas, televizija ir religinis indiferentizmas.

II

VIENYBĖ: Santaika ir taika. Tiesa teikia ramybę. Dievas visus žmones sutvėrė broliais. Vienybė ir taika tarp tautų. Vienybė ir santaika tarp socialinių klasių. Kaikurie įtampos

---

[6] V. D. Bonč-Brujevič — Voprosy Istorii Religii i Ateizma, 1954, 16 p.
[7] P. Pečiūra — Lenino mintys apie religiją (Mokslas ir Gyvenimas 1959, nr. 4, 37 p.).
[8] V. I. Lenin — Brief an M. Gorkij 1913. IX. 4.
[9] A. Kolosov — Religija i Cerkov v SSSR, 1947 (Straipsnis Didž. Sov. Enciklopedijoje).
[10] V. D. Bonč-Brujevič — Svoboda soviesti v SSSR, 1954, 18 p.
[12] V. I. Leninas — Raštai XI, 397 p.
[13] V. I. Leninas — Raštai XXVIII, 158 p.
[14] Il Cristianesimo nell'Unione Sovietica, 1948, 65-66 p.
[15] Ten pat, 68-70 p.
[16] "Komjaunimo Tiesa" 1959 sausio mēn.
[17] "Mokslas ir Religija" 1959; nr. 1.
[18] Il Cristianesimo nell'Unione Sovietica 1958, 59 p.
[19] "Jaunasis Komunistas" 1959 gruodžio mēn.
[20] "Komunistas" 1959 vasario mēn.
[21] "Partijos Gyvenimas" 1958 nr. 22.
[22] "Komjaunimo Tiesa" 1958 rugpiūčio mēn.

sumažėjimo ženklai. Darbo problemos svarstymai. Vienybė ir santaika šeimos židinyje.

III

BAŽNYČIOS VIENYBĖ: Vilties motyvas paremtas Jėzaus malda. Atsiskyrusių krikščioniškųjų bendruomenių vienybės siekimas. Vienybės norėjo Bažnyčios Įsteigėjas. Tikėjimo vienybė, valdžios vienybė, kulto vienybė. Tėviškasis pakvietimas susijungti. Ypatingos maldos reikalas. Iš taikios vienybės išplaukia taika ir džiaugsmas. Sielos ramybė.

IV

TĖVIŠKI ĮSPĖJIMAI ganytojams, dvasiškijai, vienuoliams, misijonieriams, vienuolėms, Kat. akcijos bendradarbiams, nuliūdusiems ir prislėgtiems, neturtingiems žmonėms, pabėgėliams ir išeiviams, persekiojamajai Bažnyčiai. Pabaigos paraginimai.

Taigi enciklika savo turiniu yra labai plačios apimties. Iš jos nesunku yra išskaityti popiežiaus Jono, kaip aukščiausiojo Bažnyčios ganytojo, užsibrėžtos veiklos planą.

Gal nebus pro šalį šia proga paminėti, kokį atgarsį ši enciklika sukėlė katalikiškoje ir protestantiškoje spaudoje. Vatikanas su dideliu dėmesiu seka pirmosios popiežiaus Jono XXIII enciklikos atgarsį. „Osservatore Romano" kasdien pranešinėja viso pasaulio spaudos pasisakymus apie encikliką „Ad Petri Cathedram". Tas pats laikraštis savo vedamajame ją vertindamas pareiškė, kad ji esanti skirta visam krikščioniškam pasauliui ir visai civilizuotai žmonijai. Pati enciklika esanti kupina optimizmo, kad Dievo malonės ir geros valios dėka žmonės išsilaisvins iš visokių blogybių.

„Osservatore" pripažįsta, kad enciklika nieko naujo neskelbianti. Tačiau enciklika nėra laikraštis, kuris negali išsiversti be sensacingų pranešimų. Čia pravartu prisiminti „Osservatore" cituojamus šv. Augustino žodžius: „Ne dėlto, kad jūs nauja išgirstumėt, bet kad sena prisimintumėt".

Beveik be išimties visa italų spauda davė šios enciklikos plačius komentarus, spausdino apie ją vedamuosius. Ypatingai buvo komentuojama toji enciklikos vieta, kurioje yra rašoma apie mūsų laikų socialinę būklę ir kalbama apie ekumeninio Bažnyčios susirinkimo šaukimą.

Simpatingų atgarsių enciklika susilaukė ir protestantų spaudoje. „Message dominical“ ir „Tribune de Lausanne“ (1959 m. liepos mėn. 5 d.) apie pirmąją Jono XXIII encikliką „Ad Petri Cathedram“ rašo, kad enciklikos paskelbimas yra įvykis, kuriam ir protestantai neturėtų būti indiferentai. Popiežiaus Jono XXIII Visuotinio Bažnyčios susirinkimo šaukimas ir iš reformacijos kilusiai Bažnyčiai yra svarbus įvykis. Jie dar neturėję laiko encikliką išstudijuoti, bet girdėję, kad popiežius nori visų krikščionių susivienijimo, kuriam vadovautų Romos vyskupas. Žinoma, būtų naivu ko nors kito laukti... tai yra rūpinimasis susivienyti, troškimas pasiekti susipratimą ir iš to dokumento dvelkiąs toks malonus tonas. Gal tai ir taip greit neįvyksią, bet svarbu, kad apie tai yra išmintingai galvojama ir kad tos vienybės ješkoma visa širdimi. Kas gi tą kelią į susivienijimą iki šiol lėtina, — o gi tai, kad mes, katalikai ir protestantai, vieni į kitus su nepasitikėjimu žiūrime.

Plačiau šiai enciklikai pažinti iškelsiu čia jos vieną kitą mintį.

Pačioje enciklikos įžangoje popiežius Jonas pabrėžia, kad kat. Bažnyčia yra amžinai jauna, kad ji yra kaip aukštai iškeltas tautoms ženklas (plg. Iz. 11, 2) ir kad ji esanti visoms tautoms spinduliuojančios šviesos ir atlaidžios meilės šaltinis. Taip pat, popiežius pareiškia, jog jam yra džiugu, kad Bažnyčios Visuotino susirinkimo šaukimas, rado didį pritarimą kas patarnaus didesniam ir platesniam tiesos pažinimui ir krikščioniškosios dorovės sustiprinimui, vienybės atnaujnimui, santaikai ir taikai.

Kaip matėme pirmoje enciklikos dalyje, popiežius Jonas kalba apie tiesą. "Tiesos pažinimas yra svarbus, o labiausia Apreikštosios. Gi jos nepažinimas yra priežastis ir šaknys visokių blogybių, kurios žmonių ir tautų gyvenime atsiranda. Kaltė yra ne vien tik jos nepažinti, bet ir jos neapkęsti ar nuo jos nusigręžti. Iš to kyla įvairios klaidos, kurios lyg pikto daigai žmonių bendruomenės santvarkoje sukelia visokias negeroves". Ir tai būna didžiausia nelaimė ne tik atskiram žmogui, bet visai žmonių bendruomenei. Dievas mums davė protą, kuris gali pažinti tiesą. Ir jei mes laikomės tiesos, sekame Dievą, kuris yra Kūrėjas, Vadas ir įstatymų Davėjas. Jei žmonės

dėl savo neišminties, indiferentizmo ar piktos valios nuo Dievo nusigręžia, kartu nukreipia savo širdis nuo Aukščiausiojo gėrio, nuo tikrosios gyvenimo normos. Nors mes savo protu ir galime pažinti natūralią tiesą, tačiau tikėjimo ir dorovės tiesas ne visi gali lengvai pažinti, kurios gali būti net ir su klaidomis supainiotos, nes kaikurios jų žmogaus proto pažinimo galią viršija ir be Dievo pagalbos nebūt teisingai pažintos. Dievo Žodis „gyvenąs neprieinamoje šviesoje" (1 Timot. 6, 16) ir neišmatuojamoje meilėje; žmonių likimo pasigailėdamas „Tas Žodis įsikūnijo ir gyveno tarp mūsų" (Jon. 1, 14). „Apšviečia kiekvieną žmogų, ateinantį į šį pasaulį" (Jon. 1, 9...). Todėl Evangelijos mokslą priimti yra visi įpareigoti; ir kas jį atmeta, atmeta tiesos ir teisingumo pagrindus; dėlto ir civilizacija atsiduria pavojuje...'

Šv. Tėvas primena ir spaudos pareigą tiesos atžvilgiu. „Kas apgalvotai ir sąmoningai su tiesa kovoja savo kalbose ir veikloje panaudodami melo ginklą nepatyrusiems žmonėms suvilioti, juos sau laimėti, ypač jaunimo širdis pagal savo nuomonę kaip vašką formuoti, tų tokia elgsena yra smerktina... Labai svarbi spaudos pareiga yra vengti melo, neskleisti šlamšto ir viso to, kas veda prie nedorybės, o skelbti tiesą ir visa tai kas ugdo dorybę. Toliau prisimena Leoną XIII, kuris kadaise pasmerkė tą spaudą, kuri platina melą, tuos laikraščius, kurie išjuokia dorybę ir pridengia nedorybę.

Šv. Tėvas kalba ir apie radiją, filmas ir televiziją. „Šios priemonės yra dažnai panaudojamos ugdyti jaunime blogiems papročiams, vesti blogą gyvenimą, priimti apgaulingas klaidas ir nedorybei skleisti. Tie naujieji išradimai turėtų tarnauti žmonių gerovei ir jų poilsiui".

RELIGINIS INDIFERENTIZMAS...

„Nemaža yra žmonių, kurie tiesioginiai su tiesa nekovoja, bet savo abejingumu ir dideliu nerūpestingumu vis tik prieš ją veikia, lyg būtų Dievas nedavęs proto tiesos ieškojimui ir jos atradimui. Šitokia priešiška laikysena veda prie to, kad visos religijos yra tos pačios vertės, nėra skirtumo tarp tiesos ir klaidos. Jau mūsų pirmatakai yra pareiškę, kad tai gręsia žlugimu visoms religijoms, o ypatingai yra daroma didelė skriauda katalikų religijai, kuri būdama vienintelė tikroji, sulygina-

ma su kitomis. Toks sulyginimas veda prie katastrofiškų išdavų, nes imama vengti teoretiškai ir praktiškai betkokios religijos.

Šiandien tiek daug rodoma uolumo ir rūpesčio, praplėsti žmonių mokslui, kuris mūsų šimtmetyje yra pastūmėjęs prie nuostabios pažangos; kodėl gi mums nebūtų privalu ir tai dar su didesniu uolumu pasiekti ano žinojimo, nuo kurio priklauso ne tik šis nykstamasis, bet ir dangiškasis ir nepraeinamasis pasaulis. Ir tik tada, kada bus Evangelijos tiesa pažinta ir į gyvenimą įnešta, tik tada mūsų širdis galės ilsėtis taikoje ir džiaugsme. O šis džiaugsmas viršija bet kokius šiandien mokslų pasiektus išradimus, kurie dienos pranešimuose yra taip labai aukštinami".

BAŽNYČIOS VIENYBĖ...

„Vyriausias Visuotino Bažnyčios susirinkimo tikslas yra sustiprinimas kat. tikėjimo ir jo augimo, išganingas krikščioniškosios dorovės atnaujinimas ir bažnytinės drausmės pritaikymas dabarties laikams. Tai bus nuostabus tiesos, vienybės ir meilės pasirodymas. Tie, kurie yra nuo Apaštališko Sosto atsiskyrę, ir jiems tebūna Mūsų malonus pakvietimas į šią vienybę, dėl kurios Jėzus Kristus karštai meldėsi prie dangiško Tėvo. Ir ši Jo malda mums teikia saldžią viltį, kad visos avys, kurios nėra iš šios avidės,pagaliau pajus ilgesį, sugrįžti atgal, kad įvyktų dieviško Išganytojo žodžiai: „Bus viena avidė ir vienas ganytojas".

Mes žinome, kad praeityje ne viena nuo Apaštališkojo Sosto atsiskyrusi bendruomenė yra parodžiusi simpatijos kat. tikėjimui ir Bažnyčios santvarkai, o kartu ir dėmesio Apaštališkam Sostui. Meilė tiesai gali nuomonių skirtumus ir nepasitikėjimą išsklaidyti. Mes žinome, kad krikščionys, kurie nuo Mūs yra atsiskyrę jau daug kartų šaukė kongresus, tikslu tarpusavio tampresniems ryšiams užmegsti. Tai rodo vienybės ilgesį".

KRISTUS VIENYBĖS NORĖJO...

„Neabejotina, kad Dieviškasis Išganytojas įsteigė savo Bažnyčią, kurios uždavinys yra vienybę išlaikyti. Juk dėlto Jis meldė dangiškąjį Tėvą: „Kad visi būtų viena, kaip tu Tėve

esi manyje ir aš Tavyje, kad ir jie būtų mumyse viena..." (Jon. 17, 21). Būtų buvę be prasmės Kristui taip sakyti, jei Jis savo Bažnyčiai nebūt norėjęs vienybės. Tada Jo įsteigtoji Bažnyčia būtų silpna, nes Ji pagal laiko dvasią kaitaliotųsi taip, kaip kaitaliojasi įvairios filosofinės sistemos, kurios laikui bėgant viena po kitos iškyla, keičiasi ir vėl pražūva. Vienybės pasigenda kitos krikščioniškosios bendruomenės, bet kat. Bažnyčia ją visada turi. Ši jos vienybė yra moksle, valdžioje ir kulte. Tai žymės, kurias gali kiekvienas matyti, pažinti ir jas sekti. Šios žymės pagal Dieviškojo Įsteigėjo valią, turėtų visas aveles sutalpinti vienoje vienintelėje avidėje, kur būtų tik vienas ganytojas. Tai Tėvo namai, pastatyti ant Petro pamato, į kuriuos pašaukti visi Jo vaikai ir kuriuose visos tautos turėtų susivienyti broliškais ryšiais, nes tai vienintelė Dievo Karalystė žemėje... Šios žaviosios vienybės pavyzdys yra kat. Bažnyčia, bet kartu maldaujame Dievo, kad Jis suteiktų tokią vienybę visiems, kad Jis pajudintų mintis ir tų, kurie yra nuo Apaštališkojo Sosto atsiskyrę".

KRIKŠČIONIŲ VIENYBĖ...

„Leiskite kreiptis į jus neramaus ilgesio broliai ir vaikai. Turime viltį jūsų sugrįžimu, kurio Mes su tėviška meile trokštame. Į jus kreipiamės su tuo pačiu ganytojišku rūpestingumu ir tais pačiais žodžiais, kuriais kadaise kreipėsi Teofilius Aleksandrijos vyskupas, regėdamas nelaimingą schizmą, kuri perplėšė Bažnyčios nesiūtą drabužį ir savo brolius ir vaikus: "Mylimieji, kurie visi esate to paties dangiško pašaukimo dalyviai, kiekvienas, kuris sekame Jėzų mūsų Vadą, kuris yra mūsų išganymo Davėjas. Pasilikime toje vienybėje, kuri dvasią pakelia ir toje meilėje, kuri Dievuje sujungia, nes tvirtai tikime dieviškoms paslaptims. Bėkite šalin nuo visokių suskilimų, venkite ginčų, pakęskite viens kitą abipuse meile. Klausykite Kristaus žodžio, pagal kurį jus žmonės pažins, kad jūs esate mano mokiniai, kadangi jūs viens kitą mylite.

Apmąstykite, kad Mūsų kvietimas prie Bažnyčios vienybės yra kvietimas ne į svetimus namus, bet į nuosavus jūsų Tėvo namus. Todėl šiuo paraginimu dėl „meilės Jėzaus Kristaus" (Pilem. 1, 8) į jus visus kreipiuosi. Atsiminkite Jūsų

tėvus, kurie skelbė jiems Dievo žodį. Žiūrėdami „Koks buvo jų pasielgimo galas, sekite jų tikėjimu" (Žyd. 13, 7). Garbingieji šventieji, kuriuos dangui davė kiekviena tauta, tie, kurie savo raštais šviesiai Jėzaus mokslą perdavė ir jį išdėstė, taip pat savo šviesiu gyvenimo pavyzdžiu kviečia jūsų bendruomenę, kuri per tiek daug šimtmečių buvo susirišusi vienybės ryšiu su Apaštališku Sostu. Mes kreipiamės į visus tuos, kurie nuo mūs yra atsiskyrę, kaip į brolius, šv. Augustino žodžiais: Ar jūs norite ar ne, jūs esate mūsų broliai. Tik tada jūs daugiau nebūtumėt broliais, jei liautumėtės kalbėję: Tėve Mūsų".

TĖVIŠKI ĮSPĖJIMAI...

Šv. Tėvas kalba savo enciklikoje ir apie kat. akciją, kurion yra pašaukti ir pasauliečiai, ir jų darbus užgiria.

Enciklikoje popiežius kelia ir socialinius žmonių reikalus. Prisimena, kad jojo pirmatakai šioje srityje yra daug nuveikę. Primena, kad būtų laikomasi tų nuostatų, kuriais Bažnyčia nustato socialinio gyvenimo normas. „Niekad nepasitikėkite tais, kurie atstovauja Bažnyčios pasmerktąjį mokslą. Viliojančiais pažadais jie vilioja, bet, kai tik į rankas paima valdžios galią, tada iš žmonių sielų stengiasi išplėšti aukščiausiąjį gėrį — tikėjimą, krikščioniškąją viltį ir Dievo įstatymus. O kartu stengiasi sunaikinti žmogaus laisvę ir tikrą žmogaus asmens vertę ir tokiu būdu sugriauna krikščioniškosios kultūros pagrindus. Ir kas yra Kristui ištikimas, tas turi sąžinės pareigą kuo labiausiai šių klaidų saugotis, kurios jau yra pasmerktos Pijaus XI ir Pijaus XII, kaip lygiai ir Mes jas pasmerkiame".

„Didelės ūkinės sunkenybės dar ir šiandien gyvuoja, dėl to, kad krikščioniškosios socialinės doktrinos nuostatai nėra praktikoje pritaikinti. Tuo turėtų labiausiai rūpintis valdžia, kad socialinio gyvenimo normos būtų įgyvendintos, kad nors ir palaipsniui bet tikrai ir pilnai.

PABĖGĖLIAMS IR IŠEIVIAMS...

Tie, kurie iš reikalo turėjo ieškoti geresnio pragyvenimo, ar dėl liūdnų politinių, religinių motyvų turėjo savo tėviškę, savo tėvynę palikti, dėl to turi daug vargo ir rūpesčio pakelti.

Jie yra priversti gyventi didmiesčio ir industrijos centruose, nutolę nuo savo krašto papročių, ir, kas blogiausia, tokios aplinkybės daug žalos teikia jų krikščioniškam gyvenimui. Tokios aplinkybės daugeliui yra proga prarasti jų tėvų jiems įskiepytas sveikas ir dorines tradicijas. Dažnai atsitinka, kad ir namų bendruomenės ryšys susilpnėja ir šeima dėlto kenčia, nes vyras nuo žmonos yra atskirtas ir vaikai nuo tėvų. Todėl mes branginame ir su džiaugsmu priimame įvairių tautų pastangas šią sunkią problemą galimai greičiau išspręsti, kas labiausiai padės sustiprinti šeimos bendruomenę; bet tam reikia, kad būtų atstatyta išeivių religinė, dorinė ir ūkinė gerovė".

PERSEKIOJAMAI BAŽNYČIAI...

„Mes raginame visu rūpestingumu vengti klaidų, kurios griauna ne tik religiją, bet taip pat žmonių gerovę. Daugelis šiandien garbingų brolių — vyskupų ir daugelis ištikimų kunigų ir tikinčiųjų randasi ištrėmime, nes jie savo vyskupiškos, kunigiškos pareigos neišsižadėjo ir nuo tikėjimo neatkrito... Mes reikalaujame primygtinai, kad jiems ir Dievo Bažnyčiai būtų užtikrinta laisvė... nes tikrojo žmonių gerbūvio negalima jėga ir priespauda pasiekti. Teisingas yra šiuo atveju Cicerono posakis: „Jūs kunigai... apjuoskite miestus religija, negu sienomis"...

KVIETIMAS PRIE MALDOS...

„Mes meldžiame gerąjį Dievą apsaugoti Bažnyčios vienybę ir globoti Kristaus kaimenę, apsaugoti Kristaus Karalystės teises, taip pat raginame melstis ir mūsų brolius ir vaikus Kristuje, prašant sėkmės būsiančiam Visuotinam Bažnyčios susirinkimui, nes malda daugiau padės, negu žmogiškas darbas ir rūpestingumas. Mes meldžiame, kad mūsų kviečiami su meile tie, kurie nors ne iš šios avidės, Dievui deramą garbę parodytų ir Jo įstatymams paklustų. Savo viltį jungiame kartu Kristaus Vyriausiojo Kunigo malda: „Šventasis Tėve, išklausyk savo vardu tuos, kuriuos man davei, kad jie būtų viena, kaip ir mes... Pašventink juos tiesoje. Tavo žodis yra tiesa... Prašau ne tik už juos, bet ir už tuos, kurie per jų žodį tikės į mane... kad jie būtų tobuloje vienybėje" (Po. 17, 11, 11 ir 23).

VALSTYBĖS IR BAŽNYČIOS SANTYKIŲ KLAUSIMU

JULIUS GRAVROGKAS

Nepriklausą jokiai bažnyčiai mūsų dienų religiniai liberalai mano, kad religija yra žmogaus grynai privatus reikalas ir kad todėl žmogui nėra prievolės Dievą viešai garbinti.- Jokios bažnyčios tikintieji negali su tuo sutikti. Gi katalikai privalo ne tik tai reikalauti, kad valstybė garbintų Dievą, bet kad ji garbintų Jį, kur tai yra galima, tokiomis išviršinėmis formomis, kaip tai nustato katalikų Bažnyčia. Kad taip turi būti garbinamas Dieva katalikiškose valstybėse, tai savaime suprantama. Jei Dievo garbinimas katalikų Bažnyčios nustatytu ritualu kraštuose, kur katalikai sudaro mažumą, praktiškai yra negalimas, tai nereiškia, kad Bažnyčia tokią praktišką būklę turėtų pripažinti sutinkančia su Dievo nustatyta tvarka. Dėl to neišvengiamo netobulumo Bažnyčia negali atsisakyti nuo savo principų. Visi žmonės ir jų susitelkimai turi laikytis ne tos religijos, kuri kam patinka, bet tikros Kristaus nustatytos religijos. Popiežius Leonas XIII savo enciklikoje „Immortale Dei" tai nedviprasmiškai paaiškino. Kas dėl socialistų, laicistų ar religinių liberalų sąjūdžių, tai yra visai aišku, kad ištikimas savo išpažįstamai pasaulėžiūrai katalikas negali panašiuose sąjūdžiuose dalyvauti bei juos remti. Ne taip griežtai yra sprendžiamas klausimas, liečiąs sąjūdžius, kurie siekia sukrikščioninti privatų ir viešą gyvenimą, kad visur dominuotų krikščioniškos moralės principai. Bažnyčia ne tik nedraudžia katalikams kalbamuose sąjūdžiuose dalyvauti, bet priešingai, popiežiaus Pijaus XII lūpomis skatina juose dalyvauti. Tačiau, jei kur toks judėjimas pasireiškia pastangomis sukurti bendru sutarimu tikrą visiems krikščionims priimtiną Bažnyčią, tai katalikai tokių pastangų remti ir jose dalyvauti negali, nes jų įsitikinimu tikra Kristaus įsteigtoji Bažnyčia yra katalikų Bažnyčia.

Aptarkime Bažnyčios ir valstybės, vienos ir kitos šių institucijų rūpesčius smulkiau. Bažnyčia rūpinasi, kad žmogus, tvarkydamas savo materialinius reikalus, orientuotųsi į savo Amžiną Tėvynę, kad jos neprarastų, bet būtų jos vertas. Tai

yra Bažnyčios apaštalavimo darbai. Bažnyčia tiesioginiu būdu žmogaus materialinių reikalų netvarko, bet savo apaštalavimu siekia daryti žmogui įtakos, kad jisai tuos reikalus tinkamai tvarkytų. Valstybė, kuriai rūpi ne tik materialinis, bet ir dvasinis jos piliečių gėris, neapaštalauja, bet savo ekonomine bei socialine politika siekia sudaryti žmogui, kiek galima, palankias sąlygas žmogaus moraliniam tobulėjimui, stengiasi, tvarkydama ekonominius ir socialinius piliečių santykius, šalinti iš gyvenimo tuos veiksnius, kurie kelia piliečiuose tarpusavio neapykantą bei pavydą, ir stiprinti tuos, kurie yra labiau palankūs piliečių tarpusavio meilei ugdyti. Trumpai tariant, valstybė siekia santvarkos, kurioje būtų mažiausiai galimumų jos gyventojams vienas kitą ekonominiai išnaudoti ir niekinti. Jei valstybė yra teistinė, jei ji nuoširdžiai siekia ne tik materialinio, bet ir dvasinio savo gyventojų gėrio, jei jai rūpi, kad gyventojų galvosenoje ir širdyse bręstų universalinė krikščioniška moralė, ji yra suinteresuota, kad plistų Bažnyčios atstovaujama pasaulėžiūra. Teistinė valstybė turi būti atsargi, leisdama plisti socialistų, laicistų ar religinių liberalų atstovaujamoms pasaulėžiūroms, kurios yra pagrįstos tikėjimu žmogaus prigimties kilnumu, bet ne visuomet yra pagrįstos tikėjimu Dievu. Ji turės akyliai sekti, kad skelbiant šias pasaulėžiūras, nebūtų propaguojamas ateizmas ar visuotinas turtų suvalstybinimas. Socialistams, laicistams ar religiniams liberalams valstybė leis veikti, kiek jie skatins jos gyventojus naudotis civilizacijos vertybėmis, rūpindamiesi, kad kiltų žmonių materialinis gerbūvis, o juo labiau, kai jie savo veikla kilnins žmones, ugdydami juose sąžiningumą.

Netenka abejoti, kad religija yra didžiausis žmogaus gėris šioje žemėje, kuris turi palaimingos įtakos socialiniai tvarkai ir žmonių gerbūviui. Tokios įtakos turi religija, kadangi ji kelia žmonių moralę. Nieks taip stipriai neskatina žmones į kilnumą, į padorų gyvenimą, kaip Kristaus paliktas religijos mokslas. Todėl valstybė, kurios esminis uždavinys yra siekti galimai teisingesnės socialinės tvarkos ir kelti žmonių gerbūvį, neturi pamiršti, kurios įtakos turi piliečių religingumas jos uždavinių sekmingam vykdymui. Religija yra kertinis bendruomenės akmuo. Kai piliečiai išsižada religinių principų ir palinksta į beatodairinį materializmą ir ateizmą, respektas autoritetui, meilė tvarkos, ramumo ir teisingumo yra pasmerk-

ti išnykimui. Ateistinės bendruomenės vadai nesilaiko moralės, jie sąžiningai nesilaiko įsipareigojimų. Ten negali būt tikros brolybės, ir užuojautos žmonių vargams. Ten ugdomos vergiškumo, savanaudiškumo, kūniškų aistrų tenkinimo ir beatodairinio individualizmo nuotaikos.

Bažnyčia yra bendruomenė įsteigta paties Išganytojo. Todėl principialiai ji visais atžvilgiais yra aukštesnė, negu valstybė, ir visais atžvilgiais nuo valstybės nepriklausoma. Ji yra organizacija, kuri turi juridines teises į tam tikrą turtą ir tuo atžvilgiu, kaip ir visais kitais atžvilgiais, nuo valstybės nepriklausoma. Jos nepriklausomumas nuo pasaulietiškos valdžios aiškėja dar ir iš to, kad ji yra supranacionalinė organizacija, kuri apima katalikus visuose kontinentuose. Ji įjungia į save ne tik atskirus asmenis, bet ir įvairias valstybes, įvairias tautas ir kviečia jas į savo prieglobstį, į savo avidę. Todėl jos juridinės teisės nepriklauso nuo jokios valstybės įstatyminės galios. Kadangi įvairių valstybių katalikai, tvarkydami savo materialinius reikalus, turi derintis prie įstatymų tos valstybės, kurioje gyvena, o rūpindamiesi amžinuoju savo gyvenimu, paklusta Bažnyčiai, tai, norėdama, kad tie amžinojo ir laikino gyvenimo reikalai nesueitų į koliziją, Bažnyčia sudaro su įvairiomis valstybėmis konkordatus. Tai reikalinga, kad būtų užtikrintas jos narių dvasinis ir materialinis gėris. Suprantama, kad abi institucijos Bažnyčia ir valstybė yra reikalingos diplomatinių atstovų, kuriuos paskiros valstybės akredituoja prie Vatikano, o Vatikanas prie valstybių, ypač prie tų, su kuriomis yra sudaryti konkordatai, kad eventualūs nesusipratimai, vykdant konkordatus, galėtų būt išlyginti. Kadangi Bažnyčios uždavinys, besirūpinant amžinuoju savo vaikų gyvenimu, yra aukštesnis, negu uždavinys valstybės, besirūpinančios laikinuoju savo piliečių gerbūviu, tai, kai tie reikalai sueina į konfliktą, galutino sprendimo teisė priklauso Bažnyčiai.

Abi institucijos — Bažnyčia ir valstybė, kai veikia savo srityse, yra absoliutiškai suvereninės organizacijos. Bažnyčios esminis uždavinys yra, kaip jau minėjome, vesti savo vaikus į amžiną laimę. Valstybės uždavinys yra rūpintis laikinuoju piliečių gėriu. Bažnyčios ir valstybės metodai kalbamiems uždaviniams atsiekti yra skirtingi. Bažnyčios vartojamas ginklas, vykdant jos misiją, yra dvasinio pobūdžio — tai malda,

sakramentai ir pamokslai, kuriuose ji skatina klausytojus nepamiršti maldos galingumo ir tų Dievo malonių, kurios įgyjamos, kai atliekama gera išpažintis, nuoširdžiai atgailaujant už savo nuodėmes, kai vertai yra priimama Eucharistija ir kai gyvenama šioje žemėje, atiduodant tinkamą labdarybei duoklę ir rūpinantis ne tik savo, bet ir savo artimo išganymu, kad nebūtų prarasta bendra visiems Amžina Tėvynė. Valstybės metodas, kai ji siekia laikinojo savo piliečiams gėrio, kai ji stengiasi paskiro piliečio interesus suderinti su bendruoju visų gyventojų gėriu, yra fizinė prievarta. Valstybė pažeidžia Bažnyčios teises, kai įsibrauna į Bažnyčios veiklos sritį, bet ir Bažnyčia privalo laikytis nuošaliai nuo tų reikalų, kurių tvarkymas sudaro esminį valstybės uždavinį. Bažnyčios, kaip ir valstybės valdžia pareina nuo Dievo. Tačiau pastaroji valdžia yra subordinuota Bažnyčios valdžiai tiek, kiek laikinojo žmonių gyvenimo reikalai yra subordinuoti jų sielos išganymo reikalams. Tad, valstybė, tvarkydama savo piliečių reikalus, yra visai nepriklausoma nuo Bažnyčios tol, kol neuždeda piliečiams pareigų, nesuderinamų su jų pareigomis Dievui. Kaip valstybė savo veikloje vadovaujasi savo išleistais įstatymais, taip ir Bažnyčia veikia pagal savo įstatymus. Bažnyčia palankiai žiūri į valstybės veiklą, jei ši veikla nėra žalinga, tai yra, neapsunkina kelio į aukčiausiąjį žmonių tikslą, siekiant paveldėti visiems bendrą Amžiną Tėvynę.

Konfliktai tarp valstybės ir Bažnyčios dažnai kyla dėl skirtingų pažiūrų į vedybas ir į religijos vaidmenį, auklėjant jaunimą mokyklose. Pagal Bažnyčios mokslą jungtuvės nėra tik paprasta sutartis, kuri gali būti bet kada, jos partneriams susitarus, nutraukta. Bažnyčia moko, kad tai yra sakramentas, kuris suvaržo jungtuvių partnerius iki gyvos galvos. Bet valstybė dažnai traktuoja jungtuves lygiai, kaip ir kitas paskirų asmenų sutartis ir jos institucijos, kaip metrikacijos biurai ar teismai daro iš to atitinkamas išvadas. Tokiais atvejais tarp Bažnyčios ir valstybės kyla rimtas nesusipratimas. Bet Bažnyčia neprotestuoja, kai valstybė, norėdama kontroliuoti savo piliečius, kad jie vykdytų teisingus jos reikalavimus, įpareigoja Bažnyčią vesti savo veikloje tam tikrą dokumentaciją, pav. surašinėti jungtuvių ir vaikų gimimo metrikus.

Liberalai nelaiko Bažnyčią paties Išganytojo įkurta ben-

druomenė. Jie mano, kad ji yra įsteigta žmonių, kaip ir daugelis kitų veikiančių valstybėje bendruomenių, kurių teisės priklauso nuo valstybės. Savo kraštutiniame sparne religinis liberalizmas propaguoja visiško Bažnyčios ir valstybės išskyrimo reikalą. O tie jų, kurie to nereikalauja, nori Bažnyčią subordinuoti valstybei. Jie mano, kad valstybė turi teisę ir pareigą akyliai sekti Bažnyčios veiklą, kad būtų pasiruošusi laiku užgniaužti neteisėtas Bažnyčios užmačias. Jie laiko Bažnyčią pikčiausiu valstybės priešu. Todėl valstybė, jų nuomone, turi budėti, kad netaptų Bažnyčios verge. Šitokia liberalų baimė yra visai nepagrįsta. Jie pamiršta, kad bažnytinė ir pasaulietiška valdžia siekia skirtingų tikslų ir kad, kaip jau buvo minėta, valstybės piliečiai yra palenkti kalbamoms valdžioms skirtingais požiūriais. Konfliktas tarp tų valdžių galėtų kilti tik tokiu atveju, jei abi valdžios tvarkytų piliečių tuos pačius reikalus. Bet jei Bažnyčia ir valstybė veikia kiekviena savo srityje, konflikto galimumas yra išskirtas. Skirtingumas reikalų, kuriais rūpinasi Bažnyčia ir valstybė, anaiptol nerodo, kad tos dvi galios turėtų būt išskirtos. Tik tam tikromis, susidėjusiomis gyvenime sąlygomis, Bažnyčios ir valstybės išskyrimas pasidaro net pageidaujamas. Nes kartais gyvenimo sąlygos taip susiklosto, kad tai yra mažesnis blogis, negu nuolatinis pasaulietiškos valdžios brovimasis į banžytinės veiklos sritį arba, kas dar blogiau, visiškas pavergimas Bažnyčios valstybei. Kur yra daug religinių sektų, kurios varžosi tarpusaviai dėl pirmenybės, dėl ypatingos valstybės globos, išskyrimas Bažnyčios ir valstybės yra, kaip mažesnis blogis, toleruotinas. Nes tokiomis sąlygomis neįmanoma įvykdyti normalių santykių tik su viena Bažnyčia. Leonas XIII viešai reiškė džiaugsmą, kad religinių bendruomenių veikla Jungt. Amerikos Valstybėse nėra suvaržyta ir kad ta veikla traktuojama palankiai. Tačiau tas pats popiežius pastebėjo, kad klaidinga būtų padaryti iš to išvadą, kad Bažnyčios ir valstybės išskyrimas yra geriausis tų institucijų santykių klausimo išsprendimas. Tas faktas, kad katalikų bažnyčių skaičius Jungt. Amerikos Valstybėse spontaniškai auga, liudija apie katalikų energiją ir jų prisirišimą prie savo religijos. Bet nėra abejonės, kad jų veikla būtų dar vaisingesnė, jei Bažnyčia nebūtų atskirta nuo valstybės, jei valstybė ir Bažnyčia veiktų glaudžiame kontakte.

Bažnyčios ir valstybės bičiuliškas bendradarbiavimas yra idealus Bažnyčios ir valstybės santykių išsprendimas. Palankiai viena kitai nusiteikusios jos stengsis vengti tarpusavio nesusipratimų, o jei tokie kils, spręsti juos teisingumo ir lygybės dvasioje tąja prasme, kad tuose reikaluose, kurie yra valstybės kompetencijoje, galutino sprendimo teisė priklauso valstybei, o sprendimas reikaluose, kurie įeina į Bažnyčios kompetenciją, priklauso Bažnyčiai. Tokiai tarpusavio palankumo dvasiai viešpataujant, Bažnyčios veikla darosi ypatingai vaisinga, o valstybė nėra grasoma iš vidaus jokiems pavojams, nes Bažnyčia ugdo piliečiuose paklusnumo dvasią teisėtai valdžiai ir respektą socialinei tvarkai. Leonas XIII primena didelius atsiekimus krikščioniškos valstybės praeity. Krikščioniška Europa, susidūrusi su barbarais, suminkštino jų papročius, paskleidė tarpe jų civilizaciją ir palenkė juos į tikrąjį Dievo garbinimą, atsisakant prietarų. Ji atrėmė mahometonų antplūdį ir tapo kultūros vadovė. Ji tapo pionierė tikros žmogaus laisvės. Ji įsteigė daug labdaringų institucijų, kurios siekė mažinti žmonių vargus. Tas didingas krikščioniškos Europos darbas buvo įdvasintas religijos — to akstino, be kurio visi tie atsiekimai būtų neįmanomi. Ir jei valstybės ir Bažnyčios nuoširdus sutarimas tęstųsi istorijoje ilgiau, Bažnyčios palaiminga įtaka pasauliui neštų tolimesnių gausių vaisių. Keista, kad tų faktų akivaizdoje Bažnyčia laikoma progreso ir kultūros priešu. Bažnyčia šiandieną laimina, kaip ji laimino ir praeity, kiekvieną tikrą progresą. O jei smerkia, tai ji smerkia tik klaidingas filosofines sistemas, kurios gimdo intelektualinį, moralinį, ekonominį ar politinį chaosą. Ji skatina studijuoti gamtamokslį, chemiją, fiziką, matematiką, astronomiją, biologiją, mediciną ir kitus mokslus. Ji protestuoja tik tais atvejais, kai mokslininkai skelbia teorijas priešingas Dievo apreikštoms tiesoms.

Jei kultūros klestėjimas pareina ne tiek nuo žmonių materialinio gerbūvio, kiek nuo jų mentaliteto kilnumo ir nuo dvasinių vertybių vertinimo, tai Bažnyčia praeity buvo galingiausia kultūros skleidėja pasaulyje. Ji pirmoji skelbė žmonių lygybę, panaikindama kastų skirtumą. Ji iškėlė žmogaus asmenybės didingumą ir apsupo žmogaus kiekvieną naudingą darbą, kurio žmogus jokiu atveju neprivalo drovėtis, vertingumo aureole. Ji smerkė kiekvieną tironiją ir vergiją, mokyda-

ma, kad visi žmonės yra to paties Dangiškojo Tėvo vaikai. Ką ji darė praeity, daro ji ir mūsų dienomis, kai daug kur siaučia tironija ir nežinąs ribų nepažabotas individualizmas.

Nuostatai, kuriais valstybė tvarko savo piliečių gyvenimą nėra pastovūs, jie priklauso nuo istorinių sąlygų. Tik Bažnyčia gali didžiuotis absoliutišku stabilumu savo principų ir to kelio nepakeičiamumu, kuriuo ji veda žmones, rūpindamasi jų sielų išganymu, Bažnyčia yra liudininkė daugelio politinių organizacijų susikūrimo ir išnykimo, kurios kilo ir nyko žmonių politinio mentaliteto keitimosi sūkury. Bet Bažnyčia lieka tame kaleidoskopiniame žaisme didinga ir amžinai ta pati. Kristus pavedė jai ganyti visus žmones — turtuolius ir vargšus, valdovus ir jų pavaldinius, kunigaikščius ir jų tarnus, vedant juos tuo pačiu keliu, kaip kad piemuo gano kaimenę savo šeimininko pavedimu. Maža to, Kristus suteikė teisę savo apaštalams bei jų įgaliotiems palikuonims atleidinėti žmonėms jų nuodėmes. Visa tai iškelia Bažnyčią aukščiau visų kitų žmonių sukurtų šios žemės institucijų.

Viduramžiuose, kada Bažnyčios ir valstybės veikloje viešpatavo pilnas sutarimas, nebuvo pažeistas krikščionių religinis vieningumas ir buvo sukurta didinga socialinė tvarka. Bet kai Bažnyčia suskilo, atskilusios jos dalys prarado savo savistovumą, pateko valstybės įtakon ir tapo subordinuotos valstybei. Pagaliau jos pačios savyje suskilo ir atsirado daugybė kovojančių savo tarpe sektų.

Dažnai Bažnyčiai daromas priekaištas dėl Cezario - Papizmo viduramžiais. Bet pamirštama, kad Bažnyčia tais laikais drąsiai smerkė tironus, nežiūrint, kas jie bebūtų — karaliai, ministeriai pirmininkai ar diktatoriai. Ji nepabūgdavo priminti valdovams apie jų pareigas pavaldinių atžvilgiu. Taip pat ji elgiasi ir šiandien. Ji vykdo valstybės reikalavimus, bet tik tiek, kiek jie neprieštarauja Dievo įsakymams. Ji budi akyliai, kad nebūtų pažeistos Dievo teisės ir, reikalui esant, energingai protestuoja.

Rašydamas šį straipsnį, naudojaus veikalu: „The Christian State“, Augustine J. Osgniach, Professor of Philosophy, St. Martins College, Laccy, Washington.

EGZISTENCIJALINĖ ETIKA

M. KRUPAVIČIUS

Dvidešimtasai amžius daug mums atpūtė naujovių. Vienos jų teisingos ir naudingos, kitos klaidingos ir žalingos. Tų klaidingųjų tarpe yra egzistencijalinė etika, kuri dažniau literatūroje vadinama situacine etika, arba dar etiniu aktualizmu. Ši naujoji etika rado gynėjų ir katalikų ir protestantų teologų tarpe. Tokių naujosios, vadinamos egzistencijalinės, etikos gynėjų ir skleidėjų atsirado beveik visuose pasaulio kultūringuose kraštuose. Ta srovė neaplenkė ir Lietuvos. Ji, kaip šešėlis, įvairiais vardais ir formomis, veržiasi į kaikurias mūsų gyvenimo moralės sritis. Dėlto šį klausimą pravartu pagvildenti. Tai mums turės ne tik teorinės, bet ir praktinės reikšmės.

Nuo pat krikščionybės pradžios katalikiškieji filozofai ir teologai darė pastangų žvelgti į Kristaus Evangeliją per savo gyvenamųjų laikų filozofinių sistemų prizmę. Tos jų pastangos davė žmonijai daug įvairiausių herezijų, bet jos pagimdė ir puikią augustiniškai-tomistinės teologijos sistemą, paremtą "sveiko proto filozofijos" principais, kuriuos nustatė iš vienos pusės Platonas, o iš kitos Aristotelis.

Nors šv. Augustino ir šv. Tomo Akviniečio mokslas sudaro vieną filozofiniai-teologinę sistemą, tačiau Katalikų Bažnyčia paskelbė savuoju mokslu šv. Tomo Akviniečio mokslą ir įsakė katalikiškų mokyklų profesoriams laikytis filozofijoj ir teologijoj jo moslo principų ir metodų (Can. 1366, paragr. 2). Ji tai padarė dėlto, kad šv. Tomo Akviniečio mokslą įvertino, kaip tobuliausią, tikriausią, stovintį virš laiko ir visuomet aktualų ir gyvastingą.

Kaip filozofinės srovės daugiau ar mažiau veikė anų laikų teologus ,taip lygiai jos veikia ir mūsų laikų teologus. Jie mėgina, atsirėmę tomis sistemomis, katalikiškojo mokslo turinį "sumoderninti", pritaikyti prie šio amžiaus žmonių naujos galvosenos. Tačiau, kaip anais laikais, vieni, atsirėmę patręšusiomis atramomis, patys krito į herezijų balas ir kitus kartu su savim patraukė, kiti gi, atsirėmę tvirtomis atramomis, sukūrė tokias sistemas, kurios stiprino ir gaivino Baž-

nyčią ir savo šviesa nušvietė tikrus Kristaus nutiestus kelius, taip lygiai ir mūsų gyvenamais laikais vieniems pavyksta įnešti naujos šviesos, kitiems nepavyksta, nes jieško įkvėpimo užnuodintuose šaltiniuose. Prie tų paskutiniųjų priklauso ir egzistencijalinės etikos autoriai. Egzistencijalinė etika skelbia tokių klaidų, kad ja teko susirūpinti ir jos reikalu pasakyti savo žodį pačiam Šventajam Sostui.

Kalbamos etikos klausimu kalbėjo Pijus XII dviem atvejais 1952 m. kovo 23 dieną ir balandžio 18 d. 1956 m. vasario 2 d. tuo klausimu tarė savo žodį ir šv. Oficijos Kongregacija. Tie aukščiausių religijos ir moralės autoritetų žodžiai buvo aiškiai ir nedviprasmiai neigiami. Egzistencijalinės etikos kaikurios tezės ir tendencijos buvo pasmerktos ir, kaip klaidingos, atmestos. Tad geros valios katalikams klausimas aiškus. Jiems paaaiškėjo, koks turi būti jų santykis su egzistencijaline etika ir kokią poziciją turi užimti jos atžvilgiu. Roma locuta ir jokių diskusijų tuo klausimu negali būti.

Tačiau ataušėliai ir atšalėliai, nepaisydami Romos žodžio, eina savo keliu ir platina, kaip platinę, savo klaidas. Egzistencijalinės etikos šalininkai literatai uoliai skleidžia savo kūriniuose jos idėjas. Romos nusistatymas jos atžvilgiu jiems kliūčių nesudarė. To fakto akivaizdoje mums tenka iš arčiau pažvelgt į egzistencijalinės etikos mokslą ir jį giliau panagrinėti.

1. EGZISTENCIJALINĖS ETIKOS KILMĖ IR ŠALTINIAI

Svarbiausia egzistencijalinės etikos atsiradimo priežastis — kilęs beveik visuose katalikiškuose kraštuose revizionizmo sąjūdis. Atsirado visur katalikų teologų, kurie reikalavo pagrindinio moralinės teologijos perstatymo, atgimdymo, jos pritaikymo naujoms gyvenimo sąlygoms ir žmonių psichikai, jos sumoderninimo. Ne visi to sąjūdžio dalyviai vienodai formulavo savo reikalavimus. Vieni jų, neišeidami iš tradicinės teologijos ribų, statė klausimą nuosaikiai ir stojo ne tiek prieš moralinę teologiją, kiek prieš jos dėstymo metodus. Jie nedarė jokių priekaištų tradicinės teologijos autoriams, o pačiai teologijai reiškė didžiausios pagarbos. Iš tokių teologų nurodytini G. Thils (Tendances actuelles en theologie moral. Bemblaux. 1940 m., J. Leclercq) Einseignement de la Morale

chretienne. Coll. Les livres du Pretres/,Woronieckis/Metoda i program nauczania teologii moralnej. Liublinas, 1922 m. ir Katolicka etyka wychowawcza. Tomas I. Etyka ogolna. Įžanga/ir kiti.

Bet tikriesiems egzistencijalinės etikos šalininkams to buvo maža. Jų minėtų autorių reikalavimų programa netenkino. Jie norėjo surasti bendrą kalbą tarp moralinės teologijos ir naujoviškų filozofinių srovių, kad jų sukurtoji moralinė teologija jungtų Evangelijos idealus su modernaus pasaulio galvosenos ir gyvenimo reikalavimais ir galimybėmis. Savo tikslui pasiekti jie pasirinko savo šaltiniu pasireiškusią ir įėjusią į madą, ypač Prancūzijoj ir Vokietijoj, egzistencijalizmo filozofiją, kuri neturėjo savo susistemintos etikos. Jiems atrodė, kad toks katalikybės sutuokimas su egzistencijalizmu duos pasauliui kažką dar katalikiškoj kultūroj neturėto — naują, modernią moralę. Bet greit paaiškėjo, kad tokia santuoka buvo blogai parinkta ir kad "naujoji moralė" — jos abortyvus vaikas. Kitaip ir būti negalėjo.

Etinis egzistencijalizmas nėra vienlytė, sujungta sąvokų, principų ir išvadų sistema, bet kažkoks mišinys ar kokteilis, sudarytas iš kitų tuometinių filozofinių sistemų tezių ir metodų apie moralinę žmogaus elgseną, būtent — Stirnerio ir Fr. Nietschės individualizmo, G. Gentilio aktualizmo, H. Bergsono intuicijonizmo ir M. Shelerio fenomelogizmo.

Iš individualizmo etinis egzistencijonalizmas pasiskolino kovą prieš visas, ypač moralines normas, kurias visai paneigė. Jo mokslu nėsą jokių normų, tuo patim nėsą ir jokių uždavinių ir įpareigojimų bei saistymų. Visa ko mastas esąs žmogus ir tik žmogus, kaip vienetas su savo kintamu ir pranykstamu *a š.*

Iš aktualizmo etinis egzistencijalizmas perėmė tariamą tikrovės dinamizmo supratimą, tačiau ne kaipo substancijos, bet kaipo akto, kuris neturi nieko pastovaus, bet tik ieškojimą.

Iš bergsoninio intuicionizmo etinis egzistencializmas pasisavino tezę, kad ne tik bendro pobūdžio tiesas, bet ir sudėtingiausią konkretinę tikrovę galime pažinti ir įsisavinti ne proto pastangomis. Protui, kas kintama, esą neprieinama. Tai

esą galima pažinti ir suvokti tik nuojautos, intuicijos pagalba.

Iš schelerinio fenomenologizmo etinis egzistencijonalizmas pasiskolino įsitikinimą, kad jei tikrovę galima pažinti tik intuiciniais aktais, tad ir objektyvines moralines vertybes galima suvokti tik aprioristiniai nepriklausomai nuo betkokios patirties, bet priklausomai nuo jausminio nusiteikimo, vadinasi - subjektyviai.

Prie visų minėtų skolinių etinis egzistencijalizmas prideda dar savo dėsnį: yra tik savos žmogaus idėjos, už kurių ribų nėra jokių būtybių nei betkokių kitų realybių. Tad etinio egzistencijalizmo mokslu nėsą nieko visuotino, pastovaus, aprėžto, o esančios tik mažos, trapios žmogiškosios būtybės, pilnos rūpesčių, baimės ir nerimo, pasmerktos laisvei. Štai kas esąs didžiausias žmogaus tragedijos šaltinis, nes jis neturįs kuo atsiremti, nes nėsą nieko pastovaus ir nekintamo. Vienintelė tikrovė esanti ta ar kita padėtis ar situacija, į kurią likimas įtrenkė žmogų. Ir dėlto tiesos mastas, jos kriterijumas glūdįs tik subjektyviniame žmogaus gyvenime. Taip pat teigė ir Kierkegaardas.

Priėmusi tokius dėsnius ir nusistačiusi tokią etinę doktriną egzistencijalinė etika paneigia ir atmeta betkokią objektyvią, visuotinai saistančią moralę, nes jos mokslu visos moralinės vertybės ir etinės gėrybės esančios subjektyvios, reliatyvios ir bijologiniai sąlygotos. Tad nesą ir negalį būti tuo mokslu jokio principinio skirtumo tarp gėrio ir blogio. "Niekur nesą parašyta, kad žmogus turi būti padorus"... "Žmogus galįs pats pasirinkti ar hedonisto ar asketo gyvenimą. Kiekvienas toks pasirinkimas esąs lygiavertis, jei yra paremtas laisvės vardu ir atitinka konkretinę situaciją, kokioje žmogus yra atsidūręs")Tatarkiewicz. Historia filozofii. Tomas III. 1950 m. 484-5 psl.).

Naujovių mėgėjai, kuriems Katalikų Bažnyčios moralė nustojusi būti saistančia norma, iš egzistencijalinės etinės doktrinos susikūrė nemaža naujų sistemų, doktrinų ir praktikų. Jų tarpe randame ir vadinamą apasaulėžiūrinę doktriną ir praktiką, „plačiąją katalikybę", „siaurąją katalikybę" ir tokius teigimus, kaip „kiekvienas Bažnyčios pulsas plaka apasaulėžiūra" ir kt.

2. EGZISTENCIJALINĖS ETIKOS PRIEKAIŠTAI KATALIKŲ TEOLOGIJAI

Egzistencijalinės etikos autoriai tradicinei katalikų moralei darė ir tebedaro visą eilę priekaištų. Geriau tos etikos dvasiai ir krypčiai pažinti, reikalinga tuos priekaištus peržvelgti. Ji štai kuo dažniausiai kaltinama:

1. *Legalizmu.* Tų autorių teigimu katalikų moralinė teologija, moralinius klausimus spręsdama, vaduojasi teisiniais nuostatais ar teisyno nustatyta procedūra. Tas priekaištas buvo taikomas svarbiausia tiems moralinės teologijos vadovėliams, kurie savo medžiagą yra surikiavę dekalogine sistema 10 Dievo ir 5 Bažnyčios įsakymų tvarka; pasiteisindama tuo, kad tokis medžiagos išrikiavimas pastoracijos, ypač klausyklos darbui esąs praktiškesnis.

2. *Negativizmu.* Katalikų moralinės teologijos autoriai akcentuoją svarbiausia, kas yra uždrausta, vadinasi — nuodėmę. Kiti taip toli ta kryptimi nueiną, kad sudarą įspūdį, jog centrinis moralinės teologijos uždavinys ir tikslas yra nuodėmė, o ne Kristus ir dorybė.

3. *Minimalizmu.* Katalikų moralistai visą dėmesį kreipia į suskirstymą, kas dar nėra uždrausta ir kas jau yra nuodėmė, kas yra maža ir kas didelė nuodėmė.

4. *Kazuisticizmu.* Katalikų moralistai perdaug analizuoja moralinių poelgių faktus geriau išryškinti ir sukonkretinti etikos išvadas.

5. *Perdideliu suplakimu sustingusių filozofinių sampratų ir principų su moraline teologija.* Egzistencijalinės etikos autoriai čia turi galvoje Aristotelio filozofiją, kuri šiais laikais esanti svetima žmonių psichikai ir nesuprantama. Dėl tokio moralinės teologijos palenkimo minėtai filozofijai moralistai turėję nutolti nuo nūdienio intelektualinio gyvenimo.

6. *Atskyrimu moralinės teologijos nuo asketikos ir mistikos.* Jas visas rišąs vidinis objektyvinis vienumo ir organinio turinio ryšys. Gaunamas įspūdis, kad asketika tinkanti tik elitui, o ne plačioms tikinčiųjų masėms.

7. *Nutraukimu ryšio tarp moralinės teologijos ir liturgijos.* Liturgija esanti surišta su moraline teologija labai ankštai, ypač sakramentinė, iš kurios katalikai semiasi savo jėgas moraliniam gyvenimui.

8. *Nepakankamu Dievo ir artimo meilės jos konkretinėse gyvenimo apraiškose pabrėžimu.* Teologų prieita prie to, kad net traktatai apie teologines dorybes ir malonę pašalinti iš moralinės teologijos ir įjungti į dogminę teologiją.

9. *Evangeliškosios dvasios trūkumu.* Egzistencijalinės etikos autoriai prikiša katalikų moralinei teologijai, būk ji šiais laikais nebedvelkianti Evangelijos dvasia ir ignoruojanti Kristaus asmenį, kaipo geriausią ir tobuliausią sekimo pavyzdį moraliniame gyvenime. Šis priekaištas yra skaudžiausias tradicinei katalikų moralinei teologijai.

10. *Atkakliu ir užsispyrusiu laikymu senų moralinių normų.* Žmogaus prigimtis keičiasi, tad ir tos moralinės normos turinčios keistis ir tapti lankstesnės.

1. *Klaidingu Dievo supratimu.* Moralistai supranta Dievą kaip įstatymų Skelbėją ir Teisėją. Tokį Dievą jie statą pirmoj eilėj. Dievo gi tėviškumo ir gailestingumo idėją jie pamiršta ar nustumia ir tolimą vietą.

12. *Nepagrįstu teologų vadovavimusi prigimtąja teise.* Egzistencijalinės etikos autorių teigimu prigimtoji teisė neatliekanti normatyvinės funkcijos. Ji turinti taip pat saistančios galios.

Tokių priekaištų daroma moralinei teologijai ir daugiau. Čia nurodžiau svarbesniuosius. Jais teks pasitenkinti. Iš jų pakankamai gerai aiškėja, kas yra egzistencijalinė etika ir jos kryptis.

3. EGZISTENCIJALINĖS ETIKOS MOKSLAS

Egzistencijalinės etikos uolūs skleidėjai ir rėmėjai E. Michelis: (Der Partner Gottes-Weisungen zur Christlichen Selbstverstaendniss, Heidelberg, 1946 m., Renovatio: Zur Zwiesprache zwischen Kirche und Welt. Stuttgart, 1948 m., ir kiti) įrodinėja, kad ši etika vedanti prie evangeliškosios meilės legalizmo dvasios nugalėjimo. Jei kada kyla konfliktas tarp betkurio įstatymo ar įsakymo ir konkrečios situacijos reikalavimo, tuomet asmeninės vertybės turi iškilti virš įstatymo ir jo neboti. Tą savo teigimą nušviečia tokiais pavyzdžiais: kai susidariusios aplinkybės reikalaus tikėjimo atsižadėjimo ir tai bus gyvybiškai būtina, tuomet jo galima atsižadėti, nepaisant to, kad objektyvi kvalifikacija vadins tą aktą tikėjimo

atsižadėjimu. Panašių atsitikimų gali atsirasti šeimyniniame gyvenime ir lytiniuose santykiuose. Tuo būdu būsianti išlaikyta žmogaus laisvė, jo atsakomybė prieš Dievą ir socia.inis nuoširdumas. Tokiais atvejais moralės nuostatai būsią paremti ne sustingusiomis normomis plaukiančiomis iš gyvenimo ir religinio kontakto su Dievu. Egzistencijalinės arba situacinės etikos skelbėjai moko, kad jos svarbiausias pagrindas esąs egzistencijalinis žmogaus prigimties vertinimo būdas, kuris plaukia iš nepalankumo betkokiems visuotinių ir nekintamų samprotavimų formulavimams. Jie įrodinėja, kad žmogaus prigimtis, kaip nekintama esybė, suprantama Aristotelio ir scholastikų filosofijos prasme, turinti užleisti vietą prigimčiai, kuri nuolatos kintanti ir pati save kurianti. Egzistencijalinės etikos krikščioniškos krypties kūrėjai, kurie skiriasi nuo ateistinių egzistencijalistų, stengiasi laikytis metafizinės žmogaus prigimties nekintamumo, bet kovoja už jos nuolatinį vystymąsi. Tačiau ir tokioj krikščioniškų egzistencijalistų idėjoj nėra jokios galimybės išlaikyti prigimtosios teisės supratimo, kaipo visuotinės normos, kuri yra amžinosios Dievo teisės atspindys ir kuri niekad nekinta ir neatsiranda vis naujose situacijose.

Egzistencijalinės etikos turinys yra ryškiai individualistinis, nes jos paskutinė instancija yra subjektyvus sprendimas, pagrįstas ne objektyvine teise, bet vidine Dievo šviesa ir gyvenimo pastulatais. Ji neslepia savo reliatyvizmo, nes skelbia, kad visuotinai saistančių normų nesą ir todėl kiekvienas žmogus gali elgtis priešingai teisei pagal savo asmeninį sprendimą. Šioj naujai skelbiamoj moralėj, autorių teigimu pritaikytoj nūdienėms gyvenimo sąlygoms, nesunku įžvelgti daug irracijonalistinių elementų, nes veiksmo pobūdžio sprendimą, kurį reikia atlikti, remia situacijos išjautimu ir kažkokiu vidiniu įkvėpimu, kurio kilmė ir šaltinis sunkiai suvokiamas ir apsprendžiamas, nors tos moralės kūrėjai ir gynėjai su tuo klausimu lengvai susitvarko, teigdami, kad "pati situacija esanti Dievo balsu — L'appel divin n'est d'autre que cette situation meme". J. Fuchs: Morale theologique et morale de situation. Nouv. Revue Theologique, 76, 1079. 1954 m.). Žmogus tikįs Dievo esimu privalo turėt kokį mastą ar kriterijų, kuriuo galėtų skirti dangaus šviesą nuo betkokio

akimirkos savo nusiteikimo. Egzistencijalinėj etikoj to padaryti neįmanoma, nes joje tokio kriterijaus nėra. Atmetus objektyvines normas ir proto tikrovės įvertinimą atsiduriama dideliame pavojuje pasinerti irracionalinių išjautimų bangose, kurios veda prie moralinio anarchizmo.

Kas yra katalikiškų egzistencijalinės etikos šalininkų mokslų moralė? Tai esąs meilės santykis tarp Dievo asmens ir žmogaus asmens kiekvienoj konkrečioj situacijoj. Moraliniai nuostatai negalį būt kažkas beasmeniška, bet turį būti giliausių moralinių , dvasinių ir asmeniškų aspiracijų apraiška. Visą kataliko moralinį gyvenimą reikalinga esą sukoncentruoti Kristaus asmenyj ir Jo sekime, o ne irrealinėse abstrakcinėse, beasmenėse ir šaltose normose, kurios sukausto mūsų gyvą ir turtingą turinį dvasinės vergijos pančiais. Visuotinė bendroji moralinė teisė didžiumoje atvejų turinti savo vertę, bet negalima jos lenkti prie kaikurių aplinkybių, kuriose tik asmens įsitikinimas gali nulemti, kaip konkrečioj situacijoj reikalinga pasielgti. Moralinio vertinimo mastas esąs tobuliausias asmenybės išvystymas ir jos pilnutinis realizavimas, suderintas su santykių reikalavimais, į kuriuos yra įpinta žmogiškoji būtis.

Tų "katalikiškų egzistencijalistų" teigimu pats žmogus turįs spręsti pagal savo įsitikinimą ir nepriklausomai nuo išorinių veiksnių, kaip jis turi pasielgti kiekvienoj konkretinėj situacijoj, nes kiekviena konkreti situacija esanti vienkartinė ir nepasikartojama ir dėlto jos nieku gyvu negalima apimti betkokiomis bendromis normomis. Iš to jie daro išvadą, jog nesą jokios absoliutinės etikos, saistančios kiekviename atvejuje savo bendromis teisėmis ir normomis, kurios tačiau iš esmės esančios labai reikalingos ir vertos didžiausios pagarbos.

Bet bendrąsias elgsenos normas reikalinga esą subordinuoti ir palenkti asmens vertybėms, o ne atvirkščiai. Dėlto kilus konfliktui tarp moralės nuostatų reikalinga esą derintis su konkrečios situacijos reikalavimais, nes sąžinės sprendimai priklausą ne tiek nuo teisės turinio, kiek nuo asmens įsitikinimo, kadangi sąžinė nesanti kažkas pasyvu, bet kūrybinga ir veiksminga taip pat ir moralinių nuostatų ir įsakymų srityje. Sąžinė esąs dialogas tarp lemiančio žmogaus ir Dievo konkre-

čioj situacijoj, kuri yra Dievo balsas: ne Dievo teisės, bet Dievo Tėvo, kurį žmogus turi mylėti kūdikio meile. Tas egzistencijos normų arba taip esmingas egzistencijalinei etikai, kiekvienos situacijos subordinavimas, jos šalininkų teigimu, vedąs nepriklausomai ne tiek prie pačių pagrindinių normų sušvelninimo, kiek prie sušvelninimo objektyvinės socialinės santvarkos, kuri reikalauja iš laisvo, sąmoningo ir atsakingo žmogaus reikiamų santykių nusistatymo jos atžvilgiu.

Tad egzistencijalinė etika jos šalininkų teigimu apsaugojanti nuo legalizmo pavojaus, kuris savo šaknimis nesiekiąs nei religijos širdies, nei asmenio santykio su Dievu. Kristaus sekimas nesanti abstrakcinė teisė, bet susijungimas su Kristum. Tai ypatingai pabrėžia B. Haeringas (Das Gesetz Christi. Freiburg i. Br. 1954 m.). Minėto E. Michelio teigimu Kristus neatėjęs skelbti naujos teisės nei senos naujinti, bet atėjęs tam, kad mūsų gerovei nugalėtų teisę savyje (Der Partner Gottes. p. 100 ir kituose jo raštuose). Teisė galinti būti žmogui naudinga tik darant sprendimą, bet ji negalinti sprendimo vietos užimti." Kristaus Tėvas nori žmogaus laisvo atsakymo, nes Jis žmogų sukūrė ir paskyrė savo partneriu... Jo svarbiausias pageidavimas, kad žmogus nesidairytų į normas, bet į tikėjimo gyvenimą... Taigi, ką meilė, kaip kūrybinis veikimo tikėjimo pagrinde veiksnys, kuria ir kurti įsako, nieku gyvu negalima įimti nei į normas, nei į pavienius įsakymus" (E. Michelis. Der Parner Gottes. p. 25).

Prigimties veikimo teisė, pagal egzistencijalinę teoriją, esanti pati prigimtis, bet ne rūšinė prigimtis, o individualinė, kuri nuskiria ne tik tokias ar kitokias galimybes, bet taip pat ir tai, kas ir kaip šiuo momentu, atsidūrus žmogui konkrečioj situacijoj, reikalinga daryti, kad jis pasiliktų ištikimas pats sau, ištikimas savajam aš ir savo pašaukimui.

Prigimties teisė esanti, be jokios abejonės, kažkas antindividualu, antasmeniniu, antsituaciniu, bet, nepaisant to, ji apimanti kiekvieną situaciją, kiekvieną individualinę prigimtį ir asmenį, nes prigimtis realizuojasi asmenyje. Dėlto šalia bendrųjų normų reikią pripažinti ir individualines normas, nulemiančias konkrečioj situacijoj ,tiesos ieškančios, sąžinės sprendimą. Tačiau tos individualinės normos turinčios būti subordinuotos bendrosioms normoms. Egzistencijalinės eti-

kos skelbėjai, ieškodami "egzistencijalinės" tiesos sąžinės sprendimuose, mato tomistiniame praktiškosios tiesos supratime suderinimą proto su padoriais geidimais, galimybę nutiesti tiltui tarp egzistencijalinės etikos ir katalikiškos moralės teorijos, nepaisant jų struktūrinių ir net esminių skirtumų. Bet jų tarpe esą ne tik išorinio panašumo, bet ir vidinio ir abi šios sistemos savo vidiniais siekimais einančios ta pačia kryptimi. Smulkiai tą klausimą dėsto ir nagrinėja Mainco universiteto moralinės teologijos profesorius dr. J. Krausas savo veikale Situationsethik als pastoral und moraltheologishes Problem. (Bischoefliches Ordinariat. 1956 m. psl. 56-59).

Įsitikinę, kad egzistencijalinės etikos problematikos visą branduolį sudaro individo reikšmė santykyj su visuma, ar tiksliau pasakius, individo reikšmė visumos rėmuose, tos etikos šalininkai pabrėžia asmeninės, personalinės moralės auklėjimo reikalą. Tuo būdu jų manymu gali realizuotis sava asmenybė. Žmogus būsiąs tokis, kokiu pats save padarysiąs, bet ne betkurios idėjos realizavimu, nes idėjos esančios tik fikcijos. Iš jų esą negalima padaryti jokių išvadų, kurios galėtų turėti betkokios reikšmės egzistencijalinėj situacijoj. Ne idėjos tą klausimą sprendžia, bet sekimas Kristum.

Minėtas prof. dr. J. Krausas nurodytoj jo studijoj (psl. 8) akcentuoja, kad egzistencijalinei etikai esą realu ir svarbu bendrąsias normas laikyti kažkuo antraeiliu santyky į egzistenciją arba būti jo konkrečioj situacijoj. Toli gražu ne visi egzistencijalinės etikos šalininkai ir autoriai sutinka visais klausimais. Jų nuomonės net tais pačiais klausimais gerokai įvairuoja. Įsidėmėtinas Krauso ir kaikurių kitų egzistencijalinės etikos simpatikų būdingas pabrėžimas, kad jiems svarbu surasti naują pažiūrio tašką, iš kurio išeinant galima būtų padaryti nūdienio moralinės teologijos dėstymo reviziją ir jį patobulinti, sumoderninti, o ne sukurti naują moralę.

Kas yra egzistencijalinės etikos šalininkai ir skelbėjai? Iš krikščionių moralistų be minėto *Michelio* paminėtini: *T. Steinbuechelis* su savo raštais: Christliche Lebenshaltungen in der Krisis der Zeit und des Menschen (Frankfurtas prie Maino. 1949 m.) ir Die philosophische Grundlegung der katholischen Sittenlehre I d. (Duesseldorfas. 1951 m.). Šis autorius yra nuosaikus ir atsargus, tačiau nedavertina visuoti-

nės moralinės teisės charakterio. Jis perdaug pasidavęs įtakai F. Bubero, F. Ebnerio ir Kierkegaardo. *E. Brunneris*, protestantas, su savo knyga Das Gebot und die Ordnungen. (Tuebingenas. 1952 m.) ir H. Thielecke su Theologische Ethik. I. d. (Tuebingenas. 1951 m.).

Naująją moralę kritikavo šie katalikų moralistai: jau minėtas J. *Fuchsas* savo pirmiau minėtoj studijoj ir Ethique objective et etique de situation. Nouv. Revue Theol. 78. 1956 m. psl. 798-818.). *F. Huerthas* — Adnotationes in Instr. S. Congr. S. Officii. De ethica situationis. (Periodica de re morali, canonica et liturgica. 1956 m. psl. 137-204.) *H. Wulfas.* Gesetz und Liebe in der Ordnung der Heils-kritischen Bemerkungen zu einigen Buechern von Ernst Michel. (Geist und Leben. 1959 m.) J. de *Vries, S. J.* — Seinsethik oder Wertethik. (Scholastik. 31. 1956 m.) *C. Ninkas, S. J.* — Methaphysik des sittlich Gutten. (1955 m.) *F. Bednarskis* — Etyka sytuacyjna... (Roma. 1957 m.) ir daugelis kitų, kaip M. Redingas, A. Schueleris, H. Hirschmanas S. J., Vendelinas Rauchas, E. Rahneris ir kiti.

Fuchsas, Rauchas, Vries, Ninkas ir kiti katalikų moralistai pažymi savo kritikose, kad egzistencijalinėj etikoj yra daug klaidų, bet esą ir pozityvių vertybių. Kaikurių manymu egzistencijalinė etika padariusi įtakos į didaktinę moralinės teologijos pusę. Tai tiesa. Tokių moralistų, kaip Pruemmerio, Merkelbacho, Fanfanio, F. Tilmanno ir kitų naujausieji veikalai savo didaktika jau gerokai skiriasi nuo devynioliktojo amžiaus teologų. Iš jų ypatingai išsiskyrė savo veikalu "Der Meister ruft. Die katholische Sittenlehre gemeinverstaendlich dargestellt". (Duesseldorfas. 1949 m. Tilmanas). Jis juo labai sudomino Vakarus.

J. Fuchsas pvz. mano, kad galima ypatingose sąlygose vaduotis Dievo balsu ar įkvėpimu, būtent, kai veiksmas iš esmės nėra blogas, bet priešingas prigimtosios teisės antraeiliams nuostatams. Jis įrodinėja, kad sekti objektyviu Dievo balso šaukimu galima, jei gyvenime vaduojamasi bendromis normomis, kaip autentiška pagalba, darant moralinius vertinimus ir sprendimus. Tik tuomet reikalinga atsižvelgti į laiko ir vietos sąlygas. Be to, katalikui privalu žinoti, kad jis, jei yra pašvenčiamos malonės stovyje, yra šv. Dvasios dovanų

įtakoj. Išminties dorybė taip pat turi didelės reikšmės sukomplikuotų gyvenimo situacijų vertinimo darbe ir gali padėti Dievo šaukimą išgirsti ir suprasti bei apsisaugoti nuo nusiteikimų pavojaus.

Ninkas rašo, kad padarytos iš logiškų principų išvados skiriasi nuo bendrų moralinių nuostatų pritaikymo prie konkretinių gyvenimo situacijų. Tokiais atvejais atsižiūrima visų individualinių sąlygų, kuriose betkas yra atsidūręs. Iš to, autoriaus manymu, seka, kad subjektyviniai veiksniai, šiuo atveju "situacijos", moraliniuose veiksmuose tam tikrą vaidmenį vaidina (Methaphysik des sittlich Gutten. 1955 m. psl. 77).

Iš viso to, kas buvo pasakyta, išaiškėjo, kad egzistencijalinės etikos tezės yra nesuderinamos su Katalikų Bažnyčios moralės mokslu ir visai jam priešingos, nes veda prie nihilizmo ir kraštutinės žmogaus gyvenimo demoralizacijos, nors tai nekliudo jos šalininkams ją vadinti "heroiška etika" gal tik dėlto, kad ji reikalauja iš žmogaus peršokti per save patį, išeiti iš savo ribų. O toks uždavinys įvykdyti tikrai reikalauja heroizmo. Tad nieko stebėtino, kad joks katalikų rašytojas tokių tezių neišdrįso skelbti. Tačiau įsitikinus, kad egzistencijalizmo gilumoj slypi žmogaus egzistencijos tiesa ir kad pagrindinės jo tendencijos atitinka nūdienio žmogaus psichiką, kilo kaikam klausimas, ar atmetus priešingus Bažnyčios mokslui egzistencijalizmo principus, nepraverstų įsisavinti kaiką iš M. Heideggerio, J. Jasperso ir net J. P. Sartro skelbiamų minčių, kad galima būtų atnaujinti tradicinę moralinę teologiją, kaip yra padarę protestantų teologai (žiūr. H. Steubing. Der Kompromiss als ethisches Problem. Guetersloch C. Bertelsmann, 1955 m.).

Bažnyčios budrumo dėka tokie katalikų mintytojų užsimojimai iš pasirengimo fazės ribų neišėjo ir joks žymesnių katalikų teologų nepasirodė su spausdinta sartrinio ar vokiško egzistencijalizmo dvasioje moralės teorijos sistema. Tačiau netrūko žodinių ir spausdintų pasisakymų, einančių egzistencijalizmo tezių linkme ir maskuotai, gal nevisai sąmoningai, ir be piktos valios renčiančių to klaidamokslio rentinį. Šv. Sostas visa tai matydamas, buvo priverstas tuo klausimu tarti savo nedviprasmį ir aiškų žodį.

Egzistencijalinės etikos skelbėjai ir simpatikai, išgirdę Pijaus XII žodį jų remiamos etikos reikalu, pripažino Šv. Tėvui tiesą, bet tuo pačiu metu griežtai užsigynė, kad jie neskelbią popiežiaus pasmerktų tezių. Pasmerkta esanti tik ekstremistinė, kraštutinė egzistencijalinė arba situacinė etika, bet ne ta, kuri faktiškai reiškiasi tarp prancūzų ir vokiečių katalikų teologų. (Žiūr. pirmiau minėtoj Krauso studijoj psl. 5-10).

4. *Pijaus XII pasisakymas egzistencijalinės etikos klausimu.*

Jei Roma imasi kokiu klausimu kalbėti, tai rodo, kad tas klausimas yra svarbus ir aktualus. Tas klausimas nebūtinai turi būti Bažnyčiai palankus ir malonus, jis gali būti jai labai priešiškas ir žalingas. Šiais pastaraisiais klausimais Bažnyčia kalba gana dažnai. Kalba gi dėlto, kad tai jos pareiga apsaugoti tikinčiuosius nuo klaidamokslių ir nuo iškrypimo iš Kristaus mokslo. Egzistencijalinės etikos klausimu popiežius Pijus XII kalbėjo net du kartu. Pirmu kartu 1952 m. kovo m. 23 d., antru kartu tais pačiais metais balandžio 18 d. Du kartu buvo kalbėta, bet buvo ne dvi, o viena kalba. (Antroji kalba buvo pirmosios tąsa). Tai pažymėjo pats popiežius. Pirmoji kalba buvo pasakyta krikščionims mokytojams (Message Radiodiffuse du 1952. III. 23 aux Educateurs chretiens), antroji gi — Katalikių Mergaičių atstovėms (Ad delegatas Conventui internationali Sodalitates vulgo nuncupatae Federation Mondiale de Jeunesse Femenine Catholique, Romae habito 1952. IV. 18. AAS 44, 1952, 413-419).

Kai Roma kalba betkokios sistemos klausimu, jos vertę ir reikšmę matuoja teisingumu ir naudingumu ar žalingumu ne tik tezių, kurias oficialiai ir faktinai skelbia, bet ir tų, kurios sąmoningai nutylėtos, bet logiškai seka iš paskelbtųjų, o taip pat jos principų ir išvadų, nors jos autorių nebuvo paskelbtos, bet yra akivaizdžios ir sekančios iš paskelbtos medžiagos ir iš tos sistemos vykdytojų veiksmų. Taip pasielgė ir Pijus XII, kalbėdamas minėtose kalbose apie egzistencijalinę arba situacinę etiką.

Šv. Tėvas apgailestauja egzistencijalinės etikos šalininkų tradicinės katalikų moralės ir etikos puolimus.

"Tam mokslui, kuris buvo pripažįstamas ilgus šimtmečius, kalba Pijus XII, šiandien daro sunkumų ir priekaištų, kuriuos reikalinga išaiškinti. Kaikurie norėtų padaryti radikalinę dogmatikos mokymo ir katalikiškos moralės mokslo reviziją ir įvesdinti naują vertybių tvarką. Pirmas žingsnis į tuos siekimus, ar teisingiau pasakius — pirmas smūgis krikščioniškos moralės principų rūmams buvo kirstas pastangomis, jų žodžiais, išlaisvinti tuos rūmus iš Bažnyčios valdžios ankštų ir varžančių pančių. Išlaisvinę moralę iš kazuistinio metodo subtilumų ir sofizmų, jie norėtų jai suteikti naują originalią formą ir palikti ją paskiro individo sąžinės inteligencijai ir nuosprendžiui. Kiekvienas mato, prie kokių rezultatų privestų tie žmonės išardę pačius auklėjimo pamatus. Apleisdamas aiškų patyrimo trūkumą ir vaikišką protavimą tų, kurie tos rūšies teorijas skelbia, tariuosi bus naudinga nurodyti tos "naujos moralės" centrinę klaidą. Palikdami etikos kriterijų ir mastą individualinei sąžinei, pavydulingai užsidariusiai savyje ir pripažintai galutinu savo sprendmų teisėju, jie ne tik netiesina dieviškojo kelio, kuriuo yra Kristus, bet nuo jo nukreipia."

Toliau savo kalboje popiežius primena, kad "Dieviškasai Išganytojas savo Apreiškimą, kurio esminė dalis yra moraliniai įsipareigojimai, ne paskiriems individams, bet Bažnyčiai patikėjo, įpareigodamas ją tiems individams vadovauti ir ištikimai saugoti Jo paliktąjį šventą lobyną. Antra, Bažnyčiai, o ne individams buvo pažadėta ypatinga Dievo globa ir pagalba apsaugoti Apreiškimui nuo klaidų ir iškraipymų bei deformavimų. Bažnyčia, kaip išmintingas ir gyvas organizmas, gali drąsiai ir laisvai aiškinti ir net gilinti moralines tiesas ir taikyti jas prie kintančių vietų ir laikų aplinkybių ir išlaikyti jos esmę nepaliestą. Pavyzdžiui, Bažnyčios socialinis mokslas, kuris turi būti pritaikomas naujai iškilusiems reikalams, yra ne kas kita, kaip amžinosios krikščioniškosios moralės pritaikymas prie esamo laiko ekonominių ir socialinių sąlygų. Kaip gi galima būtų suderinti naujojo mokslo siekimus su tuo pramatančiu Išganytojo nuosprendžiu patikėti Bažnyčiai krikščioniškosios moralės paveldėjimo išlaikymą su tam tikros rūšies sąžinės individualine autonomija?"

"Išrauta iš savo naturalinio klimato sąžinė gali tiekti tik

užnuodintus vaisius, kuriuos galima pažinti juos sustačius su krikščioniško elgesio ir krikščioniškos tobulybės pažymiais, kurių didingumą nusako nepalyginamieji Šventųjų veiksmai." "Naujoji moralė" skelbia, kad Bažnyčia vieton žmoniškai laisvei ir žmoniškai meilei pritarimo ir palaikymo ir jų pripažinimo tikruoju ir svarbiuoju moralinio gyvenimo motoru visai atvirkščiai elgiasi, nes veik išimtinai su perdėtu griežtumu remiasi krikščionių moralinių teisių pastovumu ir nekintamumu, dažnai kartodama tokios rūšies išsireiškimus kaip: "esi įpareigotas", "tai neleidžiama", kurie skamba pažeminančios pedanterijos tonu.

Pijus XII, grįsdamas moralinių įpareigojimų ir įsakymų reikalingumą, primena Kristaus mokymą, kad nepakanka kalbėti "Viešpatie, Viešpatie", bet reikalinga vykdyti Dangiškojo Tėvo valią (Mat. 7. 21), ir kad būdingas meilės pažymys ir kriterijus yra įsakymų pildymas ir kad 10 Dievo įsakymų pildymas yra būtinas sielos išganymui pasiekti, ką ypatingai pabrėžė janunikaičiui, kuris apie tai Kristų klausė (Luk. 13, 24). Pijus XII savo grindimą baigia tokia išvada: " "Naujosios moralės" Bažnyčiai daromas perdidelio griežtumo priekaištas iš tikrųjų kreipiamas šventajam Kristaus asmeniui".

Kaikurie egzistencijalinės etikos šalininkai, palietę skaistybės klausimą, skelbia tokias nuomones: dažnai nūdienio jaunimo konkrečioj situacijoj lytinis instinktas laužia laisvąjį pasirinkimą, kuris yra būtinas moralinio veiksmo atsakingumui, ir dėlto šios rūšies nusikalstamieji veiksmai yra neišvengiami ypač lytinio brendimo amžiuj, todėl jų negalima laikyti didžiosiomis nuodėmėmis. Tokioms nuomonėms Šventasai Tėvas labai griežtai pasipriešina pažymėdamas, kad Dievo įsakymas sielos ir kūno skaistybės reikalu neprileidžia jokių kompromisų nei nuolaidų net nūdienio jaunimo gyvenime. Lygiai taip pat ekonominio, socialinio ir meno etikos srityj atsipalaidavimas nuo moralės nuostatų neleidžiamas. Šiose srityse autonomija pateisinama tik jų tyrinėjimo metoduose, nes "teoriškoji autonomija moralėje praktiškai yra revoliucija prieš moralę, o toji revoliucija griauna ir naikina mokslų ir meno vidinę darną."

(Bus daugiau)

LIETUVOS KONSTITUCIJOS IR PILIEČIŲ TEISĖS

DR. K. ŠIDLAUSKAS

(Tęsinys)

4. ASMENS TEISĖS

Po Lietuvos pilietybę tvarkančių nuostatų, kiekvienoj buvusių konstitucijų seka pats pilietinių teisių išskaičiavimas arba jų katalogas. Jis pradedamas bendra deklaracija apie visų Lietuvos piliečių lygybę prieš įstatymus. Lietuvos 1922 m. konstitucijoj šį lygybės principą skelbia pragr. 10-tas, kurio tekstas toks: "Visi Lietuvos piliečiai, vyrai ir moterys, yra lygūs prieš įstatymus. Negali būti teikiama ypatingų privilegijų, nei mažinama teisių piliečiui dėl jo kilmės, tikėjimo ir tautybės." Lietuvos 1928 m. konstitucijoj šis nuostatas perrašytas pažodžiui, tik išleidžiant jo pabaigoj "ir" jungtį (prgr. 11). Šios pataisos pasėkoje išskaičiavimas dalykų, dėl kurių negalima teikti piliečiams privilegijų arba mažinti teisių pasidaro tik iliustratyvinis, o ne galutinis, koks yra buvęs 1922 m. konstitucijoj. Jeigu, veikiant 1922 m. konstitucijai, būtų iškilęs klausimas, ar konstitucija garantuoja, pvz., rasių lygybę, tai jį būtų tekę neigiamai atsakyti, bet toks atsakymas nebūtų buvęs teisingas, interpretuojant 1928 m. konstituciją.

Kažkodėl abiejose konstitucijose įrašytas draudimas teikti piliečiams "ypatingų" privilegijų, o nekalbama bendrai tik apie privilegijas. Išeitų, kad vis tik tam tikrų, "neypatingų" privilegijų, būtų buvę galima teikti atskiriems piliečiams arba jų grupėms, nepažeidžiant konstitucinių normų. Be to, šiame straipsny aiškiai pabrėžiamas lyčių lygybės principas, kad tiek vyrai, tiek moterys yra lygūs prieš Lietuvos įstatymus.

Kalbant apie šį piliečių lygybės straipsnį 1928 m. konstitucijoj, tenka atkreipti dėmesį į šios konstitucijos pilietybės nuostatą, leidžiantį suteikti naturalizuotiems Lietuvos piliečiams vien tik aktyvias politines teises (prgr. 9. p. 3). Sunku tokį naturalizuotų piliečių politinių teisių siaurinimą suderinti su straipsniu, skelbiančiu, kad piliečiui negalima ma-

žinti teisių dėl jo kilmės, tikėjimo arba tautybės. Vargiai galima prileisti, kad 1928 m. konstitucijos ruošėjai nebūtų pastebėję to abiejų straipsnių prieštaravimo, bet greičiausiai buvo nepatogu liesti to svarbaus piliečių lygybę deklaruojančio straipsnio.

Lietuvos 1938 m. konstitucijoj piliečių lygybės straipsnis yra labai sumenkėjęs, nes iš jo išmestas draudimas apie privilegijų teikimą, o paliktas tik bendras posakis, kad prieš įstatymus piliečiai lygūs, ir įrašytas draudimas mažinti piliečiams teisę dėl jų tikybos ar tautybės (18 str.).

Pačius svarbiausius asmens teisių nuostatus kiekvienos valstybės konstitucijoj randama piliečio asmens neliečiamybę garantuojančiam straipsny. Nenuostabu todėl, kad kiekvienoj Lietuvos konstitucijoj įžanginė šio straipsnio dalis nebuvo keičiama, nes joje trumpai, bet iškilmingai, skelbiama, kad "Piliečio asmuo neliečiamas". Po šios lakoniškos deklaracijos apie asmens neliečiamoybę, toliau straipsny seka tos asmens neliečiamybės apribojimų išskaičiavimas, nustatant piliečio traukimą tieson, jo suėmimą bei paleidimą. Pilnas šio svarbaus straipsnio tekstas 1922 m. konstitucijoj buvo sekantis:

> "Piliečio asmuo neliečiamas. Traukti pilietis tieson galima tik įstatymuose nurodytais atsitikimais ir tvarka. Pilietis gali būti suimtas arba jo laisvė suvaržyta tik užtikus jį nusikalstamąjį darbą bedarant, arba teismo valdžios organo nutarimu. Suimtajam piliečiui turi būti ne ilgiau kaip per 48 valandas įteiktas nutarimas dėl jo suėmimo ir nurodytas suėmimo pagrindas. Negavęs šio nutarimo, suimtasis tuojau paleidžiamas" (prgr. 11).

Labai svarbus yra nuostatas, leidžiąs pilietį traukti tieson tik įstatymuose nurodytais atsitikimais ir tvarka. Juo uždraudžiamas valstybei sauvališkas piliečių baudimas, vienok jo turinys nebuvo pakankamai platus. Tiesa, kad pilietis negalėjo būti persekiojamas ir baudžiamas už darbą, kurio nusikalstamumo neskelbė joks įstatymas, bet jo turiny sunku išskaityti garantijos prieš atgal veikiančių (post factum) baudžiamųjų įstatymų leidimą. Atseit, pilietis galėjo būti Lietuvoje baudžiamas, nepažeidžiant konstitucijos, už darbą, kuris jo atlikimo metu nebuvo jokio įstatymo kvalifikuotas kaip nusikalstamas, bet pakako, kad tokį piliečio tieson traukimą

"nurodytų" vėliau išleistas įstatymas. Lietuvos baudžiamojoj teisėj galiojo šis atgal veikiančių baudžiamųjų įstatymų taikymo draudimas, bet jis nebuvo iškeltas į konstitucinės teisės lygį, todėl buvo galimas ir konstituciniai teisėtas toks Lietuvos teisininkams kaip "Lex Lapeniensis" žinomas atsitikimas.

Toliau 1922 m. konstitucijos pragr. 11-tas nustato, kad pilietį galima suimti, užtikus jį bedarant nusikalstamą darbą, arba pagal teismo organo nutarimą, kuris gali, žinoma, būti padarytas tik esant užtenkamai įrodymų, kad pilietis pagrįstai įtariamas padaręs nusikalstamą darbą. Toks įtariamojo suėmimą nusprendžiąs organas Lietuvos teisės sistemoj buvo teismas arba teismo tardytojas. Tą nutarimą pilietis galėjo skųsti aukštesniam teismo organui ir prašyti tokį arešto nutarimą pakeisti lengvesne kardomąja priemone arba jį panaikinti ir įsakyti suimtąjį paleisti.

Pagal konstitucijos raidę suimtasis turėjo gauti arešto nutarimą ne vėliau kaip per 48 valandas, nurodant suėmimo pagrindą. Negavęs tokio nutarimo 48 valandų bėgyje, suimtasis privalėjo būti tuojau paleidžiamas. Dabar klausimas, kas turėtų atsitikti, jei suimtasis būtų buvęs laikomas policijos ilgesnį laiką areštuotas ir neįteikiant jam jokio nutarimo apie jo suėmimą. Deja, tenka atsakyti, kad nieko neatsitiktų, bent aiškiai nieko negalėtų atsitikti iš teismo valdžios pusės, nes teismo organas negalėjo veikti, kol suimtasis neperduotas to organo "žinion", o nesant teismo arba tardytojo nutarimo apie piliečio areštą, negalimas buvo joks tokio nesamo nutarimo skundimas. Įvyktų aiškus valstybės konstitucijos pažeidimas, už kurį sauvaliaująs policijos pareigūnas galėtų būti patrauktas teismo atsakomybėn baudžiamąja arba civiline tvarka (1922 m. konst. prgr. 18).

Bet mums rūpi tokio suimto piliečio priemonės, neatidėliojant gauti jam konstitucijos garantuotą paleidimą. Reikia pasakyti, kad tokių priemonių nebuvo mūsų teisinėj sistemoj, šalia skundo teisės į aukštesnius administracijos organus, kuri labai abejotinos vertės, nes tokio sauvaliavimo iniciatyva, ypač politinius suėmimuos, gali būti kaip tik kilus iš tų aukštesnių organų. Be to, valdininko asmeninė atsakomybė už sauvaliavimą būtų perdaug menka priemonė garantuoti konstitucijos tiek iškilmingai deklaruotą piliečio asmens neliečiamybę nuo valdžios neteisėtos prievartos.

Rašant Lietuvos 1928 m. konstituciją piliečio asmens neliečiamybės straipsnis, kaip ir kiti piliečių teisių straipsniai, buvo visas perimtas iš Steigiamojo Seimo priimtos 1922 m. konstitucijos, tik kiek pataisant jo kalbą. Matyti, kad "įteisinant" vienos grupės režimą bei ruošiantį ilgesniam valdymui be seimo, vistiek buvo manoma, kad nedera liesti šios visuos kultūringuos kraštuos įvestos ir stropiai saugomos asmens laisvės garantijos. Kiek tenka patirti iš laisvos Lietuvos gyvenimo praktikos, šis nuostatas apie suimtojo skubotą pristatymą teisėjui arba tardytojui buvo visais laikais policijos organų stropiai pildomas.

Lietuvos 1938 m. konstitucijoj piliečio asmens neliečiamybės straipsnis likęs smarkiai sutrumpintas (21 str.). Nors jo įžanginėj dalyje deklaruojama, kad piliečio asmuo neliečiamas, tačiau straipsnio viduryje išleistas visas sakinys apie piliečio suėmimą, užtikus jį bedarant nusikalstamą darbą, arba teismo valdžios organo nutarimu. Galima sutikti, kad suprantamas dalykas, jog kiekvienas gali būti areštuotas, kai jis užtinkamas bedarant nusikalstamą darbą, ir dėl to toks nuostatas konstitucijoj visai nereikalingas. Tačiau daug svarbesnės reikšmės yra išleidimas antrosios sakinio dalies, kad neužtikus jo nusikaltimo vietoj, pilietis gali būti suimtas arba jo laisvė suvaržyta tik teismo valdžios organo nutarimu. Šio nuostato praleidimas aiškiai suteikia įstatymų leidėjui galią, įvesti tokią tvarką, kad nutarimą dėl piliečio suėmimo ir nesant krašte kokiai nors nepaprastai padėčiai, darytų "įstatymo nurodytais atsitikimais ir tvarka" ne teismo organas, o koks nors komendantas, apkrities viršininkas arba policijos vadas, kas reikštų krašte tikros policinės santvarkos įvedimą. Negalima sakyti, kad Lietuvos 1938 m. konstitucijos veikimo laikais būtų buvę siekiama tokios santvarkos, bet konstitucija būtų įgalinus, reikalui esant, tokią santvarką įteisinti. Šitokią 1938 m. konstitucijos tendenciją gali patvirtinti ir tas faktas, kad iš straipsnio paskutinės dalies nuostato, jog negavęs arešto nutarimo, suimtasis tuojau paleidžiamas, išmestas žodis "tuojau", atseit be nutarimo arešte laikomas pilietis turi būti kada nors paleidžiamas, bet nebūtinai jo paleidimas turi būti tuoj pat įvykdytas.

Prie piliečio asmens teisių tenka priskaityti ir jo teisę į

buto neliečiamybę, kurią 1922 m. konstitucijoj garantavo po piliečio asmens neliečiamybės garantijos sekąs straipsnis (prgr. 12). Jo įžangoj skelbiamas bendras piliečio buto neliečiamybės principas, kurių pažeisti, įeinant į butą ir darant jame kratą "galima tik įstatyme nurodytais atsitikimais ir tvarka." Teisė įeiti į privatų butą ir daryti jame kratą reikalinga valstybės kovai su nusikaltimais, todėl tokius atsitikimus ir tvarką nustatė Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymas. Kaip taisyklė, kratai daryti buvo reikalingas teismo valdžios organo leidimas, tačiau tokią tvarką garantavo ne pačios konstitucijos raidė, ką paprastai daro naujosios Vakarų Europos kraštų konstitucijos, o ji buvo patikėta įstatymų leidžiamosios galios laisvai dispozicijai. Šitoks pavedimas paprastam įstatymui tvarkyti piliečio buto neliečiamybę buvo tiesiog įsakmiai pabrėžtas 1938 m. konstitucijoj, nes joje pasakyta, kad "Valstybė gali įstatymu aprėžti piliečio buto neliečiamybę, kiek tatai reikalinga Valstybės kovai su nusikaltimais" (22 str. 2 p.). Žinoma, turint šitokį konstitucijos nuostatą, valstybei nenustatoma jokių ribų iki kiek jai gali būti "reikalinga" aprėžti piliečio buto neliečiamybę, kovojant su nusikaltimais.

5. PILIETINĖS LAISVĖS

Visoj eilėj Lietuvos 1922 m. konstitucijos straipsnių (prgr. 13-17) randama piliečių laisvių išskaičiavimas, kurių kiekvienai paskirta po atskirą konstitucijos straipsnį. Į šių laisvių kategoriją įeina: tikėjimo ir sąžinės laisvė (prgr. 13); korespondencijos ir susižinojimo paslapties laidavimas (prgr. 14); žodžio ir spaudos laisvė (prgr. 15); susirinkimų laisvė (prgr. 16) ir draugijų bei sąjungų laisvė (prgr. 17). Laiduojant kiekvieną šių laisvių, nustatomos ir tos laisvės ribos. Taip, pvz. priklausymas kokiai nors tikybai arba išpažinimas pasaulėžiūros negali būti pagrindu nusikaltimui pateisinti arba atsisakyti nuo viešųjų pareigų. Korespondencijos ir susižinojimo paslaptis gali būti sulaužoma, bet tik išimtinais įstatyme nurodytais atsitikimais. Žodžio ir spaudos laisvę galima suvaržyti irigi tik įstatyme nurodytais atsitikimais, kada reikalinga apsaugoti dorą ar valstybės tvarką.

Piliečiams laiduojama laisvė daryti susirinkimus, bet tik neginkluotiems ir neardant viešosios ramybės. Piliečiams laiduotos draugijų ir sąjungų laisvės ribą nustato baudžiamieji įstatymai, nes ši laisvė laiduojama tik tokioms draugijoms, kurių tikslai ir vykdomosios priemonės nėra priešingos baudžiamiesiems įstatymams.

Nors šios pilietinės laisvės netiek svarbios, kiek piliečio asmens arba jo buto neliečiamybės laidavimas, bet vistiek jų likimą konstitucija neturėtų palikti visai laisvai įstatymų leidėjo nuožiūrai, nenustatant net jokio standarto, kuriuo tektų vadovautis jas suvaržant. Kitaip, piliečių teisės nereikštų jokios užtvaros tarp piliečio ir valstybės, jei paprastas įstatymas galėtų tokią užtvarą lengvai pralaužti arba ją visai pašalinti. Ištiesų, žvelgdami į piliečių laisvių apribojimus 1922 m. konstitucijoj, mes randame tokius įstatymų leidėją varžančius standartus beveik kiekvienam atvėjy, nepaliekant jam laisvų rankų suvaržyti tas laisves kur ir kiek tik jam patinka "įstatymų nurodytais atsitikimais".

Kalbant apie tikėjimo ir sąžinės laisvės garantiją Lietuvos Steigiamojo Seimo priimtoj 1922 m. konstitucijoj, reikia pastebėti, kad šios laisvės ribas nustato pati konstitucija, nepaliekant įstatymų leidėjui jokios galios daryti kokių nors tolimesnių šios laisvės apribojimų. Pačioj konstitucijoj nustatoma, kad priklausymas tikybai arba išpažinimas pasaulėžiūros negali būti pagrindu nusikaltimui pateisinti arba atsisakyti nuo viešųjų pareigų. Šitoks nuostatas reiškia jokios įstatymų leidėjo interpretacijos nereikalingumą, tiesiog galiojančią ir visas valstybės valdžios galias betarpiškai rišančią teisę. Net karas arba karo padėties paskelbimas valstybėje negalėjo duoti pagrindo kokiems nors šio tikėjimo ir sąžinės laisvės suvaržymams (prgr. 32).

Kitoms piliečių laisvėms suvaržyti konstitucija duoda mandatą įstatymų leidėjui, tik nustatant tokiems suvaržymams standartus. Plačiausią diskreciją gauna įstatymų leidėjas iš konstitucijos dėl korespondencijos ir susižinojimo paslapties. Nors šios paslapties pažeidimas galimas tik išimtinais, įstatyme nurodytais atsikimais, bet konstitucijoj nenurodoma jokių ribų, kaip toli galima eiti, darant tokias išimtis. Lygiai žodžio ir spaudos laisvę galima varžyti, bet tik

įstatyme nurodytais atsitikimais ir kada kyla reikalas apsaugoti dorą ar valstybės tvarką. Piliečių susirinkimų tvarką pavesta nustatyti įstatymui, padarant pačiai konstitucijai dar apribojimą, kad piliečiai negali rinktis apsiginklavę ir neturi ardyti viešosios ramybės.

Prieš pereinant prie piliečių laisvių analizės Lietuvos 1938 m. konstitucijoj, tenka padaryti keletą įžanginių pastabų. Kaip 1938 m. konstitucijos įvardinėj dalyj, taip ir kitose jos vietose, valstybės primatas yra aiškiai nustelbęs pilietį ir jo reikalus. Šis faktas ypač ryškiai pastebimas konstitucijos piliečių teisių skyriuje. Jo pradžioj įrašytas, bent demokratams, tikrai sunkiai suprantamas sakinys, kad "Piliečiui Valstybė yra jo paties buvimo pamatas" (16 str.). Antroj šio straipsnio dalyj skelbiama, kad "Valstybė saugo piliečio laisvę, garbę, sveikatą, gyvybę ir turtą." Sekančiuos straipsniuos taip pat sakoma, kad "Valstybė saugo" piliečio buto neliečiamybę, susižinojimo turinio paslaptį bei visuomeninio veikimo laisvę (22, 23, 25 str.).

Atkreiptinas dėmesys į konstitucijos kalbą, kad "Valstybė saugo" visas tas piliečių laisves, o nesakoma tiesiog, jog pilietis turi arba jam konstitucijos laiduojamos šitos laisvės. Kuomet skelbiama, kad valstybė "saugo" įvairias piliečio laisves, tuomet aiškiai suponuojamas tų laisvių gavimas iš valstybės malonės ir paneigiamas jų kaip prigimtinių žmogaus ir piliečio teisių egzistavimas dar prieš pačios valstybės atsiradimą, kurias suvereninė tauta konstitucijoj iškilmingai deklaruoja kaip esančias apsaugotas nuo pažeidimo iš pačios valstybės pusės.

Šitokį aiškinimą gali patvirtinti trumpas žvilgsnis į tolimesnius tų Lietuvos 1938 m. konstitucijos straipsnių nuostatus, kaip toji valstybė "saugo" piliečių laisves. Be piliečio sąžinės laisvę laiduojančio straipsnio, kuriam vargiai ką galima būtų prikišti, visos kitos pilietinės laisvės tikrai priklauso tik nuo visagalės valstybės malonės. Kaip buvo minėta, valstybė gali įstatymu aprėžti piliečio buto neliečiamybę, kiek tatai jai reikalinga kovai su nusikaltimais. Tą patį valstybė gali daryti ir laužant piliečių susižinojimo turinio paslaptį (23 str.). Juk konstitucijos nuostatas, kad valstybė gali aprėžti šias laisves "kiek tatai reikalinga valstybės kovai su

nusikaltimais", ištiesų nenustato jokio standarto, nei jokios ribos, kiek toli valstybė gali eiti, varžydama šias piliečių laisves, ypačiai turint galvoj totalitarinės valstybės kovą su rėžimo priešais.

Vienok, daug blogesnis reikalas 1938 m. konstitucijoj su piliečių žodžio ir spaudos, susirinkimų ir draugijų bei sąjungų laisvėmis. Nežiūrint to, kad ankstyvesnėse Lietuvos konstitucijose šioms laisvėms paskirta net po trejetą atskirų straipsnių, Lietuvos 1938 m. konstitucijoj jos visos suplaktos į vieną vienintelį straipsnį, kurio tekstą svarbu ištisai pacituoti: "25 straipsnis. Valstybė saugo piliečių visuomeninio veikimo laisvę, ypač spaudoje, draugijose ir susirinkimuose, žiūrėdama, kad jis nebūtų veikiamas kenksminga Valstybei kryptimi." Jei piliečio buto neliačiamybei pažeisti arba susižinojimo turiniui tikrinti buvo, pagal 1938 m. konstituciją, reikalingas įstatymo kelias, tai vad. "piliečių visuomeninio veikimo" laisvės apribojimui arba pačios konstitucijos žodžiais tariant, valstybės "žiūrėjimui", kad nebūtų veikiama "kenksminga Valstybei kryptimi", joks įstatyminis kelias nebuvo reikalingas. Tą visą piliečių veikimo spaudoje, draugijose ir susirinkimuose "priežiūrą" galėjo pagal 1938 m. konstitucijos raidę, be jokių įstatyminių nuostatų, pasiimti Lietuvos administracinės įstaigos. Todėl susirinkime kalbėtojo žodžius registruojąs policininkas arba laikraščio straipsnį braukąs cenzorius, Lietuvos 1938 m. konstitucijos veikimo laikais, nebuvo koks atsitiktinis, bet ištisai konstitucinis reiškinys, nereikalingas jokių įstatymų leidėjo įgaliojimų, o semiąs savo valdžios galią tiesiog iš valstybės konstitucijos.

Lietuvos 1938 m. konstitucijoj randama vieną visai naują piliečių judėjimo valstybės teritorijoj teisę (24 str.). Šio straipsnio pirmojoj dalyj skelbiama, kad pilietis gali laisvai kilnotis visoje valstybės teritorijoje ir gyventi bet kurioje jos vietoje, bet antroji straipsnio dalis nustato šios judėjimo laisvės apribojimą, būtent, kad "Valstybė gali įstatymu varžyti šitą teisę Valstybės saugumo sumetimais." Nors toks piliečių judėjimo laisvės suvaržymas tegalimas įstatymu, bet nenustatomos jokios tokiam suvaržymui ribos.

Baigiant piliečių teisių išskaičiavimą Lietuvos konstitucijose, tenka paminėti piliečio teisę kelt jį nuskriaudusiam

valdininkui bylą, peticijos teisę, piliečių įstatymų iniciatyvos teisę ir nuosavybės teisę. Šios visos likusios piliečių teisės yra surašytos Steigiamojo Seimo konstitucijos piliečių teisių skyriuje (prgr. 18 - 21), bet jos nepatekę (išskyrus peticijos teisę) į Lietuvos 1938 m. konstitucijos piliečių teisių ir pareigų skyrių.

Piliečių teisių apsaugos atžvilgiu labai svarbus yra konstitucijos nuostatas, suteikiąs teisę, einančio savo pareigas valdininko nuskriaustam piliečiui įstatyme nurodyta tvarka traukti tą valdininką teisman be jo vyresnybės leidimo ar sutikimo ir ieškoti nuostolių atlyginimo (prgr. 18). Atkreiptinas dėmesys į reikalavimą, kad tokią valdininko teisminės atsakomybės tvarką už jo galios piktnaudojimą turėjo nustatatyti įstatymas, ir valdininko nuskriaustas pilietis galėjo iš jo reikalauti tik faktiškų nuostolių atlyginimo. Šitas nuostatas nepatekęs tarp 1938 m. konstitucijos piliečių teisių, bet liko nukeltas į XVI-jį — Valstybės administracinės santvarkos skyrių (128 str.). Jo apimtis likus smarkiai apkarpyta. Straipsnis susideda iš dviejų dalių, kurių pirmojoj skelbiama, kad "Administracinių organų veiksmų tikslingumą ir teisėtumą saugo aukštesni organai įstatymų nustatyta tvarka" ir tik antroj straipsnio dalyj pasakyta, kad "Įstatymu nustatoma, kokiais atvėjais administracinių organų veiksmų teisėtumas saugomas ir teismo tvarka."

Kiekvieno piliečio peticijos teisę į Seimą laidavo 1922 m. konstitucijoj prgr. 19-tas, o 1938 m. konstitucijoj šis nuostatas patekęs į 26-tą straipsnį, kuriame kalbama ne apie peticijos teisę į Seimą, bet tiesiog tik apie peticijos teisę, o jos naudojimo tvarką turėjo nustatyti įstatymas. Šitoks pakeitimas buvo ta prasme tikslus, kad peticijos teisė yra piliečio kreipimasis į įstatymų leidėją, o pagal 1938 m. konstitucijos 110-tą straipsnį, nesant Seimo ar jo sesijos, įstatymus galėjo leisti Respublikos Prezidentas.

Priešpaskutinis Lietuvos 1922 m. konstitucijos piliečių teisių skyriaus straipsnis (prgr. 20) suteikė piliečiams įstatymų iniciatyvos teisę. Pagal jį 25 tūkstančiai piliečių, turinčių teisę rinkti į Seimą ,galėjo patiekti Seimui įstatyme nustatyta tvarka įstatymo projektą, kurį Seimas privalėjo svarstyti. Šią įstatymų iniciatyvos teisę negalima priskaityti prie

tikrųjų piliečių teisių siauroj prasmėj, nes šios teisės naudojimas ištiesų liečia įstatymų leidimo darbą. Kaip galima spėti, Lietuvos 1938 m. konstitucijoj nerandama šios ankstybesnių Lietuvos konstitucijų eiliniams piliečiams suteiktos įstatymų iniciatyvos teisės.

Pačioj visų piliečių teisių pabaigoj 1922 m. konstitucijoj buvo įrašytas piliečių nuosavybės teisės saugojimo nuostatas, kuris skelbė, kad piliečio turtą galima nusavinti įstatymo keliu ir tik viešajam reikalui esant. Šis nuostatas 1938 m. konstitucijoj patekęs į VIII-jį — Tautos ūkio skyrių (51 str.), kurio paskutinėj dalyj sakoma, kad "Valstybė gali mokėti atlyginimą, atseit įstatyminis kelias tokiam nusavinimui nebuvo ilgiau reikalingas.

6. PILIEČIŲ TEISIŲ APSAUGA

Šio rašinio pradžioj buvo minėta, kad piliečių teisės yra subjektyvinės viešosios teisės normos, išeinant iš piliečio kaip individo galimybės, priversti valstybę respektuoti konstitucijoj jam garantuotas teises. Istorijos eigoj nevisada buvo kreipiamas tinkamas dėmesys į piliečių teisių apsaugos svarbą. Kurį laiką buvo tikėta, kad užtenka tik parlamento atstovų arba valstybės valdininkų konstitucinės priesaikos, kad tos piliečių teisės būtų respektuojamos. Tik laiko bėgyje pasitvirtino Montesquieu skelbtas mokslas apie valdžios galių piktnaudojimo pavojų.

Kuomet eina kalba apie teisių apsaugą, joks kitas organas valstybėje, šalia teismo, negali garantuoti tinkamos teisių apsaugos, ypač kai tenka saugoti pačioj valstybės konstitucijoj piliečiams garantuotas teises. Mes matėme, kad šios teisės daugumoj atvėjų suriša arba bent turėtų surišti rankas net pačiam įstatymų leidėjui. Kokią turima garantiją, kad tas įstatymų leidėjas neperžengs jam konstitucijos nustatytų suvaržymų, jei tik jis pats vienas galės spręsti apie konstitucinių normų išlaikymą, leidžiant įstatymus. Šios galimybės pasėkoje buvo prieita nuomonės, kad reikalingas įstatymų konstitucingumo tikrinimas, kurią funkciją irgi gali geriausiai atlikti tik teismas. Lietuvos konstitucinėj sistemoj toks įstatymo atitikimo konstitucijai tikrinimas nebuvo

žinomas, bet išlaisvintoj Lietuvoj, atkuriant jos konstitucinę santvarką, šitas konstitucinio teismo klausimas bus aktualus ir svarstytinas.

Vienok, daug svarbesnis yra piliečių teisių apsaugojimas nuo valstybės administracinių organų sauvalios, negu nuo įstatymų leidėjo galios peržengimų. Lietuvos teisinėj santvarkoj, bent veikiant 1922 m. konstitucijai, nebuvo abejonės, kad pilietį nuo valstybės valdininkų sauvalios turėjo apsaugoti teismas, tik toji apsauga nebuvo be spragų. Kaip yra paaiškėję, kalbant apie piliečio asmens neliečiamybę, teismas neturėjo galios, vos tik gavęs pranešimą apie piliečio neteisėtą laikymą arešte, ką nors daryti, kad tuoj pat būtų atstatytas nelegalus piliečio asmens neliečiamybės pažeidimas.

Anglosaksų teisės sistemoj piliečio asmens neliečiamybei apsaugoti turima vad. "habeas corpus" procesą, kuris reiškia pačią svarbiausią asmens laisvės apsaugos garantiją, tiek Anglijos, tiek JAV teisinėj sistemoj. Kreipiantis į teismą pagal "habeas corpus" procesą, teismas turi galią bet kam įsakyti, suimtą pilietį pristatyti teismui ir uždeda valstybės prokurorui pareigą įrodyti, kad piliečio laisvės suvaržymas yra teisėtas, ko nepadarius teismas įsako jį paleisti. Atseit, ne pilietis privalo įrodyti, kad jis neteisėtai tapo sulaikytas, bet prokuroras turi įrodyti, kad piliečio laikymas suėmime yra teisėtas. Jungtinių Valstybių baudžiamajam procese, neturinčiam teismo tardytojo nešališkai atliekamo įžanginio tardymo, kiek maišaties įneša įtariamojo teisė turėti gynėją nuo pat tardymo pradžios. Tokioj sistemoj baudžiamųjų įstatymų administravimas labai daug priklauso nuo advokatų profesinės etikos, kuri materializmo persunktoj modernioj visuomenėj sunkiai išsilaiko tinkamoj aukštumoj. Lietuvoj galima būtų tokį "habeas corpus" procesą įsivesti, nebūtinai įsileidžiant advokatus į įžengiamąjį tardymą.

Valstybėj labai svarbus dalykas užtikrinti administracijos organų veiksmų teisėtumą ir tikslingumą, bet nemažesnės svarbos reikalas yra turėti ir efektyvią bei greitai veikiančią administraciją. Į jos veikimą gali neigiamai atsiliepti perdidelė teismų kontrolė. Dėl šios priežasties tą kontrolę pavedama vykdyti specialiems administraciniams teismams, sudarytiems iš administracijos darbą pažįstančių teisėjų, vei-

kiau pajėgiančių surasti tinkamą abiejų reikalavimų suderinimą. Reikia manyti, kad administracinių teismų įvedimas bus vienas aktualiausių išlaisvintos Lietuvos teisinės santvarkos klausimų.

Negalima baigti kalbos apie pilietinių teisių apsaugą, nepaminėjus vienos ir laisvoj Lietuvoj pasirodžiusios labai jautrios ypatingųjų teismų problemos. Netikslus dalykas perdaug didžiuotis valstybėje nepriklausomais, savistoviais ir aukštos kokybės bendraisiais teismais, jei joje pagal galiojančią konstitucinę santvarką, dalis piliečių bylų gali būti išimta iš bendrųjų teismų kompetencijos ir perduota kokiems nors ypatingiesiems teismams. Lietuvos 1922 m. konstitucijos prgr. 69-tas savo paskutinėj dalyj nustatė, kad "Ypatingieji teismai gali būti steigiami tik karo metu arba karo padėčiai esant". Išeitų, kad galimybė veikti Lietuvoje ypatingiems teismams, jos demokratinio valdymo laikais, buvo labai ribota. Vienok, Lietuvos 1922 m. konstitucija, nežiūrint jos ištisai demokratiško charakterio, turėjo ir konstitucinėj teisėj taip vadinamą "diktatūros paragrafą". Pagal Seimo skyriaus paragrafą 32-rą, kilus karui, ginkluotam sukilimui ar kitokiems pavojingiems neramumams valstybėje, Ministerių Kabinetui pasiūlius, Respublikos Prezidentas galėjo visoje valstybėje arba tam tikrose jos dalyse įvesti karo arba kitą kurią nepaprastą padėtį, laikinai suspenduoti konstitucines piliečių teisių garantijas ir imtis priemonių pavojui atremti ar pašalinti , vartojant ir ginkluotas pajėgas. Tiesa, Prezidentas tuo pat metu turėjo apie visa tai pranešti Seimui, kuris tą Vyriausybės žingsnį turėjo tvirtinti arba atmesti. Lietuvos 1938 m. konstitucijos veikimo laikais Respublikos Prezidentas, žinoma, buvo laisvas įvesti tokią nepaprastą padėtį valstybėje be jokios Seimo kontrolės (138 str.). Taigi, paskelbus valstybėje arba jos dalyje tokią karo padėtį, galėjo būti ir nevykstant karo veiksmams, sudaromi ypatingieji teismai, Lietuvoje tai buvo karo lauko teismai, kuriems galima buvo atiduoti teisti civilius Lietuvos piliečius, nesuteikiant jiems bendruos teismuos įprastų apsigynimo galimybių.

Negalima sakyti, kad jaunoj Lietuvos valstybėj nebuvo reikalingas toks įgaliojimas Respublikos Prezidentui, imtis nepaprastų priemonių pašalinti pačiai valstybei gręsiančio

pavojaus. Vis dėlto, kaip tolimesnė praktika parodė, jis sudarė rimtą grėsmę netik piliečių konstitucijoj garantuotoms laisvėms, bet ir jų gyvybėms. Nors beveik visais Lietuvos nepriklausomo gyvenimo laikotarpiais tik su trumpomis pertraukomis buvo karo stovis, bet Lietuvos demokratinio valdymo laikais, išskyrus jos pirmutinius gyvavimo metus, vykstant nepriklausomybės kovoms, karo lauko teismų veikimui nebuvo vietos. Padėtis pasikeitė po 1926 m. gruodžio mėn. 17 d. perversmo, kurį sekė keletas kitų perversmo bandymų.

Suprantama, kad esant paskelbtai valstybėje karo padėčiai, kuri suteikia galimybę padaryti kokiems nors riaušininkams greitą ir trumpą procesą, atiduodant juos teisti karo lauko teismams, galbūt, juos tas atgrąso kiek nuo pasikėsinimų prieš esamą valstybės santvarką. Vienok, toks karo stovio laikas neturi išvirsti į normalią padėtį, kaip Lietuvoje buvo beveik atsitikę. Jei tenka valstybėje, malšinant kokį sukilimą, panaudoti ginkluotą pajėgą, tai veikiant kariškoms pajėgoms, automatiškai pradeda veikti ir karo teisė, leidžianti vietoje sukilėlių teismą ir sprendimų vykdymą, tačiau negali tokia padėtis tęstis mėnesiais ir ištisais metais. Kitaip gali atsitikti, kad ir neprireikus panaudoti karinių pajėgų, kokiems smulkiems neramumams sudrausti, jų dalyviai gali būti atiduoti teisti karo lauko teismams, kaip atsitiko Lietuvoje su Suvalkijos ūkininkų riaušių dalyviais.

Senas patyrimas mus moko, kad piliečių pasitikėjimas valstybės konstitucija ne tiek glūdi jų įsitikinime, kad galios turėtojai nenorės savo valdžios blogam naudoti, kiek piliečių nuomonėj, kad valdžios žmonės negalės to lengvai padaryti. O toks piliečių auklėjimas pasitikėti savo valstybinėmis institucijomis, ypač kuomet liečiamos piliečių teisės bei jų laisvės, labai svarbus dalykas jaunoms savo politinių tradicijų neturinčioms valstybėms.

VISUOMENĖS IŠLAIKYMO POLITIKA

V. Bgd.

Šiuo metu politinė literatūra pradeda domėtis vienu iš 18 š. Anglijos politikų, kuris ligi paskutinių laikų jei ir nebuvo visai užmirštas, tai bent nebuvo į jį kreipiama didesnio dėmesio. Mūsų visuomenė taip pat juo nesidomėjo. Tai yra Edmundas Burke, kalbėtojas, politikas, knygų ir laiškų autorius, miręs 1797 m. Europos kontinento visuomenei jis yra labiau žinomas savo kietais puolimais, nukreiptais prieš Prancūzų revoliuciją. Gimė jis Dubline, Airijoje, studijavo teisę, ėjo konsularines pareigas Ispanijoje, buvo gyvenęs New Yorke, čia atlikdamas kaikurią misiją. Tačiau daugiausiai jis reiškėsi savo raštais, kurių temos apima labai plačias sritis, pradedant literatūra, baigiant politika. Buvo geras laiškų rašytojas. Yra likę archyve 2500 jo laiškų, kurių dauguma dar nebuvo išleisti. Šiuo metu yra sudarytas planas paruošti planingą jo raštų ir laiškų leidinį.

Kokia susidomėjimo priežastis?

Juo domimasi šiuo metu turbūt dėl to, kad politiniame mąstyme pradedama bodėtis revoliucija, kaip svarbiausia ir vienintele politine tema. Radikalus visuomeninio gyvenimo reformavimas nuo Prancūzų revoliucijos iki komunizmo, galima sakyti, buvo pagrindinis politinės minties rūpestis. Atrodo, kad politikui niekas kitas neapėjo, kaip griauti senas visuomenines formas tikintis, kad visada jų vieton bus pastatytos geresnės. Šiai politinei teorijai filosofinį pagrindą sudaro pažangos filosofija, sakanti, kad kiekviena nauja forma, jau vien dėl to kad nauja, yra geresnė už seną. Tačiau šiandien ne vienam mąstančiam apie politines programas pradeda darytis tiesiog koktu nuo reformų antplūdžio. Turbūt ateis laikai, kada bus pradedama suprasti, kad politinė realybė yra daug sudėtingesnė negu paprasta pažangos linija, ir ji nėra eksperimentavimo objektas.

Visuomenės formos išlaikymas, ne jos griovimas

Tuo tarpu Burkei pagrindinis politiko uždavinys yra ne revoliucija, ne esamo gyvenimo formų griovimas, bet jų iš-

laikymas. Pačios visuomenės išlaikymas — konservacija —, nepaisant visų ateinančių pasikeitimų, atrodo, yra pagrindinis Burkės politikos rūpestis.

Šia savo mintimi, žinoma, jis natūraliai pasidaro konservatoriškos ir tradicinės politinės minties šalininku. Tačiau Burke jokiu būdu netelpa paprastuose konservatyviniuose rėmuose. Nors jis buvo prancūziškos revoliucijos priešas, tačiau jis buvo Amerikos revoliucijos šalininkas, Indijos laisvės sąjūdžio šalininkas ir tolaikinio Anglijos karaliaus priešas. Apskritai jis yra didelis kitimo dėsnio šalininkas politiniame gyvenime.

Dėl tos priežasties Burke apvilia tuos savo tyrinėtojus, kurie tikisi jame rasti savo vienašališkų idėjų rėmėją. Kas jame nori matyti konservatorių, tas nustemba dėl jo perdidelio visuomeninio kitimo akcentavimo. O kas nori jame matyti revoliucionierių, tas apsivilia jo dogmatinėmis pažiūromis į visuomenės pastovumą.

Kitos domėjimosi priežastys

Burkes politine filosofija domėjimosi priežasčių yra ir daugiau. Mat jis buvo didelis Europos tautų vienybės kėlėjas. Jo pažiūros, išreikštos šiuo klausimu, kelia susidomėjimo jau kokia trisdešimt metų. Bet ypač šis klausimas pasidarė gyvas dabar. Nuo 1953 metų yra išleistos trys laidos jo knygos apie Prancūzų revoliuciją, kur jis šią tautų vienybės idėją kelia.

Chicagoje išeinantis trimėnesinis politikos žurnalas "Modern Age" įsivedė atskirą skyrių studijuoti literatūrai apie Burkę. Žurnalas yra aiškiai konservatyvinės krypties, tačiau į modernias problemas reaguoja gyvai, jų nemažindamas.

Mums lietuviams Burkė taip pat gali būti įdomus. Mes kovojame prieš revoliucijas keliantį komunizmą, tai viena, ir antra, pagrindinis mūsų visuomeninės veiklos uždavinys labai dažnai pasirodo visuomenės išlaikymo reikalas. Mums reikia išlaikyti tautą ir nuo komunistinio sunaikinimo — ir išeiviją nuo nutautėjimo. Tautos išlaikymo rūpestis mus nekartą pastato ant šio konservatyvinio kelio. Gal būt, kad te-

orinis susidomėjimas tais dėsniais, kurie visuomenę išlaiko, ne tik mūsų politinės minties pilnumui nekenktų, bet jai labai aktualiai padėtų.

Visuomenės išlaikymo klausimas

Negalima Burkes laikyti demokratu siaura prasme. Visa savo esybe jis yra konservatorius. Pagrindinis Burkės politinės filosofijos klausimas buvo, kokios yra būtinos sąlygos, kad būtų galima palaikyti ir išlaikyti visuomenę.

Politiniame Burkės galvojime labai didelį vaidmenį vaidina istorija. Istorija jam nėra klaidų rinkinys, kap manė Volteris, bet susitelkusi "mūsų protėvių išmintis". Burkė nemėgo politinio galvojimo pagrinde dėti nuo gyvenimo atsietą filosofavimą. Jis matė, kaip iš tokio, su tikrove nesiskaitančio, filosofavimo kilo Prancūzų revoliucija. Tikras valstybininkas, pasak jo, turi turėti istoriko gyslelę. Dėl to istorinės žmonių teisės jam nėra tuščias dalykas, bet yra atremtos realiu pagrindu.

Žinant šį Burkės istoriškumą lengviau bus suprasti ir tai, kad pagrindinė žmogaus teisių atrama jo manymu yra įsisenėjimas (prescription). Ši atrama esanti didesnė už visas kitas atramas. Į ją turįs visada atsižvelgti įstatymų leidėjas. — Burkės mokslo aiškintojai sako, kad jo įsisenėjimo nereikia suprasti, kaip pasisakymo už įstatymo raidę. Jis čia nori pasakyti tik tai, kad įstatymų leidėjas elgtųsi protingai ir naujais potvarkiais nesunaikintų visuomenės tęstinumo.

Proto vaidmuo nustatant teises

Visuomenė Burkei nėra koks atsitiktinis reiškinys, bet visakosminės santvarkos dalis, kurioje atskiras žmogus vaidina labai svarbų vaidmenį. Ieškant atsakymo į klausimą, kuri dvasios galia nustato žmogaus teises, jis laikosi klasikinės pažiūros, kurioje protas vaidina konstitucinį ir įstatymus leidžiantį vaidmenį. Tuo tarpu revoliucinėje teisės filosofijoje jo vietą yra užėmusi valia.

Burke sutinka, kad yra skirtumas tarp natūralių žmogaus teisių, einančių jam iš prigimties, ir tų teisių, kurias jam faktiškai pripažįsta įstatymų leidėjas. Pripažįstant žmo-

gui teises svarbu yra atsižvelgti į tai, kas dabar jam dera ir kas tinka šiuo laiku jam pripažinti.

Tačiau tarp teisingumo ir naudingumo Burke nejaučia didelio konflikto. Tai yra dėl to, kad pats teisingumas reikalauja, jog būtų atsižvelgta ir naudos. O, iš kitos pusės, išmintis pati savyje jau yra moralinė dorybė. Jis niekada neskelbė, kad konkretus politinis gyvenimas yra idealios tobulybės aktas. Atsakingų valstybininkų darbas, pasak jo, yra balansavimo darbas. Dažnai jis yra "kompromisas tarp gėrio ir blogio, o kartais ir tarp dviejų blogybių." Valstybininkas nėra pranašas, tačiau kai kada jis negali apsieiti be dorinės pranašo vizijos.

Pirminis teisingumas ir prigimties dėsniai

Burke buvo prisiekęs priešas racijonalistinės, arba, kaip jis sakė, geometrinės politikos, kuri iš augšto tvarko politinį gyvenimą. Jo politinis pragmatizmas yra garsus. Tačiau būdinga yra, kad jo pragmatizmas išvengia konflikto su dorove. Tai galėjo atsitikti tik tuo atveju, kad jis kasdieninėje tikrovėje matė kažką daugiau negu kasdienybę.

Tas kažkas buvo Burkes pagarba prigimtajai teisei. "Visi žmonių įstatymai yra, tiksliai kalbant, tik dekliaratyvinio pobūdžio. Jie gali pakeisti pritaikymo būdą, bet negali pakeisti pirminio teisingumo turinio." Pirminis teisingumas, kurį js kartais vadina "prigimties charta" yra jo teisių mokslo atrama.

Tačiau šalia šio stipriai užakcentuoto principingumo, Burke niekada nepraleidžia iš akių, kad yra begalinė daugybė būdų, kuriais ta "prigimties charta" apsireiškia įvairiausiose nesuskaičiuojamose laiko ir vietos aplinkybėse.

Metafizinės teisės, įžengdamos į kasdieninį gyvenimą, yra tarsi šviesos spinduliai, patekę į tirštą orą. Prigimties dėsnių jie yra iškreipiami iš savo pagrindinės tiesiosios linijos. Jie taip įvairiai lūžta ir atsispindi, kad būtų nesąmonė kalbėti apie juos, tarsi jie tebeeitų savo pirminės krypties paprastume.

Dėl to Burke nemėgsta aptarti teoriškai, kas yra ta natūrali tvarka. Bandyti tai padaryti jam atrodo, būtų iškreipti žmogiškąją realybę.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA UŽ SOCIALINĮ TEISINGUMĄ

Dr. Rafael Caldera paskaitos, skaitytos tarpkontinentinėj KD konferencijoj, santrauka

ĮŽANGA

Praėjus pirmajai dvidešimtojo šimtmečio pusei ir mūsų erai slenkant bauginančiose konvulsijose, kiekviena diena vis aiškiau įrodo, kad mes išgyvename persilaužimo laikus.

Daugybė reformų buvo bandyta, dar daugiau jų siūlyta. Tačiau visų mintyse stiprėja vienas įsitikinimas, kad sprendimas bus rastas tik įvykdžius socialinio teisingumo reikalavimus, visada turint galvoje žmogaus prigimties netobulumus.

Kad mūsų laikai turi būti socialinio teisingumo era, tai

Pažiūra į tautą

Baigiant šią apžvalgą galima prisiminti Burkes pažiūrą į tautą. Tauta jam nėra idėja sudaryta vien iš tam tikroje erdvėje išsidėsčiusių individų subūvimo. Ji yra sąvoka besitęsianti laike. Ji yra taip pat laike, kaip ji yra skaičiuose ir erdvėje. Dėl to tautos apsisprendimai nėra nei vienai dienai nei vienam žmonių bunčiui. Tautos pasireiškimai eina per amžius ir per tautas. Burke stipriai pasisakydavo prieš savo tautietį Paine, kuriam atrodė, kad kiekviena generacija turi būti laisva veikti tik už save visuose atvejuose.

Apskritai Burkes įtaka savo laiko visuomenei yra laikoma be galo reikšminga. Jis sugebėjo Anglijos visuomenėje efektyviai pasipriešinti revoliucijos idėjoms. Tokiais laikais, kaip jo, tai jokiu būdu nebuvo mažas uždavinys. Jis sugebėjo sujungti romantizmą su konservatizmu ir labai gyvai užsimesti savo laiko visuomenei. Jis buvo protestantas.

Plačiau apie Burkę galima rasti žurnaluose:

Review of Politics, january 1958 m. tai yra Notre Dame universiteto politinių mokslų triměnesinis žurnalas ir

Modern Age, a conservative review, 1959 m. vasara. Šiame pastarajam galima rasti ir plačią literatūros apžvalgą apie Burke.

yra mūsų civilizacijos gyvybės ar mirties klausimas. Taip buvo pareikšta 1932 m. Lilio socialinės savaitės metu. Ketvirtis šimtmečio šį teigimą tik patvirtino. Kol klausimai, kankiną mūsų laikų žmoniją iš pagrindų nėra išspręsti, kol žmonijai nėra suteiktos gyvenimo sąlygos, atitinkančios žmogaus garbę socialinėj ir ekonominėj srityje, kol daugumai nėra prieinama tai, ką bendruomenė jai privalo duoti — tol socialinės taikos pagrindas, be kurio negali būti vaisingos ir pastovios lygsvaros tarp atskirų tautų, liks nepatvarus. Juo labiau mes esame įsitikinę, kad nors ir yra daug kelių į socialinį teisingumą, tačiau tik drąsus ir sistemingas krikščioniškojo soc. teisingumo principų taikymas užtikrins jo galutinį laimėjimą. Teisingumas yra integrali dorybė. Nežiūrint, kaip ji taikoma, pirmoje eilėje ji suponuoja sąžinę. Absoliutinės pareigos idėja, tikėjimas žmogaus dieviškąja kilme ir atpirkimu, socialinio solidarumo, paremto meile, postulatas teikia tvirčiausią pagrindą, ant kurio gali būti statoma harmoninga konstrukcija, kuri neatimdama nuo nieko, kas jam priklauso, reikalauja iš kiekvieno aukos bendrosios gerovės labui.

Mes tikime, kad taikydami gyvenime soc. teisingumą, sulauksime geros valios iš kitų įsitikinimų žmonių, kurie taip pat siekia geresnės tvarkos pasaulyje. Tuo pat būdu, moralės principų plotmėje mes dažnai jungiamės su tais, kurie netiki į Dievą - kūrėją ir įstatymdavį ir Kristų - atpirkėją. Bet mes esame giliai įsitikinę, kad mūsų tikėjimas mus daugiau nei kitus įpareigoja siekti efektyviau teisingumo įgyvendinimo ir kad tai teikia mums daugiau nei kitiems galimybės jo pritaikymo soc. gyvenime.

Socialinė krikščionių doktrina yra turtinga. Iš jos gali būti išvestas socialinis teisingumas ir jos pagalba gali būti nustatytos pagrindinės gairės. Politinių partijų konferencija nėra tinkama vieta studijuoti tos doktrinos pagrindus. Mes privalome nustatyti praktines taisykles, pagal kurias trijų didelių blokų (Vak. Europos, Centr. Europos ir Lotynų Amerikos) politinės organizacijos gali patvirtinti šį uždavinį ir imtis jo įgyvendinimo.

Baigdami šią įžangą mes prisimename, kad pagal Divine Redemptoris encikliką tinkamas soc. teisingumo veikimas reikalauja iš individo to, kas yra reikalinga bendrajam gėriui pa-

siekti. Šios labai plačios ir kartu labai tikslios koncepcijos rėmuose turi vykti revoliucinė ir kūrybinga krikščioniškosios demokratijos akcija.

I

Pirmas dalykas, kurį reikia pabrėžti yra, kad soc. teisingumo idėja, mūsų veiklos siela, apima soc. reformų programą. Jau yra pakankamai aiškiai pasakyta, kad krikšč. demokratijos inspiraciniai sąjūdžiai nėra konservatyvūs.

Mes pasinėrėme šioje kovoje ne išsaugoti privilegijoms, bet jas panaikinti. Mes esame įsitikinę, kad dabartinis pasaulis nepasiliks toks koks dabar yra. Vertybės yra peržiūrimos. Ekonomija yra pamiršusi savo uždavinį tarnauti žmogui ir stengiasi jį pajungti savo tarnybai. Gėrybių paskirstymas tebėra neteisingas, nežiūrint pakitimų, sekusių skurdo ir sukilimų periodą. Visuomenė pamiršo pagrindinę savo buvimo prasmę, kuri yra žmogaus išsilaikymas ir tobulėjimas. Dar vis yra daugybė žmonių, kurie neturi kuklios egzistencijos sąlygų.

Jei norime užtikrinti mūsų doktrinos triumfą ir tuo išgelbėti pasaulį, mes turime palaikyti ir plėsti jos pirminį vitališkumą ir drąsiai eiti reformų ir progreso keliu.

Krikšč. demokratija soc. teisingumą laiko neišsemiamu atsinaujinimo šaltiniu. Su juo yra nesuderinamas palaikymas soc. tvarkos, persiėmusios nemoralumais.

II

Socialinės reformos yra neatskiriamos nuo ekonominio gyvenimo. Ekonominis progresas turi būti skatinamas, kad būtų pasiektas efektyvus žmonijos gyvenimo pasikeitimas.

Demagogai šį aspektą pamiršta. Jų pažiūros yra diametraliai priešingos mūsosioms. Pasiekti tariamų pagerinimų nuotykingomis priemonėmis sugriaunant tikruosius gerovės pagrindus, yra pagundos, kurias krikšč. demokratija turi ryžtingai atmesti.

Krikšč. demokratija nevengia nei jos programos uždedamos atsakomybės, nei jos siūlomų reformų diskusijų. Tuo būdu ji įrodo savo tikslų rimtumą.

Ekonominių klausimų studijavimas turi būti skatinamas soc. teisingumu besiremiančiose partijose. Tuo pat laiku dar-

bininkai turi būti įtikinti, žodžius taikant gyvenime, kad ekonominiai pagerinimai būtų patikėti mums. Gi darbdaviai turi būti įtikinti, kad mes neketiname juos skriausti, bet norime tiesioginėm ar netiesioginėm priemonėm leisti darbininkams dalintis ekonominės veiklos vaisiais.

Veni ir kiti turi suprasti tikrus būsimus laimėjimus visiems, kurie bus atsiekti tų reformų pagalba ir pasiekus pusiausvyros tarp dviejų kraštutinumų.

III

Šių pagrindinių soc. teisingumo principų taikymas priklauso nuo esamos padėties kiekvienam krašte ir nuo to, kokioje evoliucijos fazėje jis randasi. Nėra įmanoma nubrėžti detalias formas, nes padėtis yra skirtinga pagal tai, ar kraštas yra mažiau ar daugiau civilizuotas, ar jis yra pramoningas, ar tik pradedąs industrinę evoliuciją, ar jis turi žemės turtų, ar verčias žemės ūkiu, ar pagaliau prekyba.

Tarptautinis solidarumas reikalauja, kad visi kraštai pagal reikalą aukotųsi, kad kiti galėtų pasiekti būtiną gerovės laipsnį. Pripažinimas, kad dalies žmonių vargas nėra suderinamas su kitų gerove, visuotinį progresą daro būtinu, ir krikšč. demokratijos sąjūdžiai, suprantą savo misijinį pobūdį, turi skatinti socialinį progresą bendradarbiaudami su paskiromis tautomis.

Dėl padėties įvairiuose kraštuose įvairumo negalima tačiau nustatyti vienodas normas tautoms, kurios sudaro tris blokus, atstovaujamus Briuselio konferencijoje. Todėl nustatymas krikščioniško soc. teisingumo principų atskiriems kraštams yra uždavinys, kuris gali būti išspręstas tik tų kraštų, atsižvelgiant į jų soc. pažangos lygį.

IV

Socialinis teisingumas, kiekvieno pareigų atlikimas bendrojo gėrio atsiekimui, gali būti įgyvendintas tik ten, kur visuomenė yra pasirengusi užtikrinti visiems ir kiekvienam egzistavimo, verto žmogaus garbės, galimybę ir suteikti visuotines priemones, reikalingas jo išvystymui ir tobulinimui.

Tuo būdu prieiname sekančių išvadų:

a) Pareiga įkurti ekonominę santvarką, kur kiekvienas gali rasti profesiją, leidžiančią jam savo darbu padaryti įnašą

į visuomenės progresą ir už tai gauti, kas jam reikalinga jo padoriai egzistencijai.

b) Pareiga atitinkamo mechanizmo pagalba užtikrinti atlyginimą, kuris garantuotų kiekvienam žmonišką egzistenciją.

c) Pareiga parūpinti pakankamai gėrybių ir įrengimų už prieinamą kainą, kad kiekvieno gautas atlyginimas sudarytų pakankamą egzistencijos pagrindą.

d) Pareiga užtikrinti visom galimom priemonėm šeimos gyvenimą ir išvystymą, kaip socialinės tvarkos centro ir žmogaus atbaigimo.

e) Pareiga užtikrinti tvarkingą ir laisvą veikimą darbo unijų ir kitų junginių, kurie vysto žmogaus socialinį polinkį ginti jo profesinius, moralinius, kultūrinius ir ekonominius interesus.

f) Pareiga įgyvendinti, jei reikia griežtų priemonių pagalba, teisingą visų dalyvavimą tautos pajamose ir, konkrečiai, darbininkų dalyvavimą įmonių pelne, gerinant jų būklę iki tokio laipsnio, kiek padidėja produkcija ir techninis procesas patobulėja.

g) Pareiga progresyvių reformų pagalba siekti darbininkų dalyvavimo įmonių vadovybėje, artėjant į ekonominės demokratijos realizavimą.

h) Pareiga nustatyti taisykles, kurios pagal kiekvieno krašto sąlygas užtikrintų pelno investavimo galimybes gamybai, tuo išplečiant darbo rinką.

i) Pareiga uždėti, kaip nuosavybės sąlygą, prievoles ir kaštus, kuriuos ta nuosavybė suponuoja.

j) Pareiga kreipti ypatingą dėmesį į ūkininkų problemas, planuojant žemės reformas, keliant kaimo lygį, stiprinant ūkininkų šeimų vieningumą ir patraukiant gyventojus prie žemės.

k) Pareiga apriboti veikimą kiekvieno tiek, kad būtų išvengta išnaudojimo, kylančio iš ekonominės ar kitokios jėgos.

l) Pareiga globoti neturtingiausias klases, kad teikiama jiems pagalba kompensavus jų silpnumą.

m) Pareiga įsikišti padedant privačiai iniciatyvai, ar ją pakeičiant, jei to reikalauja bendrasis gėris.

n) Pareiga parūpinti bendrąjį, specialų ir techninį švietimą, liečiantį piliečių globą ir apsaugą, kad iš socialinių ir ekonominių sąlygų kylanti nelygybė nesudarytų nenugalimą kliūtį kiekvieno pajėgumui išplėtoti.

o) Pareiga atitinkamų institucijų pagalba sukurti išvystytą soc. draudimą, apsaugantį kiekvieną nuo netikėtumų, kurie sutrikdo žmogaus veiksmingumą.

V

Krikšč. demokratijos tikslas socialinėj srityje nebus pasiektas paprastais paliatyvais. Dalinės pagerinimo priemonės problemos neišspręs. Ji liks neišspręsta, kol didelė žmonijos dalis nepasieks pakankamo gerbūvio laipsnio.

Pasaulis, atsidūręs prieš soc. klausimo agonišką dramą, bandė rasti jo sprendimą, tačiau dar tebėra toli nuo idealo. Jei šv. Tomas pasakė, kad gerovės minimumas yra reikalingas dorovei praktikuoti, mes turime pripažinti, kad žmonėms soc. teisingumas negali būti įkalbėtas, nebent jie bus užtikrinti, kad šis solidarumas visada eina jų naudai, kurie jo yra reikalingi. Socialinė krikščionybė visada buvo toli nuo prabangos ir vargo kraštutinumų. Sutrukdyti besaikį praturtėjimą neturtingųjų sąskaita yra mūsų pareiga, pro kurią mes negalime praeiti.

Tačiau, kad moralės samprata, kuria remiasi krikščioniškoji akcija būtų nuskriaustųjų pasisavinta, reikia tas moralines koncepcijas taikyti gyvenime. Kalbėti apie darbo garbingumą yra lengviau, kai dirbantis gauna pakankamą atlyginimą. Pamokslauti apie šeimos šventumą yra sunku, kai ji negali patogiai įsikurti.

Taigi socialinis teisingumas turi būti pagrindinis akcijos elementas tų partijų, kurios vadovaujasi krikšč. demokratijos principais.

Po Lietuvos laisvinimo darbo pirmą vietą mūsų veikloj tremtyje turi užimti mūsų tautinio išsilaikymo klausimas — lietuvybės ir lietuviškosios kultūros ne tik išlaikymas, bet ir tolimesnis jų ugdymas ir plėtojimas, nes jei nežengsime į priekį, o tik stengsimės išlaikyti, kas iš tėvynės atsivežta, tą kraitį konservuosime, tai trauksimės atgal, merdėsim, kol visai nemirsime.

PREL MYKOLAS KRUPAVIČIUS

M. KRUPAVIČIUS

MEMORANDUMAI

Hitlerinės okupacijos Generaliniam Komisarui Kaune.

Lietuvą okupavus hitlerinei kariuomenei ir likvidavus Laikinąją Lietuvos vyriausybę, Lietuva pasiliko be jokios formalios atstovybės. Okupantų suorganizuota vadinamoji Tarėjų Taryba turėjo tarnauti okupantų reikalams, todėl Lietuvai atstovauti negalėjo, nepaisant to, kad visi tarėjai buvo lietuviai, ir neturėčiau pagrindo sakyti, kad jiems Lietuvos reikalai nerūpėjo. Aš manau, kad nevienas jų sutiko į tą organą įeiti tik dėlto, kad galėtų kuo nors savo pavergtajai tautai padėti. Kuo ir kaip tie gerų norų Tarėjai savo tautai ar atskiriems lietuviams padėjo, nežinau. Jie patys geriau galėtų tuo klausimu pasisakyti. Juk jų gyvų dar turime. Man viena aišku — tarėjų įstaiga lietuviai nepasitikėjo, kaip okupanto sukurtu organu, bet nedaug juo pasitikėjo ir jo kūrėjai okupantai. Kas tad teko lietuviams daryti? Suglaudus ausis sėdėti reikštų, kad tauta su okupacijos faktu sutinka. Reikėjo reaguoti ir prieš patį okupacijos faktą ir prieš okupantų veiksmus, kurie nenumatyti tarptautinės teisės. Tokiems žygiams daryti reikėjo pasiremti turėtais tautos įgaliojimais, nors tai galėjo ir turėjo daryti kiekvienas lietuvis, pasiremdamas suponuojamu tautos sutikimu. Aš kaip buvęs Seimų atstovas ir vyriausybės narys, pasinaudodamas senais tautos įgaliojimais reagavau okupanto Generaliniam Komisarui Kaune dviem memorandumais, kuriuose buvau iškėlęs okupacinių organų neteisėtus ir nepateisinamus veiksmus. Trečias memorandumas tam pačiam komisarui buvo įteiktas trimis parašais: buv. prezidento K. Griniaus, buv. Žemės Ūkio ministerio Jono Aleksos ir mano. Visa tai pasibaigė tuo, kad K. Grinius buvo iškraustytas iš Kauno ir apgyvendintas jo tėviškėj Sasnavos parapijoj. Aš gi su Aleksa buvom išgabenti į Vokietiją 1942 m. gruodžio m. 5 d. Pradžioje buvom kalinami, vėliau internuoti. Iš hitlerininkų globos išlaisvino tik atėjusi amerikiečių kariuomenė 1945 m. balandžio m. 25 d.

Iš minėtų memorandumų visai nelauktai pavyko gauti tik trečiąjį. Jį atvežė iš Lietuvos Mažiulis. Dokumentas įdomus, todėl, manau, skelbtinas viešumai.

Ponui

Generaliniam Komisarui Kaune

Sovietų S-gos kariuomenei okupavus Lietuvos valstybės teritoriją, 1940 m. pabaigoje tarp Vokietijos valstybės ir Sovietų S-gos vyriausybių buvo sudaryta lietuvių ir vokiečių tautybės gyventojų repatrijacijos sutartis. Ši sutartis buvo įvykdyta 1941 m. kovo — gegužės mėnesiais. Pagal šią sutartį iš Vokietijos į Lietuvą atvyko 20.000 asmenų ir iš Lietuvos į Vokietiją išvyko apie 30.000 asmenų. Dėl Sovietų S-goje įvesto bolševikinio režimo ir prasidėjusio Lietuvoje teroro išvykusių į Vokietiją asmenų žymią dalį sudarė lietuvių tautybės asmenys, kurie, gelbėdamiesi nuo bolševikinio persekiojimo, ieškojo prieglaudos Vokietijoje.Keičiantis repatrijantais, dalį jų kilnojamojo turto susitarimu buvo leista išsivežti, kita kilnojamojo turto dalis ir visas nekilnojamasis turtas perėjo valstybės nuosavybėn ir su mažomis išimtimis buvo paskirstytas atkeltiems į Lietuvą iš Vokietijos repatrijantams, kurie jau šiandien įsikūrė tuose ūkiuose ir susitvarkė taip, kad gali atlikti dedamas jiems prievoles. Tačiau neseniai jų ramus gyvenimas buvo sukrėstas vokiečių administracijos Lietuvoje sumanymu, grąžinti į Lietuvą 1941 m. išvykusius iš Lietuvos vokiečių tautybės repatrijantus ir atiduoti jiems jų ūkius, iškeliant iš tų ūkių dabartinius jų savininkus. Iškėlimas Lietuvos repatrijantų iš jų turimų ūkių buvo pradėtas vykdyti šių metų rugsėjo mėn. Tik pradėjus vykdyti tą sumanymą, paaiškėjo, kad jis liečia ne tik buvusius repatrijantų ūkius, bet apima daug platesnę ūkių kategoriją. Kaip vykdantieji iškėlimą vokiečių organai yra pranešę, iškeliamiems ūkiams jų iškėlimo pagrindu laikomas protokolas, surašytas generalinio komisariato Kaune. Pagal tą protokolą, grąžinamiems į Lietuvą vokiečių tautybės repatrijantams žeme aprūpinti be jų prieš repatrijaciją turėtų ūkių imami dar šių kategorijų ūkiai: 1) lenkų, kurie priklausė aktyviam lenkų elementui, 2) ūkiai rusų ir

3) žydų ūkiai. Teisę spręsti, kas yra lenkas, pasilieka sau vokiečių administracija.

Atkeliamiems į Lietuvą vokiečių tautybės asmenims įkurdinti prie generalinio komisariato Kaune sudarytas Ansiedlungsstab su pagalbinėmis įstaigomis vietose, o iškeliamų lietuvių įkurdinimu pavesta rūpintis vietos įstaigoms. Iškeliami iš ūkių lietuviai, kurie prieš repatrijaciją turėjo savo ūkius, gali būti aprūpinami žeme iš buvusių vokiečių ūkių, nuo kurių vokiečiai atsisakys, lenkų aktyvistų, rusų ir žydų ūkių, jei visi tie ūkiai nebus reikalingi vokiečių įkurdinimo reikalams. Tam, kad apgyvendintų tuose ūkiuose lietuvius, reikia iškelti iš jų ligšioliniai valdytojai, o iškėlus tuos valdytojus, ūkiai paimami įkurtos Lietuvos nacionalizuotiems ūkiams valdyti bendrovės (Landwirtschaftungs G. m. b. H.) žinion. Atkeliamieji į tuos ūkius lietuviai verčiami sudaryti su šia bendrove nuomos sutartį. Iškeliami iš ūkių lenkai, kurie tinka darbui, numatyta išvežti į Vokietiją, rusai taip pat paskirti išvežti iš Lietuvos. Iškeliamiems iš ūkių asmenims leidžiama pasiimti: lietuviams — namų apyvokos daiktai, 15 kg maisto kiekvienam iškeliamam asmeniui, 1 karvę, 1 kiaulę ir 5 vištos; lenkams ir rusams leidžiama pasiimti tos pačios normos, tik be karvės; kai kuriems šių kategorijų žmonėms nustatytos dar žemesnės normos. Vadinasi, repatrijantai negali pasiimti net to turto, kurį jie yra atsivežę 1941 m. iš savo ūkių Suvalkijoje ir Klaipėdos krašte.

Iškeliamų iš ūkių lenkų ar rusų likimas dar neaiškesnis: visi tinkami darbui žmonės išskiriami ir paimami darbams, maži vaikai, ligoniai ir seniai laikomi stovykloje. Vėlesniu Generalinio Komisaro Kaune parėdymu, lietuviai negali būti apgyvendinti tose vietose, kur apgyvendinami vokiečiai: jie gali būti apgyvendinami į rytus nuo šių vietų. Tai yra ūkininkų iškraustymo ir vokiečių apgyvendinimo formalinė pusė, kiek ji yra paaiškėjusi iš vokiečių administracijos pasisakymų. Kitaip atrodo faktiškoji to reikalo būklė. Pirmieji vokiečiai buvo atvežti iš Vokietijos į Šakių, Vilkaviškio, Raseinių ir Tauragės apskritis apie rugsėjo mėn. vidurį. Tuo pat laiku pradėta kelti iš numatytų ūkių jų tikrieji savininkai. Keliamoms su mažais vaikais ir ligoniais šeimoms atšalusiame ir lietingame ore, pablogėjusiais keliais tenka ke-

liauti kelias dienas; tuo išvežamųjų gyvybė statoma į pavojų. Pats iškėlimas vykdomas ir naktimis. Atvykę pareigūnai duoda iškeliamiems trumpą laiką, kai kuriems 15 - 20 min. pasiruošti kelionei. Suprantama, naktį nelauktai užklupti žmonės, neišnaudoja nei to trumpo laiko ir išvežami iš ūkių pusnuogiai ir be maisto. Yra atsitikimų, kad kraustytojai neleidžia išvežamiems pasiimti net tų normų, kurios yra nustatytos anksčiau nurodytame protokole. Po ilgos ir varginančios kelionės žmonės atvežami į paskirtą jiems gyventi vietą. Jie čia saugojami lyg kokie nusikaltėliai. Jiems duodami butai visai netinkami žmonėms gyventi. Pavyzdžiui, iš Alytaus apskrities išvežtieji žmonės buvo apie tris savaites laikomi Alytaus aerodrome be tinkamos pastogės. Čia buvo atrinkti visi darbingi vyrai ir moterys ir pasiųsti į Kybartus darbams, o likusieji 210 asmenų parvežti į Radviliškio durpyno barakus. Barakai pastatyti iš lentų ir visai nepritaikinti gyventi žiemą. Kiekvienam žmogui paskirta barakuose po 1,2 kv. m. ploto. Tokiu būdu iškeltieji iš savo ūkių žmonės laikomi net blogesnėse sąlygose, kaip rusų belaisviai ir nežino, koks likimas jų laukia rytoj.

Patį iškėlimą vykdyti vokiečių administraciją verčia vietos įstaigas — apskričių viršininkus, policiją ir net savisaugos dalinius. Yra atsitikimų, kad policija atsisakė vokiečių administracijos įsakymus vykdyti, laikydama, kad ištrėmimas daromas be teisinio pagrindo. Policijai grąsoma didelėmis bausmėmis. Šitokiais metodais tik demoralizuojamos vietos įstaigos. Čia suminėtieji faktai tai tik kelios nuotrupos iš ūkininkų kėlimo istorijos. Tokių faktų būtų galima daug pririnkti.

Šiandien lietuvių tauta yra pastatyta į tokias sąlygas, kuriose ji neturi jokios oficialios institucijos, jokios visuomeninės organizacijos, kuri galėtų pareikšti jos nusistatymą opiais ir svarbiais lietuvių tautai klausimais. Dėl to mes, žemiau pasirašiusieji, esame priversti pasisakyti šiuo skaudamu klausimu. Esame visiškai įsitikinę, kad mūsų nuomonė šiuo klausimu pilnai atitinka ir plačiosios lietuviškosios visuomenės nusistatymą.

1. Vokiečių grąžinimą į Lietuvą mes laikome Lietuvos

kolonizacijos pradžia vokiečiais. Kad tai nėra tuščias mūsų spėjimas, o gryna tikrovė, patvirtina patys oficialūs Vokietijos sluoksniai. Šiandien dažnai apie tai skaitome vokiečių spaudoje ir girdime atsakingų asmenų kalbose. Vokiečių žurnale "Deutsche Arbeit", kuris skiriamas kolonizacijos reikalams Rytuose, SS-Reichsfuehrer įdėjo tokią išvadą: "Mūsų uždavinys yra ne germanizuoti Rytus senąja prasme, t. y. čia gyvenantiems žmonėms primesti vokiečių kalbą ir vokiškus įstatymus, bet rūpintis, kad Rytuose gyventų tik žmonės, kurie yra tikrai vokiško germaniško kraujo". Gryno vokiško kraujo Rytuose nėra, vadinasi, jis turėtų būti perlietas iš Vokietijos. Kyla klausimas, koks likimas laukia vietos tautas. Į tą klausimą SS oficialusis organas "Das Schwarze Korps" savo š. m. 34 nr. straipsny "Germanizuoti?" duoda aiškų atsakymą. Ten rašoma: "Modernaus laiko skaičių sąvokoje tokios tautos tėra tik atskiri lašai ant karšto akmens. Jos yra tik išsivystymo daigai, bet ne vaisiai ("Naujoji Lietuva" 1942. IX. 10) Nr. 214). Vadinasi, Rytuose gyvenančios tautos geriausiu atveju turės būti išstumtos iš savo gyvenamųjų vietų dar toliau į rytus. Valstybės sekretorius Backe savo kalboje, pasakytoje š. m. liepos 19 d. vienoje Dunojaus aukštupio srities demonstracijoje, pareiškė: "Šiandien mes esame atsidūrę posukyje. Mūsų kariuomenės vienkartinių pastangų dėka erdvės siaurumo tėvynėje klausimas yra išspręstas. Tuo pačiu ir vokiečių ūkininkija atsidūrė prieš didelius uždavinius: naująsias sritis apgyvendinti ir laimėti vokiškumui... Šiandien Rytuose tyrimoji sritis nedelsiant reikalauja, kad ji būtų paversta vokiška ir kad vokiečių ūkininkija į naująją sritį įlietų naujojo kraujo". ("Į Laisvę" 1942. VII.20 Nr. 166). Galėtume surašyti visą eilę vokiečių oficialių asmenų aiškių ir nedviprasmiškų pasisakymų šiuo klausimu, bet mums atrodo, kad pilnai pakaks tų kelių citatų. Iš to fakto, kad vokiečiams duodami dažnai ne jų anksčiau prieš repatrijaciją turėti ūkiai, kad tose vietose, kur įkurdinami vokiečiai, lietuvius įkurti draudžiama, kad tarp grąžinamų vokiečių repatrijantų ūkininkų yra ir tokių, kurie nesupranta nei vieno lietuviško žodžio, kad tokių vokiečių kasdien atsiranda Lietuvos miestuose, kur jiems vienu ar kitu titulu duodama valdyti Lietuvos valstybinės ar bolševikų nacijonalizuotos pri-

vatinės įmonės, kurios ligi šiol buvo valdomos lietuvių — galima spręsti, kad čia turime reikalo ne su paprastu vokiečių repatrijantų grąžinimu, apie kurį kalba atitinkami vokiečių administracijos Lietuvoje asmenys, bet su kolonizacija, apie kurią kalba valstybės sekr. Backe ir anksčiau cituotasis "Das Schwarze Korps" straipsnis: "Reichas šimtus tūkstančių vokiečių ūkininkų iš neplaningai išmėtytų ir pavojingų sričių parsikvietė pas save, juos sutvarkė ir dabar planingai paskirstė į Rytus."

Kai dėl 1940 m. ir 1941 m. Lietuvoj susidėjusių politinių sąlygų ir dėl siautusio bolševikų teroro pasidarė nebesaugu, Vokietija, norėdama apsaugoti savo tautiečius nuo grąsinančio pavojaus, buvo priversta juos iš pavojingų vietų perkelti į Vokietiją: kartu su vokiečiais išvyko ir nemažas skaičius lietuvių, kuriems grėsė bolševikų pavojus. Šiandien tas pavojus jau yra išnykęs, bolševikai vokiečių ir jų sąjungininkų kariuomenių nustumti kelis šimtus kilometrų į Rytus, todėl suprantama, kad visi išvykusieji iš Lietuvos repatrijantai, tiek vokiečių tautybės asmenys, tiek ir lietuviai, dabar nori grįžti į Lietuvą, į savo anksčiau gyventąsias vietas. Tačiau šiandien matome kitonišką vaizdą: vokiečių tautybės repatrijantai keliami į Lietuvą, o Suvalkijos ir Klaipėdos krašto ūkininkai stumiami dar toliau į Rytus.

Čia dar tenka paminėti, kad tiems lietuviams (gryno kilimo), kurie bolševikų terorizuojami pabėgo į Vokietiją, ne tik kad negrąžinamos jų nuosavybės Lietuvoje, bet dar visiškai draudžiama grįžti į savo tėvynę...

Lietuvių tauta yra giliai sujaudinta aukščiau paminėtų Lietuvos kolonizacijos reiškinių ir visur pradeda jausti vokiečių administracijos veiksme nesuderinamumą su pagrindiniu lietuvių tautos siekimu — atstatyti Lietuvos nepriklausomybę, kuriai jokios aukos lietuviui nėra didelės, ir išlaikyti savo žemę, už kurią jis yra amžiais kovojęs.

2. Reikia pastebėti dar vieną reiškinį. Suprantamas dalykas, kad Lietuvoje kolonizacija vykdoma vokiečių valdžios planais. Tačiau vokiečių administracija Lietuvoje visomis priemonėmis stengiasi sudaryti įspūdį, pas tuos kolonizacinių planų paliestus Lietuvos piliečius, kad kolonizacija vykdoma Lietuvos valstybės savo iniciatyva. Ūkininkų iškėlime

verčiami dalyvauti apskričių viršininkai, žemės tvarkytojai, policija ir net lietuvių savisaugos batalijonai, — visa tai daroma, naudojant grąsinimus ir prievartą. Suprantama, kad verčiamų dalyvauti tame darbe lietuvių valdininkų padėtis darosi morališkai nepakenčiama.

Lietuvių tauta su dideliu susijaudinimu klausosi žinių apie masinius lietuvių ir lenkų ūkininkų iškėlimus iš jų ūkių ir namų. Lietuvių tauta negali pritarti tokioms priemonėms, lygiai kaip ji nepritaria priemonėms taikomoms Lietuvos žydams.

3. Lietuva jau nuo žilos senovės yra žemės ūkio kraštas. Apie 80% visų Lietuvos gyventojų verčiasi žemės ūkiu. Net ir miestų gyventojai stengiasi įsigyti mažesnį ar didesnį žemės sklypą, kurį jie rūpestingai dirba ir tvarko. Lietuvis yra organiškai susigyvenęs su savo žeme ir ją pamilęs. Atplėšimas nuo savo žemės yra jo moralinė mirtis. Žinodami tatai net bolševikai okupacijos metu nesikėsino paimti visą ūkininkų žemę, nors žemės naudojimo sukolektyvinimas buvo vienas jų pagrindinių uždavinių. Tiesa, visą žemę bolševikai nacijonalizavo, bet vistik paimti jos nesikėsino. Ji buvo palikta nemokamam amžinam ūkininkų naudojimui (iš deklaracijos paskelbiant žemę visos tautos nuosavybe). Šiandien matome kitą vaizdą. Ūkininkų žemės imama ir atiduodama atkeltiems iš Vokietijos repatrijantams be jokio teisėto pagrindo. Vokiečių administracija kalba apie anksčiau minėtą protokolą ir kitokias instrukcijas, kaip teisinį pagrindą, bet nei protokolai, nei instrukcijos niekur nepaskelbti ir niekam nežinomi, o jeigu ir būtų paskelbti, mums atrodo, kad jie vistiek negalėtų sudaryti teisėto pagrindo tokiai skaudžiai operacijai, kokia dabar daroma.

Jau greitu laiku sueis pusantrų metų, kaip okupacinė vokiečių valdžia tvarko Lietuvos ūkinį gyvenimą, tačiau reikia pasakyti, kad per visą tą laiką, ji nepadarė nieko tokio, kas nuramintų lietuvį ūkininką ir sudarytų jam bent elementarines darbo sąlygas, Priešingai, ji palaiko bolševikų okupacijos metu per nacijonalizaciją sudarytą chaosą, tuo pastatydama Lietuvos ūkininką į tokias sąlygas, kuriose jis nežino, kas jį laukia rytoj. Atitinkamų Lietuvos instrukcijų (deja, buvusių) nekartą buvo nurodyta vokiečių administraci-

joj neigiami reiškiniai į Lietuvos ūkininkų gyvenimą, prašant juos pašalinti, bet iš jos pusės nesulaukta tinkamo dėmesio. Dėl to Lietuvos ūkis sparčiu tempu krinta, jo produkcija mažėja, gyvas ir negyvas inventorius nyksta. Prie ūkio krikimo prisideda vokiečių pradėtoji kolonizacija. Kolonizacijos banga palietė visą Lietuvos teritoriją ir daugelį Lietuvos ūkininkų. Ir likusieji kolonizacijos nepaliestieji ūkininkai nėra tikri, kad rytoj neištiks jų kaimynų likimas. Suprantama, kad tokiose sąlygose negali būti nei kalbos ne tik apie ūkio produkcijos kėlimą, bet ir apie išlaikymą tokiame lygyje, kokiame jis yra šiandien. Dėl ūkio irimo nukenčia ne tik viso krašto interesai, bet tas atsiliepia ir į vokiečių kariuomenės aprūpinimą, prie kurio savo stambiu įnašu prisideda ir Lietuvos ūkis.

Šių minčių vedami, mes prašome:

1. Sustabdyti Lietuvos žemių kolonizaciją.
2. Grąžinti iškeltiems ūkininkams jų ūkius, neatsižvelgiant į jų tautybę.

(Nuorašai pasiųsti p. p. General. Tarėjams).

pas. *Dr. K. Grinius*
buv. Lietuvos Resp.
Prezidentas

pas. *Kun. M. Krupavičius*
buv. Lietuvos Žemės Ūkio
Ministeris

pas. *Prof. J. Aleksa*
buv. Lietuvos Žemės Ūkio
Ministeris

Gestapo "teismo", kuriam pirmininkavo Mileris, sprendimu, visi trys memorandumo autoriai buvo nuteisti deportuoti Vokietijon. Deportavimo terminas buvo nustatytas 1942 m. lapkričio m. 30 d. Ši žinia žaibo greitumu aplėkė visą Lietuvą. Tai buvo pirmoji vokiečių politinė deportacija. Suprantama, kad Lietuva turėjo sukrusti ir reaguoti. Okupantų Generalinis Komisaras Kaune buvo užverstas iš visų Lietuvos kraštų protestais. Reagavo ir vyskupai. Vysk. Brizgys telegrama pranešė kun. Krupavičiui, kad deportacija atidėta ir esą vilčių "teismo" sprendimui pakeisti. Bet gruodžio 5 d. sprendimas buvo įvykdytas. Tik K. Griniui buvo padaryta išimtis. Redak-

cija turi vieną tokių protestų, būtent — Savitarpinės Pagalbos Vyriausiojo Komiteto, kurį pasirašė jo pirmininkas prof. Ignas Končius, Reikalų vedėjas ir Sveikatos globos skyriaus valdytojas. Savitarpinė Pagalba buvo vokiečių okupacijos metu vienintelė lietuvių viešoji organizacija, kuriai tie patys vokiečiai leido susikurti, vieton jų uždaryto Lietuvos Raudonojo Kryžiaus. Minėtą Savitarpinės Pagalbos raštą Generaliniam Komisarui, kaip dokumentą, Redakcija čia talpina.

Ponui

Generaliniam Komisarui Kaune

Per p. Pirmąjį Generalinį Tarėją

Patirtomis žiniomis buv. Lietuvos Respublikos Prezidentas Dr. K. Grinius, buv. Žemės Ūkio Ministeriai Kun. M. Krupavičius ir Prof. J. Aleksa atatinkamu vokiečių organo nutarimu ištardyti ir ištremti: Dr. K. Grinius iš Kauno, Kun. M. Krupavičius ir Prof. J. Aleksa iš Lietuvos už Tamstai įteiktą memorandumą. Kiek teko patirti, memorandume iškeltas Lietuvos kolonizacijos klausimas, taip pat paliesti Lietuvos nepriklausomybės ir kiti klausimai.

Savitarpinė Pagalba, kaip vienintėlė lietuvių visuomenės organizacija, laiko savo šventa pareiga pareikšti Tamstai, p. Generalinį Komisare, kad memorandume išdėstytos mintys yra ne tik jų, pasirašiusių asmenų nuomonė, bet visos lietuvių tautos aiškus nusistatymas.

Mes esame giliai įsitikinę, kad ištrėmimas visoje Lietuvoje geriausių žmonių, didžiai nusipelniusių lietuvių tautai ir turinčių jos pilną pasitikėjimą, už jų pasirinktą legalų klausimų kėlimo kelią, giliai sujaudino lietuvių visuomenę ir sukėlė joje didelį nusivylimą. Mes manome, kad šios dienos sąlygose tatai nėra nei lietuvių tautos, nei vokiečių administracijos Lietuvoje interesas.

Nariai: Vyr. Komiteto Pirmininkas

Sveikatos Globos Skyriaus
Valdytojas

1942 m. lapkričio m. 28 d.

KAN. KAZIMIERAS PAKALNIŠKIS — DĖDĖ ATANAZAS

1866—1933—1958 m.

PR. PAULIUKONIS

Lietuvių spaudos draudimo metu lietuvių tauta turėjo daug pasižymėjusių savo raštais, darbu ir pasišventimu asmenų, kovojusių su rusų valdžios pastangomis surusinti Lietuvą. Vieni iš jų buvo išpopuliarinti ir tapo visiems gerai žinomais tautos veikėjais, kovotojais už lietuvių tautos teises, kiti nė kiek nemažiau nusipelnę savo tautai, kartais gal net daugiau už anuos išpopuliarintuosius, dėl jų kuklumo mažai žinomi ar net visai pamiršti. Net lietuvių tautos praeities žinovai, kalbėdami apie tuos laikus, nebeprisimena jų nuveiktų tautai darbų. Ir kanauninkas Kazimieras Pakalniškis, buvęs vienas iš žymiausių spaudos draudimo laikotarpio veikėjų ir rašytojų, plačią vagą išvaręs lietuvių tautinio sąmoninimo dirvonuose, bet visą savo gyvenimą buvęs kuklus ir niekad nesigarsinęs savo nuopelnais.[1] Šiandien jis daug mažiau žinomas, negu kiti, gal žymiai mažiau reikšmės turėję lietuvių tautinėje kovoje.

LIETUVIŠKOSIOS INTELIGENTIJOS SKILIMAS

Kan. K. Pakalniškis išėjo į lietuvių kovos areną „Aušros“ laikais, kai lietuvių tautos kovai su rusų valdžia vadovaujanti iš liaudies kilusi inteligentija skilo į dvi viena kitai priešingas grupes: į katalikų kunigus, vadovavusius pagrindiniam tautos kamienui ir drauge gausiausiai tautos daliai — lietuvių liaudžiai, ir į pasauliečius inteligentus, daugiau liberališkai, pozityvistiškai ar net marksistiškai nusiteikusius, įtakos turėjusius negausių ano meto inteligentų tarpe. Dvasininkai kovojo už lietuvybę ir tikybą, nes lietuvių supravoslavinime jie matė didelį tautai pavojų, o pasauliečiai, vadinamoji socialistinė srovė, rūpinosi tik tautiniais reikalais, tikybą visai išskirdami ar net ją paneigdami.

Neseniai iš baudžiavos išsilaisvinusiai lietuvių liaudžiai lietuvybės supratimas buvo dar labai miglotas, daug aiškiau suprato savo tikybos reikalus ir atkakliai juos gynė. Tai aiškiai parodė Kenstaičių ir Kražių kovos su rusų kazokais, gi-

nant bažnyčią. Vyskupo M. Valančiaus pradėtoji kova su rusų valdžia buvo kova už Katalikų Bažnyčios teises ir kartu už lietuviškos spaudos laisvę. Iki „Aušros" laikų bendrai buvo kovojama ir už katalikų tikėjimą ir lietuvybę. Ir tai kovai veik išimtinai vadovavo kunigai. Dėl to tikybos ir lietuvybės sąvokos buvo sinonimai, jų niekas neskyrė.

Ir rusų valdžia, rusindama lietuvius, sunkiuosius nutautinimo ginklus buvo nukreipusi kaip tik prieš Katalikų Bažnyčią, kaip stipriausią lietuvių tautos tvirtovę. Sakoma, kad Rusijos carienė Kotryna II, užėmusi Lietuvą, išreiškusi, kad Rusijos uždavinys Lietuvoje esąs sugriauti lenkybę, katalikybę ir dorą.[2] Šitą Rusijos uždavinį geriausiai suprato 1863 metų malšintojas Vilniaus generalgubernatorius Muravjovas. Jis klasiškai suplanavo Lietuvos rusinimą, kaip niekas kitas prieš jį. Ir jo nustatyto plano rusai okupantai Lietuvoje laikėsi tol, kol galėjo išlaikyti, kol jų pačių vidaus sprogstamos jėgos ir nepalaužiama lietuvių valia privertė sušvelninti režimą ir padaryti nuolaidų.

Ir prof. A. Rimka, smulkiai išstudijavęs „Aušros" ir „Varpo" laikų lietuvių kovą su rusifikacija, tvirtina, kad lietuvių liaudies atsparumas prieš rusus rėmėsi pirmiausia religija, kad rusai pirmiausia norėję pakirsti žmonių tikėjimą: „valdžios akcija buvo nukreipta ne tiek prieš valstiečius ar specialiai ūkininkus ir ne prieš lietuvius, o prieš *katalikus*".[3] Tai rodo ir Vilniaus mokslo apygardos globėjo I. Kornilovo 1868 metais viename slaptame laiške pareikšta nuomonė. „Kol Vakarų Krašte (suprask Lietuvoje, Pr. P.) bus katalikybė, ar rusų, ar lenkų, ar kuria kita kalba — vistiek, tolei čionykščiai katalikai links į Lenkiją, kaip silpnesnioji dalis į stipriausiąją, kaip dalis į visumą. Jeigu norite, kad rusų žmonės vakarų (Lietuvos, Pr. P.) gubernijose palinktų į rytus, gaivinkite pravoslaviją, palaikykite jau šia prasme kilusį sąjūdį, bet nesukliudykite jo, įpilietindami, kaip sakant, katalikybę rusų tautos akyse, duodami jau rusų pilietines teises".[5]

Pasirodžiusi „Aušra" turėjo tikslą palaikyti lietuvių inteligentų, t. y. kunigų ir pasauliečių, vienybę, ir bendrai kovoti prieš rusų valdžią, tačiau ji nepajėgė. Jau pirmame numeryje tilpusi Vitolio raudos recenzija, palygindama ją su Šv. Raštu, jautresnių kunigų tarpe sukėlė pasipiktinimą. Dar daugiau ne-

santaikos įnešė Dr. Jonas Šliūpas savo laismamaniškomis ir socialistinėmis mintimis. Prieš tai protestuodamas kun. S. Gimžauskas 1885 metais išleido „Priešaušrį". „Šviesa" norėjo dar sujungti tas dvi grupes, jau priešingai nusistatančias vieną prieš kitą, bet ji buvo per silpna. „Varpas" galutinai suskaldė lietuvių visuomenės veikėjus.

Tai buvo didelė lietuvių tautos tragedija. Iš kaimo kilę lietuviai, užsikrėtę rusų mokyklose ir universitetuose visai lietuvių tautai svetimomis ir tuo metu pražūtingomis laisvamanybės, socializmo, marksizmo, pozityvizmo ir kitokio izmo idėjomis, nešė jas į kaimą ir griovė tuos pamatus, kuriais lietuvių tauta rėmėsi kovoje prieš rusifikaciją, ir tuo nesąmoningai talkininkavo rusams. Dėl to visai suprantamas buvo lietuvių tėvų noras savo vaiką išleisti į kunigus, o ne išmokslinti kokiu „ciciliku".

Kun. K. Pakalniškis buvo katalikiškai lietuviškos ideologijos, pilnutiniu tautiniu veikimu prieš rusų valdžią jis suprato kovą už lietuvybę ir katalikybę, kaip dvasinį ir moralinį tautos pagrindą. Jei kas ir iš lietuvių socialistų mėgino iš bendro lietuviško darbo išskirti katalikybę ar ją net įžeisti, tam jis nesigailėjo irgi karčių žodžių, nes juos skaitė silpninančiais bendrą lietuvių kovos frontą. Tad kun. K. Pakalniškio tautinė veikla draudžiamuoju spaudos metu buvo nuolatinė kova su rusais ir lietuviais socialistais.

TAUTINIS BRENDIMAS KUNIGŲ SEMINARIJOJE

K. Pakalniškis gimė 1866 m. vasario 23 d. (nauju kalendoriu) Gedgaudžių kaime, Salantų parapijoje, pasiturinčių ūkininkų šeimoje. Dvejus metus mokėsi Mosėdžio pradž. mokykloje. Liepojoje privačiai pasirengęs įstojo į Liepojos vokiečių gimnazijos ketvirtą klasę. Gimnazijoje buvo daug lietuvių mokinių, bet mokytojai buvo vokiečiai ir nekentė lietuvių. Čia žodis „Litauer" (lietuvis) reiškė pajuoką. Dėl to dauguma lietuvių, pajuokiami vokiečių mokytojų ir mokslo draugų, stengėsi kuo greičiau pramokti vokiečių, rusų ar lenkų kalbos ir viešai tik ąja kalbėti. Žemaitis K. Pakalniškis, matyt, nepakentė lietuvius slegiančios vokiečių dvasios ir, penktoje klasėje pabuvęs tik pusę metų, išstojo.

1885 m. rudenį įstojo į Petrapilio kunigų seminariją, kur

viešpatavo lenkiška dvasia. Čia tarp daugelio tautybių lietuviai sudarė daugumą, bet ir jie tarp savęs kalbėdavę dažniausia lenkiškai. K. Pakalniškis su savo draugais suvalkiečiais Danielium Jasinskiu ir Antanu Petrusevičiumi kalbėdavę lietuviškai. Jie turėjo lietuviškų knygelių, rodos, ir „Aušrą". Domėjosi lietuvių kalba ir ieškojo daugiau lietuviškos literatūros. Seminarijos bibliotekoje radę S. Daukanto „Žemaičių ir Lietuvos Būdą" ir K. Širvydo lietuviškai, lenkiškai lotynišką žodyną, pradėjo mokytis lietuvių kalbos, tur būt, dar patys aiškiai nesuprasdami savo studijų reikalo.[6]

Kadangi Petrapilio oras K. Pakalniškiui buvo kenksmingas, tai po vienerių metų įstojo į Žemaičių Kunigų Seminarijos Kaune antrą kursą. Dar ir čia vyravo lenkiška dvasia, bet jau buvo pradėję pūsti lietuviškojo pavasario vėjai, tirpydami ir laužydami amžių sušaldytus lenkiškų tradicijų ledus. 1883 m. prelatą Antaną Baranauską įšventinus vyskupu, pirmame ir antrame kurse lietuvių kalbą ir katekizmą lietuviškai, o trečiame ir ketvirtame kurse homiletiką lietuviškai pradėjo dėstyti kūnu ir siela atsidavęs savo tėvų kalbai prof. kun. Kazimieras Jaunius. Antanas Baranauskas klierikus kartais paveikdavo tik kaip dėstytojas, pasakodamas jiems apie senovės Lietuvą, ypač piliakalnius. Savosios tėvynės istorija nejučiomis vieną kitą jaunuolį nuteikdavo lietuviškai patriotiškai. Tuo tarpu „Kazimieras Jaunius darė jiems didžios įtakos ir kaip dėstytojas ir kaip aiškus lietuvis patriotas. Jis, dėstydamas lietuvių kalbą ir homiletiką, žavėte žavėjo savo klausytojus gražia iškalba, giliu lietuvių kalbos pažinimu ir jos idealizavimu. Lietuviško jaunimo tautinius jausmus veikdavo, kai pas prof. K. Jaunių lankėsi kitų kraštų lietuvių kalbos žinovai, kaip antai: J. Beaudouin de Courtenay, Nikola, Aleksandrovas, Kuršaitis ir kiti.

Katalikiškai lietuvišką klierikų susipratimą visai nesąmoningai ugdė ir du lenkų patriotai seminarijos profesoriai broliai Barauskiai. Vyresnysis Petras, vicerektorius, nuo vyskupo Valančiaus laikų buvo iškentėjęs rusų valdžios įtūžimą prieš Katalikų Bažnyčią ir tas nuotaikas perdavė klierikams. Jaunesnysis Petras mėgo važinėti po Lenkijos provincijas Galiciją ir Poznanę ir iš ten parsiveždavo priešvalstybinės prieš rusus literatūros. Grįžęs po atostogų, pasakodavo klierikams, kaip

Lenkijoje dvasininkai ir visuomenės veikėjai yra nusistatę prieš rusų valdžią. Poznanė ir Galicija buvo tolima, „svetima ir nežinoma. Lietuva gi čia pat jaučiama, spaudžiama, varžoma“.[8]

Tuo būdu profesorių Jauniaus ir Barauskių įtakos dėka iš lietuviškojo kaimo kilusiame jaunime tvirtėjo bei griežtėjo prieš rusų valdžią nusistatymas ir brendo lietuviškas tautinis susipratimas. Jauni lietuviai klierikai, rengdamiesi ganyti tikinčiuosius, jautė, kokie pavojai jiems gresia iš maskolių pusės. Tad kilo susirūpinimas, kaip sekmingiau atlikti savo kaip lietuvio kunigo pareigas. Jau 1884 m. seminarijoje buvo išleistas laikraštėlis „Lietuva“, A. Dambrausko redaguojamas. Jo tikslas buvo lavinti literatūrines jėgas ir pasiruošti ateities spaudos darbui. Pasirodžius keliems numeriams, inspektorius A. Baranauskas pasikvietė redaktorių, pagyrė gerą sumanymą, bet dėl rusų persekiojimo ir pavojaus pakenkti pačiai įstaigai, patarė darbą nutraukti.

Pradžioje patriotinis klierikų veikimas buvo neorganizuotas, reiškėsi daugiau instinktyviai, spontaniškai. Per vakarines pertraukas, kai kiti klierikai vaikščiojo po seminarijos sodą, gaivindamiesi grynu oru, patriotai būreliais rinkosi į kurio draugo ankštą kambariuką (celę), užsidarė duris, prie durų statė sargybas, kad kas nekviestas neužeitų ir nerastų „nusikaltimo vietoje“, ir tarėsi lietuviškais reikalais. Ketvirtadieniais, kai visi klierikai išėję į užmiestį pasivaikščioti ir žaisdavo, „susibaudėliai, krūvelėmis suvirtę pakrūmėmis, ir čia svajojo, tarės, žadinosi į darbą Lietuvos žmonių šviesti, tautos sąmonės gaivinti, knygelių leisti ir platinti, laikraščių steigti, lietuvių spaudos laisvės ieškoti. Draugijos darės savaime, be rašytų įstatymų. Būrė į kuopas Katalikų Bažnyčią ir Lietuvą - Tėvynę mylinčios širdys“.

Šitokiose lietuviškos minties pasireiškiančiose seminarijoje sąlygose brendo Kazimiero Pakalniškio iš Žemaitijos gilumos atsinešti ir Petrapilio seminarijoje pradėti puoselėti lietuviški daigai. Ir kai 1888 m. seminarijoje įsisteigė Lietuvos Mylėtojų Draugija, Pakalniškis buvo vienas iš pirmųjų aktyvių jos narių. Kai 1889 m. ši draugija dėl konspiratyvaus veikimo taktikos, kad žiaurios rusų priespaudos metu neatsargu buvo laikyti rašytą draugijos veikimo programą, skilo, ir iš

jos išsiskyrę klierikai įsteigė šv. Kazimiero Draugiją, tai K. Pakalniškis priklausė ir prie šios draugijos steigėjų. Abiejų tų slaptų draugijų tikslas buvo: „stengtis būti naudingais kunigais Bažnyčiai ir tėvynei; stengtis pažinti lietuvių kalbą ir ją vartoti; rūpintis lietuvių religine literatūra ir kelti lietuviškąjį patriotizmą. Greit susirūpinta naujo religinio tautiško lietuvių laikraščio leidimu. Studentų leidžiamas „Varpas" pakankamai neatsižvelgė į lietuvių apsigynimą nuo pravoslavijos ir rusifikacijos". Daugelis iš šių slaptosios draugijos narių pradėjo versti knygutes iš lenkų į lietuvių kalbą ar ką originaliai rašė ir slaptai siuntė savo rankraščius į Tilžę ar net į Ameriką. Iš didesnių knygų buvo išversta „Gyvenimas Jėzaus Kristaus", prakalbą tai knygai parašė K. Pakalniškis. Tai buvo pirmas jo literatūrinis darbas, atliktas berods dar trečiame kurse.

Ketvirtame kurse būdamas, kažin iš kur į rankas pagavo vysk. Valančiaus politinio turinio brošiūrą „Iš tamsybės veda kelias teisybės". Ta brošiūra K. Pakalniškiui labai patiko, ji dar labiau sustiprino brolių Barauskių sukeltą priešrusišką dvasią. Jis jąją, perrašęs Jauniaus rašyba, kai ką dar nuo savęs pridėjęs, pasiuntė į Tilžę.

1888 metų rudenį į Žemaičių seminariją atvyko 19 metų energingas jaunuolis Juozas Tumas ir tarytum Apvaizdos patvarkymu seminarijos vyresnybė dėl vietos stokos jį pirmoką apgyvendino su ketvirtoku K. Pakalniškiu. Nežiūrint jų didelių kontrastų: Pakalniškis žemaitis, šaltas, lėtas, nepaprastai ištysęs, visų didžiausias, o Tumas rytų aukštaitis, karštas, labai gyvas, judrus ir žemas; jiedu greit susibičiuliavo ir tapo neatskiriami draugai. Tada buvo ir daugiau panašių nelygių porų bičiulių, kuriuos prefektas Barauskis buvo pavadinęs — karvėmis su veršeliais. Abu išėję iš kunigų seminarijos tapo žymiais lietuvių tautos kovotojais.

KUN. KAZIMIERAS PAKALNIŠKIS APŽVALGININKAS

Katalikiško lietuviško laikraščio reikalas buvo pribrendęs. Klierikai savo slaptos draugijos susirinkimuose ne kartą buvo svarstę išleisti tokį laikraštį, kuris skelbtų ir gintų tikėjimo dalykus. 1899 m. pasirodęs „Varpas" katalikiško laikraščio išleidimo klausimą pagreitino. Kaip tik tų metų rudenį, į seminariją pas K. Pakalniškį, kuris tik ką buvo įšventintas į ku-

nigus, su knygų ryšuliu atvyko iš Tilžės kunigo M. Sideravičiaus leidinių Tilžėje prižiūrėtojas ir spaustuvininko Otto von Mauderodės korektorius J. Angrabaitis. Kun. K. Pakalniškis jam priminė, kad klierikai ketiną leisti naują katalikišką laikraštį. O Angrabaitis pranešė, kad ir Tilžėje esąs panašus sumanymas. Kun. M. Sideravičius jau seniai rengiasi išleisti tokį laikraštį, o Mauderodė sutinkąs spausdinti, nes jis galėsiąs skelbti savo leidinius. Vakare buvo padarytas didesnis klierikų susirinkimas ,kuriame dalyvavo apie 20 asmenų, čia J. Angrabaitis išdėstęs savo reikalą ir prašęs klierikų naują laikraštį paremti straipsniais. Kai kurie, kaip Adomas Žeimavičius, Povilas Vengalis ir Povilas Šilinskis, kurie drauge su K. Pakal niškiu gyveno viename kambaryje ir jau buvo įsišventinę į kunigus, sutiko bendradarbiauti naujame laikraštyje, o kiti bent platinti. Buvo parinktas ir laikraščio vardas „Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga". K. Pakalniškis buvo įpareigotas parašyti įžanginį — programinį straipsnį. „Tai buvo pirmasis mano savistovis literatinis rašinys. Dirbau visą vakarą prakaituodamas, kol surašiau trumpą straipsnelį. Antrą dieną perskaičiau tai draugams: jie pagyrė, sakė mano straipsnis esąs gerai parašytas" taip sako pats K. Pakalniškis apie savo parašytą įžanginį straipsnį „Apžvalgai". A. Žeimavičius, P. Vengalis ir kiti sudėjo po straipsnelį ir buvo sudarytas „Apžvalgos" pirmas numeris, kuris išėjo 1890 m. sausio mėn.

Kaip toliau teko kun. K. Pakalniškiui tvarkyti „Apžvalgos" reikalus, pakartosime jo paties žodžius. „1890 m. pradžioje sausio mėn. nukeliavau Mosėdin vikaru. Tuo met apie lietuviškus laikraščius niekas ir girdėt nebuvo girdėjęs. Visi tenkinosi maldaknygėmis, o vienas kitas, kaip naujieną iš škaplierniku nusipirkdavo kalendorių. Reikėjo surasti žmogų, kurs gabentų iš Prūsų „Apžvalgą" ir kitus laikraščius man pačiam ir kitiems. Vargais negalais suradau vieną moteriškę, kuri man iš Palangos, kun. J. Viksvos, Palangos vikaro, parnešdavo daug „Apžvalgų" ir kitų laikraščių. Apie 30 egz. „Apžvalgos" paskleisdavau parapijoje, vieniems dykai duodamas skaityti, kitiems už mažą mokesnį. Sunkiau buvo į Tilžę pasiųsti rankraščiai... Mosėdyje pašto nebuvo. Visą korespondenciją mosėdiškiams vežiojo iš Skuodo (12 klm.) Mosėdžio žydelis Leiba Kacas. Iš Angrabaičio buvau gavęs keletą privačių žmonių

adresų, jo pažįstamų, Tilžėje gyvenančių, jų vardu siųsdavau laiškus su rankraščiais. Sunkiau buvo iš „Apžvalgos“ redakcijos gauti. Laiškus priiminėti tikruoju savo vardu bijojau, kad kartais „obrusiteliai“ nesučiuptų, tuomet sveiks dingęs. Pasikviečiau į save paštininką žydelį ir sakau: „Leiba, jei tu iš Skuodo parveši laišką, adresuotą Sorei Kacenelebogen, tai atnešk man, aš tau duosiu pyrago”... Tuo būdu jis galėjo saugiai, rusų žandarų neįtartas susirašinėti su Tilže „Apžvalgos“ reikalais. 1893 m. iš Mosėdžio kun. K. Pakalniškis buvo perkeltas vikaru į Akmenę, Šiaulių apskr. Čia turėjo iš naujo organizuoti spaudos gabenimo ir susirašinėjimo reikalus. Būdamas labai atsargus per septynerius „Apžvalgos“ redagavimo metus nepakliuvo į rusų žandarų rankas.

„Apžvalga“ greit prasiskynė sau kelią, po pusės metų jau ji buvo pagarsėjusi visoje Lietuvoje. Kun. J. Tumas sako, kad „Apžvalgą“ „visur skaitė ne tik kunigai ar šiaip žmoneliai, bet rusų urednikai ir žandarai. Šieji skaitė, keikdamiesi ir spiaudydamiesi ir vis įtardami, jog visą tai darą kunigai. Nebuvo ko nė stebėtis tuo: „Apžvalga“ aprašydavo rusų valdininkų ir policijos darbus su visomis smulkmenomis, taip pat parodydavo visus rusų valdžios „obrusenijos“ sumanymus, taip sakant, žmonėms akis atidarydavo, ką valdžia Lietuvoj nori padaryti”. Pats laikraščio redaktorius po dviejų metų taip rašė: „O reik pasakyti, kad Apžvalga — šiandien jau visoje Lietuvoje yra garsinga ir populiari. Šiandieną jau labai gerai pažįsta Apžvalgą ir mūsų „mylimiausi“ ponai „obrusiteliai“, kurie, paminėjus vien Apžvalgos vardą, purškia it velniai su švęstu vandeniu pakrapyti“.

Sunku buvo kun. K. Pakalniškiui redaguoti „Apžvalgą“. Parapija buvo didelė, klebonas senas ir antras vikaras nebejaunas. Daug buvo tiesioginio kunigo darbo parapijoje. Laikraštis neturėjo užtenkamai bendradarbių, didžiausia „Apžvalgos“ našta gulė ant jo pečių. Taigi dienomis parapijos darbai, o per naktis rašydavo straipsnius „Apžvalgai“, kurioje atsispindėjo visas ano meto lietuvių gyvenimas. Tad reikėjo rašyti įvairiausiomis temomis. Greit kun. K. Pakalniškis pastebėjo, kad laikraščiui redaguoti jo išsilavinimas yra silpnas, trūksta daug žinių. Iš Varšuvos parsisiųsdino lenkų kalba daug knygų įvairiais mokslo, religijos, žemės ūkio ir panašiais

klausimais. Ko trūko, skolinosi pas Salantų kleboną Adolfą Navardauskį, buvusį Mintaujos gimnazijos kapelioną. Apsikrovęs knygomis pradėjo studijuoti.

Kun. J. Tumas apie K. Pakalniškį sako: „Kai iškilmingame klierikų „literatorių" pasižadėjime ir Pakalniškis tarė: „Sumegsiu ir aš ką nors", niekas iš to nelaukė ko didžia — toks jis visados buvo nieko nežadąs. Jis visus paskui nustebino savo darbštumu ir vaisingumu". Savo mokslo žiniomis ir išsilavinimu kun. K. Pakalniškis pralenkė kitus savo konfratrus bendradarbius ir tapo žymiausiu apžvalgininku. Savo publicistiniais straipsniais lietė pačius opiausius lietuvių tautos reikalus ir juos sumaniai populiaria, aiškiai suprantama forma patiekdavo liaudžiai. Jis netingėjo ir sugebėjo į viską laiku atsiliepti: spaudos draudimas ir kova su juo, žiaurūs katalikų, ypač kunigų persekiojimai, rusų valdininkų niekšybės, rusų valdžios potvarkių kritika, mokyklų ir tautos ekonomikos reikalai, išeivystė, girtavimas, šeimų santykiai, visuomenės srovės: pozityvizmas, liberalizmas, demokratizmas, antiklerikalizmas. Savo straipsnius pasirašydavo įvairiomis slapyvardėmis: Jurgiu Šermunėliu, Petru Zuikiu, Dėde Atanazu ir kitomis ar visai nepasirašydavo. Bet nuolatiniai „Apžvalgos" skaitytojai žinojo, kieno tie straipsniai, skaitė ir džiaugės. Pats kun. K. Pakalniškis niekam nesisakė apie savo rašymą „Apžvalgoje" ir iš viso nesigyrė savo literatūriniu darbu, bet visuomenėje, anot kun. J. Tumo, pamažu darėsi nuomonė apie jį, kaip stambų rašytoją ir dar didesnį maskolių ėdiką.

Jo straipsnis pasižymėjo aprašomo dalyko išmanymu, patyrimu, sąmoju ir turėjo aštraus sarkazmo savo polemikai. Dėl to jo straipsnių tonas buvo šiurkštokas, net kai kada stačiokiškas, bet karingas, jis su savo priešais ar oponentais nesiskaitė, o drožė tiesiog iš peties į skaudžiausią jo vietą. Turėjo griežtą nusistatymą, tvirtą įsitikinimą savo idėjoms ir jas skelbė į nieką neatsižiūrėdamas. Štai gana charakteringas kun. K. Pakalniškio publicistinio straipsnio tonas:

> Kuriems tai paputžandžiams parėjo į galvą mus rusais paversti. Žinoma, tie papurtgalviai teisybės nežiūri; ji Rusijoje ir šiaip yra nuskurusi ir nutrūkusi, kad nė sulopyti nebegali. Tai už lygias mūsų aukas valstybei esame jos skriaudžiami; tie rusų pakambarzdžiai nori mūsų

savastį paveržti. Bet mes apsigimėme katalikais, tai ir mirsime katalikai, nors čia maskoliai mums visiems galvas nusukinėtų. Vėl išsižadėdami savo kalbos, nusidėtume savo prigimimui, kurio įstatymus rusai laužo. Atsiliesp tai jiems kada nors. Mus negali kaltinti jei kartais ne visiškai orais (kontrabandą), valstybės įstatymus priešingais keliais savastį ginsime. Katinui į kregždžių lizdą derinantis, tie padarai pagatavi jam akis išdraskyti. Ir mes turime tiems Liucipieriaus tarnams atsispirti, o pirma pažinti jų ketinimus, sekti koks mums iš jų ir kur pavojumas. Viso to bus galima išmokti iš laikraščio kuri reikia paslinkti traukti iš užsienių. Kurie per svietą einate, skaitykite iš jo vakarais ir ūkininkams". (Apžvalga, 1892 m. Nr. 24).

Po Kražių skerdynių parašė pranašiškus žodžius, išreiškiančius vilties, kad kada nors truks vergijos pančiai, ir Lietuva taps laisva.

"Užmušinėjate mus ir žudote tarp Altorių! Sakau jums Išganytojaus žodžiais: jog atsišauks mūsų nekaltas kraujas į dangų ir atkeršys jiems V. Kristus, kaip atkeršijo Jeruzalės miestui, nepalikdamas akmens ant akmens... Visi tie kraugeriai, kurie dabar mus persekioja ir žudo, patys pražus, o Lietuva su šventu Kryžiaus ženklu laisva liks!" (Apžvalga, 1893 m. Nr. 23).

Kun. K. Pakalniškis savo nusistatymo ir polemikos linijos griežtai laikėsi ir nesutiko daryti jokių nuolaidų. Kai kuriems veikėjams kunigams aštrus "Apžvalgos" tonas nepatiko, tai dar klierikas J. Tumas buvo įgaliotas jį perkalbėti, tačiau jis nesutiko. 1896 m. pasirodžius "Tėvynės Sargui", "Apžvalga", atlikusi didelį ir garbingą savo uždavinį, sustojo. Apie "Apžvalgos" uždarymą kan. K. Pakalniškis taip rašo: "Apžvalga" ėjo septynerius metus, 1890 - 1896 m. Ir ji būtų ėjusi toliau, kad nebūtų pasirodęs "Tėvynės Sargas" tokio pat krypsnio ir dvasios mėnesinis laikraštis. Du laikraščiu leisti mūsų mažam būreliui buvo negalima. "Apžvalga" visoje Lietuvoje buvo jau išsidirbusi savo renomę, arba kaip sako markę, reikėjo tik jos turinys pagerinti ir viskas būtų buvę gerai, būtų galėjusi eiti antrus septynerius metus. Pasiro-

džius pirmiems "Tėvynės Sargo" N. N., parašiau p. Mauderodei laišką, jog nuo Naujų Metų "Apžvalgą" reikės sustabdyti dėl to, kad nebėra kas rašo arba jai dirba.

KUN. K. PAKALNIŠKIS RAŠYTOJAS

"Apžvalgai" sustojus, "Tėvynės Sargas" kvietė kun. K. Pakalniškį bendradarbiauti, bet jis publicistika daugiau nebeužsiėmė. "Tėvynės Sargui" jis rašė jau beletristinius dalykėlius, kuriuose pasireiškė žemaitiškas jo sąmojis. Rašė ne įkvėpimo pagautas, bet gyvenimo reikalų verčiamas, tad jo beletristika yra didaktinė, Kaip dvasininkas, turėdamas nuolatinių ryšių su žmonėmis ir Dievo apdovanotas pastabumo dovana, lyg foto aparatu vaizdavo sodiečių, pusinteligenčių, rusų valdininkų neigiamuosius tipus. Jis nesigilino į jų vidaus psichologiją (nesistengė atspėti žmogaus vidaus komplikacijų, nesprendė didelių problemų, bet paprasta fabula pasakojo ir jo nupiešti butelninkai, provininkai, sukčiai, išnaudotojai, girtuokliai, tinginiai buvo ryškūs. Kun. K. Pakalniškis savo vaizduojamais neigiamais tipais sugebėjo paveikti liaudį atsikratyti blogų įpročių. "Niekas kitas nemoka taip atgrąsyti sodietį nuo kvailiavimo, kaip Pakalniškis"...

Kai kurios apysakos bei satyros buvo išleistos atskiromis knygelėmis: "Obrusiteliai" 1898, 76 p., "Kandidatas į kunigus" 1900, 76 p., "Paveikslėliai iš sodos" 1903, 60 p., "Mokytoja" 1904, 77 p. Didoka apysaka "Kaip pasiklosi, taip išmiegosi', "Samdininkai", "Mirtis".

1897 — 1903 m. "Tėvynės Sarge" kun. P. Pakalniškio tilpo šie beletristiniai kūriniai: "Kaip Vargaitis pavirto į vagį — razbaininką ir nukeliavo į Siberiją", "Nauji Metai", "Santaika", "Amerikietis", "Kaimynai", "Kandidatas į kunigus", "Tėvai ir vaikai", "Paveikslėliai iš sodos".

1900 — 1904 m. "Žinyčioje' ir "Dirvoje - Žinyne" išspausdinta: "Lenkystė ir Lietuvystė", "Ar dera socializmas lietuviams", "Maskolių valdžios priešai", "Mokytoja".

Leidus spaudą, kun. K. Pakalniškis rašinėjo "Rygos Garsui", "Vienybei", "Vilčiai", "Draugijai" ir kitiems katalikiškiems laikraščiams.

Kun. K. Pakalniškis daugiausia yra parašęs spaudos draudimo metu, kol buvo sveikas, vėliau pradėjo klebonauti ir sirginėti. 1899 m. buvo paskirtas Žvingių klebonu. Čia jį užtiko ir I Didysis karas. Vokiečiai sudegino bažnyčią ir kleboniją, veik visą turtą rekvizavo. Gyvendamas prie rusų - vokiečių fronto ir stebėjęs visus karo baisumus ir žiaurią vokiečių okupaciją, jis parašė gana platų ir įdomų karo dienoraštį "Vokiečių - rusų karės užrašai (1914 — 1917)'. 1916 m. perkeltas klebonu į Raudėnus.

Nepriklausomybės laikais mažai berašinėjo, bet gyvai domėjosi lietuvių kultūriniu gyvenimu ir literatūra.

Kun. K. Pakalniškio nuveikti lietuvių tautai darbai buvo įvertinti ir dvasinės ir pasaulinės Lietuvos valdžios: 1927 m. pakeltas Telšių vyskupijos garbės kanauninku, 1933 m. pradžioje Lietuvos vyriausybė paskyrė jam pensiją, bet neilgai jąja tesinaudojo. Tų pačių metų liepos 2 d. mirė.

Kun. K. Pakalniškio redaguota "Apžvalga" ir jo rašyti publicistiniai straipsniai atliko didelį tautinio sąmoninimo ir lietuvių kovos su rusų valdžia darbą: gynė tautos ir tikybos reikalus nuo visokių Lietuvos priešų, ypatingai nuo rusų, žadino tautinę sąmonę, kad kiekvienas lietuvis brangintų savo kalbą papročius ir moraliai auklėjo liaudį. "Apžvalga" ir beletristiniai jo raštai, kurių susidarytų keletas storokų tomų, buvo skirti ano meto dar labai mažai ar visai nesusipratusiai, tamsiai Lietuvos liaudžiai. Jo ir kalba buvo paprasta, kartais šiurkštoka, bet liaudies buvo suprantama ir mėgiama. Jo knygelės buvo tiesiog grobstyte išgrobstomos. Štai ką jis pats sako apie savo beletristiką:

"Mano raštai, bent dailioji literatūra, šios dienos meno mastu matuojant, gal neperdidelios vertės tebus, bet aš į savo visus raštus žiūrėjau kaipo į priemonę liaudžiai šviesti, dorinti ir ją iš tautiško miego žadinti. Manau, kad tą tikslą atsiekiau dėl to, kad mano raštai savo laiku buvo liaudies skaitomi, o ir šiandien dar yra, kaip girdėti, pageidaujami. Aš norėjau būti liaudies rašytoju dėl to, kad visą mūsų tautos branduolį sudaro liaudis, susidedanti iš kaimiečių ūkininkų ir darbininkų. Mūsų laikais ta liaudis buvo tamsi, tautiškai nesusipratusi (o ir šiandien ji yra ne ką toliau pažen-

gusi, gal tik labiau ištvirkusi) bijanti rusų uriadniko nagaikos".

Kun. K. Pakalniškis temokėjo kurti vertybes, bet jų nevertino, nerinko ir nedėliojo vieno savo straipsnio prie kito ir neleido tomais savo raštų. Jis visai nesirūpino savo rinktinių raštų išleidimo pakartojimu, palikdamas tai kitiems, nors tuos raštus būtų mielai liaudis skaičiusi. O jo rusų valdininkų kyšininkų, pataikūnų, skriaudėjų tipai drąsiai gali būti statomi šalia V. Kudirkos "Viršininkų" ir "Vilkų".

---

[1] A. Merkelis, Kan. Kazimieras Pakalniškis - Dėdė Atanazas, "Židinys" XVIII t., 128 p.

[2] Dr. Jonas Totoraitis, Lietuvos atgijimas, Chicaga, 21 p.

[3] A. Rimka, Lietuvių tautos atgimimo socialiniai pagrindai... 30 p.

[4] Rusofilai lietuvius laikė sulenkėjusiais rusais, o ne atskira lietuvių tauta.

[5] J. Ambrazevičius, Ideologinių grupių santykiai "Aušros" ir "Varpo" gadynėje, "Krikščionybė Lietuvoje" Kaunas 1938, 244 p.

[6] A. Merkelis, op. c. 128 p.

[7] Juozas Stakauskas, Lietuviškos minties pasireiškimas Žemaičių seminarijoje, "Tiesos Kelias", 1938, Nr. 11, 752-3 p.

[8] Doc. J. Tumas, "Apžvalga" ir apžvalgininkai, Kaunas 1925, 5 p.

1945 metais žlugo vadinamasis pažangusis nacionalizmas. Karo griuvėsiais plėtėsi didžiausias žmonių laisvės priešas komunistinis socializmas. Komunizmas yra šėtoniškos barbarijos ir atavistinių formų viešpatavimas. Po karo liberalizmo didybė dingo kaip atsiminimų šešėlis. Vakarų Europos viltis dabar pasiliko tik krikščioniškoji demokratija. Krikščioniškoji demokratija ant Vakarų Europos karo griuvėsių uždegė laisvės ir vilties žiburį. 1946 metais krikščioniškoji demokratija pasidarė lemiamoji jėga. Atlikti darbai ir pasiekti laimėjimai yra didelis stebuklas. MRP apgynė Prancūziją nuo liaudies fronto įsigalėjimo. Democracia Cristiana pajėgė atsispirti prieš Italijos komunizmą. CDU - CSU prikėlė Vokietiją tiesiog iš beviltiškos padėties. Pokarinis Vakarų Europos laikotarpis yra krikščioniškos demokratijos triumfo metai. Nė vienas kitas politinis sąjūdis per taip trumpą laiką nėra pasiekęs tokių milžiniškų laimėjimų. Šitų laimėjimų pagrindas yra sveiki krikščioniškosios demokratijos politikos principai.

FRIDRICHAS FUNDERIS

Austrų didysis krikščionis demokratas ir žurnalistas

Mirė Friedrich Funder. Katalikiškoji Austrija liūdi nustojusi savo didžiojo vyro ir kataliko. Į Vienos Hietzingerio kapus jo palaikus palydėjo didelė žmonių minia. Laidotuvėse dalyvavo ir žymiausi Austrijos vyrai, kaip Kancleris Raabas, kardinolas Koenigis, nuncijus Dellapiane, visa eilė ministerių, svetimų valstybių atstovų, profesorių ir žurnalistų. Senoji Viena ne dažnai tokias laidotuves mato.

Kas gi buvo tas Fridrichas Funderis ir kuo savo tėvynei nusipelnė? Funderis mirė 86 metų amžiaus. Jis gimė 1872 m. Graco mieste ir to paties miesto universitete baigė katalikiškos teologijos fakultetą. Paskui išvyko į Vieną ir ten baigė teisių fakultetą. Jaunąjį Funderį traukė visuomeninis vei-

Fridrichas Funderis, didysis austrų krikščionis demokratas ir žurnalistas

kimas. Savo jaunas jėgas jis paaukojo savo katalikiškai tautai ir valstybei. Jam rūpėjo iš jaunų dienų iškelti savo tėvynės katalikus į jiems prideramą vietą. Tam tikslui siekti jis labai rimtai pasirengė ir jo siekė atsidėjęs ir pasišventęs visą savo ilgą amžių. To savo kilnaus tikslo siekdamas, jis dirbo dvejose srityse: krikščionių demokratų partijoj, kuri save

buvo pasivadinusi socialinių krikščionių partija, ir spaudoj.

Funderis krikščionių demokratų partiją jau rado. Ją buvo įsteigę Vogelsangas, Kuefšteinas, Luegeris, Blomė, Lichtenšteinas, Šleicheris ir kiti. Ji buvo įsteigta austrų katalikams suunkiausiais laikais. Nežinau, ar Funderis baigęs mokslus ir įsijungęs į visuomeninį ir politinį darbą, turėjo garbės dirbti su senais partijos steigėjais. Tačiau su garsiuoju Karoliu Luegeriu jis dirbo ilgoką laiko. Luegeris tuomet buvo partijos pirmininku ir Vienos miesto burmistru. Dirbdamas su Luegeriu, jis išėjo gerą gyvenimo ir darbo praktikos mokyklą.

Įdomus vyras buvo Karolis Luegeris. Kalvio sūnus, vargais negalais baigė universitetą, pasišventė, kaip ir Funderis visuomeniniam ir politiniam darbui. Luegeris buvo pajėgus vyras — ir fiziniai ir protiniai. Buvo masyvus vyras — plačiapetis, plieno raumenimis, karšto temperamento ir reto darbštumo bei pasišventimo. Tais laikais austrų katalikai parlamente turėdavo savo atstovų, kuriuos pravesdavo savo sąrašu krikščionys demokratai, ar didžiumą ar bent nemažiau pusės. Bet krašto sostinė Viena buvo raudona. Ją valdė socialdemokratai. Luegeris pasiryžo iš jų Vieną paveržti. Ir po kelių metų darbo jis Vieną labai didele balsų dauguma laimėjo. Tačiau jo Austrijos imperatorius Pranas Juozapas nepatvirtino. Luegeris rankų nenuleido, ir Vienos visuomenė, kurioj jis savo darbu įgavo daug pasitikėjimo ir simpatijų, neapleido Luegerio. Keturis kartus jis buvo renkamas į burmistrus ir keturis kartus imperatorius netvirtino. Penktu kartu išrinkus, imperatorius nusileido ir naujai išrinktą burmistrą patvirtino. Luegeris parodė didelius organizacinius ir administracinius gabumus. Jis atgimdė Vieną. Darbininkams, kurie nenusileisdami imperatoriui, rinko eilę kartų į burmistrus, jis sudarė geras pragyvenimo sąlygas. Ir kai jis mirė, visa darbo Viena jo palaikus nulydėjo į kapus. Spaudos pranešimu imperatoriai tokių laidotuvių neturėdavę. Dėkingoji Viena Luegeriui pastatė vienoj Vienos aikštėj didingą paminklą, kuris ir šiandien tebestovi. Funderis, išėjęs Luegerio mokyklą, tiko bet kuriam, kad ir sunkiausiam ir atsakingiausiam darbui. Ir dėlto jį kviečia savo patarėju Austrijos sosto įpėdinis Prančiškus Ferdinandas d'Este, kuris buvo užsimojęs pertvarkyt ir sumoderninti Austro--

Vengrų imperijos struktūrą. Bet Sarajevas ir pirmasis didysis karas nutraukė jo gražius sumanymus. Kanclerio vietą užėmus garsiam krikščionių demokratų vadui prel. Ignui Seipeliui, Funderis skiriamas jo artimu bendradarbiu. Jį jungė su ilgamečiu kancleriu Seipeliu ne tik bendri krikščioniškai - demokratiniai idealai, bet ir vienodai suprastos socialinės reformos, kurias Seipelis buvo užsimojęs pravesti savo valdomoj tėvynėj. Tuo metu Funderis parašė pragarsėjusią knygą socialinių reformų klausimu — *Aufbruch zur christlichen Socialreform*. Funderis dirba ir šalia naujų krikščionių demokratų kanclerių Dollfuso ir Šušniggo. Juos remia žodžiu ir darbu, nors jų pakrypimus į autoritetyvinį režimą kritikuoja ne tik jiems į akis, bet ir krikščionių demokratų suvažiavimuose. 1934 — 1938 metais Funderį randame austrų Valstybės Taryboje. Jis čia parodė daug iniciatyvos ir energijos bei sumanumo Austro - Vengrų imperijos perorganizavimo ir pertvarkymo srityj. Jo autoritetas Taryboje buvo žymus. Su jo žodžiu ir kitų pažiūrų atstovai rimtai skaitėsi. Jis čia buvo tapęs neoficialiniu vadu. Jo darbus Valstybės Taryboje greit pajuto visa Austrija.

Iškilo Hitleris. Jis pradėjo kurti "naująją Europą". Savo programą pradėjo "vokiškų žemių" apjungimu. Buvo paskelbta ir Austrijos prijungimas prie Vokietijos. Tam Hitlerio groboniškam sumanymui Funderis priešinosi visa savo neišsemiama energija. Kovai su juo jis panaudojo visas turimas priemones. Bet kas tuo laiku galėjo Hitlerio planus sukliudyt. Austrija buvo prijungta prie Vokietijos. Hitleris triumfaliai įvažiavo į Vieną. Prasidėjo jo priešų gaudymas ir persekiojimas. Funderis atsidūrė koncentracijos stovykloje. Flossenburgo ir Dachau stovyklų pragarą ėjo ligi Hitlerijos griuvimo. Iš stovyklos išėjo 1945 metais jau 73 metų amžiaus. Bet stovyklų iškamuotas ir senatvės prislėgtas Funderis nenuėjo ilsėtis. Jis visomis savo jėgomis vėl stvėrėsi darbo.

Dirbdamas savo tėvynei politinį darbą partijoj ir valstybėj, Funderis daug nusipelnė ir buvo žinomas ir vertinamas ne tik Austrijoj, bet buvo plačiai žinomas ir visame krikščionių demokratų pasaulyje. Dar daugiau ir plačiau jis buvo žinomas ir vertinamas, kaip katalikiškasai žurnalistas.

Žurnalisto darbą Funderis pradėjo savo ankstyvoj jaunystėj. 1896 m., dar nebaigęs teisių fakulteto. Karoliaus Luegerio jis buvo paskirtas tuomet dar nediduko nesenai įkurtos krikščionių demokratų partijos organo *Reichspost* parlamentariniu redaktorium. Iš karto Funderis parodė savo žurnalistinius sugebėjimus. Po šešių metų darbo šioj vietoj t. y. 1902 metais Funderis jau užėmė to pat laikraščio vyriausiojo redaktoriaus vietą. Jo vadovybėje krikščioniškosios - demokratijos vyriausybės organas *Reichspost* iškilo į pirmaeilius tarptautinės reikšmės laikraščius. Jis buvo plačiai skaitomas ne tik Austrijoj, bet ir užsieniuos vyriausybių organų, politikų ir spaudos žmonių. Funderis nesitenkina tik savo *Reichspostu*. Jam jau nuo seniau rūpėjo visą pasaulio katalikiškąją spaudą sujungti artimo bendradarbiavimo ryšiais, kad tuo būdu katalikiškasis žodis visame pasaulyje eitų viena kryptimi ir vienas kitą stiprintų. Jo pastangomis suorganizuotas *Katalikų Žurnalistų Tarptautinis Biuras - Bureau International des Journalistes Catholiques*. Suvažiavimas išrinko to Biuro pirmu pirmininku patį Funderį.

Išėjęs iš kaceto Funderis į aktingą politiką negrįžta. Visus savo turimus jėgų išteklius jis skiria išimtinai spaudai. Pirmiausia jis steigia Vienoje katalikiškų knygų leidyklą — *Herold Verlag*. Ji trumpu laiku iškyla į pirmaujančias vietas. Prie tos leidyklos leidžia savaitraštį *Die Oesterreichische Furche*. Jis laikomas vienu įtakingiausių vokiečių kalba leidžiamų katalikiškų spaudos organų. Prie šio laikraščio Funderis sutraukia žymiausius Austrijos katalikų žurnalistus, kaip pvz. dr. Fridrichą Heerą, dr. Kurtą Skalniką ir kitus. Pačiam steigėjui mirus, bus kam jį pavaduoti. Laikraštis nesmuks.

1950 m. Funderis išrenkamas *Katalikų Spaudos Tarptautinės Unijos* vicepirmininku. 1957 m. sušauktasai Vienoje Pasaulinis Katalikų Spaudos penktasis kongresas savo garbės pirmininku išrenka Funderį. Tuo metu buvo atšvęsta jo 60 metų spaudos darbo sukaktis. Viso pasaulio katalikai žurnalistai užvertė sukaktuvininką sveikinimo ir padėkos telegramomis ir laiškais. Pats kongresas tuo darbų tvarkos punkto metu virto audringa ir jaudinanti sukaktuvininko garbei manifestacija.

Vlikas kaip vyriausias lietuvių tautos politinis organas, kurio siekis yra Lietuvos išlaisvinimas, pripažįsta, kad asmens kūryba nėra įmanoma be pasaulėžiūros, ir pasaulėžiūra, grįsdama asmens ir kūrybos pažangą, tuo pačiu yra pozityvus veiksnys viešam gyvenimui, tačiau pats Vlikas pasaulėžiūrinių klausimų nesprendžia ir netvarko, palikdamas tai piliečiams ir jų pasaulėžiūrinėm bendruomenėm. Vliko politikos nepasaulėžiūriškumas yra tikrasis demokratijos kelias. Vlikas pasisako už pasaulėžiūrų išjungimą iš politikos: Lietuvos išlaisvinimas nėra pasaulėžiūrinis rekalas. Bet Vlikas, pripažindamas, kad pasaulėžiūra yra pozityvus veiksnys viešame žmonių gyvenime, sujungė įvairių pasaulėžiūrų žmonių grupes vienam dideliam darbui: Lietuvos išlaisvinimui. Vlikas sudaro bendrą lietuvių frontą prieš bolševizmą. Vis delto tame nepasaulėžiūriniame lietuvių fronte nėra "Lietuvių Fronto", kuris pirmasis iš to fronto pasitraukė ir dabar prieš jį veda viešą ir slaptą kovą — pasaulėžiūrinę kovą prieš nepasaulėžiūrinę Vliko politiką.

Paskutinius du savo gyvenimo metus Funderis pašvenčia savo atsiminimams rašyti. Jų paliko du nemažus tomus: *Vom gestern bis zum heute* ir *Als Oesterreich den Sturm bestand.* Abi šios knygos labai didelės vertės šaltiniai.

Fridrichas Funderis buvo devynioliktojo amžiaus vyras. Dvidešimtasai amžius atnešė visai naują ir labai skirtingą nuo devynioliktojo amžiaus gyvenimą. Tačiau Funderis nuo gyvenimo neatsiliko, nes visą savo ilgą ir darbštų amžių jis laikė ranką padėjęs ant gyvenimo pulso, su tuo gyvenimu ėjo, grūmėsi su negerovėmis ir kovojo už naujojo gyvenimo sureformavimą pagal katalikų mokslą. Funderis buvo senas amžium, bet jaunas siela, galvojimo kategorijomis ir veikimo metodais. Jo tiesmukumas, teisingumas, drąsa, objektyvumas, gilus religingumas, milžiniškas ir vispusiškas išsilavinimas ir žinojimas bei kultūringumas, tikslus ir greitas susiorientavimas tarp kintančių, labai įvairių viena kitai prieštaraujančių idėjinių ir politinių srovių iškėlė jį į idealiųjų ir didžiųjų katalikų žurnalistų gretas. Fridrichas Funderis ilgai pasiliks kiekvienam katalikui žurnalistui šviesiu ir sektinu pavyzdžiu.

J. E. Arkiv. Juozapas J. Skvireckas Šv. Rašto Vertėjas

PREL LADAS TULABA

Jau 1890 mt. Žemaičių Kunigų Seminarijoje kelių profesorių iniciatyva, vadovaujant Kun. Jonui Kirzostomui Vizbarui, buvo ryžtasi išversti visą šv. Raštą į lietuvių kalbą. Trūko tačiau šiam milžiniškam darbui ir sąlygų ir ypač specialistų. Kai 1900 metų rudenį Žemaičių Seminarijos šv. Rašto profesorium buvo paskirtas Kun. Juozapas Jonas Skvireckas, vyresnieji jo kolegos atsikreipė į jį, ragindami imtis šv. Rašto vertimo darbo. Jaunas profesorius nedvejodamas sutiko imtis šio darbo.

Kadangi S. Testamentą buvo pradėjęs versti Seinų Vyskupas A. Baranauskas, tai J. J. Skvireckas savo darbą pradėjo nuo N. Testamento. Dviejų metų laikotarpyje, t. y. nuo 1902 iki 1904 jis paruošė Evangelijų ir Apaštalų Darbų vertimą, pridėdamas prie teksto trumpus paaiškinimus. Šis vertimas buvo išspausdintas Kaune 1906 m. Tai buvo tik pradžia darbo. Autorius jau buvo pasiryžęs išversti visą šv. Raštą, duodant prie teksto plačius paaškinimus. Jis numatė visą vertimą išleisti 6 dideliuose tomuose.

Tęsdamas N. Testamento šv. knygų vertimą J. J. Skvireckas paruošė spaudai visų pirma 6-jį tomą, kuris apėmė Apaštalų laiškus ir šv. Jono Apreiškimų knygą. Šis tomas pasirodė 1911 m.

Dviems metams praslinkus, pasirodė 1 tomas, apimąs S. Testamento nuo pradžios iki Rutos knygos imtinai, Pirmasis Didysis karas vertimo darbą sutrukdė, taip kad antrasis tomas, talpinąs savyje Karalių, Ezdro-Nehemijo, Juditos, Esteros ir Jobo knygos, išėjo iš spaudos tik 1921 m. Po poros metų (1923) pasirodo ir 3 tomas, kuris apėmė Psalmių, Patarlių, Pamokslininko, Giesmių Giesmės, Išminties, Eklezinę ir Izaijo knygas. Ketvirto tomo paruošimas ir išleidimas užtruko kiek ilgiau, kadangi vertėjas buvo pašauktas aukštoms pareigoms bažnytinėje Hierarkijoje: pradžioje Žemaičių vyskupijos sufragano, o vėliau Kauno arkivyskupijos Ordinaro ir Lietuvos

Metropolito. Ganytojo pareigos vertėjui atėmė daug brangaus laiko nuo šv. Rašto studijų. Todėl 4 tomas, talpinąs likusias S. Testamento knygas, būtent Jeremijos, Ezekielio, Danieliaus ir 12 Mažųjų pranašų, o taip pat dvi Makabiejų knygos, teišėjo tik 1928 m. Pagaliau 1935 m. pasirodė ir 5 tomas, kuris talpino savyje Evangelijas ir Apaštalų Darbus. Su šio tomo pasirodymu buvo baigtas pirmasis pilnas šv. Rašto vertimas į lietuvių kalbą.

Šis kapitalinis veikalas, su lotynišku ir lietuvišku tekstu bei plačiais paaiškinimais, vertėjo mintimi, turėjo patarnauti kunigijai ir prasilavinusiems pasaulionims geriau pažinti ir pilniau suprasti įkvėptąsias Dievo knygas. Plačiai visuomenei J. J. Skvireckas parengė ir išleido 1922 m. N. Testamento populiarinę laidą. Šiai išsisėmus, 1936 buvo išleista nauja pataisyta N. Testamento laida. 1939 m. vėl pasirodė nauja Evangelijų ir Apaštalų Darbų populiarinė laida. Ją sekė antroji N. Testamento dalis (Apaštalų laiškai ir šv. Jono Apreiškimų knyga), išspausdinta 1942 m. (populiarinė laida). Pagaliau 1947 m. jau tremtyje — Vokietijoje išleista dar viena populiari pilna N. Testamento laida.

Garbingasis Vertėjas, nežiūrint visų tremties vargų ir sunkumų, neatitrūksta nuo šv. Rašto studijų. Jis ryžtasi parengti antrą, pataisytą didžią šv. Rašto laidą. 1949 m. Prel. P. Juro lėšomis Vokietijoje išspausdinama 6 tomo antroji laida. Tais pačiais metais Vokietijoje išleidžiama ir naujas Psalmių vertimas, padarytas iš originalinio ebraisko teksto.

J. J. Skvireckas toliau dirba prie S. Testamento antros mokslinės laidos. Paruošia tekstą spaudai dviejuose tomuose. Pirmasis - talpina istorines knygas, ir pasirodo 1955 m. Romoje. Antrasis — apima mokslines knygas ir pranašus, ir išleidžiamas 1958 m. taip pat Romoje.

1953 m. Prel. L. Mendelis, šv. Alfonso parapijos (lietuvių) Baltimore, JAV, klebonas, savo 25 metų kunigystės, o J. E. arkiv. J. J. Skvirecko 80 m. amžiaus sukakties proga pasisiūlė išleisti viso šv. Rašto populiarinę laidą viename tome, pasiimdamas ant savęs visas leidimo išlaidas. Jo Ekscelencija garbingasis Vertėjas Prel. L. Mendelio siūlymą su džiaugsmu priėmė ir nedelsdamas praktišką leidimo darbo vykdymą pavedė J. E. vysk. Vincentui Padolskiui. Buvo ti-

kimasi, kad iki 1958 m. šios laidos parengimo darbas bus baigtas, tačiau jis užsidelsė dėl darbo gausumo. Šiuo metu tekstas jau yra surinktas visas. N. Testamentas jau pilnai atspausdintas. Dalis ir S. Testamento knygų jau yra atspausdinta. Kitoms dar lieka parengti trumpus paaiškinimus. Daroma visa, kad kuo greičiau lietuviai susilauktų vadinamos šeimos Biblijos.

J. E. arkiv. J. J. Skvireckas, išversdamas šv. Raštą lietuvių kalbon, atliko milžinišką darbą, ir pasistatė sau amžiną paminklą. Išversti šv. Raštą į kurią nors kalbą reikia didelio pasišventimo ir didelio intelektualinio pasirengimo. Šių savybių mūsų Vertėjui nestigo: jis jų turėjo su kaupu. Dėlto jo parengtas šv. knygų vertimas yra visais atžvilgiais geras ir girtinas.

Visų pirma ir virš visko Vertėjas rūpinosi ištikimai perduoti Vulgatos tekstą, kurį Bažnyčia laiko oficialiu; paisydamas ne vien tik prasmės teisingo išreiškimo, bet taip pat stengdamasis kiek galima nenutolti ir nuo teksto literalinės konstrukcijos. Šitai, žinoma, neišvengiamai turėjo neigiamai atsiliepti į kalbos ir minties reiškimo sklandumą bei aiškumą. Reikia stebėtis, kaip mūsų garbingajam Vertėjui pavyko šį trūkumą padaryti palyginamai nežymiu. Ten kur Vulgatos tekstas yra neaiškus Autorius nekartą atsižvelgė į originalinį ebraišką ir graikišką tekstą.

Vertimo kalba yra palyginamai graži ir turtinga. Vertėjas parodė nemaža drąsos naudodamas nuo pat pradžios Jauniaus lietuviško rašymo būdą, nežiūrint, kad tuo metu oficialiai buvo vartojama vadinamoji Baranausko rašyba, kuri turėjo lenkiškų raidžių. J. J. Skvireckas savo vertime stengėsi vengti visokių kalbos svetimybių, nors jos anuomet, t. y. šio amžiaus pradžioje buvo gana dažnos kaip kasdieninėje kalboje, taip ir rašyboje. Vertėjas atydžiai sekė lietuvių kalbos vystymąsi, kuris pasireiškė ypatingu būdu nepriklausomybės metuose (nuo 1918 iki 1940), ir naujai leidžiamuose šv. Rašto vertimo tomuose ją vis labiau tobulino. Kaip žodžiais, taip ir išsireiškimais J. J. Skvirecko vertimas yra turtingas ir įvairus. Šalia senų, jau beveik nevartojamų žodžių ir išsireiškimų, užtinkame visą eilę naujų terminų. Vertėjas duoda nemaža provincializmų, kurie vertimo kalbą pa-

įvairina, o drauge ir praturtina. Paskutinėje populiarinėje N. T. laidoje jis įvedė du naujus terminus: Eklezija vietoj Bažnyčios ir martiras vietoj kankinys. Atrodo, kad šie nauji terminai vargu ar beprigis mūsų kalboje. Antroje S.T. laidoje Vertėjas naudoja naują ebraiškų žodžių rašybą lietuviškai. Pavyzdžiui: vietoje Mozė rašo Rošė; vietoje Izaijas-Ješajas; vietoje Jobas Ijobas ir k. Neabejotina, kad šie naujumai susilauks kritikos. Tačiau pozityvi kritika bus naudinga tuo, kad prisidės prie pagilinimo studijų ir tam tikro bendro apsisprendimo, kaip iš tikrųjų svetimi vardai turėtų būti rašomi lietuviškai.

J. J. Skvireckas yra ne tik geras šv. Rašto vertėjas, bet taip pat ir gilus egzegetas. Jo patiekti prie teksto paaiškinimai yra kritiškai parengti. Jis nesitenkino sekti kurį nors vieną žymesnį autorių, kaip tai darė vysk. A. Baranauskas savo vertime, bet atydžiai studijavo įvairių autorių patiekiamus aiškinimus; juos tarp savęs lygino ir pasirinkdavo apytikresnę, plačiau priimtą nuomonę. Mūsų vertėjo patiekiami aiškinimai yra precyziški ir gana suglausti.Jis vengia leistis į diskusijas ir nemėgsta cituoti įvairius autorius, bei patiekti jų nuomones. Jo aiškinimas yra tiesus, paprastas, be jokių didesnių mokslinių pretenzijų. Jis nepretentuoja į egzegetus mokslo kūrėjus. Jis yra egzegetas Dievo žodžio skleidėjas. Savo aiškinimą jis remia daugiausia rimta teksto kritika, Bažnyčios Tėvų nuomone ir žymiųjų egzegetų autoritetu.

Pramonininkai ir darbininkų sąjungos, jaunimo organizacijos ir visuomenės sambūriai siekia tik vieno — pagerinti savo gyvenimą, padaryti savo aplinką ir bendruomenę labiau pertekusią. Mūsų visuomenėj net ir šeima, kuri per amžius buvo idealų puoselėtoja, dabar pavirto bemaž išimtinai tik ekonomine organizacija. Mūsų šeimų motina palieka savo vaikus gatvės priežiūrai, o pati eina į fabriką ir į įstaigą parnešti sau naujos suknelės ir naujo kilimo į savo gryčią. O, juk kiek garbingų žmonių užaugo šeimose, kurių kojos niekad nemindė įmantriai išrašytų kilimų! Kiek pasaulio sutemose švietė kilnių širdžių, kurios subrendo motinos rūpesčio atokaitoje, o ne šmėkliškai blyškiame televizijos žėrėjime!

Č. Masaitis

RYŠKIEJI VEIDAI

Kunigas Vytautas Bagdonavičius

jo 50 metų amžiaus sukakties proga

Reikia būti dėkingiems Aukščiausiam, kad nuo senų laikų lietuvių eilėse yra nenuilstamų spaudos darbuotojų, ypatingai daug jų yra katalikų tarpe. Šalia baltai pražystančių galvų, šalia didelius kapitalus spaudai sukrovusių asmenų, kyla ir skleidžiasi nauji žiedai — nauji spaudos darbuotojai.

Kunigas Vytautas Bagdonavičius priklauso prie vidurinės kartos asmenų, kuris pereitų metų gale sulaukė savo amžiaus 50 metų. Per tą laiką jis jau daug padarė ir rimtai užsirekomendavo.

Jis yra gimęs Slavikuose. Atrodo, kad jis užaugo ir savo jaunystę praleido Suvalkijoje. Baigęs vidurinį mokslą, jis įsigijo mokytojo cenzą ir darbavosi pradžios mokykloje. 1930 metais jis įstojo į Vilkaviškio Kunigų Seminariją ir, ją baigęs, 1936 metais buvo įšventintas kunigu.

Gavęs kunigo šventimus, kunigas Vytautas pasilieka dirbti pietinėje Nemuno pusėje: Kalvarijoje, Aleksote, Veiveriuose.

Būdamas vikaru ir kapelionu jis tęsia teologines studijas Vytauto Didžiojo Universitete ir gauna licencijato laipsnį.

Būdamas tremtyje, jis dirba ne tik kunigo darbą, bet griebiasi visuomeninės veiklos. 1945 metais jis imasi vadovauti Bavarijos - Muencheno Lietuvių Sąjungai. 1945 metais Muenchene jis leidžia religinės kultūros laikraštį: "Naująjį Gyvenimą".

Kelias tolyn. 1949 metais jis atvyksta į šį kraštą ir įsijungia į Marijonų vienuoliją, tikriausiai, matydamas, kad marijonai šiame krašte varo plačią vagą lietuvybės ir kataliky-

Kun. Vytautas Bagdonavičius

bės srityje. Čia jis gauna redaguoti "Laivą". Bet tuo laivu jam neilgai teko plaukti, arba tas laivas jį atvežė į "Draugo" uostą ir nuo 1952 metų pradžios šešis ir pusę metų buvo atsakingas už "Draugo" vedamąją liniją, vadindamasis "Draugo" moderatorium. "Draugas", kaip mes bekalbėtume, yra didelis ir platus uostas, daug visokių audrų ir audrelių jį paliečia, taigi ir vadovų jam reikia stiprių. 'Draugas', vienintėlis pasaulyje lietuvių katalikų dienraštis, turi pareigą atstovauti katalikų nuomonę visais klausimais: religiniais, tautiniais, kultūriniais, visuomeniniais ir politiniais. Ir štai kun. Vytautas įsijungia į senųjų darbuotojų tėvų marijonų ir ilgamečių Leonardo Šimučio, Igno Sakalo ir kitų eiles, kaip vienas iš vadovaujančių asmenų.

Kunigas Vytautas Bagdonavičius pirmoje eilėje atlieka kunigo pareigas, jis tai laiko pirmaeilėmis jo pareigomis. Jis dar būdamas Lietuvoje savo pamokslus spausdindavo "Tiesos Kelyje". Atrodo, kad nuo čia ir jo kiti spaudos darbai prasidėjo. Petras Maldeikis rašydamas "Drauge" sako: kaip teologas K.V.B yra parašęs stambų ir labai rimtą mokslinį veikalą "Žmonijos likimas Šv. Jono Apreiškimo knygoje", kurią Vysk. Vincentas Padolskis apibudino, kaip gerą įvadą į gilesnį šv. Jono Apreiškimo knygos supratimą. Be to ruošdamas mokslinius pranešimus bei paskaitas, ir juos vėliau spausdindamas laikraščiuose ir žurnaluose, yra davęs vertingų teoretinio pobūdžio studijų iš kurių reikia būtinai paminėti: "Asmenybė įvairių pasaulėžiūrų šviesoje", "Kultūra ir religija", "Liberalizmo, socializmo ir krikščionybės socialinių klausimų sprendžiamoji linija", "Sociologijos ir religijos santykiai", "Poezijos likimas", "Lietuvių tautos dvasios beieškant", "Lietuvių tauta pasaulyje" ir tt.

Kunigas Vytautas aktyviai reiškiasi ir savo administracine ir visuomenine veikla: Jis Lietuviškos Knygos Klubo vedėjas, taigi ir knygų leidimo organizatorius, "Draugo" Bendradarbių klubo romano premijų jury komisijų ir premijų įteikimo iškilmių organizatorius, žurnalistikos kursų Chicagoje organizatorius, Mokslinių studijų klubo vienas iš steigėjų ir veikėjų, Akademiniam jaunimui ir visuomenei viešų paskaitų semestrų organizatorius ir lektorius: semestrai ar paskaitų ciklai jo buvo parinkti pačiais opiausiais mums

klausimais, kaip tai lietuvybės išlaikymo, jaunimo, socialinio gyvenimo, moderniškosios kultūros apraiškų ir kitais. Reikia pilnai sutikti su Petru Maldeikiu, kad neįvyko Chicagoje joks svarbesnis kultūrinis įvykis, kur kun. Vytautas Bagdonavičius nebūtų vienas svarbesniųjų dalyvių.

Prie bendros veiklos reikia priskaityti ir organizacinę jo veiklą, ir man rodos, jam mieliausias yra veikimas ateitininkų tarpe, kuriame jis yra jau nuo 1920 metų. Šioje organizacijoje man teko jį pažinti paskutiniuoju laiku kartu būnant At-kų Sendraugių S-gos C. Valdyboje. Jis yra "Šatrijos" narys ir dvasios vadas, turi glaudžių ryšių su "Kęstučio" korporacija, bet visą savo rūpestį atiduoda, būdamas Federacijos Tarybos nariu ir Sendraugių Sąjungos Centro Valdybos vicepirmininku. Toj buvusioj gražioj ateitininkijoje, kuri duodavo visoms tiek politinėms tiek visuomeninėms katalikų organizacijoms veikėjų buvo darnu ir gera iki tremties laikų. Frontininkams įnešus skaldomojo elemento ateitininkų tarpe pasidarė šalčiau. Kun. Vytautas Bagdonavičius visa savo išmintimi ėmėsi darbo palikti ateitininkijoje senas darniąsias nuotaikas.

Suminėjęs keletą faktų iš jo darbų ir veiklos aš norėčiau grįžti atgal į "Draugą" ir čia pasidairyti tuose problemų laukuose, kuriuos Kunigas Vytautas su kitais didžiais vyrais lygino, ravėjo sodino ar rovė.

Kunigas Vytautas Bagdonavičius nuėjo į "Draugą" tada, kada lietuvių visuomenėje vyko jėgų bandymai tarp tremtinių tik atvykusių iš Vokietijos ir vietos lietuvių. Tai buvo lietuvių kritikavimosi laikotarpis. Iš kitos pusės tarp katalikų politinių organizacijų ir frontininkų vyko santykių įsitempimas iki skilimo. Kunigas Vytautas Bagdonavičius senajam "Draugo" štabe turėjo būti ta jėga, kuri derintų abipusius santykius, lygintų šalių įsikarščiavimus ir vestų prie savitarpinio susipratimo. Jei išjungti frontininkų klausimą, senosios lietuvių visuomenės ir naujųjų ateivių susipratimas ir susigyvenimas yra įvykęs ir, man atrodo, jėgos ir nuomonės yra susikonsolidavę. Šioje srityje Kun. Bagdonavičius yra davęs didelį įnašą.

Problemų niekados netrūksta, jei senoji ir naujoji ateivija konsoliduojasi, tai kyla naujos problemos, nauji pavojai

lietuvybės išlaikymui. Ateivių jaunimas, patekęs į nepalankias lietuvybei sąlygas, tolsta nuo savo krašto tradicijų. Kun. Vytautas savo vedamaisiais daro visas pastangas tą atitolimą sulėtinti. Jis aiškina lietuviškojo smūtkelio prasmę, jis kviečia žavėtis ateitininkų jaunimą Palangos ir kitų Ateitininkų kongresų dvasia, jam rūpi asmens ir tobulybės klausimai, jam rūpi visi klausimai, kurie šiandien supa lietuvį.

Vienas iš sunkiųjų darbų "Drauge" buvo derinti katalikų politinių grupių ir frontininkų santykius. Frontininkų skirtinė veikla, jų linkimas į liberalizmą bei kai kur sekimas tautininkų linijos, nepatinka didelei lietuvių katalikų daliai. Kun. Vytautas Bagdonavičius visais tais klausimais turi aiškų nusistatymą, bet stengėsi laikytis nešališku, vardan lietuvių vienybės. Jo gera būdo savybė, kad jis visados mielai priimdavo savo vienminčių pastabas ir kartais piktokas, niekad nebūdamas šiurkštus.

Kunigas Vytautas Bagdonavičius yra ne paviršiaus, bet gilus vyras. Petrą Maldeikį cituojant, "jo kokie 300 vedamųjų "Drauge" liečia aktualius to meto klausimus bei įvykius, siekiant daugiau formuoti viešąją nuomonę, tai atskiros studijos rodo jo domėjimasi gilesnėmis šių laikų problemomis ir jo savarankišką ieškojimą gilesnio sprendimo filosofinėje plotmėje. Kas yra girdėjęs Kunigą Vytautą Bagdonavičių dalyvaujant mokslinėse diskusijose ,tas žino, kad jam dažniausiai priklauso paskutinis žodis. Ne tik jo gilus protas bet ir didelis išsilavinimas leidžia jam prieiti teisingų išvadų ir padaryti tiksliausius apibudinimus. Palietus kurio nors filosofo sistemą bei mintis, kuriuo nors klausimu, įsitikini, kad K.V.B. neoperuoja kitų nuomonėmis, o yra pats įsiskaitęs bei studijavęs jų pagrindinius veikalus ir apsvarstęs jų koncepcijas. Tačiau dėl didelio jo santūrumo bei kuklumo, greitai jo nuomonės nepatirsi. Dažniausiai jis pasisako tuo atveju, kai pastebi kitų per lengvai pareikštas nuomones bei neteisingus sprendimus. Ypač susiduri su dideliu jo rezervuotumu, pabandęs ką nors paliesti neigiamai. Tuo atžvilgiu jis yra labai atsargus. Mėgstą daug apie kitus kalbėti ar viską neigiamai vertinti paprastai susiduria Kun. Vytauto Bagdonavičiaus opoziciją. Tačiau rimtuose svarstymuose ir rimtos veiklos užsimojimuose Kunigas Vytautas yra nepakeičiamas talkinin-

Prel. Ladas Tulaba, švenčiąs pirmą savo gyvenime jubiliejų

Nuo Alytaus į vakarus lig Žuvintų ežero Dzūkijos ruožas daug kuo skiriasi nuo visos kitos Dzūkijos. Ūdrija, Miroslavas - Slabada, Krokialaukis, Simnas, Krosna yra derlingų žemių ir gražių ūkių kraštas. Šiame ruože nėra tiek ežerų ir miškų, kaip Dzūkijos pietuose, bet čia laukai banguodavo gražiais javais, ūkininkai buvo išdidoki, jie turėjo pinigų. Kapsai važiuodavo čia piršlyboms gauti žmoną su gera dalia. Iš šio krašto jau nuo senai būdavo jaunimo ir vidurinėse mokyklose ir kur nors universitete ir Seinų ar kurioj kitoj kunigų seminarijoj. Kalbant apie žmones galima paminėti kraštutinumus: čia sutiksi nuo mėlynakio, baltaplaukio lig tipingų totorių, nepraradusių nei savo bruožų, nei religijos. Apie Krokialaukį, Simną jų yra kompaktiškų grupių dar nesusimaišiusių su vietos žmonėmis. Jie čia nuo Vytauto Didžiojo laikų.

Tame krašte, Miroslavo - Slabados parapijoje 15 d. sausio 1912 m. gimė Prel. L. Tulaba. Kaimo vardo nebeatmenu, tik žinau, kad jo gimtinis kaimas buvo įskirtas 1928 metais į sukurtą Santakos parapiją. Ir iš jo tėviškės mokytis teko ne jam pirmam: buvo jų ir iš ankstesnių kartų. Jo tėvai mokytis leido ne jį vieną, o ir kitus savo vaikus. Alytaus gimnazija buvo netoli nuo tėviškės. Ją jis ir baigė bene 1929 metais. Įstojęs Vilkaviškio kunigų seminarijon ir ją baigęs buvo dar perjaunas būti pašvęstu į kunigus. Buvo užtat ne tiesiai į parapiją pasiųstas pilnam vikaro darbui, kaip dary-

---

kas. Neperdedant galima pasakyti, kad jis Chicagos lietuvių katalikų kultūrinei ir visuomeninei veiklai yra didelė Dievo dovana. Atėmus jo duotą įnašą, įvairiose kultūros srityse liktų nemaža spragų".

Kun. Vytautas Bagdonavičius yra dar jaunas žmogus, bet jis sugebėjo kad ir sunkiose gyvenimo sąlygose pralenkti daugelį savo vienmečių. Norėtųsi manyti, kad jo pasiekti rezultatai neatleidžia jo nuo tolimesnių darbų, kurie jo laukia.

davo su savo jaunais kunigais vysk. A. Karosas, o apsigyveno pas jaunų kunigų ypatingą prietelį Aleksoto kleboną kun. Motiejų Stankevičių. Čia gyvendamas iki kunigystės šventimų ir paskui jau būdamas kunigas L. Tulaba ėjo kartu dvi mokyklas: Kauno Teologijos Fakultetą ir kun M. Stankevičiaus klebonijos mokyklą. Tuo pačiu tikslu ten prieš jį gyvenęs mano kurso draugas, bolševikų nužudytas kun. V. Balsys apie šią mokyklą sakydavo, kad kun. Stankevičiaus klebonijoje gyvenimo išminties jis daugiau gavęs, negu kunigų seminarijoje ir Teologijos Fakultete.

Į kunigus L. Tulaba buvo pašvęstas 16 d. rugsėjo 1934 m. Po Teologijos licencijato Kauno Teologijos Fakultete toliau pasirinko sau Švento Rašto studijas, kurį laiką Kaune, o bene 1935 m. tuo pačiu tikslu buvo išsiųstas į Romą — į Biblinį Institutą. Iš čia vasaromis vykdavo į Škotiją patalkininkauti kun. J. Gutauskui. Gavus Švento Rašto licenciatą neleidžiama betarpiai siekti doktorato, yra visa eilė dar kitų mokslinių reikalavimų, jų tarpe — ne mažiau metų kokioje nors aukštojoje mokykloje aiškinti Šventąjį Raštą. Gavęs Romos licencijatą ir kun. L. Tulaba todėl buvo paskirtas Vilkaviškio kunigų seminarijon Švento Rašto profesorium. Tada Vilkaviškio seminarijoje vyresnio amžiaus profesorių buvo tik keturi, kan P. Aleksa pamokoms tik ateidavo iš Kūrijos, o visi kiti buvo jauni daktariukai iš bene šešių skirtingų universitetų. Į mūsų triukšmingą ir kartu labai šeimynišką bendruomenę naujas narys kun. L. Tulaba labai tiko.

Lietuvą okupavus Rusijos raudonajai armijai 1940 metais ir tą pat vasarą sulikvidavus visas Lietuvos kunigų seminarijas, po ilgų pastangų buvo gautas bolševikų leidimas turėti visai Lietuvai vieną kunigų seminariją Kaune. Jai personalą todėl teko komplektuoti iš visos Lietuvos. Pateko ir kun. L. Tulaba Šventojo Rašto profesorium. Vokiečiams užėmus Lietuvą buvo atkurtos vėl visos anksčiau veikusios kunigų seminarijos, tačiau metropolito arkivyskupo Juozapo Skvirecko kviečiamą kun. L. Tulabą vysk. A. Karosas, kaip jis sakė, paskolino Kauno seminarijai ir Teologijos Fakultetui. Kai vėliau Vokietijos naciai likvidavo Vilniaus seminariją, jos ir profesorius ir klerikus išveždami vienus Lietuvon

palei Išlaužą, kitus Vokietijon, arkivyskupas M. Reinys nutarė Vilniaus seminariją vėl atkurti. Reikėjo asmenų, kurie drįstų tuomi rizikuoti be nacių leidimo, nes po jų pasielgimo ir nenorėta tokio leidimo prašyti ir neturėta vilties jį gauti. Tai rizikai buvo pakviesti du dzūkai, abu Ladai, abu iš to pat krašto — kun. L. Tulaba ir kun. dr. L. Gronis. Nors ta seminarija trumpai egzistavo — iki 1944 metų vasaros, tai vistiek ji yra ištisa įdomi istorija. Pasitenkinsiu tik pasakęs, kad jos organizatoriai ir vedėjai pilnai patenkino arkiv. M. Reinio ir planus ir norus.

Karo frontų audroje 1944 metais kartu su tremtinių banga Vokietijoje atsirado nemažas skaičius Lietuvos klerikų. Pavyko jiems vietos gauti ir juos surinkti tada visoje

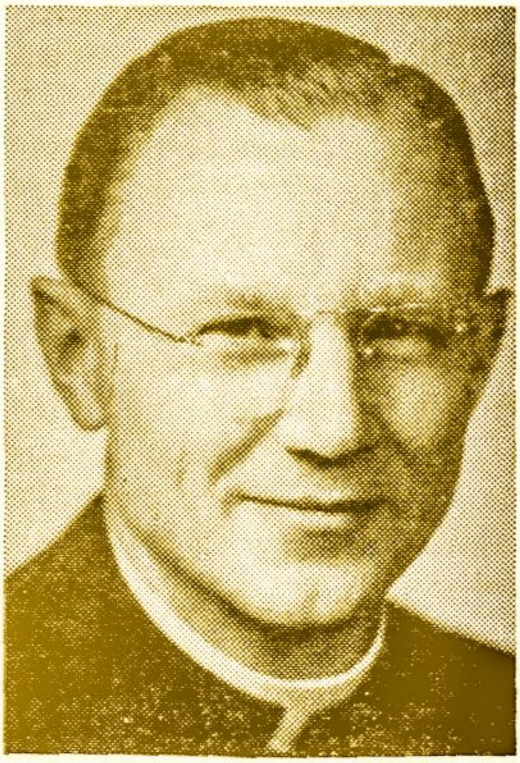

Prel. Ladas Tulaba, švenčiąs pirmą savo gyvenime jubilėjų.

Vokietijoje vienintelėje kunigų seminarijoje Eichstaett. Seminarijos visa vadovybė ir mokantis personalas buvo vietiniai kunigai. Mums reikėjo turėti ten savo ryšininką ir klerikų globėją. Tremtyje esą vyskupai toms pareigoms paskyrė kun. L. Tulabą. Tose pareigose jis buvo iki 1945 metų rudens, kai dalis klerikų ir būrys jaunų kunigų buvo siunčiami Romon studijų tikslais. Tęsti toliau Švento Rašto studijų išvyko ir kun. L. Tulaba. Eichstaette jo tiesioginės pa-

reigos seminarijoje nebūtų buvę tiek komplikuotos, jeigu nebūtų tekę daug visokių priekabių turėti iš nacių valdžios įstaigų. Pasibaigus karo operacijoms teko ne kartą nemalonių reikalų turėti su Amerikiečių karinės valdžios pareigūnais, ne vien klerikus, o visus toje apylinkėje gyvenančius lietuvius ginant. Be jam būdingos drąsos ir ryžtingumo gal nekartą būtų buvę pralaimėta.

Tų pačių 1945 metų rudenį Romon nuvyko ir metropolitas arkivyskupas Juozapas Skvireckas. Jam čia esant pradėjo atvykti iš Vokietijos mūsų klerikai ir kunigai. Paties Šventojo Sosto patvarkymu jie turėjo būti apgyvendinti tada apytuštėje Pietų Amerikos kolegijoje. Ir mūsų kunigams ir arkivyskupui Juozapui Skvireckui tuoj paaiškėjo, kad ten gyventi ilgesnį laiką nebūtų patogu. Svarbiausia tuo tikslu mūsų arkiv. J. Skvireckas Romoje pasiliko ilgesnį laiką. Jis gavo iš P. Pijaus XII leidimą panaudoti tam tikras ne asmenines lėšas ir steigti Lietuvių Kolegiją. Taip atsirado Šv. Kazimiero Lietuvių Kolegija. Tos Kolegijos vedėju Šventajam Sostui arkivyskupas J. Skvireckas rekomendavo kun. L. Tulabą. Du kartu rimtai bandęs iš tų pareigų pasitraukti ir vis negavęs leidimo jis ir dabar yra tos Kolegijos rektorium. Apie ją šia proga galima tiek paminėti, kad Lietuvių tautos istorijoje ji yra pirmoji, ačiū Dievui ir laisvo pasaulio — ypatingai Amerikos lietuviams ji ne tik laikosi, o vis labiau stiprėja. Lietuvai laisvę atgaunant laisvo pasaulio lietuviai galės ją įteikti Lietuvos episkopatui kaip labai gražią ir vertingą dovaną. Jeigu ta Kolegija nėra vieno kun. L. Tulabos nuopelnas, tai vistiek ligšiolinis jos gyvavimas ir vystymasis didelėje dalyje priklauso jo pastangoms ir apsukrumui. Arkivyskupo J. Skvirecko per kardinolą Pizardo rekomenduotas, kun. L. Tulaba buvo P. Pijaus XII pakeltas į Jo šventenybės Prelatus.

Šių metų vasarą kartu su savo kurso draugų kunigų būreliu Prel. L. Tulaba Chicagoje šventė kunigystės 25 metų sukaktį. Lietuvių visuomenė žino, kaip plačiai jis reiškiasi ir kitokiais būdais lietuvių gyvenime. Tesuteikia jam Dievas pagalbos ir malonės ir sekančius 25 metus praleisti nemažiau vaisingai.

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos Laisvinimo Bare

LIETUVOS LAISVĖS KOVŲ FRONTAS PASUNKĖJO

Tarptautinė politinė konjunktūra niekados nėra buvusi taip nepalanki laisvės kovoms, kaip šiandien. Apie tas kovas nenorima nei girdėti, o buvo laikai, tuoj po Antrojo Pasaulinio Karo, kada pavergtųjų tautų laisvinimas skambėjo obalsiu laisvųjų kraštų sostinėse. Laisvės kovotojai galėjo tada tikėtis medžiaginės ir moralinės Vakarų paramos. Tuo laiku gimė Amerikos Balsas ir Laisvosios Europos Komitetas, kuris plačiai rėmė laisvinimo darbą, teikė stipendijas egziliniam jaunimui studijuoti, sudarė Vidurio Europos Studijų centrą, įsteigė Laisvosios Europos Universitetą Strasburge, Laisvosios Europos Radijo, kuriame trumpą laiką buvo net lietuviškas skyrius, ir finansavo žymų egzilinių periodinių ir neperiodinių leidinių skaičių. Tas pats Komitetas rėmė pavergtųjų tautų atstovų dalyvavimą tarptautinėse konferencijose, finansavo jų keliones ir palaikė kaikurias jų organizacijas.

Tie gerieji laikai tačiau neilgai tęsėsi. Laisvinimo obalsiai buvo pakeisti Sovietų ekspansijos politika. Ši netrukus užleido vietą gradualizmui ir tautinio komunizmo pakantai. Šiuo metu Vakarai yra nuėję dar toliau, akceptuodami Maskvos skelbtąjį sambūvį ir tarpusavius prekybinius, kultūrinius ir net politinius mainus. Plačiai vykdomi valstybių galvų ir augštųjų pareigūnų vizitai, tai patvirtina.

Lengva suprasti, kad tokia atmosfera sudaro šiandien laisvinimo darbui naujų sunkumų ir kliūčių. Paramos suliesėjo. Tos, kurios dar gaunamos, yra daugiau simbolinės reikšmės. Šelpiamų pavergtųjų tautų organizacijų skaičius sumažintas ligi minimum, skirtosios jaunimui stipendijos nutrauktos, Vidurio Europos Studijų Centras panaikintas, Laisvosios Europos Universitetas uždarytas, Laisvosios Europos Radijo ir Amerikos Balso personalas sumažintas, o jų programos nukreiptos nuo laisvinimo klausimų ir turi tenkintis bendro pobūdžio informacija. Nenuostabu todėl, kad ne tiktai Lenkijoje, bet ir Rumunijoje komunistai nebetrukdo tų programų klausytis. Jos jiems nebepavojingos.

Nepaisant tai, principe Vakarai tebesisako stovį už laisvės idealą. Galimas dalykas, kad jie nėra jo atsisakę, nes jis ir jiems turi reikšmės. Kitas tačiau reikalas pavergtųjų tautų laisvės byla. Ji šiandien trukdo Vakarams laisvai manevruoti savo santykiuose su Sovietų Sąjunga. Kliūtimi ji, be abejo, nebūtų, jei laisvinimo reikalai figūruotų Vakarų politinėje programoje. Tų reikalų tačiau toje programoje nėra ir laisvinimo byla yra laikoma pašaliniu dalyku. Ženevos Konferencija tos bylos nė nelietė. Priešingai pavergtųjų prašymui, Rytų Vokietijos raudonojo režimo atstovai buvo į tą konferenciją pakviesti, o JAV Vice-prezidentas dargi padarė oficialų vizitą komunistinio Lenkijos režimo galvai - Gomulkai. Šie žygiai aiškiai apsilenkia su ankstybesniais Vakarų pareiškimas, kad pavergtųjų tautų status quo nebus pripažintas ir kad nebus daroma nieko, kas galėtų suponuoti raudonųjų režimų

pripažinimą. Kokio gi kitokio pripažinimo komunistiniams režimams dabar bereikia, kada jų atstovai priimti pilnateisiais nariais į Jungtines Tautas, į įvairias tarptautines institucijas ir organizacijas, kada su jais palaikomi oficialūs diplomatiniai santykiai ir keičiamasi valstybiniais vizitais? Raudonųjų atstovai kviečiami taip pat į tarptautines konferencijas, kurios šaukiamos net pavergtuose kraštuose. Šiemetis Tarpparlamentarinės Unijos kongresas įvyko Varšuvoje, ir Gomulka buvo jos šeimininkas.

Taip nepalankiai besirutuliojant tarptautinių įvykių raida veikia mūsų žmones, pasilikusius okupuotame krašte. Maskva išnaudoja tai savo propagandai pavergtiesiems įtikinti, kad raudonieji režimai jau yra pripažinti laisvųjų kraštų pastovia valdžios forma ir kad reikia užmiršti visiems laikams praeitį, laisvę ir nepriklausomybę. Okupantas, aišku, yra žiaurus, svetimas ir išnaudojantis. Be laisvės ir gerovės ateitis atrodo tamsi. Bet gyventi reikia. Kaikas todėl mūsų žmonių, komunistų propagandos ir šių nepalankių sąlygų veikiami, yra nuėję prisitaikinimo keliu. Akademinio jaunimo dalis, atrodo, bus suabejojusi bažnyčios ir religijos reikšme ir prasmingumu.

Šiuo sunkiu metu yra daugiau negu bet kada reikalinga teikti mūsų žmonėms laisvės vilčių. Reikia padrąsinimų ir patarimų, kaip išsilaikyti nedalios metu. Vlikas, suprasdamas tai, paskutiniuoju laiku kreipia savo ypatingą dėmesį į pasunkėjusią padėtį ir koncentruoja gaunamas lėšas ir turimas jėgas į teisingą tautos informavimą ir į ideologinę kovą su bedieviškąja komunistine propaganda. Yra stiprinamos taip pat laisvės viltys ir keliama naujų minčių, kaip mūsų žmonės turėtų tvarkytis ir ko siekti. Iš kitos pusės, yra aiškinama už kokią Lietuvą mes kovojame. Tuo tikslu nevengiama susitikti su atvykstančiaisiais iš pavergto krašto svečiais. Pačiai laisvės bylai išlaikyti yra išnaudojama kiekviena proga ir ieškoma naujų, kad tiktai iškėlus Lietuvos laisvės reikalą. Per kelis kartus buvo kreiptasi į Ženevoje posėdžiavusius užsienio reikalų ministerius, į vyriausybių galvas, o dabar vėl, Chruščevo vizito proga, kreiptąsi į JAV Prezidentą ir Valstybės Sekretorių, prašant nepamiršti Lietuvos laisvės bylos, bet kelti ją visu griežtumu.

Lietuvos laisvinimo darbo apimtis yra plati, tačiau jam sudinaminti vis labiau trūksta žmonių ir lėšų. Ypatingai lėšų. ALT teikiamoji VLIK'ui parama yra esminė, bet permaža. Išskyrus Kanadą, iš kitur gaunami tik centai. Visuomenės duosnumas yra sumažėjęs. Be to, susiskaldymas sudaro daugeliui pretekstą pasiteisinti ir niekam nieko neduoti. Šis reiškinys, o taip pat žmonių apsipratimas su padėtimi, kartais dargi tautos reikalų iškeitimas į savuosius asmens gerovės reikalus, kerpa visoms organizacijoms, kurios verčiasi aukomis, sparnus. Padėtis pagerėtų, jei lietuvių visuomenė nepamirštų, kiek daug ji yra skolinga savo tautai ir kad ji privalo visokeriopai remti jos laisvės kovą. Finansinius išteklius galėtų padidinti politinių organizacijų apsijungimas vieningai vykdyti laisvinimo darbą. Visos tos organizacijos renka aukas laisvinimo pretekstu ir, savaime aišku, nutraukia lėšų dalį nuo ALT'to, o tuo pat ir nuo Tautos Fondo.

Vlikas yra padėjęs nemaža pastangų tas organizacijas apjungti savo dabartiniuose ar modifikuotuose rėmuose, tačiau nieko nėra pavykę pasiekti. Po įvykių, kurie palietė Lietuvos Pasiuntinybę prie Šv. Sosto, visuomenė keliais atvėjais pasisakė už vieningą laisvinimo organizaciją. Tai buvo savo rūšies spaudimas, kurio poveiky užvlikinių grupių vadovybės buvo berodančios tam tikro palankumo kalbė-

tis konsolidacijos klausimais. Tas jų palankumas buvo išnaudotas. Atslūgus tačiau visuomenės susijaudinimui ir susirūpinimui laisvinimo darbo vieningumu, minėtų grupių vadovybių nuotaikos pasikeitė. Iš to tenka daryti išvadą, kad jų veikėjai konsolidacijos nuoširdžiai niekados nesiekė. Kol šioji padėtis liks nepakitusi ir užvlikinių organizacijų vadovybės spirsis prieš vieningą laisvinimo organizaciją, laisvinimo darbas sunkės ir toliau. Tenka tolygiai apgailestauti, kad kaikurių mūsų, net katalikų, spauda vengia aiškiai pasisakyti už Vliką ir jo darbą paremti. Yra dargi tokių redaktorių, kurie, vieton rėmę konsolidaciją, stengiasi išlaikyti tariamą neitralumą, besiginčijančių grupių atžvilgiu. Tie spaudos darbuotojai Vliką ir kitas politines organizacijas yra praminę anoniminiais veiksniais, tuo būdu padarydami juos nežinomais. O tai lengvina susiskaldymą ir didina visuomenės apatiją. Tokia laikysena Maskva yra sužavėta. Ji laukia tolimesnio natūralaus žingsnio — politinių problemų ir diskusijų išjungimo iš spaudos puslapių. Jau yra asmenų spaudos baruose, kurie tvirtina, kad politinės diskusijos iš tikrųjų turėtų būti panaikintos, nes jos kelia nesusipratimus ir ginčus. Yra apgailėtina, bet tikras faktas, kad keletas straipsnių, kurie gynė Vliko pozicijas ir palankiai vertino jo darbą, buvo, kaip neva kontraversinio turinio, "šventos ramybės" sumetimais grąžinti autoriams. Tokia taktika neabejotinai nepasitarnauja laisvinimo darbo skatinimui.

Nepaisydamas šių sunkinančių aplinkybių, Vlikas kovojo ir kovos, kiek jo jėgos leis, už Lietuvos laisvę ir nenustoja vilties, sulaukti iš visuomenės didesnės moralinės ir medžiaginės paramos. Tautos laisvė yra toji vertybė, kuri privers visus daugiau aukotis.

A. T.

PASTABOS IŠ VLIKO SESIJOS POSĖDŽIŲ

Š. m. spalių mėn. 17 ir 18 dienomis New Yorke buvo susirinkęs savo metinei sesijai Vliko plenumas. Sesiją atidarė Vliko pirmininkas Dr. A. Trimakas, pasveikindamas iš įvairių vietovių atvykusius Vliko narius. Daugumą jų sudarė atstovai iš New Yorko ir aplinkinių lietuvių kolonijų, bet buvo taip pat atvykusių iš Chicagos, Clevelando, Toronto, Hamiltono ir kitų vietų. Trumpoj susikaupimo minutėj pagerbti visi už tėvynės laisvę bekovojant žuvę tautiečiai.

Sesijos dienotvarkė po trumpų diskusijų priimta be pakeitimų. Pirmininkui pasiūlius, buvo sudaryta rezoliucijų komisija, į kurią įėjo Dr. D. Krivickas, Dr. M. Anysas ir Dr. K. Šidlauskas.

Vliko sesiją žodžiu pasveikino V. Sidzikauskas, LLK ir PET seimo lietuvių delegacijos vardu, o J. Šlepetys sveikino Pasaulio Lietuvių B-nės vardu. Alto sveikinimo raštą buvo atsiuntęs Dr. P. Grigaitis, taip pat raštu sveikino Lietuvos atstovas Vašingtone p. J. Kajeckas ir kt.

Bendrą pranešimą apie politinę padėtį ir Vliko veiklą padarė Dr. A. Triamkas. Jis nurodė, kad Lietuvos laisvinimo darbas paskutiniu laiku vykęs

sovietams plačiai propaguojant kultūrinius ir ūkinius mainus, kurių vienintelis tikslas yra sumažinti vakariečių budrumą. Sovietams pavyko priversti vakariečius kalbėtis dėl sovietų sukeltos Berlyno krizės, išjungiant iš tų pasikalbėjimų sovietų pavergtų kraštų išlaisvinimo klausimą. Jų tikslas išgauti ligšiolinės padėties teisinį pripažinimą. Spėjama, kad nuvykęs į Peking Chruščevas tik daręs planus kaip Raudonosios Kinijos pagalba iššaukti naujas krizes Azijoj, kad sovietai turėtų laisvas rankas tvarkytis Europoj.

Sovietai išėję į platų ūkinį karą su Vakarų valstybėmis dėl rinkų ir dėl įtakos beveik visuos kontinentuos. Jie net bandą JAV ūkį panaudoti šiems tikslams, siekiant gauti iš JAV kreditų šioj kovoj dėl įtakos. Aišku, kad toks sovietų prekybos finansavimas iš JAV pusės būtų savižudybė.

Šios sovietų pastangos lemia ir jų okupuotos Lietuvos ūkį. Viskas skiriama užsieniams, maža ką bepaliekant pavergtos Lietuvos gyventojams. Uždarbių lygis okupuotoj Lietuvoj esąs daug žemesnis negu pačioj Sovietų Sąjungoj. Šių skirtumų pasėkoj dalis pavergtų mūsų tautiečių priversti išvykti iš savo krašto, ieškant kur nors Rytuose geresnių sąlygų. Šis faktas reiškiąs praktiškai tik kitą "savanorišką" deportacijų formą.

Nepasitenkinimas Lietuvoj sovietų tvarka didėjąs, nes tekę padidinti vad. nacionalistinių tendencijų puolimą ir į Vakarus pasitraukusių tautiečių šmeižimo akciją. Jaunimas gaudąs iš Vakarų ateinančias žinias, laukdamas idėjų ir patarimų, ką jų sąlygose reikėtų daryti.

Praeitais metais nemažą smūgį Lietuvos laisvinimo kovoj padarė Lietuvos atstovo prie Vatikano degradavimas. Vedant kovą už šią Lietuvos pasiuntinybę ryškiai pasirodė, kokią žalą darąs mūsų pačių susiskaldymas. Reikia džiaugtis, kad šis atsitikimas neturėjo platesnių pasėkų, o liko kitų palaikytas tik Vatikano taktine klaida.

Metų bėgyje buvo viskas daroma palaikyti Lietuvos laisvinimo bylą gyvą, nuolat kontaktuojant JAV valstybės departamentą ir veikiant memorandumais į kitų Vakarų valstybių vyriausybes. Didelis dėmesys buvo kreipiamas į Vliko radio stočių darbą, ypatingai plečiant kultūriniai ideologinių klausimų svarstymą, kuriais labai domisi pavergtos Lietuvos jaunimas. Eltos biuletenių žinios anglų, vokiečių ir italų kalbomis kaskart labiau naudojamos didžiosios Vakarų spaudos.

Su kaimynais pabaltiečiais ir lenkais buvo palaikoma glaudūs santykiai, dirbant PET ir kitose egzilų organizacijose.

Palaikomas glaudus ryšis su Altu, kurio finansinė parama labai svarbi Vliko vykdomiems darbams. Draugiški santykiai išlaikyti ir su PLB, tik kaikurių jos veikėjų pastangos aiškinti, jog PLB turėtų imtis ir politinio darbo, įnešė kiek nesklandumų, nes jų vykdymas įneštų chaosinę padėtį į pačios

B-nės veiklą, lygiai kaip ir į laisvinimo darbą.

Daryta naujų žygių politinėms grupėms apjungti, bet ir vėl be rezultatų. Neatrodo, kad iš Vliko pasitraukusios grupės būtų linkusios įeiti į vieningą laisvinimo darbo organizaciją.

Jaunimas kaskart labiau pradeda reikštis laisvinimo darbo baruos, tik netrūksta ir vengiančių ne tik politinio darbo, bet visokios lietuviškos veiklos.

Būtų buvę galima daugiau nuveikti, jei būtų daugiau išteklių. Būtinas reikalas daryti viską, kad padidinus lėšų plaukimą.

Priešo tikslas palenkti mus rūpintis tik peršamais mainais su mūsų pavergto krašto broliais, kad mes užmirštume tėvynės laisvinimo darbą, o okupantas galėtų lengviau engti mūsų kraštą ir naudoti jo išteklius savo ekspansijos tikslams. Mūsų šventa pareiga tęsti tą kovą prieš komunistinę vergiją už mūsų tautos laisvės rytojų.

Apie Vliko Vykd. Tarybos veiklą atskirus pranešimus buvo prisiuntę pirm. Glemža ir Užsienių Reikalų Tarnybos valdytojas Dr. P. Karvelis. Vykd. Taryba pirmoj eilėj tvarko Vliko radio stočių veikimą ir Eltos leidimą. Buvęs vykdomas platus žinių rinkimas iš sugrįžusių iš anapus geležinės uždangos. Tarybos pastangomis buvęs atnaujintas Lietuvos Raudonojo Kryžiaus veikimas. Ateity, pagal Vykd. Tarybos nuomonę, Vlikas turėtų siekti tampresnių ryšių tiek su lietuvių tremties, tik su pačios Lietuvos visuomene bei jos spauda, plėsti Eltos leidimą, ieškoti daugiau radio stočių lietuviškoms transliacijoms ir plėsti lėšų telkimą per Tautos Fondą.

Dr. P. Karvelis savo pranešime priminė jo Romoje darytus žygius, gelbstint Lietuvos pasiuntinybę prie Vatikano ir nusiskundė trūkumu bendradarbiavimo iš pačios pasiuntinybės pusės. Jis išvardino visą eilę metų bėgyje jo padarytų žygių kaip Užsienių Tarnybos Valdytojo ir Baltų Tarybos generalinio sekretoriaus, ginant Lietuvos laisvinimo bylą. Pabrėžė teigiamą vokiečių spaudos nusiteikimą Lietuvos reikalais.

Atskiram savo pranešime apie politinę padėtį URT valdytojas Dr. Karvelis apžvelgė Sovietų Sąjungos laikyseną, iškeldamas jų bandymą ekonominio karo priemonėmis siekti naujų laimėjimų, vengiant karšto karo, ir pabrėžė mūsų pareigą belstis į pasaulio galiūnų sąžines, kad būtų atitaisyta mums padaryta skriauda. Gyvas reikalas, kaskart labiau įtraukti jaunąją kartą į Lietuvos laisvinimo darbą.

Vliko nuolatinės Vakarų sienų komisijos pranešimą padarė Dr. M. Brakas. Pagal jo pranešimą, komisijos darbas praeitais metais ėjęs dviem kryptimis: a) komisijos pastangomis išleisto pirmojo studijų apie M. Lietuvą rinkinio platinimo ir b) naujų studijų apie M. Lietuvą organizavimo.

Išleistos studijos atspausdinta 1500 egzempliorių, iš kurių ligšiol parduota 334 egz., bet

platinimas tebevykstąs ir tikima, kad pavyks padengti jos leidimo išlaidas.

Ruošiamos naujos studijos apie M. Lietuvos kaimo baldus, antkapius, vandenvardžius bei apie M. Lietuvą kartografijos šviesoje, naudojant senus net iš 17-to amžiaus pradžios žemėlapius. Labai svarbu būtų paruošti studiją, kuri atremtų vokiečių paskelbtą teoriją, kad lietuviai M. Lietuvoje yra tik po kryžiuočių karų iš Didž. Lietuvos atsikėlę imigrantai. Dr. Matusas yra įsitikinęs tos vokiečių skelbiamos teorijos klaidingumu ir mielai sutiktų ją atremti. Toks darbas būtų reikalingas bent dvejų metų atsidėjimo ir koncentracijos, kuriam laikui tektų autoriui parūpinti bent minimalų pragyvenimą.

Komisija nusivylus savo sponsoriais, nes per visą veiklos laiką yra gavus tik $2500 pašalpos iš ALT'o ir min. Žadeikio. Norima kreiptis dėl lėšų į susipratusią lietuvių tremties visuomenės dalį.

Dr. A. Trimakas pranešė apie Rytų sienų ir santykių su lenkais komisijų veiklą. Lietuvos rytų sienų nuolatinėj komisijoj koncentruojamasi tik į diplomatiniai politinį lauką. Dr. Šapoka ruošiąs istorinę ir diplomatinę studiją. Planuojamos studijos apie mūsų santykius su gudais ir apie Lietuvos Metriką, kurią gudai bando išnaudoti prieš mūsų interesus.

Kalbėdamas apie santykius su lenkais, Dr. A. Trimakas pabrėžė, kad kovoje su sovietais mums reikia stiprinti bendradarbiavimą su visais. Jis konstantavo, kad su lenkais mūsų bendradarbiavimas daug geresnis, negu pvz. su latviais. Vlikas palaikąs nuolatinį ryšį su lenkų Tautinės Vienybės atstovu New Yorke. Vienok Londono lenkų tarpe vis dar vaidenasi Vilniaus byla. Buvo paruoštas projektas bendro lenkų-lietuvių egzilų pareiškimo, dalyvaujant londoniškiams lenkams, bet jis nerado Vliko sferose pritarimo ir buvo atidėtas. Toks bendras pareiškimas būtų ir dabar aktualus, nes lenkai aiškiai proklamuotų, kad jie nori matyti Lietuvą laisvą.

Pranešimą apie Vliko įgaliojimais veikiančią Pavergtų Tautų Seimo lietuvių delegaciją padarė jos pirm. V. Sidzikauskas, trumpai primindamas PET Seimo struktūrą ir jo veiklą. Kalbėdamas apie lietuvių delegacijos veiklą, pranešėjas paminėjo darytus žygius sąryšy su Chruščevo atvažiavimu į Jungtines Valstybes. Buvęs gautas užtikrinimas, kad prezidentas Eisenhoweris privačiuose pasikalbėjimuose su Chruščevu iškelsiąs ir Rytų Europos klausimą. Bendrai PET Seimas pasidaręs svarbus tarptautinis politinis veiksnys.

Atskirų pranešimų p. V. Sidzikauskas padarė apie tarptautinių įvykių raidą. Pirmoj eilėj pranešėjas pabrėžė, kad pačioj tautoj turi būti valia išsilaisvinti — ji yra pagrindinis veiksnys. Tarptautinė padėtis turi reikšmės, bet reikia mūsų pačių pastangų, kitaip mums niekas neduos nepriklausomybės. Todėl negali

tremty esanti tautos dalis sėdėti rankas sudėjus.

Kalbėtojas iškėlė įdomų faktą, kad Vakarai vis skaitą surišti Jaltoj ir kitose konferencijose sovietams duoto pripažinimo jų intereso turėti prie savo Europos sienų draugiškas vyriausybes. Dėl to visai kitoks Vakarų reagavimas, kai kyla koks konfliktas dėl Libano ar kitų kraštų.

Viršūnių konferencijoj Ženevoj buvęs iškeltas ir Rytų Europos klausimas, bet buvęs gautas iš Eisenhowerio užtikrinimas, kad JAV nevartos jėgos Rytų Europos klausimams spręsti.

Chruščevo pakvietimas į JAV buvęs nepasisekusių dėl Berlyno derybų rezultatas. Vakarai laimėję laiko, nes galėjęs kilti karas. Tačiau padaryta daug principinio pobūdžio nuolaidų. Sovietai reikalaują sustabdyti šaltąjį karą, o tuo šaltuoju karu jie vadina viską.

Ligšiol svoris buvo dedamas į Vakarų laisvinimo politiką, bet ji nėra ilgiau efektyvi, o tik deklaratyvinė ir mums ne tiek galima jais remtis. Nepripažįstama padėties Rytų Europoj kaip nuolatinės, bet pradedama kalbėti partijų platformose (respublikonų) tik apie "emancipaciją". Mūsų uždavinys veikti tų partijų platformas. Egzilams nepavyko pavergtų tautų laisvinimo klausimo padaryti politiniu (political issue), nes dabar tik kartojamos mums simpatijos, nestatant išlaisvinimo klausimo kaip politinės problemos. Todėl pagrindinis veiksnys yra mūsų tauta ir jos tremtis.

Vliko vicepirm. J. A. Stiklorius perskaitė atskirą J. Glemžos pranešimą apie dabarties Lietuvos gyvenimo aspektus. Pranešime paliestos dabartinės Lietuvos gyventojų nuotaikos, švietimo reikalai bei ekonominio gyvenimo bruožai.

Lietuvoj vyraująs įsitikinimas, kad dabartinė santvarka tik laikina. Nors okupantas stengiasi įsigalėti, didindamas rusų pareigūnų skaičių, bet klusnumas jiems iš gyventojų pusės menkas. Buvę nubaustų Lietuvos pareigūnų už vad. tautinį šovinizmą. Pasipriešinimas okupantui augąs. Jaunimas smalsiai gaudąs žinias apie Vakarus. Lietuvaitės tik labai retais atsitikimais ištekančios už rusų. Bendrai pavergtos Lietuvos gyventojų dvasia esanti geriausia, kokia iš viso esamomis sąlygomis begali būti.

Lietuvoj įvestas privalomas 8 metų mokslas, bet jo visuotinumas vis dar neįgyvendintas. Vykdoma mokyklų reforma. Trūksta darbo jėgos, todėl tik vienas abiturientas iš trijų ar keturių gali patekti į universitetą.

Kolchozninkų padėtis po truputį gerėja, bet ji vis dar labai bloga. Jų perkamoji galia tokia menka, kad negali ja tiek pasinaudot, kiek pramonės darbininkas. Derlius šiemet buvęs neblogas. Sparčiai vykdoma industrializacija. Dirba 45% moterų. Statyba plečiama, nors trūksta statybinių medžiagų. Ypač padidėjo mažų namelių statyba miestų pakraščiuose.

Baigdamas savo pranešimą J. Glemža jautriais žodžiais

apeliavo į laisvame pasauly esančius tautiečius, kad apsileidimas ir supasavimas tautos laisvinimo darbe būtų savos tautos išdavimas, kuri sunkiausiose sąlygose išlaiko aukštą dvasią ir išsilaisvinimo viltį pavergtame krašte.

Aktualus ir plačias diskusijas sukėlęs buvo šioj Vliko sesijoj A. J. Kasulaičio referatas — Kultūriniai santykiai su kraštu. Referentas pirmoj eilėj pabrėžė, kad visas tas kultūrinis bendradarbiavimas yra Kremliaus išradimas. Jo tikslas patraukti į savo pusę pasaulio mases. Tam reikalingas laikas ir įtampos atleidimas, todėl Kremlius ir atleidęs dalį mažų varžtelių — susižinojimą laiškais, išleidimą žmonių bei santykiavimą tarp atskirų tautų. Suprantama, kad klausimas sudominęs ir lietuvių išeivius. Ypač koegzistencijos mintį pagavęs mūsų jaunimas. Pradėta aiškinti, kad Lietuvoj nesą jau taip bloga, kaip ligšiol mūsų politinių veiksnių buvę skelbiama.

Nežiūrint visų tų pasikeitimų, komunizmas savo esmėj nei kiek nepasikeitęs. Jokių esminių pasikeitimų neįvykę nei Lietuvoj. Viskas daroma tik strateginiais taktikos sumetimais. Betkoks bendravimas galįs būti tik vienpusiškas; iš anapus mes negalime nieko daugiau tikėtis, kaip tik komunistinės propagandos, o iš mūsų pusės jie nieko neįsileis į kraštą. Todėl reikalingas išmintingas atsargumas. Visoks bendravimas atsilieps neigiamai į laisvinimo kovą. Kovos ir santykiavimo sąveikoj nukentės kova. Autorius siūlo kultūrinę ofenzyvą ir penetraciją į kraštą, plečiant radio transliacijas ir įjungiant į tą darbą visą lietuvių tremties visuomenę. Santykių klausimas nesąs vienkartinio pobūdžio dalykas, todėl Vlikas turėtų šio klausimo studijoms sudaryti pastovią komisiją ir skelbti visuomenei atitinkamus pareiškimus.

Po raporto sekusiose diskusijose buvo reiškiamos nuomonės, kad koegzistenciją reikią imti iš platesnės perspektyvos. Jei nublunka mūsų viltys dėl Vakarų laikysenos, tai mūsų žvilgsnis krypstąs į tautą. Santykių su kraštu negalima suprasti santykių su režimu Lietuvoje, o visuomenė krašte priešinga režimui. Dėl to reikėtų palaikyti kontaktą su Lietuva visais galimais būdais. Vidujinės jėgos gali lemti ir jos turi būti ugdomos (St. Kairys). Sovietai galį atvežti į Vakarus propagandos sumetimais tikros lietuviškos kultūros ir stengtis gauti dabartinės padėties pripažinimą per meną (J. Pažemėnas). Toks esamos padėties pripažinimo pavojus gali atsirasti, jei JAV vyriausybė įsileistų okupuotos Lietuvos menininkus kaip Lietuvos meno atstovus. Sovietų parodoj New Yorke buvę atstovaujamos ir Pabaltijo sovietų respublikos (V. Sidzikauskas). Sovietų "grįžimo į tėvynę" spauda aiškiai sako, kad jie norėtų pristatyti mūsų šeštadieninėms mokykloms knygų, bet anaiptol nemaną įsileisti nei mūsų, nei amerikoniškų knygų (Dr. Anysas). Ištie-

sų, sovietai ne visas knygas išleidžią iš krašto į šią geležinės uždangos pusę, o iš čia įsileidžią tik labai nedaug, o tų knygų pasiilgimas labai didelis (P. Naujokaitis).

Diskutuojant Vliko organų pranešimus, kiek ilgiau buvo apsistota prie lietuvių politinės vienybės klausimo. Pagrindą šioms diskusijoms daugiausia davė Vilniečių S-gos atstovo (J. Barono) pareiškimas, kad jie turėję pasitarimus su tautininkų žmonėmis dėl jų grįžimo į Vliką ir jo pasiūlymas Vilniečių S-gos vardu, Vliko sesijai priimti politinės konsolidacijos reikalu dviejų punktų rezoliuciją, būtent: 1) kad Vlikas apriboja savo veiklą tik Lietuvos laisvinimo darbu, atsisakydamas nuo betkokio išlaisvintos Lietuvos politinio gyvenimo planavimo ir 2) kad Vliko pirmininkavimas padaromas rotacinis ir keičiamas pagal grupių alfabetinę tvarką. Pasisakant dėl Vilniečių S-gos iškeltų punktų daugumos Vliko atstovų buvo pareikšta, kad Vliko grupės neturi pagrindo tokių sąlygų nepriimti, bet jos anaiptol nepatenkina nevlikinių grupių pretenzijų. Bendrai, išėjusios grupės nesirengia grįžti į Vliką. Joms net Vliko vardas esąs nepriimtinas, o vardo keitimas būtų tikras nesusipratimas. Daug pastangų dėjęs buv. Vliko p-kas J. Matulionis, vėliau Vliko komisija ir dabar Dr. A. Trimakas, bet visos pastangos nuėjusios niekais. Bendra nuomonė, kad joms turi būti paliekamos atviros durys įsijungti į bendrą Lietuvos laisvinimo darbą, bet nereikią gaišinti laiko bergždžioms deryboms. Nors vienybė reikalinga, kad daugiau nuveiktumėm laisvinimo darbe, tačiau į tą ginčą įnešama elementų, kurie neturi nieko bendro su laisvinimo darbu. Pagaliau klaidinga taip statyti klausimą, kad esą tik du veiksniai: Vlikas ir nevlikinės grupės šioj politinės konsolidacijos problemoj. Klausimas einąs ir apie visus kitus partnerius: LLK, PET Seimo delegaciją, diplomatus ir kitus veiksnius, kurių ne vienas šiai konsolidacijai darąs tik neigiamos įtakos.

Iškelta mintis, kad kitų laisvų kraštų piliečiai būtų nuteikiami už Lietuvos reikalą, ypač Europoj, organizuojant Pabaltijo tautų draugų grupes.

Tautos Fondo Valdybos pranešimą už fiskalinius, š. m. birželio mėn. 30 d. pasibaigusius, metus padarė Tautos Fondo pirmininkas prel. J. Balkūnas. Metų bėgyje Fondas turėjęs viso $26,007.18 pajamų, iš kurių didžiausią poziciją sudarė iš Alto gauta $16,000 suma, antroj vietoj stovi Kanados Tautos Fondo skyrius, surinkęs $5,435 sumą. Taigi, Vlikas gaunąs savo veiklai beveik 2/3 pajamų iš Alto, o virš 1/3 pats surenkąs. Tautos Fondo Valdyba siūlė toliau tęsti tamprų bendradarbiavimą su Altu ir JAV nerinkti atskirai aukų, bet organizuoti šiame krašte Tautos Fondo būrelius. Tokių būrelių nariams išduoti Lietuvos pasus, į kuriuos jie galėtų lipdyti ženklelius. Altas yra davęs savo sutikimą, kad toki Tautos Fondo

būreliai JAV būtų organizuojami. Fondo tikslas yra suorganizuoti po visą JAV kraštą šimtą tokių būrelių, turinčių po 20 narių kiekvienas, kurie mokėtų kasmet po 5 dol. mokestį. Metų bėgyje būtų galima surinkti $10,000 sumą. Tautos Fondas jau yra pradėjęs būrelių organizavimą. Labai plačią ir sekmingą tokių būrelių veiklą yra išvystęs Tautos Fondo Kanados skyrius.

Vliko Finansų Komisijos ir Revizijos Komisijos pranešimus bei Vliko ir jo įstaigų apyskaitas ir sąmatą 1959 m. II-jam pusmečiui sesijai patiekė Pr. Vainauskas. Pranešimai ir apyskaitos buvo sesijos patvirtinti be pakeitimų. Į sąmatą sesija nubalsavo įrašyti ligšiol sąmatose buvusią, bet į paskutinę sąmatą neįtrauktą $450 subsidiją M. Lietuvos Tarybai Vokietijoje. Nušvietus visą Vliko finansinę padėtį paaiškėjo, kad lėšų pakaks išlaikyti Vliko institucijas dabartinėje apimtyje iki Naujų Metų. Jei lėšų plaukimas sumažėtų, Vliko veiklą kitų metų pradžioje tektų susiaurinti.

Pereinant prie diskusijų organizaciniais reikalais Vliko pirm. Dr. A. Trimakas perskaitė Vykd. Tarybos atsistatydinimo raštą ir pranešė, kad Taryba sutiko eiti pareigas iki šių metų pabaigos. Naują Vykd. Tarybą sudaryti sesija pavedė Vliko Praplėstam Prezidiumui. Krikščionių demokratų atstovas Dr. K. Šidlauskas pranešė sesijai savo grupės nusistatymą, kad darbo tikslingumo sumetimais vienas Tarybos narys turėtų vesti Tarybos reikalus, dirbdamas joje pilną laiką. Netikslu būtų visus Tarybos narius padaryti neapmokamais garbės pareigūnais, o samdytis atskirą reikalų vedėją.

Vilniečių atstovas J. Baronas patiekė sesijai Vilniečių S-gos nusistatymą, kad Vliko pirmininkas ir sekretorius turėtų būti padaryti paties Vliko apmokamais pareigūnais, kad garantavus Vlikui didesnį savistovumą. Jų algas galėtų apsiimti surinkti kurio nors krašto, pvz. Australijos, lietuvių bendruomenė. Be to, Vlikas turėtų bendrai daugiau plėsti savo įtaką į visuomenę.

Šios vilniečių atstovo pastabos rado bendrą pritarimą, ypač akcentuojant reikalą Vliką padaryti finansiškai kiek galima nepriklausomą (V. Sidzikauskas). Bendroj išvadoj, patiektos sugestijos pasilieka Vliko ateities siekimais, bet dabartinė finansinė padėtis neleidžia jų kolkas įgyvendinti.

Atstovas J. Pakalka pasiūlė sesijai projektą, siekiantį didesnės centralizacijos sudarant sąmatas ir vedant Vliko atskaitomybę, kuris perduotas apsvarstyti Praplėstam Prezidiumui ir paruošti reikiamus pertvarkymus.

Baigiant diskusijas organizaciniais reikalais, Tautos Fondo V-bos nariai K. Bielinis ir D. Škėrys davė platesnių paaiškinimų apie pradėtą Fondo būrelių organizavimą.

Sesijos pabaigoj Rezoliucijų komisijos buvo patiektos ir plenumo priimtos rezoliucijos politinės padėties, santykių su lenkais, jaunimo, politinės konsolidacijos ir kitais reikalais.

IS L. K. D. S. VEIKLOS

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SĄJUNGOS EGZEKUTYVO IR SKYRIŲ ATSTOVŲ SUVAŽIAVIMAS

Suvažiavimas įvyko Clevelande š. m. rugsėjo mėnesio 26—27 d. dalyvaujant LKDS Centro Komiteto, Revizijos Komisijos, Garbės Teismo, Leono XIII-jo Fondo ir LKDS Centro K-to nariams bei skyrių atstovams. Pirmininkavo Dr. K. Šidlauskas, LKDS Pirmininkas, ir J. Gavrogkas, LKDSK CV Pirmininkas.

Dr. Šidlauskas suvažiavimui pasiūlė šią darbotvarkę:

LKDS organizacinės problemos, spaudos reikalai, finansų klausimas, Studijų Klubai ir jų reikšmė, LKDS ir LF santykiai, LKDS ir bendrinės lietuvių organizacijos, konsolidacijos klausimai, VLIKo problemos, CDUCE, LKDS konferencijos klausimas, kiti reikalai.

Prieš pradėdamas vykdyti darbotvarkę, Dr. K. Šidlauskas apžvelgė C. Komiteto atliktus darbus ir tolimesnius jo planus. Skyrių veiklumui žadinti Dr. Šidlauskas siūlo tris kelius: a, veikti narius per skyrių valdybas; b. C. Komitetui palaikant ryšius su nariais tiesiog biuletenių pagelba; c, palaikyti ryšius per savo spaudą. Šios konferencijos pagrindiniu uždaviniu jis laiko apsvarstyti bei surasti būdus sekmingiau sąjungos nariams apjungti ir pažadinti jų didesnį veiklumą.

S. Alšėnas siūlė daugiau paieškoti naujų veikimo kelių, tik taip galimą veikimą suaktyvinti. P. Stravinskas pagrindiniu šios konferencijos uždaviniu laiko išsiaiškinimą, ką turėjome padaryti ir ko nepadarėme, kodėl nepadarėme ir ką turime daryti.

Po šitų išsiaiškinimų Dr. V. Litas padarė pranešimą "Tėvynės Sargo" redakcijos vardu. Žurnalas atspausdino daug gana gerų straipsnių įvairiais kultūros, politikos ir visuomeninio gyvenimo klausimais. Bet straipsnių trūksta. Sunkumų sudaro žurnalo platinimas: skaitytojai užtęsia atsilyginimą.

Apie "Jaunimo Žygius" pranešė to žurnalo redaktorius A. Kasulaitis. Iškėlė faktą, kad krikščioniškai demokratijai kiti laikraščiai yra neprieinami,

---

Sustiprintas Vliko Praplėsto Prezidiumo veikimas nustatant, kad jis turi rinktis posėdžiams ne rečiau kaip vieną kartą per du mėnesius.

Sesija užsitęsė dvi dienas. Jai pirmininkavo Dr. A. Trimakas, J. A. Stikliorius, Dr. D. Krivickas, Dr. K. Šidlauskas ir J. Pakalka. — K. Š.

jis nurodė svarbą turėti savo gerus žurnalus, nes be jų mes esame atskirti nuo visuomenės. Pasisakė už vieno žurnalo leidimą. Visuomenei reikia duoti daugiau politinių aktualijų. Tam spaudos perorganizavimui reikia radikalesniu būdu organizuoti lėšų telkimą.

J. Gravrogkas pasisakė prieš "Jaunimo Žygių" sujungimą su "Tėvynės Sargu".

LKDS organizacines problemas referavo M. Krupavičius. Lietuvoje krikščionys demokratai buvo žinomi iš jų darbų. Čia tų darbų plotmė yra gana siaura. Darbas daugiausia pasireiškia VLIKe, kuris šiuo metu taip pat nėra populiarus, kas mažina populiarumą ir jį visomis priemonėmis remiančių krikščionių demokratų. Tačiau Sąjungos veikimas yra reikalingas, kaip yra reikalingas ir politinis veikimas iš viso. LKDS dabar daugiausia apsiriboja tik elito oragnizavimu. Mes daug ką užleidžiame kitiems. Krikščionys demokratai neturėtų apsiriboti tik elitu, o organizuoti visus. Krikščionys demokratai neturi būti tik elito organizacija, o visos visuomenės junginys. Organizavimo darbas šiomis sąlygomis gali būti sekmingas tik veikiant individualiai, būtent, sueiti į kontaktą su mums palankiais žmonėmis. Tik šitaip gali būti mūsų Sąjunga praplėsta. Reikia steigti daugiau skyrių. Yra krikščionių demokratų krypties žmonių, bet jie nesuorganizuoti. Mes turim išsivaduoti iš neveiklumo. Imkimės organizacinės iniciatyvos. Vien raštais daug ko pasiekti negalima. Reikia atskirose vietovėse rasti žmonių, kurie vietoje sutelktų mums palankius žmones ir su jais palaikytų ryšius. Lietuvoje krikščionys demokratai nebuvo paruošti teoretiškai, bet veikė daugiau praktiškai ir turėjo savo spaudą. Mes čia perdaug domimės teoretiškais klausimais, o mažai rūpinamės praktine veikla. Daug sunkumų turime su savo spauda. Du žurnalai sunku išlaikyti, nors to ir labai norėtume. "Jaunimo Žygius" reikia palikti. "Tėvynės Sargą" leisti bent kartą per metus.

S. Alšėnas diskusijose pasisakė už ryškesnę krikščionių demokratų liniją "Tėvynės Sarge". D a u g i a u ideologinių straipsnių. Dviejų žurnalų vis vien negalima išleisti tokių gerų, kokį galima išleisti jų vietoje vieną. Bendroji katalikų spauda nebetarnauja krikščioniškai demokratijai. Reikia turėti gerą savo žurnalą ir juo pasiremti.

M. Krupavičiaus manymu, jaunimas yra pribrendęs krikščioniškai demokratijai. "Jaunimo Žygių" klausimo dabar negalima išspręsti. Tam reikia iš anksto pasiruošti. Kitos politinės grupės turi savo spaudą. Reikia tik idealizmo ir kovingumo.

P. Stravinskas "Jaunimo Žygius" laiko geru žurnalu. Tik jis savo turiniu skirtas elitui. "Tėvynės Sargas" taip pat skirtas elitui. "Tėvynės Sargas" turi būti daugiau suaktualintas. Pasisakė už žurnalų sujungimą.

Žurnalų sujungimui nepritarė A. Tamulionis.

Dr. V. Litas ragino daugiau atsiųsti nario mokesčių. Be lėšų darbas neįmanomas.

P. Vainauskas darė pranešimą apie Leono XIII Fondą. Lėšų organizavimas vyksta sunkiai.

Pasiūlymuose iškelta bendra mintis, kad reikia vietose turėti žmonių, kurie sutiktų ir galėtų kreiptis į mums palankius žmones asmeniškai ir išrinkti iš jų atitinkamus mokesčius dalimis arba iš karto.

Apie Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų klubų veiklą pranešimą padarė J. Gravrogkas. Turim gražų prieauglį. Tą įtikinamai parodė paskutinės studijų ir poilsio dienos, kuriose dalyvavo daugiau kaip 50 jaunų žmonių. Yra daug mums artimų žmonių, su kuriais mes turim užmegsti organizacinius ryšius. Mums reikia lėšų. Be to, vietose susiduriama su nepalankia nuomone, kad klubų įsisteigimas esą skaldo ateitininkus. Šitas priekaištas nėra pagrįstas. Mūsų darbą ir pastangas turi remti vyresnieji.

A. Kasulaitis pranešė, kad Clevelando klubas yra gavęs iš Clevelando LKDS skyriaus 100 dolerių studijų ir poilsio savaitgaliui paremti. Be to, jis priminė, kad kitais metais CARACASE įvyks pasaulinis jaunųjų krikščionių demokratų kongresas, kuriame ir mūsų klubai turėtų būtinai dalyvauti.

P. Maldeikis referavo santykių klausimą tarp krikščionių demokratų ir frontininkų. Visą laiką tremtyje frontininkų veikla yra nukreipta prieš krikščionis demokratus. Frontininkai stengiasi iš visur išstumti krikš. demokratų ideologijos žmones ir paveržti bei suverbuoti į savo organizaciją krikščioniškai demokratijai artimus žmones.

P. Vainauskas papildė pranešimą, nurodydamas, kad nėra jokių duomenų artimiausioje ateityje susikalbėti su frontininkais. Nereikia savęs migdyti jų kartais rodomu agresyvumo sušvelnėjimu. Reikia vykdyti savo siekimus ir realizuoti principus.

Šitais klausimais dar pasisakė S. Alšėnas, nurodydamas, kaip tuos santykius vystyti toliau.

M. Krupavičius palietė frontininkų veikimo metodus. Frontininkai, jei jie kartais sutinka su mumis tartis dėl santykių išlyginimo, tai jie apsiriboja tik labai paviršutniškais ir nesvarbiais klausimais ir neprisileidžia prie svarbesnių klausimų bendro apsvarstymo. Žinoma, kai kurie jų nori nuoširdaus susitarimo. Jų atžvilgiu reikia eiti tiesiu keliu, atvirai ir teisingai.

P. Stravinskas pabrėžė, kad frontininkai yra nepasaulėžiūrinė organizacija. Tas buvę jų užakcentuota konferencijose. Jų centro išleista mėlyna knygutė sako, kad jie yra visokių įsitikinimų žmonių organizacija. Frontininkai neturėtų trukdyti krikščioniškosios demokratijos ir studijų klubų veiklą.

Kietesnės linijos reikalu pasisakė A. Kasulaitis.

Santykius su bendrinėms or-

ganizacijoms referavo Dr. K. Šidlauskas. Mums reikia turėti savo nusistatymą Lietuvių Bendruomenės, Balfo, Alto ir Lietuvos Laisvės Komiteto atžvilgiu.

LB klausimu referavo J. Staniškis. Krikščionys demokratai yra pozityviai nusistatę LB atžvilgiu. Jie turėtų tą nusistatymą išlaikyti ir rodyti joje daugiau veiklumo. LB yra svarbi ir visuomenėje turinti įtakos organizacija. Ji auganti ir stiprėjanti. Joje dirbant, keliamas ir savo srovės prestyžas. LB yra nepolitinė organizacija. Reikia nepamiršti Prel. M. Krupavičiaus paskelbtos tezės, kad, einant į bendruomenę reikia palikti nuošaly partinius nusistatymus. Bet praktiškai sroviškumas jaučiasi ir bendruomenėje. Teigiamai vertinant bent kieno pozityvų veiklumą Bendruomenėje, nereikėtų skųstis kitų veržlumu Bendruomenės darbuose. Reikia ir krikščionims demokratams parodyti didelio veržlumo į darbą. Bendruomenės darbai dar neina kaip reikiant. Netrūksta idėjų ir gerų sumanymų, tačiau trūksta dirbančių žmonių. Vieno žmogaus veikla dažnai pakelia visos apylinkės veiklą. Krikščionys demokratai Bendruomenei duoda permaža veikėjų. Bendruomenės idėja dar nėra pilnai išryškinta. Tas jos neišryškinimas ir aiškumo trūkumas buvo jaučiamas ir Detroito suvažiavime. Bendruomenės Taryboje yra žmonių, kurie labai mažai tesiorientuoja jos reikaluose.

P. Vainauskas pranešė apie LKDS santykius su ALTu, Balfu, Liet. Rymo Katalikų Federacija ir Lietuvos Laisvės Komitetu. Pranešimas duodamas atskirai šiame nr.

Diskusijose prie pranešimo, be kitų, dalyvavo M. Krupavičius: Bendruomenė yra nepolitinė organizacija ir joje mes neturėtume reikštis kaip politikai. ALTas yra politinė organizacija, bet krikščionys demokratai joje nedalyvauja. ALTas veikia pagal amerikietišką sistemą ir darbą atlieka kaip jis supranta. ALTo ir VLIKo buvo susitarta, kad ALTo rinkliavų pajamos bus skirstomos pusiau, o birželio mėnesio minėjimų pajamos eis tik VLIKui. Dabar ALTas to nebesilaiko. Tą klausimą reiktų išsiaiškinti ir sutvarkyti. LLK pradžioje nebuvo pripažįstamas veiksniu. Dabar jis save laiko tokiu. Jis yra svetimos valstybės sukurtas, jos palaikomas ir diriguojamas, panašiai, kaip Voice of America. LLK negali būti nei VLIKo padaliniu, nei jo Vykdomaja Taryba, nes jis yra svetimos valstybės institucija.

Į Bendruomenę nereiktų nešti politinių tikslų. Mums svarbu tik Bendruomenę remti, nežiūrint kas joje aktyviai dirba. Tai yra labai svarbi organizacija ir ją reikia remti panašiai kaip VLIKą. Katalikų Federacija mums rūpi tik kaip katalikiška organizacija. Turim ją palaikyti. Be jos neturėtume bendrinės katalikų organizacijos. Jos likvidavimas rodytų katalikų smukimą. Federaciją turim remti kaip katalikai. BALFu kaip organizacija politiškai mes neturum būti suin-

teresuoti. Bet kaip katalikai mes ją turim remti. Politinės grupės į jį neturėtų veržtis. Kas jame dirba, lai dirba.

P. Balčiūnas pasisakė už paramą Bendruomenei. Kai kurių Bendruomenės vadų pretenzijos į politinį vadovavimą yra nepasisekę ir Detroito suvažiavime yra gavę didelį smūgį.

P. Stravinskas pranešė, kad kitos srovės, dirbdamos Bendruomenėje, viešai smerkia politiką, tačiau faktiškai joje varo politinį darbą. Politinės konsolidacijos klausimą referavo Vainauskas. P. J. Matulionio, buvusio VLIKo Pirmininko, Dr. A. Trimako, dabartinio VLIKo Pirmininko, ir VLIKą sudarančių grupių valdybų pastangos gražinti iš VLIKo pasitraukusias grupes nėra davusios teigiamų rezultatų. Iš VLIKo pasitraukusių grupių vadų pasisakymai spaudoje rodo, kad jie nė nemano į jį grįžti. Jie tebesiekia VLIKą sunaikinti ir suniekinti. Konsolidacijos klausimas tebėra pradinių derybų stovyje. Frontininkai ir tautininkai stengiasi VLIKą griauti, mažinant jo reikšmę ir didinant LLK ir LB reikšmę ir veiklą. VLIKui kenkiama ir finansiškai, stengiantis VLIKui sumažinti gaunamas aukas.

M. Krupavičius pranešimą papildo, nurodydamas, kad konsolidacijos klausimas yra visai aiškus. VLIKo Pirmininkas turi pareigą ieškoti kelių ir tartis su kitomis grupėmis VLIKui konsoliduoti. Nelaimė yra ta, kad kiti padėtį išnaudoja piktam. Vykdomosios Tarybos padėtis neaiški. Reikia stiprinti ELTĄ svetimomis kalbomis.

S. Alšėnas pareiškė P. Vainauskui pritarimą ir padėką. Pasisako už VLIKo reformą. Tam tikslui jis patiekė ir savo projektą. K. Šidlauskas paprašė tą projektą pasiųsti C. Komitetui.

M. Krupavičius S. Alšėno projektą nelaiko nauju. Šiuo metu tas klausimas dar nėra aktualus. Bet jis galįs būti aktualus vėliau. Reikia stiprinti dabartinės struktūros VLIKą.

P. Vainauskas nurodo, kad dabartinį VLIKą reikia stiprinti visais galimais būdais, nesileidžiant į derybas su jam priešingom grupėm ir neleidžiant joms tuo keliu jo kompromituoti.

A. Kasulaitis pabrėžia, kad per lengvai nereikia mestis į visokius naujumus. Dar nėra taip bloga, kad turėtume atsisakyti esamų svarbių dalykų ir griebtis šiuo metu dar nereikalingų drastiškų veiksmų. Reikia daugiau remti VLIKą. Mes ir patys kalti, kad jį permažai remiame ir leidžiame jam patekti į nepalankią padėtį.

LKDS dalyvavimą CDUCE referavo P. Vainauskas. Ten yra lenkų vyravimas. Pritarta P. Vainausko pasiūlymui elgtis pagal susidariusią padėtį, tik labai atsargiai.

LKDS konferencijos klausimas. Daugumas pritarė ją šaukti Toronte.

PRANEŠIMAS KD PASITARIME CLEVELANDE, 1959 M. RUGSĖJO 26—27 DIENOMIS

1. Konsolidacijos klausimu

Tai svarbus, kartu ir skaudus klausimas, nes VLIKas ir jį sudarančios grupės visą laiką dėjo nuoširdžių pastangų tai konsolidacijai pasiekti, turėdamas prieš akis visiems lietuviams bendrą Lietuvos laisvinimo kovą, tačiau be teigiamų pasėkų.

K a i p ž i n o m a, būdamas VLIKo pirmininku, J. Matulionis buvo ėmęsis energingų žygių grąžinti į VLIKą iš jo išėjusias grupes ir tuo reikalu nesigailėjo nuoširdžių pastangų, tačiau po ilgesnių pasikalbėjimų ir aiškinimosi, turėjo konstatuoti neigiamus rezultatus, pabrėždamas, kad nesėkmės kaltininkai yra LNT ir LF.

1958 m. VLIKo grupių, tikriau tariant KD Centro Komiteto iniciatyva, sudarytoji VLIKo komisija vedė pasikalbėjimus su LNT ir LF, tačiau taip pat teigiamų rezultatų nepasiekta. Tų derybų metu išryškėjo jų nusistatymai ir jų tikras nenoras grįžti į VLIKą bendram Lietuvos laisvinimo darbui. Tuo b ū d u vlikinėje plotmėje konsolidacija negalėjo būti įvykdyta. Palikus atviras duris iš VLIKo pasitraukusioms grupėms grįžti atgal į VLIKą, komisija savo darbą baigė ir apie derybų eigą bei neigiamus rezultatus pranešė lietuvių visuomenei. VLIKas komisijos darbą ir pastangas pagyrė ir dar kartą patvirtino savo nusistatymą, kad konsolidacijos siektina tik vlikinėje plotmėje, VLIKo 1944 m. Vasario 16 deklaracijos pagrindu.

VLIKo pirmininkas Dr. A. Trimakas vėl ėmėsi iniciatyvos konsolidacijos reikalu kalbėtis su LNT ir LF. Tie pasikalbėjimai tebesitęsia iki šiai dienai be teigiamų rezultatų. Asmeniniai VLIKo pirmininko kontaktai su LNT pirmininku V. Rasteniu ir LF pirmininku J. Brazaičiu kaikada Dr. A. Trimakui yra sudarę optimistinių nusiteikimų, tačiau po tų pasikalbėjimų sekę kviečiamųjų integruotis pareiškimai spaudoje, rodė ir teberodo visiškai priešingus nusistatymus. Nevengiama paties VLIKo ir jo darbų niekinimo ir griežtų pasisakymų, kad konsolidacijos klausimu jie tebėra to paties nusistatymo, kuris jau buvo pareikštas ir kurio VLIKas nelaikė ir nelaiko priimtinu, nes jų pateiktos sąlygos siekia patį VLIKą sulikviduoti.

Ar šiuo metu VLIKo pirmininkas, vesdamas pasikalbėjimus tebesilaiko to VLIKo nusistatymo, s u n k u pasakyti. Sprendžiant iš V. Rastenio "Dirvai" padaryto pareiškimo, tektų daryti išvadą, kad jis yra atsisakęs vlikinės plotmės, siūlydamas Rasteniui paprojektuoti naują bendro laisvinimo organo struktūrą (Dirva rugpiūčio 13 dienos). Iš kitos vėl pusės, Sal. Norkeliūnaitės pasikalbėjime su Dr. A. Trima-

ku ("Draugas" rugsėjo 3 d.) sakoma: "O kai dėl sėkmingesnės VLIKo veiklos, siekiant apjungti visas grupes, tai jo pirmininkas, kuris tuo reikalu yra bandęs kalbėti ir dar rezultatų nepasiekęs. mano jog būtina, kad į VLIKą sugrįžtų pasitraukusios grupės. Esą, vienybė gali būti pasiekta tik tada, kai visi nuoširdžiai jos nori ir yra nusistatę bendrai dirbti."

Iš šio pareiškimo atrodo, kad VLIKo pirmininkas vėl yra grįžęs į vlikinę konsolidacijos plotmę, tačiau pareiškimas neaiškus ir visuomenė neturės supratimo, kokiame kelyje pasikalbėjimai šiuo metu vyksta. Tuo tarpu VLIKo praplėsto prezidiumo posėdyje, rugsėjo 12 d., Dr. A. Trimakas aiškiai pasisakė iš optimizmo perėjęs į pesimizmą konsolidacijos klausimu, nes partneriai nenorį konsoliduotis, viena teigia pasikalbėjimuose, o kitaip informuoja spaudą ir savuosius.

Vienybei nepasitarnavo nei VLIKo pirmininko dalyvavimas LF atskirai rengtame Vasario 16 minėjime, nei iš to minėjimo spaudoje pasirodžiusios trijų (V. Rastenio, Dr. A. Trimako ir J. Brazaičio) nuotraukos. Antrą vertus, ar beįmanoma VLIKo Vadovybei kalbėtis su p. V. Rasteniu, kai pačių tautininkų tam tikra dalis ėmė laikytis rezervuotai?

Taigi konsolidacijos klausimu tebėsame nuolatinių darybų stovyje, tuo tarpu nei LNT, nei LF neturi jokio noro konsoliduotis-integruotis. Jie tebenaudoja įprastą taktiką niekinti VLIKą, jo darbus ir sprogdinti jį iš vidaus. VLIKo sužlugdymo jie siekia per bendrines organizacijas — ALT, BALF ir PLB, stengdamiesi pakirsti VLIKui organizuojamą finansinę paramą, kartu siekdami suardyti tas organizacijas sudarančiųjų grupių darnų sugyvenimą, be to, PLB piršdami uždavinius, nustelbiančius VLIKo .sipareigojimus tautai ir savaime siekdami jį panaikinti.

Man atrodo, kad labai pavojinga tokią padėtį tęsti toliau, nes nepertraukiamų konsolidacijos derybų atmosfera dezorijentuoja lietuvių visuomenę ir nuodija net pačių jautriausių vlikininkų gerus nusiteikimus. Jei VLIKas negali priimti LNT ir LF reikalavimų, tai apie tai dar kartą visuomenę reikia painformuoti ir, neužtrenkiant d u r ų, derybas baigti. Iš kitos pusės reikia visais galimais būdais stiprinti VLIKo pozicijas: spaudoje, susirinkimuose, pačios jo veiklos suintensyvinimu ir platesne bei dažnesne informacija a p i e VLIKo darbus. Netenka išleis t i iš galvos to fakto, kad VLIKui 'kapituliavus" Lietuvos laisvinimo kova neteks to autoritetingo kovos vykdytojo, kuris įsipareigojimus tautai yra atsivežęs iš pačios Lietuvos.

Nepertraukiamų konsolidacijos derybų metu jau yra įvykę VLIKui ir Lietuvos laisvinimui žalingi dalykai:

1. PLB solidarumo mokesčio nubraukti visi %% Lietuvos laisvinimui.

2. Birželio 14 dienos minėjimo surenkamos aukos, visą laiką ėjusios ALT — Lietuvos

laisvinimo kovai paremti, perleistos BALF.

3. Vasario 16 minėjimų aukos renkamos ALT, LNT ir LF bei PLB.

4. ALT skyrių ir apygardų vadovybių Vasario 16 minėjimuose surenkamos aukos dažnoje vietoje paskirstomos pagal vietinių vadovybių nuožiūrą, kaikada ALTui pasiunčiant tik mažą dalelę.

5. Kaikur ALTo vadovybės (dažniausiai ten, kur pirmininkauja tautininkai ar frontininkai) Vasario 16 minėjimų aukų iki šiol dar nėra centrui pasiuntę ir tas lėšas naudoja savo vietos reikalams.

Taigi turime apypilnį viešpataujančio chaoso vaizdą. Su apgailestavimu reikia pasakyti, kad prie tokio chaoso sudarymo tam tikra dalimi yra prisidėję ir mūsų žmonės. Mat suvažiavimuose ar konferencijose atsiranda rėksnių, kurie siekdami tam tikrų tikslų, jau iš anksto, numatytų, prisispyrusiai ima piršti chaosinius dalykus, o mes imame ir "nusileidžiame", mat gražiai pašnekėjo. Tokių nusileidimų pasekoje ir turime Pasaulio Lietuvių Bendruomenę, kurios narių solidarumo mokesčio nė vieno % nenumatyta-nepalikta pavergtosios lietuvių tautos laisvinimui, apkarpytos kitos ALT pajamos. Mažiau jų begauna ALT, mažiau iš jo begauna VLIKas.

2. VLIKas. Reikia konstatuoti, kad VLIKas gyvena gana gilios krizės laikotarpį. Daugelis priežasčių yra sudarę tokią atmosferą. Pirmiausia tai paties laisvinimo darbo įstrigimas į nemažus sunkumus, kurie sudaro tokias nuotaikas, kurios mažina optimistines greito išlaisvinimo perspektyvas. Tokia padėtis neduoda progos VLIKui pasireikšti su realios veiklos duomenimis. Iš kitos vėl pusės, perankštas vadovybės susibloškimas su Lietuvos Laisvės Komiteto vadovybe ir sudarymas platesnės bazės Lietuvos delegacijos pavergtose tautose (įeina tautininkai ir frontininkai — V. Rastenis ir J. Brazaitis) VLIKo veiklą laisvinimo darbe nustumia į antraeilę padėtį. Iš VLIKo pasitraukusios grupės yra išvysčiusios stiprią akciją prieš VLIKą ir jo veiklą. Yra sudarę taip vadinamus veiksnius LNT ir LF su LDF, kurie pretenduoja būti traktuojami lygiomis su VLIKu ir kurie savais fondais ir savomis rinkliavomis nemažą aukų dalį atitraukia iš Lietuvos laisvinimo fondų.

VLIKo finansinė padėtis yra pavojingai sunki. VLIKo praplėsto prezidiumo posėdyje rugsėjo 12 d. paaiškėjo, kad šiais metais iš ALT gauta 8 tūkstančiai dolerių ir paskutinėmis dienomis gauta dar 3 tūkstančiai su įspėjimu, kad šiais metais daugiau duoti nebegalės, nes beturį savo kasoje 6 tūkstančius, kurie pravers ALT institucijoms išlaikyti ir kitiems nenumatytiems reikalams. VLIKo prezidiumas mano, kad turimų pinigų užteks tik spalių mėnesiui, kartu pareikšdamas, kad praėjusiais metais iš viso ALT VLIKui pervedė 16 tūkstančių. Taigi padėtis labai sunki. Tautos Fondo atskirai darytas vajus

nedavė pageidaujamų rezultatų. Reikia ieškoti būdų ir priemonių VLIKui išlaikyti, nevengiant kaikurių reikalingų reformų ir susiaurinimų. Spalių 17—18 dienomis įvykstančios VLIKo sesijos darbotvarkėje numatytas Vykdomosios Tarybos sudarymas. Sesija turės surasti būdų ir priemonių reikalus patvarkyti. Mano manymu Vykd. Taryba galės būti sudaryta, bet jau iš nuolat nebeapmokamų narių. VLIKo prestižui pakelti ir jo veiklai išvystyti reikia pagalvoti, ar nevertėtų praplėstą prezidiumą padaryti nuolatiniu prezidiumu (9 asmenų) ir kad to prezidiumo nariai būtų Lietuvos piliečiai. Taip pasitvarkius būtų išmuštas ginklas iš rankų VLIKo griovikams ir būtų tikra atsvara prieš Pavergtųjų Europos Tautų Seimo Lietuvos delegaciją, kurios nariai yra visi Lietuvos piliečiai.

3. **ALTas.** Kaip žinoma sudarytas ir veikia 4 organizacijų pastangomis. Reikia, kad bet kurie pakeitimai jo struktūroje ir veikloje būtų daromi išsiaiškinus tų organizacijų viduje ir tarp tų organizacijų. Netoleruotini suvažiavimuose pasireiškiantieji partizanai su savo pasiūlymais ardyti darnų 4 organizacijų vykdomą bendrą darbą. Nesakau, kad dabartinė padėtis ALTe turi tęstis visą laiką, tačiau visi reikalingi pakeitimai turi būti išsiaiškinti ir legalia tvarka priimti. Pats ALTas turėtų labiau pasireikšti, ypač prieš Vasario 16 vajų. Juk jo griovikai nesnaudžia, todėl reikia ir jiems aktingiau pajudėti ir altininkus laikyti savos įtakos orbitoje. ALTas perdaug lengvabūdiškai atsisako nuo birželio 14 d. minėjimuose sudedamų aukų, jis neturėdamas jokios teisės atsisakė % iš bendruomenės solidarumo mokesčio. ALTas turi suprasti, kad jo likimas tampriai susijęs su VLIKo likimu, todėl ir pinigus jam skirdamas turi atiduoti galimai didesnę dalį (pagal susitarimą 50%).

4. **BALFas.** Kas pasakyta ALTo klausimu, t i n k a ir BALFui. Ir šioje organizacijoje rėksniai-partizanai pradeda suvažiavimuose vyrauti, aplenkiant legalų ir savaime suprantamą tvarkymosi kelią. BALFas neturėtų savo šalpos lėšų organizavimą plėsti į tuos aukų laukus, kurie priklauso Lietuvos laisvinimo reikalams, pav. Vasario 16 ir birželio 14 minėjimų. Buvęs konfliktas tarp Kan. J. Končiaus ir reikalų vedėjo kun. L. Jankaus paliko tam tikro kartelio katalikiškoje visuomenėje ir pastūmėjo katalikus pagalvoti apie atskiro šalpos fondo organizavimą.

5. **PLB.** Vis labiau braunasi į politinio darbo sritis, pretenduodama ir į Lietuvos laisvinimo reikalams suaukojamų lėšų dalį. Tokios tendencijos ir jau aiškūs siūlymai yra pasireiškę PLB suvažiavimuose bei konferencijose. PLB organizuojamų Vasario 16 ir birželio 14 surenkamos aukos jau skirstomos pagal jų nuožiūrą. Jau nebesilaikoma to nusistatymo, kad tų minėjimų metu surinktos lėšos eina Lietuvos laisvinimo kovai paremti, bet išparceliuojamos PLB, Balfui, Va-

sario 16 gimnazijai ir kitiems reikalams. Visa tai daroma tikslu paklupdyti ALTą, o su juo kartu ir VLIKą, kuris didžiausią paramą iš pastarojo gauna.

6. Lietuvos Laisvės Komitetas. Lietuvišku požiūriu, jis buvo ir yra naudingas tiek, kiek pasitarnauja lietuviškajam reikalui. Iki šiol, reikia pasakyti, jis galėjo savo lietuviškąją liniją daugiau ar mažiau išlaikyti. To komiteto vadovybės nuolatos buvo siekiama atsipalaidoti nuo bet kokios priklausomybės nuo VLIKo. Jis ėmė savintis sau teisę vadintis lietuvių tautiniu komitetu ir Pavergtųjų tautų seime reikšti nuomonę lietuvių tautos vardu, nors tokio titulo jis neturi ir negali turėti. Todėl sudaroma 16 asmenų to seimo Lietuvos delegacija jau platesnės bazės už VLIKo bazę ir VLIKas delegacijos sudaryme nebedalyvauja. Pastaruoju metu jau projektuojama tokių komitetų reforma. Globėjai — Laisvosios Europos Komitetas — yra pareiškęs, kad atskiri komitetai jam nebeįdomūs, kad atsisakysią reprezentacijos formos ir pereisią į atskirų asmenų darbo metodą. Tokiems darbams skaitlingesnėms tautoms būsią palikta po 5 asmenis, o mažiau skaitlingoms po 4. Jie būsią gerai apmokami ir turėsią dirbti pavergtose tautose. Tuos žmones savo nuožiūra pasirinks pats Laisvosios Europos Komitetas ir ne būtinai iš komitetų narių.

Lietuvos Laisvės Komitetas buvo sudarytas ne delegavimo tvarka, bet Ministerio P. Žadeikio susitarimu su amerikiečiais. Jo pristatytas Komiteto narių sąrašas buvo priimtas. P. Žadeikis tokį sąrašą sudarydamas kreipė dėmesį į tai, kad būtų įvairių grupių žmonių, todėl komitetas ir reprezentavo visas politines grupes. Reforma numatoma padaryti vienašališkai. Ji buvo užsimota vykdyti nuo liepos 1 dienos, vėliau nuo spalių 1, o dabar vėl kalbama, kad ji jau būsianti įvykdyta nuo lapkričio 1 dienos. Pasakojama, kad ir nepatekusieji į keturių skaičių turėsią pasilikti komitete, tačiau čia ir kyla klausimas, ar bus prasminga tokiame komitete pasilikti, kai nebegalėsi daryti jokios įtakos į anų keturių sprendimus ir veiksmus? Atrodo, kad bus renkamasi žmonės, kurie bus linkę paklusti globėjų dirigavimui, o tokios tendencijos iš globėjų pusės jausti, ypatingai šiuo metu. Štai, kad ir Chruščevo New Yorke lankymosi metu pavergtųjų tautų vadovybė pasitenkino kaikuriais bendro pobūdžio pareiškimais, tačiau aktyviai pati jokių susirinkimų neorganizavo ir rengtuose piketuose jų žmonės nedalyvavo, mat globėjų buvo toks nusistatymas. Anksčiau taip nebūdavo. Tokios tendencijos gali sukurti tokią padėtį, kurioje Lietuvos laisvinimo kovos reikalavimai gali nebesutapti su globėjų nusistatymais ir įtaigojimais. Tas verčia rimtai pasvarstyti tolimesnio Lietuvos Laisvės Komiteto dalyvavimo klausimą, jei numatomas perorganizavimas ir tos tendencijos pasitvirtintų.

7. Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unija

Toje unijoje jau kuris laikas yra įsigalėję lenkai.

Lenkai buvo ir tebėra favorizuojami globėjų. Toks jų traktavimas savaime juos padarė didžiausiais oportunistais, visiškai nebeatsižvelgiančiais į kitų tautybių interesus ir nebebranginančiais bendradarbiavimą su kitomis tautybėmis. Pagal statutus centras turėtų būti New Yorke, tačiau šiuo metu jis yra suskaldytas: dalis yra Paryžiuje, kita dalis New Yorke. Egzekutyvinio komiteto posėdžiai nešaukiami, kongresas neorganizuojamas. Paryžiuje veikia gen. sekr. K. Sieniewicz su jaunimo sekcijos vedėju Gerbhardt, o New Yorke Sleszinski. Apskritai žymi globėjų tendencija bendradarbiauti su Unijos samdomuoju personalu, nebekreipiant dėmesio į jos tvarkomuosius bei valdančius organus. Dalykai yra toli nuėję, pavyzdžiui, globėjų patvarkymu į Pietų Amerikos KD kongresą Peru, Limoje, spalių 23—27 dienomis Vidurio Europos KD Unijos vyksta 4 atstovai — 3 lenkai ir vienas vengras. Ar pareikšti protestai ką reikš, sunku pasakyti.

Gen. sekretorius, veikdamas Paryžiuje, yra praradęs pasitikėjimą ne tik Pavergtųjų Europos Tautų KD veikėjų tarpe, bet ir laisvųjų KD. Ten buvo susirinkę mūsiškiai pasitarti su vengrais ir slovėnais ir priėjo vieningos išvados, kad reikia organizuotis kitais pagrindais, paliekant šalia gen. sekr. Sieniewicz ir panašius. Tokiam jų nusistatymui pritariau, tačiau dėl įvykdymo būdo pastebėjau, kad reikia daryti labai atsargiai, išsiaiškinus su kitų tautybių žmonėmis.

8. Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Federacija

Tai katalikų organizacija, kurios atstovai dalyvauja ALTe ir BALFe. Jei ji būtų sudrausminta ir veiksmingiau pasireikštų, turėtų didelės įtakos visam JAV lietuvių gyvenimui. Tačiau reikia konstatuoti, kad jos veikla nedidelė ir todėl įtaka nežymi. Š. m. jos kongresas bus lapkričio 27—29 dienomis New Yorke. Yra tendencija centro valdybą turėti nebe Čikagoje, bet New Yorke. Reikia, kad kongrese daugiau dalyvautų mūsiškių, kad galima būtų atitinkamas rezoliucijas ir Federacijos sudrausminimo nutarimus pravesti. Ir šioje organizacijoje, k a i p bendrinėse ALTe ir BALFe, jaučiamos partizaniškos tendencijos besirengiančios kongrese pasireikšti ir laužti pagal iš anksto numatytą planą.

9. Leono XIII-jo Fondas

Valdybos vardu pradžioje metų buvau išsiuntinėjęs pakvietimus-paraginimus būti fondo nariais ir įmokėti 6 dol. nario mokesčio už 1959 metus. Išsiuntinėjau visiems KD nariams, pranešdamas apie tai skyrių pirmininkams ir prašydamas jų paskirti įgaliotinius. Atsiliepė tik Čikaga ir Bostonas, iš kitų rami tyla. Per tą laiką 16 vienminčių prisiuntė nario mokestį už 1959 metus. Stebėtina, kad tų šešiolikos skaičiuje yra žmonės toliau sto-

vį nuo KD veiklos. Turėtume rimtai pagalvoti, kaip lėšas suorganizuoti savajai veiklai, savajai spaudai.

NUSISTATYTINA:

1. **Konsolidacijos klausimu:**

Konsolidacija tuo tarpu neįmanoma, nes jos nenori nei LNT, nei LF. Neužtrenkiant durų, pasikalbėjimus reikia baigti ir apie tai VLIKo vadovybė turi painformuoti lietuvių visuomenę.

2. **VLIKas.** a. Vyk. Taryba trijų asmenų Europoje. Vykdomosios Tarybos nariai nuolatinio atlyginimo negauna, atlyginamos kelionės išlaidos vykstant į Tarybos posėdžius. Taryboje yra apmokamas reikalų vedėjas. Tas pareigas gali eiti ir Tarybos narys.

b. VLIKo prezidiumas 9-ių narių. VLIKo prezidiumo nariai Lietuvos piliečiai.

c. Atitinkamai pakeičiamas VLIKo statutas.

d. V. Sidzikausko ir Dr. A. Trimako siūloma su lenkais pasirašyti deklaracija šiuo metu tebėra neaktuali. Jos pasirašymui nepritarti, o jei dauguma VLIKo narių sesijoje pasisakytų už pasirašymą, tai siūlyti sušvelnintą redakciją.

3. **ALTas.** Labiau išvystyti veiklą. Tampriau rištis su savo skyriais ir visa JAV lietuviška visuomene. Stengtis daugiau sukaupti lėšų Lietuvos laisvinimui ir kaip galima daugiau paremti VLIKo darbus.

Betkokie organizaciniai pakeitimai turi būti aptarti ALRK Federacijos ir Susivienijimo ir, sutarus, su kitais trim partneriais vykdyti. Partizaniškas organizacijos ir žmonių-vadovaujančių keitimo būdas nepriimtinas.

4. **BALFas.** Dėl oragnizacijos ir vadovaujančių asmenų pasakytina tas pats, kas pasakyta ALT reikalu.

BALFas neturi pretenduoti į lėšas, kurios numatomos ir visuomet buvo skiriamos Lietuvos laisvinimo kovai finansuoti.

5. **PLB.** Turėtų vėl skirti, kad ir mažą % solidarumo mokesčio Lietuvos laisvinimo reikalams. Neturėtų reikšti pretenzijų į politikos darbą. Turi atsisakyti pretenduoti į lėšas skiriamas Lietuvos laisvinimui.

6. **Lietuvos Laisvės Komitetas.** Pertvarkymui įvykus ir paaiškėjus, kad Lietuvos Laisvės Komiteto, kaip lietuviškos institucijos, veikimas nebeįmanomas, pasitraukti iš komiteto ir apie tai painformuoti lietuvių organizacijas, įstaigas ir visuomenę. Tatai daryti sutartinai su LLK kitų politinių grupių žmonėmis. Jei taip turėtų įvykti, tuo atveju Lietuvos delegaciją prie Pavergtųjų Europos Tautų Seimo, kol jis egzistuos, skiria VLIKas.

7. **Amerikos Lietuvių R. Katalikų Federacija**

a. Kaip galima daugiau dalyvauti jos veikloje. Prisiųsti daugiau atstovų — savų žmonių į kongresą.

b. Visokie organizaciniai pakeitimai vykdomi ne spontaniškai, bet statuto nustatyta tvarka.

c. ALT ir BALF organizacijos keitimas ir savų atstovų pakeitimai turi būti ALRK

Tarp lietuvių politinių ir kultūrinių sambūrių

PILNUTINĖS DEMOKRATIJOS MODELIS

Neseniai "Į Laisvę" išleido briošiurą "Į PILNUTINĘ DEMOKRATIJĄ, svarstymai apie valstybės pagrindus". (78 psl.). Tačiau kad iš pradžios būtų aišku, su kuo čia turime reikalo, tenka pastebėti, jog tasai prierašas apie valstybės pagrindus yra klaidinantis. Kiekvienas apsipažinęs su valstybės teorija žino, jog valstybės pagrindų klausimai — kas yra politinė bendruomenė ir jos bendrosios žymės, kas yra valstybė, bendrieji valstybinės venklos dėsniai, suverenumas ir konstitucija, valdymosi formos bei kiti šios rūšies reiškiniai. Bet minimas leidinys šių klausimų nenagrinėja. Vienas ar kitas tėra paliesti atsitiktinėse pastabose. Leidinyje bandama tik pateikti tam tikrą valdymosi modelį, kurį leidinio autoriai vadina pilnutinės demokratijos vardu.

Lygiai nėra čia jokių svarstymų. Leidinio autoriai nekelia įvairių galimų tam tikro klausimo sprendimų ir nesvarsto, kuris jų būtų priimtiniausias. Pateikia tik tam tikras tezes, kurias seka įtikinėjimai, jog reikią laikytis tokio klausimo sprendimo.

Kokį ateities Lietuvai valdymosi modelį jie siūlo, leidinio autoriai bando nušviesti šešiais straipsniais:: Valstybė ir kultūra; Valstybė, asmuo ir ūkis; Valstybė, išeivija, antvalstybė; Valstybė ir valdžia; Valstybė ir šeima; Valstybė ir demokratija. Gale pridėtas dar apžvalginis straipsnis "Pilnutinės demokratijos idėjų raida Lietuvoje". Sudarant leidinyje pateikiamą viešosios santvarkos modelį, prisidėję daugelis asmenų, tačiau daugiausia ten esą galima rasti Dr. A. Maceinos minčių ir Vytauto Vaitiekūno formulavimų.

Naujame popieriuje seni dalykai

Paskaičius leidinį matyti, jog didele dalimi čia pakartojami jau seniai iškelti, išdiskutuoti ir turį savo standartines formules dalykai — kad "demokratija neleidžia asmens pavergti valdančiųjų pažiūroms", kad "nuosavybę turėti yra prigimtoji žmogaus teisė", "dirbančiojo uždarbis turi būti

---

Federacijos Valdybos aptarti, sutarti ir su kitais trim partneriais susiprasti.

8. Leono XIII-jo Fondas. Jo lėšos naudojamos KD spaudai ir KD veiklai paremti. Jis tų uždavinių negalės atlikti, jei patys KD nariai nerems jo finansinių pastangų. Šiuo metu Fondas nepajėgus tuos reikalus žymiau paremti.

toks, kad jo užtektų tinkamai aprūpinti paties dirbančiojo ir jo šeimos reikalus", "kurti šeimą, turėti vaikų, juos auklėti ir lavinti yra viena iš pagrindinių ir nenusavinamų asmens teisių", "Lietuvoje seimo rinkimai turi būti visuotiniai, tiesioginiai, lygūs ir laisvi", ir t.t.

Dēl šių dalykų, aišku, nēra reikalo daug kalbēti. Pastebētina tik, kad iš vieno tų formulių perrašymo ant naujo popieriaus dar nēra beveik jokios naudos. Jas ir be to galima rasti šimtuose kitų leidinių. Kad demokratiniai rinkimai turi būti visuotiniai, tiesioginiai, lygūs, slapti ir laisvi, jau spaudos draudimo laikais skelbē pradējusios formuotis mūsų politinēs grupēs. Todēl tai nēra nei kokia naujiena, nei problematinis dalykas. Šiandieninē problema yra ne tai, kokie rinkimai yra demokratiniai, bet kokia sistema jie vykdytini, nes yra paaiškēję, kad vienokia ar kitokia rinkimų sistema turi toli siekiančių pasekmių.

Tą patį galima pasakyti, pav. ir apie vietos savivaldybes. Ar reikia, ar nereikia vietos savivaldybių, taip pat šiandien nēra jokia problema. Tačiau kokio masto turi būti jų funkcijos, kokie santykiai su centro vyriausybe ir eilē panašių klausimų dar nēra sulaukę tokio visuotinio sprendimo, todēl jais šiandien ir reikia pasisakyti tiems, kurie imasi viešosios santvarkos projektavimo.

Antra vertus, daugelis dalykų nuo to laiko, kai buvo iškelti, yra atsidūrę visai kitoj plotmēj, ir jų senais sprendimais dažnai jau nebegalima pasitenkinti, o reikia rasti šios dienos sąlygas atitinkančius naujus.Iškeliant, pav., žodžio laisvēs reikalą, buvo turēta galvoje žodis, kuris siekia tiek, kiek išneša kalbančiojo gerklē. Šiandien žodį girdime ne tik per telefoną, bet ir iš kino ekrano, per televiziją ir radiją. Tad šiandien žodis labai skirtingas nuo to, apie kurį buvo galvota, siekiant žodžio laisvēs. O dēl šios priežasties ir reikia iš naujo persvarstyti, kaip šiandien žodžio laisvē turi būti vykdoma. Siekiant spaudos laisvēs, laikraštis dažniausiai buvo kokio paskiro idealisto balsas — dēl to laiko netobulos spaudos technikos mažu egzempliorių skaičiumi ir tesklidęs — tad spaudos laisvē reiškē paskiram asmeniui laisvę spausdinti ir platinti jo idējas dēstančius straipsnius. Šiandien didžioji spaudos dalis yra ne kokio idealisto balsas, bet grynas biznis ir pelno ieškančio kapitalo balsas, dabartinēs technikos pagalba sklindąs milijonais egzempliorių ir pasiekiąs bet kurią vietą pasauly. Kaip tad turi būti spaudos laisvēs klausimas sprendžiamas šiose sąlygose? Net ir liberalūs amerikiečiai mano, jog šiam dalykui reikią kito sprendimo: "Under conditions of current technology, freedom of press, defined as the absence of censorship, appears to be Utopian. The choice therefore be assumed to lie betweeen private censorship by special interests and government censorship." (M. L. Wilson, Democracy Has Roots, 121 p.).

Žinoma, toks, ar kitoks turi

būti klausimo sprendimas, gali būti įvairių nuomonių. Tačiau tai ryškiai iškelia naujo sprendimo reikalą. Kalbamo leidinio autoriai betgi pasitenkina ir šiuo klausimu ir kitais tik senų dalykų iškēlimu ir argumentacija, kodēl už juos pasisakoma, o gyvenimo raidos iškeltų problemų net nesumini, lyg jiems tai būtų visai negirdētas dalykas.

Nepriimtinos tezēs

Šalia tų standartinių formulių leidinyje randame ir tēzių, kurių vienos nepriimtinos todēl, kad jomis siūlomi nepriimtini dalykai, kitos — kad jose yra faktinų klaidų.

Pirmosios grupēs tezių pavyzdžiu gali būti ir ši: "Turi būti maža tokių, kurie turi perdaug, bet dar mažiau tokių, kurie turi permaža." (18 p.). Pirmu pažvelgimu ne vienam gali pasirodyti, jog čia esąs pasisakymas už ryžtingą socialinio teisingumo vykdymą. Tačiau abi tos tezēs dalys yra nepriimtinos. Visų pirma tokių, kurie turi permaža — žmoniškai pragyventi — socialinio teisingumo pagrindais besitvarkančioj visuomenēj privalo iš viso nelikti: tai turi būti užtikrinta kiekvienam, neatsižvelgiant į jo paties pajēgumą ar nepajēgumą savo reikalais rūpintis. Tačiau jei iš vienos pusēs turinčių permaža privalo iš viso nelikti, tai iš antrosios pusēs tuo reikia ir ribotis ,neužsimojant nepalikti tokių, kurie turi "perdaug". Viena, kad tokiai akcijai nēra jokio pagrindo — nei socialinio, nei moralinio, nei ekonominio. Antra — kad nēra toks paprastas dalykas pasakyti, kas turi "perdaug". Turtas tarnauja ne tik vartojimo reikalams, bet ir gamybai bei kitai ekonominei veiklai. O toje srityje nēra jokios objektyvios ribos, koks turto maksimumas tegali būti kieno nors panaudojamas.

Faktiškai nepalikti tokių, kurie turētų "perdaug", galima tik panaikinus privačią gamybos priemonių nuosavybę ir apskritai privačius verslus. Kas reikalauja, kad neliktų turinčių "perdaug", iš esmēs reikalauja sukolektyvinti ūkį, nors sąmoningai tos tendencijos ir neturētų.

Tarp kitko pastebētina, jog reikalauti, kad turinčių perdaug maža teliktų, kaip daro leidinio autoriai, yra nenuoseklu. Jei turējimas "perdaug" yra socialinē blogybē, tai jį reikia panaikinti visai, nepaliekant smulkiai mažumai privilegijos vis dēlto turēti ir perdaug, o jei tokia blogybē nēra — juo labiau nēra pagrindo siekti, kad turēti "perdaug" galētų tik smulki mažuma. Tokia tendencija tikrai yra keista.

Užsiminus apie keistenybes, galima priminti, kad jų šiame leidinyje yra ir daugiau. Pvz., randame užsimojimų, kurie turētų būti nepriimtini tam, kieno idējomis leidinys esąs pagrįstas. Kaip žinome, A. Maceina laikosi formalinēs politikos sampratos ir skelbia, jog valstybē "gyvenimo turinių" nekurianti, o tik tvarkanti juos.

Tačiau šiame leidinyje, kur daugiausia idėjų esą kaip tik A. Maceinos, siūloma suvalstybinti pinigų emisiją, stambųjį kreditą, draudimą, susisiekimą, energijos šaltinius, vandenis, žemės gelmių turtus, miškus. O tai reiškia, pasiūlymą, kad valstybė būtų pramonininkas, ir bankininkas, ir draudimo kompanija, ir verstųsi transportu bei imtųsi dar įvairių kitų biznių.

Tai, tur būt, jau niekas nepavadins tik tvarkymu. Tačiau kodėl tarp teorijos ir faktinio sprendimo toks skirtumas, leidinyje nepaaiškinama.

Tezių, kuriose yra faktinių klaidų, leidinyje randame visą eilę. Pvz., rašoma: "Demokratija yra aukščiausia visuomenės vertybė" (64 p.), "Demokratijos esmę sudaro asmens pirmumas prieš visuomenę" (62 p.), "Tautos pajamų įstangus didinimas ir krašto bendrosios ūkinės gerovės kėlimas, nepažeidžiant asmens pirmenybės principo, yra vienas pirmųjų socialinės demokratijos rūpesčių" (19 p.). "Ne žmogus valstybei, bet valstybė žmogui turi tarnauti" (61 p.) ir t. t.

Demokratui gali būti patrauklu, kad demokratija būtų aukščiausia visuomeninė vertybė, tačiau toks teigimas yra klaidingas. Viena, kad nėra mato, kuriuo būtų galima pamatuoti įvairias visuomenines vertybes ir pasakyti, kuri iš jų yra aukščiausia . Antra, kad demokratija tėra tik viena iš trijų legitymių valdymosi formų — monarchinės, aristokratinės ir demokratinės — ir nebūtinai visur ir visuomet geriausiai tinkanti. Laikoma tik, jog mūsų laikais demokratinis valdymasis didžiojoj pasaulio daly geriausiai tinka. Taigi demokratijos vertė yra reliatyvi — ją apsprendžia vietos ir laiko sąlygos.

Panašiai yra ir su asmens pirmenybe prieš visuomenę. Demokratijos esmę sudaro ne asmens pirmenybė prieš visuomenę, bet siekimas susitarti ir išvengti prievartos. ("Geriau skaičiuoti nosis, negu skaldytis galvas"). Asmens pirmenybę prieš visuomenę skelbia ne demokratija, bet liberalistinis individualizmas. Kaip visiems gerai žinoma, yra trys pagrindinės pažiūros į asmens santykį su visuomene: **individualistinė** — kad asmuo turi pirmenybę prieš visuomenę, **personalistinė** — kad tam tikruose dalykuose pirmenybė priklauso asmeniui ir tam tikruose visuomenei ir **kolektyvistinė** — kad pirmenybė visais atvejais priklauso visuomenei (kolektyvui). Aiškindamas personalistinę pažiūrą šiuo klausimu J. Fellermeier "Abriss der katholischen Gesellschaftslehre" sako: "Zunaechst gilt fuer die Zustaendigkeitsordnung zwischen Person und Gemeinschaft ganz allgemein das Prinzip: Ueberall, wo und wieweit die Person der Gemeinschaft seinsmaessig verhaftet ist, geht die Gemeinschaft der Person vor; wo und wieweit die Person die Gemeischaft ueberragt, geht die Person vor." (Op. cit. 37 p.). Kuriose srityje pirmenybė priklauso prieš asmenį visuomenei, tas pats autorius nurodo: "In diesem (spaeter

noch naeherhin zu bestimmenden) Sinne besitzt die Gemeinschaft Zustaendigkeit fuer alle Gemeinschaftswertbereiche, fuer die biologischen Werte, das wirtschaftlichen Handeln und das gesamte Gebiet des kulturellen Schaffens und der Persoenlichkeitsbildung." (Ib. 39 p.).

Tautos pajamų didinimas ir bendrosios ūkinės gerovės kėlimas yra ne socialinės demokratijos, bet ūkio ir jo politikos dalykas. Socialinė demokratija rūpinasi ne tautos pajamų didinimu, bet asmenims ir jų grupėms užtikrinti skirtingumo nuo kitų teisę, šeimos, moters, amžiaus, grupių ir socialinių klasių padėtimi visuomenėj, kaimo ir miesto santykiais bei kitais panašiais dalykais, siekdama reikalingų socialinių reformų demokratiniu metodu. O tai yra kas kita, kaip žaliavų, gamybos, transporto, kredito, eksporto, darbo racionalizacijos ir kiti panašūs klausimai, kuriais rūpinasi tie, kas turi rūpintis tautos pajamų ir bendrosios ūkinės gerovės kėlimu.

Gi teigimas, kad ne žmogus valstybei, bet valstybė turi žmogui tarnauti, yra vėl tasai pats liberalistinis individualizmas, net gi labai kraštutinis. Visi iš patirties žinome, kad žmonės tarnauja valstybei, aukodami ne tik savo gabumus, sveikatą, turtą, bet reikale net ir gyvybę. Ir tokia tarnyba laikoma ne tik suderinama su asmens verte, bet ne vienu atveju visuotinai pripažįstama ir didvyriškumu.

Tokios pažiūros į tarnavimą valstybei laikomasi, kad žmogus turi rimtą pagrindą valstybei tarnauti. Valstybė yra ne kas kita, kaip tam tikroj teritorijoj gyvenančių žmonių apsijungimas bendrajai gerovei siekti. Tačiau ši sąjunga išsilaikyti ir atlikti savo uždavinius negalėtų, jei visi tik laikytų, kad ji turinti jiems tarnauti, o jai tarnauti niekas nejaustų pareigos. Jei valstybėje paplis epidemijos ar badas, mirs ne kas kitas, kaip ją sudarą asmens, jei pradės siausti plėšikai ar valstybė bus pavergta, apiplėšti ir užmušti ar pavergti bus vėl asmens. Taigi jau teisingai suprastas savo reikalas verčia žmogų valstybei tarnauti. O žmogus turi dar ir pareigą tarnauti artimui. Gi tarnavimas valstybei yra taip pat vienas ir artimui tarnavimo būdų.

Trūkumai pagrindinių dalykų sampratose

Bandydami suvokti, kodėl į leidinį tokių klaidų pateko, iš dalies tai galime išaiškinti jo ruošėjų linkimu į skambias frazes, nepakankamai gilinantis, ką jos iš tikro pasako. Tačiau pagrindinė priežastis — kad žymių trūkumų yra pagrindinių dalykų sampratose, iš ko atsiranda klaidos ir tolimesniuose iš jų vediniuose.

Štai ką tik kalbėta tezė, jog "ne žmogus valstybei, bet valstybė žmogui turi tarnauti", yra ne atsitiktinė. Ji plaukia iš leidinio ruošėjų valstybės paskirties sampratos: "Pirmykštė valstybės paskirtis — padėti asmeniui ir šeimyninei, religinei bei kitoms bendruomenėms

išsilaikyti bei išsiskleisti." (61 p.).

Šioji samprata remiama tariama valstybės atsiradimo istorija: kad ji atsiradusi tuomet, "kai nei atskiras asmuo, nei atskira šeima nebepajėgė patenkinti žmogaus reikalų; kai šeima susijungė į gimines; kai ūkis virto organizuota medžiokle, sutelktiniu žemės dirbimu arba gyvulių auginimu; kai auklėjimas pralaužė šeimos sienas ir perėjo į gentį — tik tada iškilo naujos galingesnės organizacijos reikalas. Tada pradėjo reikštis valstybė." (61 p.).

Dėl tokios valstybės paskirties sampratos ir tariamos valstybės istorijos visų pirma pastebėtina, jog ta istorija yra netikra. Valstybė atsirado ne šalia šeimos. Pirmykštė šeima (vok. Urfamilie, skirtina nuo dabartinės formos — Einzelfamilie — šeimos) jau turėjo — nors dar ir nepilnai išvystytoj formoj — visas esmines valstybės žymes, ir toliau valstybė vystėsi lygiagreta, kai ta šeima vystėsi į kiltį, o vėliau kiltis į tautą. Tad netikslu vaizduotis, jog valstybė buvusi sukurta šalia šeimos pastarajai padėti, kaip, pvz., šalia šeimos jai padėti buvo sukurta mokykla. Valstybė pasireiškė kaip pirmykštės šeimos organizacinė forma. O šios organizacijos pirmaeilis tikslas buvo ir yra netiesioginė pagalba individui ar paskirai šeimai bei kitoms mažesnėms bendruomenėms, bet joje apsijungusios bendruomenės nepriklausomybės gynimas, įvesti ir išlaikyti toje bendruomenėje teisinę santvarką bei sukurti valstybinį autoritetą, kuris vadovautų, bendruomenei siekiant bendros gerovės. Daugiau tiesioginė valstybės pagalba asmenims ir mažesniems socialiniams junginiams tėra papildomojo pobūdžio ir išplėsta plačiau tik pastaraisiais laikais. Gerovės valstybės idėja yra visai neseno amžiaus. H. A. Wallace, apsistodamas prie klausimo, kodėl Evangelijoj taip maža tekalbama apie valstybę, pagrįstai pastebi, jog Kristaus laikais valstybės funkcijos buvo dar labai siauros, apsiribojusios daugiausia tik išoriniu ir vidaus saugumu. Ir taip buvo dar ilgai. Jau krikščioniškais feodalizmo laikais valdovo pareiga buvo tik ginti savo valdinius nuo išorinių priešų, padegėjų ir plėšikų, bet ginti asmenį ar jo šeimą nuo ligų bei skurdo valdovo pareiga nebuvo laikoma. Viešpatavo pažiūra, jog save ir savo šeimą išlaikyti bei ginti nuo skurdo yra asmens pareiga, o ne visuomenės. Ir ta pažiūra Europoje išsilaikė beveik ligi pat pramonės revoliucijos. Tad "Į pilnutinę demokratiją" autorių valstybės paskirties samprata yra klaidinga ir principiniu ir istoriniu atžvilgiu.

Ne geriau leidinio autoriams pavyko susidoroti ir su demokratijos samprata. Jie laikosi pažiūros, jog demokratiją nuo kitų sistemų skirią tikslai. Prileidžia, jog bendruomenė yra demokratinė, jei pasiekianti tam tikrų tikslų — užtikrina asmens pirmumą prieš visuomenę, pakelia masių ekonominę gerovę ir t. t.

Tačiau tokia demokratijos samprata yra klaidinga. Tiesa, jog demokratinė šių dienų valstybė rūpinasi savo piliečių ekonomine gerove. Tačiau tai nėra kas nors specifiškai demokratiško. Tai yra kiekvieno legitymaus režimo dalykas. Pagaliau ir diktatoriai tai į savo programas rašosi. Ir ne tik rašosi, bet ir iš tikro net despotiniam režime gali būti ir plačių masių ekonominė gerovė pasiekta. Ir Prancūzijos žydas P. Mendes-France pripažįsta, jog Hitleris, panaudodamas Schachto planą, aprūpino darbu 6 milijonus bedarbių, su kuriais neįstengė susidoroti demokratinė Veimaro respublika. Ir tai jis padarė dar prieš paleidimą į darbą ginklavimosi pramonės. (Žiūr. Pierre Mendes-France and Gabriel Ardant, Economics and Action). Taigi iš tikslų demokratijos nuo kitų režimų negalima atskirti. Tasai skirtumas gludi metode. Demokratijoj kitu metodu sudaroma ir vykdoma bendrosios gerovės sąvoka. Diktatūriniam ir net paternalistiniam režime vienas asmuo ar maža jų grupė nusprendžia, kas sudaro bendrąją gerovę ir kaip reikia jos siekti. Demokratijoj viešų ir visuotinių diskusijų keliu išaiškinama bendrosios gerovės turinys ir jos siekiama laikantis daugumos sprendimo. Taigi tikslai ilgainiui gali kisti ar net ir tuo pat laiku paskiros demokratų grupės gali statytis skirtingus tikslus — dėl ko suskyla į liberalus, krikščionis, socialistus ir dar kitokius — tačiau bendruomenė tol pasilieka demokratinė, kol, spręsdama savo reikalus, laikosi demokratinio metodo. Tad "Į pilnutinę demokratiją" autoriai daug dalykų laiko specifiškai demokratiškais per neapdairumą, nors ir demokratinėj santvarkoj jų laikomasi ar tai vykdoma.

Panašiai leidinio autoriams atsitiko ir su socialinių santykių bei socialinės demokratijos klausimu. Jiems socialiniai santykiai yra žmogaus santykiai su ūkiu: "Taigi šalia asmens santykių su valstybe yra lygiai svarbūs žmogaus santykiai su ūkiu. Kaip politinė demokratija skelbia ir vykdo asmens pirmenybę valstybės gyvenime, taip socialinė demokratija privalo asmens pirmenybės ūkyje." (17 p.).

Čia pabrėžtina, jog socialiniai santykiai yra ne žmogaus santykiai su ūkiu, bet žmonių — individų ir jų grupių — tarpusaviai santykiai. Jei socialiniai santykiai būtų žmogaus santykiai su ūkiu, tai praktiškai, pvz., turėtume socialinius santykius tarp šeimininko ir jo vištų, o socialinė demokratija skelbtų šeimininko pirmenybę prieš jo vištas, lyg tos vištos būtų pareiškusios, jog ta pirmenybė joms priklausanti. Kaip jau aukščiau buvo nurodyta, socialiniai santykiai yra įvairiose srityse, tarp kurių ir ūkinėj. Tačiau čia santykiuoja ne žmogus su pačiu ūkiu, bet darbininkas su darbdaviu, vartotojas su gamintoju ar tarpininku, savininkas su nuomininku, turtuolis su skurdžium ir t. t. Todėl tezė, jog "socialinė demokratija reikalauja demokratijos principu tvarkyti

visą ūkinį gyvenimą", (17 p.), yra nesusipratimas. Socialinė demokratija reikalauja demokratiniais principais tvarkyti ne ūkį, o socialinius santykius — ir ne tik ūkinėj srity, bet visame jų plote — gi demokratinio principo pritaikymas ūkio gyvenime bus jau ūkinė demokratija, bet ne socialinė.

Tarp kitko pastebėtina, jog socialinio teisingumo laikymas jau pačia socialine demokratija taip pat klaida: socialinis teisingumas yra etinis principas, kuris privalomas lygiai demokratui ir nedemokratui, o socialinę demokratiją sudaro demokratiniu metodu tvarkymas socialinių santykių.

Čia plačiau nesustosime prie kultūrinės srities, nes neseniai mūsų spaudoje buvo kaip tik plačiai išnagrinėti ir šiame frontininkų leidinyje keliami tos srities klausimai (žiūr. P. Maldeikio straipsnius "Kultūrinės autonomijos problemos" — T. Sargas, Nr. 1(15) ir "Pasaulėžiūra ir kultūra" — Jaun. Žygiai, Nr. Nr. 3(16) ir 4(17), o taip pat buvo plačiau pasisakyta T. Sargo 1954 m. Nr. 1(11), kai šiame leidinyje spausdinamas straipsnis "Valstybė ir kultūra" buvo atspaustas "Į Laisvę". Tačiau čia tenka pastebėti, jog netikslus suvokimas kultūros pasaulėžiūriškumo ir kultūros bei politikos išskyrimas ir šiam straipsniui davė tiek pat klaidingą pagrindą, kaip aukščiau minėti dalykai kitiems šio leidinio straipsniams.

Iškelti dalykai rodo, jog "Į pilnutinę demokratiją" autoriams bandymas pateikti ateities Lietuvai viešosios santvarkos modelį nepavyko. Kur tik paskiri dalykai vieni yra teisingi, kiti klaidingi, galima diskutuoti, ką ir kaip reikėtų pakeisti. Tačiau kur pagrindinės prielaidos yra klaidingos — jei paskirų dalykų net nemaža būtų ir priimtinų — dalykas turi buti iš naujo perdirbtas, kad galėtų būti kokių svarstymų ar diskusijų pagrindu.

Buvusios santvarkos kritika

Kurdami savąjį viešosios santvarkos modelį, "Į pilnutinę demokratiją" autoriai kiek apsistoja ir prie buvusios nepriklausomos Lietuvos demokratinės santvarkos, iškeldami kai kuriuos tos santvarkos jų supratimu trūkumus ir siūlydami savas pataisas.

Neabejotina, jog buvusi Lietuvoje demokratinė santvarka turi — kaip ir kiekvienas žmonių kūrinys — savų trūkumų, kuriuos būtų naudinga dabar išaiškinti ir surasti jiems gerų pataisų. Todėl šios rūšies bandymą tenka tik sveikinti. Tačiau kitas dalykas, kiek jis pavykęs.

Bene svarbiausias frontininkų leidiny iškeltas šios rūšies klausimas — kad demokratiniam Lietuvos gyvenimo laikotarpy vykdomoji valdžia perdaug priklausiusi nuo seimo. Dėl to net 1926 m. perversmas įvykęs. Nors kokio konkretaus būdo nepateikdami, o suminėdami tik eilę galimybių, buvusios santvarkos kritikai iš esmės siūlo ateity šias valdžios galias išskirti.

Tačiau reikia pastebėti, jog

leidiny nerandame teigiamų dalykų įrodymo, pvz., kad dėl vykdomosios valdžios priklausomybės nuo seimo įvykęs 1926 m. perversmas. Kad tai nebūtų tik tuščias teigimas, reikėtų visų pirma ištirti, ar perversmas kartais įvyko ne todėl, kad buvo veikiama ne pagal konstituciją, bet šalia konstitucijos ar net prieš ją. O gal perversmo ruošėjai ir vykdytojai jo būtų griebęsi bet kokiai konstitucijai veikiant ir bet kam valdant, nes buvo užsimoję bet kuriuo būdu paimti į savo rankas valdžią? Pagaliau — jei tai būtų įvykę ir dėl konstitucinės santvarkos trūkumų — gal tasai trūkumas buvo ne čia, o kaip tik kitur, pvz., rinkimų sistemoj (kas mūsų atveju iš tikro daug daugiau panašu į tiesą)?

Čia reikia priminti, jog Anglijoj, kuri yra didelės dalies pasaulio demokratinių santvarkų motina, įstatymų leidimas ir vykdomoji valdžia yra vienose rankose. Nėra taip pat nė konstitucinio teismo ir negalima dėl įstatymų nekonstitucingumo iškelti bylą. Tačiau demokratinė santvarka ten sklandžiai veikia ir jokie perversmai dėl to nevyksta. Amerikiečiai ne kartą net reiškia nuomonę, jog įstatymų leidimo ir vykdomosios valdžios sutelkimas vienose rankose kaip tik ir esąs Anglijos vyriausybės efektingumo pagrindas. JAV yra kaip tik priešingai — šios valdžios galios išskirtos, pasiremiant pusiausvyros teorija, kuri ir "Į pilnutinę demokratiją" autoriams patinka. Tačiau ir JAV viskas sklandžiai vyksta tik tol, kol formaliai išskirtos valdžios galios faktiškai vis dėlto pasilieka vienose rankose, t. y. kol ir prezidentas ir kongreso dauguma yra tos pačios partijos. O kai prezidentas yra vienos partijos, gi kongreso dauguma kitos — viskas ne tik pradeda kliūti, bet kartais ir visai mašina sustoja besisukusi. Ir priežastis visai suprantama — negali krašto valdžia sklandžiai funkcionuoti, kai paskiros josios šakos yra viena kitai opozicijoj. O kaip reiškiasi amerikinėj sistemoj tie garsieji balansai, labai ryškiai iškėlė jau Woodrow Wilson savo knygoj "Congressional Government", kurią dar ir šiandien pravartu pasiskaityti.

Šie pavyzdžiai rodo, jog valdžios išskyrimo klausimą, prieš darant bet kokį jo sprendimą, reikia labai ir labai rūpestingai pastudijuoti. Tenka labai abejoti, jog vertėtų siūlyti Lietuvai valdymosi sistemą, kur viena valdžios šaka prieš kitą gali būti opozicijoj. Net JAV yra labai rimtų balsų, jog šį dalyką neišvengiamai reikės pakeisti, nes jame slypinti net tikra kraštui grėsmė.

Antrasis jų keliamas klausimas — politinių partijų: a. buvę jų perdaug, b. netinkamu — pasaulėžiūriniu — pagrindu vykusi tautos politinė diferenciacija. Jie siūlo šioje srityje pasekti JAV ir Anglijos pavyzdžiu.

Kadangi partijų klausimu mūsų visuomenėj daugiau yra kalbėta, prie jo ilgiau neapsistosime ir pasitenkinsim tik keliom pastabom. Pirmiausia dėl buvusio Lietuvoje partijų

skaičiaus. "Į pilnutinę demokratiją" autoriai savo tezei paremti nurodo, jog paskutiniajame demokratiniame Lietuvos seime buvo atstovaujama 10 politinių sambūrių. Tačiau šis skaičius reikalauja mažos analizės. Visų pirma tame skaičiuje 3 sambūriai yra tautinių mažumų — vokiečių, lenkų ir žydų. Taigi lietuvių turime tik 7 grupes. Bet tarp jų yra 3 krikščionių demokratų bloko grupės — L. Darbo Federacija, Krikščionių Demokratų Partija ir Ūkininkų Sąjunga — į kurias jie savais sumetimais pasiskirstė, kurios tačiau nebuvo jokios trys atskiros politinės krupės, o tik viena. Tad faktiškai tame skaičiuje tėra 5 lietuvių politinės grupės, kurios iš tikro kokio perdėto politinio lietuvių tautos susiskaldymo neliudija. Galima sutikti, kad neblogai būtų, jei tas skaičius dar kiek sumažėtų, tačiau reikia ir pastebėti, jog vienas patarimas tautai mažinti savo politinių partijų skaičių to skaičiaus nė per plauką nesumažins. Tam sumažinimui pasiekti turi būti atitinkami veiksniai pačioje krašto politinėje santvarkoje. Ir tie veiksniai yra žinomi, tad nesuprantama, kodėl "Į pilnutinę demokratiją" autoriai nepasiūlo juos į krašto santvarką įvesti.

Dėl partijų pasaulėžiūriškumo jau pakankamai buvo kalbėta, tad prie jo nebėra reikalo apsistoti. Viena pastaba reikalinga tik dėl patarimo pasekti anglų ir amerikiečių pavyzdžiu. Patys amerikiečiai — būdami patys jų nariai — štai ką apie savo partijas sako: "In the United States, political parties exist, and for long have largely existed, to win elections, not to discuss public policy. Between elections, the major parties practically go out of existence, leaving policy-making to pressure groups, and administration to machine-picked personnel. There is truth in the statement: "We have two political parties in this country, not because there are two sides to every question but because there are two sides to every office, outside and inside. Getting out the vote has so monopolized the attention of American party leaders and party organizations that the formulation of public policy has been left largely to chance and last-minute compromise. American parties have not organized themselves for consideration of national policy, have not attempted to develop machinery which would clear the air of platitudinous demagoguery and lead to general agreement among their adherents as to objectives and procedures." Ir tai yra žodžiai ne kokio partijų neapkenčiančio fašisto, bet iš knygos, kurią sudaro santrauka ciklo paskaitų, skaitytų JAV įžymybių — Ch. A. Beard, R. L. Buell, B. Bliven, G. Gallup, H. A. Wallace, T. V. Smith ir kit. (Žiur. M. L. Wilson, Democracy Has Roots, 131 p.).

Tokie atsiliepimai reikalauja labai gerai pasvarstyti, ar toks dalykas besiūlytinas kam nors pasekti. O jei vis dėlto siūloma, turėtų būti nurodyti ir

motyvai, kodēl apsispręsta siūlyti ir į tokius atsiliepimus neatsižvelgiant. Bet tokio motyvavimo nerandame.

Dēl šių dalykų atrodo, jog ir buvusios santvarkos kritika ir jos pataisos turētų būti giliau pasvarstytos ir ypač pakankamai motyvuotos.

Prie straipsnio "Pilnutinēs demokratijos idējų raida Lietuvoje" čia neapsistosime. Lengvai yra suprantamas grupēs noras "susirasti savo protēvius" tarp žymiųjų tautos vyrų. Tik iš straipsnyje pateikiamų įvairių straipsnių nuotrupų ir santraukų dar nematyti, kad vysk. P. Bučys, prof. S. Šalkauskis ir prof. K. Pakštas būtų buvę frontininkų politinēs filosofijos pagrindējai.

(**Į pilnutinę demokratiją**, svarstymai apie valstybēs pagrindus. "Į Laisvę" leid. Nr. 2, 1958 m., 78 psl., kaina $2.00).

A. Gražiūnas

VALDŽIA — PILIEČIAI — PASAULĒŽIŪRA

"Lietuvių Fronto" žurnalas "Į Laisvę" (1958 m. 16-17 nr.) duoda neigiamą Prel. L. Tulabos knygelēs "Katalikai, Pasaulēžiūra ir Politika" įvertinimą: prikišamas minčių dēstymo neautentiškumas ir mokslinio metodo trūkumas. "Faktiškai knygelē kritikuoja "nepasaulēžiūrinę politiką", ne jos "teoretikų" suprastą, bet pačios knygelēs autoriaus suprastą ir formuluotą."

Žurnalas autentiškos nepasaulēžiūrinēs politikos sampratos nepatiekē. Prel. Tulaba davē šitokį nepasaulēžiūrinēs politikos aptarimą:

"Pats vardas tačiau sako, jog čia eina kalba apie tokią politiką, kuri atsisako remtis betkurios pasaulēžiūros principais, siekdama pasilikti nuošaliai, kad visas lygiai galētų pakęsti ir kad visiems piliečiams galētų laiduoti vadinamą "pilną sąžinēs laisvę" (9 pusl.).

Dr. A. Maceinos nepasaulēžiūrinēs politikos aptarimai šitaip atrodo:

"Galop, politika gali į pasaulēžiūrinius reikalus nesikišti, palikdama juos spręsti bei tvarkyti nebe politiniams, bet ideologiniams organams, o pati tik prižiūrēdama šių organų veikimą. Šį politikos tipą vadiname nepasaulēžiūrine politika, nes ji vienintelē iš visų trijų tipų yra praktiškai neutrali, n e i pasaulēžiūroms pozityviai tarnaudama, kaip pasaulēžiūrinē politika, nei jų guidama, kaip laicistinē..." "Politika, kuri nesikiša į paasulēžiūrų reikalus ir jų pozityviai netvarko; politika, kuri apsiriboja reliatyvia—žemiška sritimi ir atsisako savomis priemonēmis tarnauti kuriai nors pasaulēžiūrai — tokia politika yra nepasaulēžiūrinē." (Aidai, 1948 m. 19 nr.).

Žurnalas, nenurodydamas, kuo skiriasi šitie "autentiški" ir "neautentiški" aptarimai,

toliau sako: "Tikslingiau yra kalbėti ne apie pasaulėžiūrinę ir nepasaulėžiūrinę politiką apskritai, o apie konkrečius klausimus, kurie yra esminiai pasaulėžiūrinės ir nepasaulėžiūrinės politikos svarstyme ir kurie gali kilti iš santykių tarp trijų elementų: valdžios, piliečių ir pasaulėžiūros. Būtent: ar valstybės valdžia nustato, kokią pasaulėžiūrą ji siūlo piliečiams išpažinti ir praktikuoti, ar palieka ją patiems piliečiams bei jų pasaulėžiūrinėm bendruomenėm; jei valdžia pozityviai neskelbia piliečiams, kokią pasaulėžiūrą jie turi išpažinti, tai ar valdžia atmeta iš viso pasaulėžiūros reikšmę piliečių ir valstybės gyvenime ir valdžios priemonėm viešąjį gyvenimą organizuoja taip, kad paskatintų piliečius ignoruoti pasaulėžiūros reikalą; ar valdžia vertina pozityviai pasaulėžiūros apskritai reikšmę asmenų gyvenime ir paremia pasaulėžiūrines bendruomenes lygybės principu." Žurnalas "Į Laisvę" išveda tris valdžios — pasaulėžiūros — piliečių santykiavimo tipus:

a) valdžia mano, kad piliečiai turi išpažinti tą pasaulėžiūrą, kurią skelbia ar remia valdžia, ir valstybės gyvenimą taip organizuoja, kad piliečiams įteigtų valdžios pasaulėžiūrą valdžios priemonėm (įstatymai, policija, piniginės subsidijos, valdžios vietų skirstymas ir t. t.). Tai totalizmo kelias.

b) valdžia skelbia, kad pasaulėžiūra yra kiekvieno privatus ir vidaus reikalas, ir valdžia savo priemonėmis gyvenimą organizuoja taip, kad pilietis pasaulėžiūros nejustų viešojo gyvenimo srityse. Tai laicizmo kelias.

c) valdžia pripažįsta, kad asmens kūryba nėra įmanoma be pasaulėžiūros ir pasaulėžiūra, grįsdama asmens ir kūrybos pažangą, tuo pačiu yra pozityvus veiksnys viešam gyvenimui; tačiau valdžia pati pasaulėžiūrinių klausimų nesprendžia ir netvarko, palikdama tai piliečiams ir jų pasaulėžiūrinėms bendruomenėms. Tai demokratijos kelias."

Žurnalas "Į Laisvę" šitų tipų neparėmė jokiais pavyzdžiais. Tarp realybės ir šitų tipų yra didelis atstumas. Tipas a turi bent kiek panašumo į Sovietų Rusijos, nacionalsocialistinės Vokietijos ir kitų diktatūrų santvarkas. Bet "Lietuvių Fronto" ideologai pasaulėžiūrinę politiką skiria prie tipo a (plg. Dr. A. Maceinos str. "Politika ir Pasaulėžiūra" Aidai, 1948 m. 19 nr.). Dr. A. Maceina šitaip sako: "Ji (politika) gali būti palenkta pasaulėžiūrai, klausydama jos nurodymų ir vykdydama jos reikalavimus. Šitokį politikos tipą mes vadiname pasaulėžiūrine politika, nes ji yra pasaulėžiūros tarnyboje." Toliau šitaip sakoma: "Nuosekliai šitokia pasaulėžiūros tarnybai palenkta politika pasidaro be išeities: jos galas yra žlugimas."

Dr. A. M., pasisakydamas prieš pasaulėžiūrinę politiką, rėmėsi tik Dolfusso laikų Austrija. Platesnės šių laikų politinės apžvalgos jis nepadarė. Tas Dr. A. M. privedė prie klaidingų išvadų. Dr. A. M. patiekė

visai iškreiptą pasaulėžiūrinės politikos sampratą.

Pasaulėžiūrinės politikos tipą sukūrė Vakarų Vokietija. Vakarų Vokietijos politinis gyvenimas kalba prieš Dr. A. Maceinos išvadas. Tarp Dr. A. M. tvirtinimų ir realios pasaulėžiūrinės politikos nedaug yra panašumo. Vakarų Vokietijos prisikėlimas iš karo griuvėsių, miestų ir pramonės atstatymas, besąlyginis pasisakymas už Vakarus ir prieš koegzistenciją su bolševizmu, karinių jėgų atkūrimas, socialinės reformos, laisvo ūkio sukūrimas ir tt. nereiškia politikos palenkimą vienai pasaulėžiūrai. Dabartinė Vakarų Vokietijos politika yra tarnavimas visam kraštui. Nė vienas vokietis nesiskundžia dėl sąžinės laisvės varžymo. Savo politikos priešus valdžia nevaržo savo priemonėmis: policija, teismais, kalėjimais ir tt. V. Vokietijos Bundestago debatuose opozicija puola valdžią be skrupulų ir pasigailėjimo. Bet valdžia opozicijos nedraudžia nė teismais, nė kalėjimais.

V. Vokietijos valdžia nesikiša nė į bažnyčių reikalus. Bažnyčios iš valdžios pusės turi tik laisvių užtikrinimą. Bet bažnyčių laisvė nėra kitų pasaulėžiūrų laisvės varžymas.

Pasaulėžiūrinė Vakarų Vokietijos politika, vien dėlto, kad ji pasaulėžiūrinė, nesiartina prie žlugimo.

Dr. A. Maceina pasaulėžiūros išjungimą iš politikos šitaip pagrindžia: "politika iš esmės yra prievartinė sritis". Tur būt nė viena laisvo pasaulio valstybė šito teigimo nepatvirtina. V. Vokietija nesiremia jokia pasaulėžiūrine prievarta. Dr. A. M. nedaro skirtumo tarp politikos ir tų standartinių administracijos dalykų, kaip, sakysime, važiavimas dešine gatvės puse. Tarp politinių ir administracinių dalykų yra didelis skirtumas. Administraciniai valdžios patvarkymai, privalomi visiems piliečiams, neturi ryšio su betkokia pasaulėžiūra, nė su politika. Pasaulėžiūrinė politika nėra valdžios pasaulėžiūros primetimas visiems piliečiams. Dr. A. M. siūlo iš valdžios kompetencijos išimti visus pasaulėžiūrinius klausimus, kaip švietimas, mokslas, santuokos aktų sudarymas, šeimų reikalai ir tt. Bet šitų klausimų išėmimas iš valdžios ir suprivatinimas dar nepadaro politiką nepasaulėžiūrine. Tą rodo V. Vokietija. Federalinė V. Vokietijos vyriausybė iš viso neturi net švietimo ministerijos. Švietimą tvarko atskiri kraštai. Tiesa, pagrindinis V. Vokietijos yra valstybinių mokyklų tinklas. Privatinės mokyklos yra leidžiamos ir joms teikiama valstybinė parama. Bet ne visi V. Vokietijos kraštai turi CDU valdžią. Ir suprivatinus visas V. Vokietijos mokyklas, V. Vokietijos politika nuo to nepasidarys nepasaulėžiūrinė. V. Vokietija turi civilinę (valstybinę) metrikaciją, kuri tikrai nėra CDU pasaulėžiūros primetimas visiems piliečiams. Švietimas, santuokos aktų sudarymas ir kiti pasaulėžiūriniai klausimai dar nenulemia politikos pasaulėžiūriškumą. Ne šitie klausimai sudaro neper-

žengiamą barjerą tarp vokiečių CDU ir SPD.

Tipas b kalba prieš laicistinę politiką. Laicistinės politikos pasmerkimas reiškia paties laicizmo pasmerkimą. Be abejo laicistinės grupės nepasisakys už nepasaulėžiūrinę politiką ir nepriims nepasaulėžiūrinės politikos siūlymų. Laicistinės politikos principus Dr. A. M. šitaip nusako: "Pasaulėžiūros privatiškumas ir pasaulėžiūros atskyrimas nuo objektyvinio gyvenimo buvo du pagrindiniai principai, kuriais rėmėsi laicistinė politika..." "Politika gali pasaulėžiūrą neigti, ją guidama iš viešo gyvenimo, iš kultūrinių institucijų ir versdama užsidaryti žmogaus dvasios gelmėse. Šį politikos tipą vad. laicistine politika."

Laicizmas, kaip pats A. M. sako, taip pat yra pasaulėžiūra. Pagal laicistinės politikos suformulavimą laicizmas kaip pasaulėžiūra turi veikti prieš save. Laicistinė politika stums iš viešo gyvenimo tik krikščionišką pasaulėžiūrą. Bet prieš laicizmą atsispirti nepasaulėžiūrinė politika neturi pajėgumo. Kova prieš laicistinę politiką yra pasaulėžiūrinė politika, prieš kurią pasisako nepasaulėžiūrinės politikos ideologai.

Trečias tipas (c) tarp kitko numato valdžios paramą pasaulėžiūrinėm bendruomenėm lygybės principu. Be abejo šita valdžios parama (tur būt finansinė) pasaulėžiūrinėm bendruomenėm lygybės principu turi paliesti visas pasaulėžiūrines grupes — nuo kairės iki dešinės. Kitaip nebus išlaikytas valdžios nepasaulėžiūriškumas. Bet dabar vienas klausimas, ar pasaulėžiūrinės grupės, gaudamos valdžios paramą lygybės principu, išlaikys savo neutralumą valdžios atžvilgiu. Pasaulėžiūrinės bendruomenės, be abejo, stengsis kiek galima daugiau savo žmonių įstatyti į valdžią. Gali būti atsitikimas: laicistinių pažiūrų žmonės sudarys valdžios daugumą. Kokia tada bus valdžios politika? Pasaulėžiūrų rėmimas lygybės principu ir valdžios nesikišimas į pasaulėžiūrinius klausimus, politiką dar nepadaro nepasaulėžiūrine. Net ir laicistinė valdžia gali laikytis šito principo kaip jį numato tipas c. Politika dėl to nebus nepasaulėžiūrinė. Politikos pasaulėžiūriškumas ar nepasaulėžiūriškumas nepriklauso nuo kokių nors išorinių formulių. Pagrindas pasilieka pats žmogus.

Santykis tarp nepasaulėžiūrinės politikos ir politinių grupių yra visai neaiškus. LF pasisako prieš politinių grupių pasaulėžiūriškumą. Bet pats LF taip pat yra pasaulėžiūrinė grupė ir tuo būdu negali pretenduoti į nepasaulėžiūrinę politiką. Nepasaulėžiūrinės politikos principas veda mus prie vienos išvados: nepasaulėžiūrinė politika pasisako prieš visas politines grupes, kaip socialdemokratai, liaudininkai, tautininkai, kr. demokratai ir tt. Visos grupės politiką supranta pagal savo pasaulėžiūrą. Nepasaulėžiūrinė politika be kitų pasaulėžiūrinių grupių pritarimo yra iliuzija. Visai nėra pagrindo tikėti, kad mūsų ar kurio kito demokratinio krašto

pajėgios politinės grupės atsisakys savo politikos principų ir apsiribos tik kultūrine veikla.

LF ideologai nori sudaryti demokratijos monopolį (plg. tipas c). Nė viena laisvos Europos valstybė nepriklauso prie tipo c. Šitaip suprastų demokratijų Europa neturi. Vadinasi, LF yra labai toli nuo politinio realumo. Niekas neturi pagrindo abejoti dabartinės Vakarų Vokietijos demokratiškumu. Diktatūros ten nė su žiuburiu nerasi. Ir vis dėlto pagal LF mokslą ji nėra demokratinė.

Kūrimas politinių teorijų be sąryšio su realiu gyvenimu yra tiesus kelias į atkligatvį.

Mūsų krašto politika nesirems fikcijomis, kurias skelbia nepasaulėžiūrinė politika. Nepasaulėžiūrinė politika nėra visai naujas ir ligšiol niekam nežinomas politinis sąjūdis. Nė vienas Europos kraštas už jį nepasisako. Mūsų ginčas dėl politikos nepasaulėžiūriškumo ar pasaulėžiūriškumo, kada uždaromos akys prieš realybę, visai netenka pagrindo. **P. T.**

Vokietijos A-kų Sendraugių ir Lietuvos Fronto Bičiulių suvažiavimas

Suvažiavimas įvyko Koenigsteine prie Frankfurto/M. rugpiūčio mėnesio 23—30 d. Dviejų organizacijų — Ateitininkų Sendraugių ir Liet. Fronto Bičiulių, kurie pasaulėžiūriniu atžvilgiu dedasi neutralūs, suvažiavimų sujungimas mažų mažiausiai yra nekorektiškas: Liet. Frontas yra nepasaulėžiūrinės politikos skraiste prisidengęs politinis sambūris, kurio nariais gali būti įvairių ideologinių ir grupinių nusistatymų žmonės, Ateitininkai Sendraugiai yra katalikiškos ideologijos sąjunga, kurios didelė dalis Liet. Frontui nepritaria. Liet. Fronto Bičiuliai siekia visuotinumo. Frontininkai nori plėsti savo idėjas tarp ateitininkijos.

AMERIKOS LIET. ROMOS KATALIKŲ FEDERACIJOS 35 SUVAŽIAVIMAS NEW YORKE

Suvažiavimas vyko lapkričio mėnesio 27—29 d. Suvažiavimo šūkis: "Už Tylinčią Bažnyčią, Už Kenčiančią Lietuvių Tautą."

Prezidiumą sudarė Dr. A. Kučas, K. Mockus, J. Sakevičius ir A. Šimaitienė. Sekretoriavo V. Volertas, A. Antanaitytė ir P. Vainius.

Sveikino žodžiu J. E. Vysk. Brizgys ir Lietuvos atstovas Washingtone Juozas Kajeckas. Laiškais bei telegramomis kongresą sveikino apaštališkasis delegatas arkiv. E. Vagnozzi, kardinolas Francis Spellmanas, prezidentas D. Eisenhoweris, viceprezidentas R. Nixonas,

JAV delegatas prie Jungt. Tautų H. Cabote Lodge, gubernatorius N. Rockefelleris, New Yorko miesto mayoras R. Wagner, aštuoniolika senatorių, dvidešimt šeši kongresmanai, Kanados liet. Romos Katalikų Federacija, Romos Lietuvių Kunigų Vienybė, Tėvas A. Bernatonis, lietuviškos vienuolijos, katalikiškųjų organizacijų centrai ir kt.

Pranešimus iš C. Valdybos padarė dvasios vadas prel. J. Balkūnas, pirm. inž. A. Rudys, sekret. dr. A. Juška, dr. A. Damušis, prel. Albavičius, prel. Juras (Kultūros Instituto pirmininkas), Dainavos stovyklos B. Polikaitis, iš apskričių — J. Sakevičius (Chicagos), S. Dzikas (New Yorko), A. Aleksis (Connecticut), A. Kneižys (N. Anglijos).

Paskaitas skaitė L. Šimutis apie mūsų pareigas Lietuvai ir kun. dr. V. Bagdonavičius apie katalikų akciją. Preligentus papildė K. Mockus ir V. Volertas.

Buvo atskirų posėdžių vyrams, moterims ir jaunimui. Priimta nauja Federacijos konstitucija ir eilė rezoliucijų. Kongrese dalyvavo 118 atstovų, 8 Centro Valdybos nariai ir 36 svečiai.

Centro Valdybon išrinkta prel. P. Juras, kun. V. Dabušis, dr. A. Damušis, dr. V. Vygantas, K. Mockus, kun. L. Jankus, A. Masionis, inž. A. Rudys ir K. Krušinskas. Nauja Valdyba pasiskirstė pareigomis: A. Masionis — pirm., inž. A. Rudys ir dr. A. Damušis — vicepirm., kun. V. Dabušis — sekr., kun. L. Jankus — ižd., prel. P. Juras — fondo globėjas, K. Mockus — ref. jaunimo reikalams, prel. I. Albavičius ir K. Krušinskas — iždo globėjai, dr. V. Vygantas — vald. narys.

Iškilmingas Padėkos Mišias laikė J. E. Vysk. V. Brizgys.

VERTINIMAI IR PABARIMAI

VYTAUTAS VOLERTAS

Visuomenė ir kūrėjas

Tik labai retose bendruomenėse kultūrinis pasaulis ir jo kūrėjai yra taip glaudžiai surišti su visuomene, kaip lietuviškoje emigracijos šeimoje. Dienraščiuose ir savaitraščiuose, kurie pasiekia veik visus tautiniai gyvus namus, kultūriniam gyvenimui skiriama daug vietos, ir ne pačios prasčiausios. Kitomis kalbomis šios rūšies periodinėje spaudoje veik kiekviena skiltis užgožta politinėmis žiniomis ir kasdieninio pobūdžio sensacijomis, kurios kultūrines aktualijas nustumia į patį galą, jas sugrūsdamos į kelias eilutes.

Nauja geresnė knyga, vertesnis koncertas ar tapyba drobėje mūsų tarpe yra tos rūšies žiniomis, apie kurias pakalbama šeimose, šventoriuose po pamaldų, suėjimuose. Konkursų ir premijų komisijų spren-

dimai laukiami su įtampa. Nors knygai ir paveikslui skiriami fondai privačiuose ir visuomeniniuose biudžetuose nėra dideli, tačiau kūrybos pasaulio nauji įvykiai būna pastebėti ir apgalvojami labai didelės visuomenės dalies.

Kultūros žyniai taip pat nuo visuomenės neatitrūkę. Jų mintyje gimto krašto praradimo sielvartas gal net didesnis, kaip eiliniame pilietyje. Jie lygiai sunkiai ir dažnai net tuo pačiu darbu turi pelnyti pragyvenimą, kaip kiekvienas iš mūsų. Šalia kūrybos, rašytojai ir dailininkai domisi mūsų politine situacija, rūpinasi tautinio charakterio išsaugojimu jaunime, dirba šeštadieninėse mokyklose, neša piketą prieš okupantą, valgo dešras su kopūstais "tautiško klubo" vakarienėje.

Ši padėtis susidarė dėl to, kad mūsų yra nedaug, kad visi visur esame reikalingi, ir kad tautos sukurti kultūriniai turtai buvo pagrindinis ginklas kovoje už nepriklausomybės atgavimą bei jos išlaikymą, kultūrininkui atstojant kuopą karių. Šie turtai ir šiandien yra pagrindinis ginklas tautos egzistencijos kovoje, juo liks ir ateityje, nes vargu greitai galėsime patys atomą mėsinėti ar skraidyti savais supersoniniais lėktuvais.

Suvisuomenėjimo pavojus

Glaudus ryšys trukdo išrašyti griežtą ribą tarp kultūrininkų ir visų kitų piliečių. Šis ryšis paskatina daugelį neturinčių tiesioginio profesinio pasiruošimo dalyvauti kultūriniame gyvenime, reikšti apie jį nuomonę, bandyti kurti, vertinti kitų darbus. Atsiranda gausus būrys mėgėjų, kurių didelė dalis niekad ilgai išliekančių paminklų nepasistato, tačiau iš kurių tarpo visdėlto ilgesniu laiku išryškėja vienas kitas talentas.

Aišku, kad šia padėtimi turi būti džiaugiamasi. Glaudus ryšys tarp kūrėjo ir visuomenės yra geriausia priemone pastarosios auklėjimui ir tempimui augštyn. Iš kitos pusės, tai puikus laidas kūrėjui pažinti visuomenės gyvenimą bei nuotaikas. Tačiau šiam kūrėjo ir visuomenės bendradarbiavimui iš paskos velkasi ir mažas pavojus, mūsų laimei, tiek mažas, kad nuo jo galima nesunkiai apsisaugoti. Menkaverčių įvykių perkeinavimas, visuomenės skonio apgadinimas sudaro šį pavojų. Didesnis neatsargumas ir nebojimas gali privesti prie to, kad kūrėjas, vietoje auklėjęs visuomenę ir ugdęs jos skonį, gali pradėti pataikauti miniai ir tapti šios minios nuauklėtas. Kas dedasi, kai stengiamasi minią patenkinti, matome šio krašto radio ir televizijos programose, periodiniuose ir neperiodiniuose leidiniuose.

Tačiau šio pavojaus galima nesunkiai išvengti apgalvotu ir protingu vertinimu. Apgalvoti ir protingi yra tie vertinimai, kurie aukštos kainos nesega prie menkvertės prekės, sugeba įvykius laipsniuoti pagal jų vertę, kiek galima atsargiai tvirtina mirties sprendimus tiems reiškiniams, dėl kurių ža-

lingumo ir naudos kyla abejonių.

Šiandieniniai vertinimai

Pasidomėkime šiandienine kritika. Pirmų pirmiausia, teks jos pasigesti. Nedaug užtiksime aiškaus ir objektyvaus žodžio nedviprasmiškai nusakančio vieno ar kito apsireiškimo vertę. Keletas įvykių bus išdėstyta iki smulkmenų ir ištęstai, esminius bruožus prigirdant detalėse, lyg įvykio vertė būtų sveriama apie jį sakomų žodžių kiekiu. Tačiau didesnė dalis mūsų kultūrinio gyvenimo praleidžiama be rimtesnių vertinimų, neskaitant gimininingų, beverčių išgyrimų arba, priešingai, pagieža ir priešiškumu praskiestų niekinimų, kurie skaitytojui lygiai mažai reiškia, kaip ir tuščias "valio" žodis. Tiesa, kad daug šių smulkiųjų vertinimų, užbaigtų didelėmis pagyromis arba niekinimais, nepaliekančiais vietos savarankiam skaitytojo sprendimui, kyla iš entuziastiškųjų optimistų, prietelių ir giminių arba iš prigimtyje įrėžto visko niekinimo, gal iš asmeniškos nesantaikos. Tai yda smulkiosios kritikos, kurios autoriai netinka net ir mėgėjiškai nuomonei reikšti, nors objektyvus mėgėjiškas vertinimas niekuo neblogesnis už profesionalinį. Pirmasis ir antrasis turi savo skaitytojų, pirmasis dažnai net didesnį būrį, o kartais po ilgesnio laiko ir patirties mėgėjiškasis tampąs profesonaliniu, gal net vienu iš geriausiųjų.

Pasikalbėkime ilgėliau ir apie rimtesniąją kritiką, kuriai tik vienai kai kas duoda teisę prabilti. Kaip jau sakyta, jos nėra daug. Dėl šios stokos dažnai patys kūrėjai, neapsikęsdami tyla, ima kalbėti apie savo kolegas. Šičia kaip tik randa pagrindo kažkur neseniai mestas pareiškimas, kad vienas kitas riebiai įkainotas kūrėjas iškyla dėka savo prietelių "klikos", o kiti, gal mažai kuo silpnesni, paliekami tamsybėse. Būtų netiesa, jei šitai paneigtume. Tuo tik bandytume suprantančiau skaitytojus paversti neišmanėliais. Juk pavyzdžių yra. Štai kad ir viename rimtame laikrašty ir rimtų žmonių bent per tris numerius girtas kelionės aprašymėlis. Tepalygina skaitytojai šiuos įspūdžius ir M. Katališkio paskutinę knygą, ir būtinai tepalygina tame pačiame laikraštyje skirtą vietą vieno ir kito leidinio vertinimui. Tai klasiškas asmeniško prieteliškumo "klikos" pavyzdys.

"Klikos" daugiau čia nevartosime. Grupės susidaro ir kūribinio bičiuliškumo pagrindais. Kėrėjas ir vertintojas, kaip ir eilinis mirtingasis, turi savo skonį, artimas ir pamiltas kryptis, mėgstamas ir nemėgstamas kūrybos formas. Kai vertinančiųjų yra nedaug, ir jei pasitaiko, kad jų skoniai bei kryptys sutampa, jie užvaldo visą kultūrinį gyvenimą, ilgainiui prieš savo valią ir gerus norus tapdami neobjektyviais. Jei nepatinkančio autoriaus ar reiškinio, sąžinės prilaikomi, nepeikia, tai bent padoriai patyli. Jei kas iš nuobodumo patikrins vienintelio mūsų literatūros žurnalo ir pačio vertingiausio kultūros žurnalo redak-

cinį kolektyvą, galės nuodėmingai pagalvoti, kad tokios grupės susiformavimui sąlygų yra.

Ir dar vienas kitas žodis. Kartais vertinimai esti nepamatuojamai griežti. Neretai pašaukimą bandančiai kukliai žmogystai būna perkietai uždrožiama, ją amžiams nutildant. Ir ne tik bandančiai, bet ir pripažintai asmenybei, kuriai per nelaimę pavyksta duoti tik vidutinės vertės kūrybinį vaisių. Kad nebūtų likta be pavyzdžių, verta prisiminti Vokietijoje ėjusios Tremtinių Mokyklos vertinimus, kurių tonas ir mastas esti pakartojami, nes Tremtinių Mokyklos ir kaikurie šių dienų recenzantai neabejotinai rišami tos pačios kilmės. Kad pradedančiųjų ar širdžiai nemielos pakraipos kūrėjų kietas, formalus teisimas ir drungnu vandenėliu laistymas artimesniųjų yra patys geriausi vertinimo būdai, sunku sutikti. Patraukianti vertintojo šiluma, atlaidus pamokymas bei paskatinimas nors ir be pagyrimo, turbūt, yra sveikesni daigui ir jau ūgtelėjusiam medeliui, kaip šalta, ledinė kruša.

Kai mūsų tarpe pasigirsta kaltinimų smulkiesiems vertintojams, šian pašaukiman tik laikinai atėjusiems, kūmystai, prieteliškumui ar mėgėjiškumui paskatinus, tenebūna pamiršta, kad ir augštesnio lygio kritikai toli iki tobulumo, į kurio ribas jokioje srityje ir niekas nėra atsimušęs.

Šiek tiek istorijos

Pačioje pradžioje buvo minėta, kad mūsų šeimoje visuomenė ir kūrėjai yra glaudžiai susieti. Kartu buvo šnektelta ir apie pavojų šiose sąlygose: kūrėjų "nuauklėjimas" visuomeninio pabūdžio vertinimais. Šiam pavojui pasipriešinti 1958 metų vasarą lietuviškoje spaudoje buvo paskelbtas pareiškimas, pasirašytas šešių dešimčių mūsų kultūrininkų. Jį sekė ištisa eilė ilgesnių ir trumpesnių rašinių. Ankstyvo rudens Drauge (1958. IX. 4) tilpo ir mano straipsnelis "Kas rašė ir pasirašė".

Aidų žurnale per eilę numerių Juozas Girnius gan plačiai nagrinėjo patį pareiškimą ir spaudoje iššauktus atgarsius. Ginant pareiškimo mintis, kurias savo svaria mūsų kultūrinio gyvenimo antspauda patvirtino kartu su kitais penkiasdešimt devyniais, dr. Girnius išlieka Aidams ir jam pačiam prideramoje aukštumoje, nors ne visur ir ne visi pilnai sutiks su tuo, kas sakoma. Deja kai kur dr. Girnius savo dailių samprotavimų dažnoje vietoje skaitytojus bando apgauti sofistika, kaip jam iš dalies pavyko apgauti savo kolegas, Aidų redakcinio kolektyvo narius. Straipsnyje yra tokių samprotavimų (kad ir kalbant apie "pasižadėjimą ir įsipareigojimą"), kurių naudojimas autoriaus išvedžiojimų nei trupučio neparemia.

Pora smulkmenų

Pirmame straipsnyje (Aidai, 1958 m. nr. 9) labai smulkmeniškai sužymėti visi su pareiškimu susiję ir spaudoje paskelbti pasisakymai. Sustota ir prie "Kas rašė ir pasirašė" pastebint, kad "už visų jo prie-

kaištų slepiasi 'salono' ilgesys". Dėl šio salono ilgesio norisi šiek tiek išsitarti. Skaitytojas tenebūna suklaidintas greitos minties, kad rašoma dėl to, jog reikia "atsikirsti". Yra keletas principinių minčių, kurios šių eilučių autoriui atrodo kitaip, kaip dr. Girniui, kalbančiam Aiduose.

Pirmiausia pora smulkesnių dalykėlių. Dr. Girnius rašo: "V. Volertas pasmerkė kolektyvinį pasisakymą ir jų autorius visų pirma dėl 'barnaus tono'. Tačiau jo paties straipsnis taip pat ištisai yra parašytas tokiu pat tonu, kaip mokytojo, pasilikusio nusikaltėlius mokinius po pamokų."

Iš tiesų, "Kas rašė ir pasirašė" straipsnelio pagrindine mintimi ir priekaištu šešiasdešimties pareiškimui buvo barnus tonas. Tačiau, jei priekaištas buvo rašytas tokiu pačiu stilium, kaip pareiškimas, tad vienas nėra geresnis už kitą, ir "Kas rašė ir pasirašė" autorius geriau būtų pasielgęs, likdamas tylėti. Šiuo susirūpinęs, dar kartą palyginau pareiškimą ir priekaištą. Kaltės ir klaidos ieškodamas aprimau, nes, mano manymu, priekaištas yra ramesnis už pareiškimą. Kad šiam sprendime nebūtų antrosios klaidos, išplaukiančios iš subjektyvumo, paskutinį žodį tepasako skaitytojas, nors pravartu priminti, kad priekaište tilpo ir ši pastabėlė: barniai ir šūkavimai iššaukia barnius ir šūkavimus.

Pora pastabų ir dėl šios dr. Girniaus vietos: "...lygiomis kalbėti su lygiais, o vyresniems ir žilam plaukui išlaikyti pagarbą. Tarp 60 pasirašiusių yra ir tokių asmenų, kuriems V. Volertui salone gal būtų pritrūkę drąsos tiems žodžiams, kuriuos jis atseikėjo "Draugo" dienraštyje".

Kas žino, gal ir būtų salone pritrūkę drąsos, nors labai abejoju, kad kas iš 'vyresnio amžiaus ir žilo plauko' pareiškimą pasirašiusių asmenų tam pačiam salone būtų prakalbėjęs taip, kaip pareiškime užrašyta. Salone tarto žodžio autorių regi, naudotų išsireiškimų sunku išsižadėti, tad grafomanai ir teplomanai vargu būtų naudojami, ypač jei ten yra asmenų, kuriems jie taikomi. O vyresnio amžiaus ir žilo plauko žmonės žodį apsvarstyti moka.

Mintis ir asmuo

Pagaliau, tenka skirti privatų pokalbį nuo viešo žodžio spaudoje. Paprastai, kas spaudoje skelbiama, į autorių daug nežiūrimą, gi dėmesys kreipiamas į mintį. Gera mintis, skelbta periodikoje, lygiai sveria, tarta jauno ir žilo. Iš kitos pusės, nei laikraščių redakcijos nėra įpareigotos talpinti nei skaitytojai girti niekniekius, nors jie ir garbingiausio žmogaus būtų pasirašyti. Asmuo, viešai prabyląs spaudoje, retai gali tikėtis būti apsaugotas ar neteisingai suniekintas tik dėl savo pavardės. Laikraštis yra skirtas visuomenei informuoti ir jos nuomonei sudaryti, tad vargu būtų girtinas tylėjimas tik dėl to, kad autorius yra gerbtinas, nors jo mintys šį kartą ir ne visai tinkamai pataikė.

Kažin, ar šio dr. Girniaus skelbiamo dėsnio apie drąsos stoką prieš žilsterėjusį plauką prisilaikė visi pareiškimo parašų autoriai. Regis, pareiškimo turinys buvo lygiai adresuotas ir jauniems ir seniems, jei tik jie yra prisidėję prie kultūrinio nuosmūkio. Gi patikėti, kad tie šešiasdešimt pasirašiusiųjų visi yra žili, nesinori. Šio dėsnio nėra laikęsis ir pats dr. Girnius. Matydamas reikalą prabilti, jis netylėdavo ir drąsiai gindavo savus įsitikinimus ir savas mintis dar tais laikais, kada jį senu palaikyti būtų buvę įžeidimu, pats visai nekreipdamas dėmesio, su kuo tenka bartis. Tiesa ir principas yra kalbos objektu, bet ne asmuo.

Šioje vietoje aiškiai iškyla autoriteto klausimas. Tiesa, kad bendruomeninis gyvenimas privalo visose srityse turėti lemiančios įtakos autoritetų, kuriems teikiamas pasitikėjimas. Mūsų tarpe šio pasitikėjimo lyg ir permaža. Tačiau joks autoritetas neturi teisės reikalauti, kad kiekvienas jo žodis būtų priimamas su nuolankumu. O ypač žodžio sakymo forma. Gi mano ano nelemto straipsnelio pagrindu kaip tik buvo nepasitikėjimas barniu pareiškimo tonu, taigi, forma, bet ne mintimi. Atrodytų, kad maišto prieš autoritetą nebuvo, net juk ir nekvestionuota, ar visi šešiasdešimt gali reikalauti ,kad jiems autoritetingumas būtų pripažintas.

Pagrindinis klausimas

Šių kelių smulkmenėlių būtų buvę galima ir neliesti, skaitytojams paliekant teisę patiems spręsti, ar V. Volertas iš tikrųjų nusikalto mūsų vyresniesiems, kaip sako dr. Girnius. Apie jas, tačiau, buvo šnektelta dėl to, kad savyje jos turi ir bendrinio pobūdžio. Ar privatus pokalbis ir spaudoje dėstomos mintys turi būti vienodai priimamos, nėra tik mano straipsnelį liečiąs klausimas. Amžiaus, žilo plauko ir autoriteto gerbimas iškyla ir daugeliu kitų atvejų, tad atrodė, kad pora žodžių šia kryptimi daug nepakenks.

Pagrindinis klausimas, dėl kurio dr. Girnius lietė mano pradžioje minėtą straipsnelį, buvo viešame gyvenime — tiek kultūriniame, tiek visuomeniniame — naudotinos kalbos tonas. Dr. Girniaus nuomone, ramūs žodžiai savyje neturi pakankamai gyvybės, kuri būtina gyvenimo dinamiškumui. Rami kalba negalinti ir tiesos pasakyti, nes ji nutylinti tai, kas kitiems esą nemalonu. 'Salono ilgesys', sakė dr. Girnius, kyšo ten, kur tariamas žodis apsvarstomas iki tiek, kad jame nelieka emocijos. Šių eilučių autoriui atrodo, kad piktoka ir stati kalba gali duoti daugiau žalos, kaip naudos. Čia ir yra pagrindinis skirtumas, dėl kurio norisi šnektelti.

Ar nieko šalia salono?

Dr. Girniaus straipsnyje ("Pasipriešinkime kultūriniam nuosmūkiui", Aidai, 1958 m. Nr. 9) randame pasakymą: "Salone visą laiką ir apie viską kalbama tik ramiai ir be karščiavimosi; ir tam, kas nemalonu, pajieškoma tokių žo-

džių, kad jie ausiai skambėtų komplimentu. Gi 60-ties pasisakymas iš tiesų norėjo nemalonius dalykus ne užslėpti, o tiesiog nurodyti, ir todėl rinkosi tiesų žodį ir nejieškojo saloninių eufemizmų. 60 pasirašiusių iš tiesų kreipėsi prieš tą saloninę atmosferą, kurioj visiems lygiai dalinami komplimentai, visiems lygiai ir lygiai už viską."

Šalia salono kalbos, 'kurioj visiems lygiai dalinami komplimentai', yra dar viena kalba, kuri pasako tiesų žodį, tačiau nesuniekina tų, kuriam ji sakoma. Ne vienas protingas ūkininkas, salone niekad nebuvojęs, mokėdavo savo piemenį pabarti, paršu neišvadinęs, o berniukas rausdavo iš gėdos ir eidamas šalin ryždavosi daugiau prie bandos neužmigti. Gi kitas traukdavo botagu per kojas, keikdavo ir koliodavo, o vaikas, suskubęs už sąsparos pasislėpti, jam liežuvį iškišdavo.

Ne komplimentų dalinimo buvo laukiama iš 60-ties pareiškimo, bet tiesaus žodžio be pykčio ir niekinimo. Kad šie elementai pareiškime jaučiami, pripažįsta ir dr. Girnius, nes jis pyktį ir pareiškimo stačius žodžius, naudotus su geromis intencijomis, teisina, remdamasis Mato evangelija. Matas atpasakoja Kristaus, Dievo, žodžius, kuris, būdamas visagalįs ir visažinąs, galėjo fariziejus permatyti ir juos teisti. Ar žmogus taip pat gali būti tikras savo sprendimuose, liečiančiuose kitus žmones? Jono evangelijoje yra šis sakinys: Kas iš jūsų be nuodėmės, tegul pirmas meta į ją akmenį. Kūryboje yra daug reliatyvumo, o sprendimuose apie ją nemažai lemia ir skonis. Gal dailininkas man atrodo teplomanu, o kitam kūrėju. Gal kuris autorius vieniems reiškia genijų, o kitiems tik vidutinį rašeivą. Pagaliau, kas šiandien yra grafomanu, kas žino, rytoj gali tapti rašytoju.

Tikri vardai

Dr. Girnius tvirtina, kad kelių aštresnių terminų, naudotų šešiasdešimties pareiškime (grafomanas, teplomanas, diletantas, impotentas), nebuvę galima išvengti, nes jie esą tikrieji vardai tam tikros rūšies asmenų, kenkiančių mūsajam kultūriniam gyvenimui. Šių žodžių išleidimas būtų trukdęs tinkamai išdėstyti pareiškimo mintis. Tiesa, šios sąvokos nusako kai kurių individų labai neigiamą santykį su kultūriniu gyvenimu, bet jos yra neabejotinai kraštutinio pobūdžio. Ar ne kraštutinius terminus naudoja iš dvasinės pusiausvyros išblokštieji, pavyzdžiui, kad ir didelio pykčio poveikyje? Gi sprendimuose, turinčiuose rimtai konstatuoti padėtį ir pateikti visuomenei kelius, kuriais reikia eiti, norint gelbėtis, emocijų demonstravimas mažina pasitikėjimą sprendimu. Ima kilti abejonės, kas sprendime daugiau lėmė: emocijos ar išmintis.

Be to, 'tikrieji vardai' dažnai turi keletą sinonimų, skambančių visai skirtingai. Juk vaiką, paliejusį pieną, motina gali žiopliu ir neatsargiu pava-

dinti. Neretas darbdavys samdinį, netinkamai atlikusį darbą, apšaukia kvailiu, nors baramajam gal tik atydos stigo, o ne proto. Ar, iš tikrųjų, mūsų gyvenimą tik diletantai užvaldę ir ar jų tiek daug, kiek implikuota pareiškimo formoje? Kai kurių terminų panaudojimas būtų geriau tikęs žodyje, siekiančiame turgaus aikštėje masę imponuoti, kaip pareiškime, liečiančiame kultūrinį judėjimą. Paskutiniojo tikslas yra ne momentinio efekto sudarymas, bet paskatinimas svarstymams ir pagalvojimams, kuris akimirka neatliekamas.

Emocijos

Emocijomis persunkti statūs terminai dažnai sukelia įžeidimą tuose, kurie gali pamanyti, kad buvo taikoma ir jiems. Gi įžeidimą dr. Girnius smerkia. Kadangi pareiškime pavardės neminimos, daugeliui sunku nujausti, ar apkaltinimas taikomas ir jam, ir šitas įžeidimo jausmas galėjo apimti gan didelę visuomenės dalį. Nors emocijos savyje yra nei geros, nei blogos, tačiau kai jos savo santykiu su asmenimis turi blogų pasėkų, neabejotinai pačios tampa smerktinomis.

Neatrodytų, kad pareiškimo tikslas buvo teisiamas be pasigailėjimo. Tur būt, buvo norėta nurodyti klaidas, kad jas pastebėtų tie, kurie patys yra dėl jų kalti, arba kuriems šios klaidos kenkia, kad tuo būdu blogos valios neturintieji galėtų jų išvengti, savo reikšmę ir įnašus kultūrinian gyveniman stengdamiesi padidinti. Tačiau asmenims, kurie pasijautė esą pareiškimo įžeisti, klaidas pastebėti bus sunku. Įžeidimo jausmas trukdo ramiam svarstymui, ir individas dėmesį daugiau koncentruoja į apsigynimo būdų ieškojimą, kaip į objektyvų savo darbų apmąstymą. Tuos šaltinius, kurie jį įžeidžia, jis nelaiko kompetentingais daryti sprendimus, ir šių sprendimų nepaiso, abejodamas jų teisingumu. Jei kas nemoka savo minčiai parinkti socialios formos, kyla abejonių apie šio individo ar grupės išmanymą ir tuose reikaluose, apie kuriuos tariamas žodis.

Žinoma, yra ir išimčių. Vieni būtinai reikalingi didelio smūgio ir sukrėtimo, kad imtųsi patys save peržiūrinėti. Kiti net ir pasmerkimo prašosi, nes tik tuo būdu galima juos perspėti. Taip pat ir ne visi skuba galvon įsidėti kietesnį žodį, patys nesikarščiuodami ir nepasimesdami. Tačiau tai išimtys. Bendro pobūdžio pareiškimas, liečiąs ne pavienį individą, bet didesnę grupę, barimo turėtų vengti. Ramus klaidų nurodymas ir patarimas, kaip jų atsižadėti, turėtų sudaryti panašių pareiškimų turinį, o ne kraštutinės sąvokos ir barnis.

Aidai

Žmogus gan dažnai suklysta savuose sprendimuose, dar dažniau — žodžiuose. Ypač jei kas pratęs išsitarti be ilgesnio galvojimo ir su didesnėmis emocijomis. Kai neapmąstytu žodžiu ir riebia emocija pasikeičiama tik per tvorą, tolimesni kaimynai nukenčia nedaug, nors du gretadaržiai ir

neturi viens kitam širdies. Tačiau jei neatsargus žodis plaukioja spaudoje, reikalas išsiplečia ir paliečia visą visuomenę.

Nepaslaptis: mūsų dailininkai negali sugyventi. Jie viens kitą peikia, parodose stumdosi pečiais, visi geriausiais atžymi tik savo paveikslus, o kolegų darbus amžinai ugniai nuskiria. Aktoriai taip pat savuose namuose dūmų išvaryti nesugeba. Šie dūmai graužia akis ne tik jiems patiems, bet ir visuomenei, nes šalia lėšų stokos prisidėjo ir teatralų vidinis tvaikas, kad iki šiol tremtyje nesulaukėm geresnio scenos pastatymo. Yra žaizdų ir literatūros klausimuose, kuriuose ežios vedamos tarp patriotų ir modernistų ir tarp, dievai žino kiek kartų bei krypčių. Priešpaskutinių metų Rašytojų Draugijos premija šitai, kas anksčiau buvo protingai savyje pasilaikoma, ištempė viešumon. Visuomeniniame gyvenime vargu geriau, o politikai visai išsimetę iš vėžių.

Ar šios situacijos išvengti nebuvo galima, čia nespręsime, tačiau visuomenė ja nėra patenkinta. Aišku, kad stačios kalbos aidai yra viena iš priežasčių, pavedėjusių mus į kemsynus.

Stati kalba mūsų tarpe gyva nuo "Aušros" ir "Varpo" laikų. Ja pasižymėjo mūsų seimai, ji buvo naudojama tikinčiojo, kad sukoneveikus bedievį, gi bedievis žodžiu kaip mietu tvojo per galvą davatkai. Ją užtinkame nepriklausomybės laikų polemikoje ir tremtyje. Jei kas oponentui nekerta iš viso peties, polemikos neskaitome įdomia. Kai sutikęs polemizuojantį negali patrinti rankų ir pasakyti, 'na, brolau, ir pliekei tam nevidonui', polemikos neskaitome vykusia. Nors ir mintį iškraipai, nors ne visiškai gerai nuprotauji, bet svarbu — pliek!

Nežinia, iš kur ši mada įsibujojusi. Gal tai "motinėlės caristinės Rusijos" palikimas, kurio priderėtų atsižadėti. Ne karščiavimosi mums reikia, bet išminties. Ačiū Dievui, jos užtinkame visose srityje, jos pakanka ir 60-ties pareiškime, bet ta išmintis apvelta, apvoliota bereikalingais pagražinimais, pro kuriuos dažnas jos net nepastebės.

Atitaisymas

Tėvynės Sargo Nr. 1(16) išspausdintam mano straipsnyje "Lietuvių krikščionių demokratų ideologijos klausimu" įsibrovė neapsižiūrėjimas: 37 psl. sakoma, kad **Leonas XIII enc. Rerum Novarum** yra nurodęs, jog šv. Povilas niekad neskelbė, kad darbas esąs vienintelis teisėtas pragyvenimo šaltinis, o turi būti **Pijus XI enc. Quadragesimo Anno** — išleistoj Rerum Novarum sukakčiai atžymėti. (Žiur. Paskutiniųjų Popiežių enciklikų ir P. Pijaus XII kalbų rinkinys, 276 psl.).

Tėvynės Sargo skaitytojai prašomi savo turimuose T. Sargo Nr. 1(16) egzemplioriuose minimą netikslumą atitaisyti.

A. Gražiūnas

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos Laisvės Kovų Frontas Pasunkėjo 127
Pastabos Iš Vliko Sesijos Posėdžių 129
L.K.D.S. Egzekutyvo Ir Skyrių Atstovų Suvažiavimas 137
Pranešimas KD Pasitarime Clevelande 142
Pilnutinės Demokratijos Modelis 149
Valdžia — Piliečiai — Pasaulėžiūra 159
A.L.Romos Katalikų Federacijos 35 Suvažiavimas 163
Vertinimai ir Pabarimai 164

Spalio 2 d. Jungtinių Tautų patalpose Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos vadovybė surengė vaišes pagerbti Pietų Amerikos žymiuosius krikščionių demokratų lyderius: Dr. Rafael Caldera, Venecuelos atstovų rūmų pirmininką ir krikščionių socialų (COPEI) partijos lyderį, ir Senatorių Eduardo Frei Montalva, Čilės krikščionių demokratų partijos lyderį.

Pobūvyje pasakė kalbas: Vid. Europos KD Sąjungos Tarybos pirmininkas Istvan Barankovics, Dr. R. Caldera, Se natorius E. Frei Montalva, ponia F. T. Diemer — Olandijos KD partijos narė ir Olandijos delegacijos Jungtinėse tautose narė ir J. E. M. Pierre Wigny, Belgijos Užsienių Reikalų Ministeris ir kr. socialų partijos narys.

Visi kalbėtojai pabrėžė pasitenkinimą Pietų Amerikos KD veikla ir vis didėjančia jų įtaka valstybiniame gyvenime. Kartu reikštos pasitenkinimo mintys krikščionių demokratų apsijungimo pasauliniu mastu neatlaidžioje kovoje su komunizmu.

Pranas Vainauskas

MALONŪS TĖVYNĖS SARGO SKAITYTOJAI,

Tėvynės Sargas, kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas, šiais metais sueina 64 metų amžiaus: tur būt nė vienas kitas lietuviškas žurnalas tokio amžiaus dar nėra pasiekęs. Tėvynės Sargas įsteigtas 1896 metais, vadinasi, daugiau kaip 20 metų prieš Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimą. Tėvynės Sargo straipsniai yra studijiniai: šiuo atžvilgiu jis pralenkia kiekvieną kitą lietuvišką žurnalą. Bendromis leidėjų, rėmėjų ir skaitytojų pastangomis žurnalas išsilaikė, pasiekė ilgą amžių ir žada išsilaikyti ateityje. Visuomenė yra prašoma ir toliau palaikyti šį žurnalą prenumerata ir aukomis. Šia proga mes ypatingai atsišaukiame į tuos skaitytojus, kurie dar nėra atsilyginę prenumeratos mokesčio už praeitus metus. Be šio atsiteisimo žurnalas atsidurtų sunkioje padėtyje. Brangūs skaitytojai, neprisidėkit prie žurnalo mirties! Šia proga su stipriomis viltimis mes prašome kiekvieną lietuvį mūsų žurnalui visokeriopos pagelbos.

LEIDĖJAI

Šio dvigubo numerio kaina 2 dol.

11197

Alp(LKA) 1745
1959, Nr.2/3

90.743.120